

చెన్న పట్టణము, జూన్ ౧౯౨౮

సంపుటము ౫

విభవ సంవత్సరము శ్రేష్ఠమాసము

సంఖ్య ౬

దీపారాధన

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు

(కుంభమీరు దుర్గమన. ఆత్మగతము)

గూలా రాజకుమారి

బ్రతు సంఘటిల్లు నని యెంచగనైతి, నే డీ
కుటిలాశ్రమకుండునను కోటకుజేర్చెనయ్యో
ఇటునుండి ముక్తి లభియించుట యెట్లా! న న్నో
నిటలాత్, వేగ కరుణింపు మనాధనాథా.

పరు లేవిధంబునను పాదము పెట్టలే రీ
ధరణీధరాగ్రచితం బగు దుర్గ రేఖా
తరసీమ! నా కిపుడు దారిని జూపగా నో
గిరిపుత్రకారమణ, కేవల మీవే దేవా.

హృదయేను గూడి నుఖ్యుల చెదనంచు లోలో
ముద మొందుచుండ కనుమూసెడుసంతలో నీ
యదయుదుమాకునకటా, యెడ బాటుగూర్చెం
దుడకేమికాగలదో తోచుటలేదు దేవా.

భయ మెత్తుచున్నది నృపాలునియూహయేమో
వయసెలయో చనినవానికి కాంతయేలా
నయవృత్తి బోవిడిచి న న్నొకవేళ కేళీ
ప్రియుడై విలాసినిగ బెగ్గిలజేయు నేమో.

పరిణీత గాననెడి భావముతోడ దన్ను
 వరియిపు మంచు బలవంతము చేయునేమో
 ధరణీధవుం, డకట ధైర్యము జారిపోయె
 తరుణీవిలాసమున ధార్మ్యము తగ్గునేమో.
 అనుకంప లేక యిత డారడి పెట్టుచో నే
 తనువు దొరంగుటయె ధర్మముకాని నాథుం
 డనయంబు నాకయి మహావ్యథ చెందునయ్యో
 వనితాత్వ మెందులకు వచ్చెను నాకు దేవా.
 సదయుండె కానిమెడ త్మృతతి కుంభరాణా
 కెదురేరి రాకొమరు లీభువి నన్ను బ్రోవ
 హృదయేశ, యెట్లయిన నే నిరతంబు యుక్తు
 త్పదపంకజ ద్వయమె భక్తిని సంస్మరితుం.

కుంభరాణా (ప్రవేశించి)

ఆలీనమూహవృత్తయై మధుపానగోష్ఠి
 కేలీమనోహర నికేతనసీమ సంతో
 హలాసముల్ నలువ కన్యమనస్కమై యి
 ట్లేలా మలీయ నయనేందిర వర్తిలంగన్.
 గాసిల్లు నీ మృదులగాత్రము లేవనేలా
 నీ నన్నిధానమున నిల్చినవాడు యుక్తు
 ద్దాసుండు గాని వసుధారముంబును కా డో
 వాసంతికాకుసుమవల్లరి నన్ని భాంగీ.
 చేనన్న కన్యోనుచు శీఘ్రమే నీ యనుజ్ఞల్
 దాసీజనంబు తలదాల్చునె సౌఖ్యమే నా
 ప్రాసాదమందు తెలుపం గడు వేడుచుంటి
 న్ని సంతయం బుడిగి నిక్కము రాజపుత్రి.
 నీవాజ్ఞ యిచ్చునెడ నిష్ఠురకార్య మైనన్
 మేవాదభూతి నిమేషమునం ద్వేషియ

సేవాపరత్వమున జేయును సుమ్ము దేవీ,
 వేవేగ తెల్పగదవే భవదాశయంబున్.

ప్రదాభరంబునను విహ్వలచిత్త వైతో
 వీ డిత సేవటికి విస్మృతి దక్కి నన్నుం
 జూడంగ వచ్చె విరసుం డని యెంచినావో
 నే డాయవచ్చితిని నిర్భర మైన ప్రేమన్.

న న్నన్యగా దలప న్యాయముకాదు బాలా
 మన్నింపగా దగును మానిని బాగుచేరన్
 ఎన్నందు కౌగిట ధరింతును ని న్నటంచు
 నున్నాడ నేను కడు నుత్సుకతన్ లతాంగీ.

ఎలా ముఖంబు పయి కెత్తక యేక నిగ్గు
 న్నేలం గనుంగొనెదు నీరజశ్రవేతా,
 చాల్కున్ త్యజించి యిక సంతయబుద్ధి బాలా,
 ఆలోకనంబున కృతాంధుని జేయ వేలా.

ని న్నెంత వేడినను నిర్దయురాల నన్నున్
 మన్నింప నేమిటికి హాసము వీడి, పోనీ
 క న్నెత్తి ఒక్కత్రుటికాలముగాని చూడ
 కున్నావు సిగ్గో భయమో మరి విభ్రమబో.

లంబాలకా, యిపుడు లజ్జ దొరంగనేని
 సంబాధితం బగును సాంద్రభుజోపగూహ
 నంబందు భూరి కఠినంబుగ నీ యురంబు
 బింబాధరంబు పరిపిడితహాను సుమ్మి.

రాజకుమారి

తగునే యిటుల్ పలుక ధార్మికు లయ్యు దేవా
 జగమందు ధర్మము ప్రచారము చేయువారే
 మగువం గనుంగొనిన మూత్రమునన్ స్వకీయ
 మగు నిగ్రహంబు విడనాడుట వింతకాదా?

కుంభరాణా

తాపము వాసెను సుధామధురము లైన
నీపల్కు నీచేవుల నిల్వగ మంజువాణీ,
ఆపాదమస్తపులకావృత దేహ మోహా
చూపట్టు కుట్మలితకోభి కదంబమట్టల్.
నా కేమి వింతయు కనంబడలేదు సుమ్మీ
లోకైకసుందరి త్రిలోచనుడైన నిన్నా
లోకించుకొమున లోల మనస్కుడొను
వే కొగిలీయగదవే స్తనభారనమ్రా.

రాజకుమారి

అకటా కటూక్తు లిటు లాడగజెల్లునే కా-
ముకులట్లు పెద్ద లతి మోహముతోడ మీరల్
సకలావసీరమణ చక్రమహాధిపుల్ నే
వకురాలితో సరసవాక్కులు యుక్తమానే.

కుంభరాణా

నీ విట్లు లెంచదగునే హృదయేశ్వరీ, నీ
సేవాపరాయణుడ నేవృడగాను దేవీ
నావాక్కు లీయెడనె నమ్మి ప్రసన్నురాలు
కానేని నీచరణకంజము లంటువాడక.

రాజకుమారి

వల దిట్టిమాట ప్రభువర్య, రవంతయు న్నా
పలు కాలకింపరు కృపానిధు లయ్యు నయ్యో
తలిదండ్రులం గొలుచుదానిని మీరు దేవా,
బలిమి హరించితిరి భావ్యమె యిట్టిచేష్టల్.

కుంభరాణా

ఆర్యోక్తి తత్పరులమై నిరతంబు వీర
మర్యాదలం దరచు మమ్ముల దూర నౌనే

తౌర్యోన్నతుల్ మిగుల శ్లాఘన చేయునట్టి
కార్యంబె చేసితిమి కాదు మరొండు ముద్దా.
దోషం బటంచు నను దూరగవచ్చు నన్య
యోషా హరించునెడ యోగ్యులుకాని కన్యా
భూషామణీ, యిపుడు భోగ్యవై నీవు మాతో
భాషింపలేవు నయపద్ధతి సూక్ష్మబుద్ధి.

రాజకుమారి

అనమానశూరులు మహాకవులు విపశ్చి
ద్రసిక్కాగ్రణుల్ వయసు దాటినవారు దేవా,
అనమంజసం బనక ఆశ వహింపనేల
కనుగందనట్టి యొకకన్య మిమున్ వరింపక.

కుంభరాణా

ఆహా లతాంగి పరిహాసము చాలు; అస్మ
ద్దేహంబునక వఖులు దేరవు; కేశరాశి
కే హానియుం గలుగ; దేమి కొరంత లేదే
బాహాబలంబునను, ప్రాయము పోయె నొక్కొక్క.
నీమీద నోతరుణి నిర్భర నిష్కలంక
ప్రేమంబుచేత నిను పెండిలియూడు కోర్కె
నామానసంబున ఘనంబుగ నిల్చెగానక
భామా, ఒసంగు భుజబంధననమ్మదంబు.

రాజకుమారి

బహుపూజ్యురా లయిన పట్టపుదేవి యుండక
మహివల్లభా, యితరమానిని నామె యెట్టుల్
నహియించు? దేవర విచారణ చేసినారా
బహుభార్య లుండునెడ బాటిలుబాధ లెల్ల.

కుంభ రాణా

ఆ సంశయంబు విడనాడుము రాజపుత్రీ,
కానంత యేనియును గౌరవహాని నీకుం
బ్రాసాదమం దెప్పుడు బాటిల దింతయేలా
నాసార్వభౌమపదనాయకురాల వీవే.

రాజకుమారి

అరయంగ నే తగుదునా తమదండ నుండ
కరుణార్ద్రామానసులు గావున దేవ, నన్నుం
ద్వరితంబుగా జనకధామము కేర్ప యుష్మ
చ్చరణాంబుజంబులకు సాగిలి మొక్కుదానన్.

కుంభ రాణా

దుర్వారమత్ప్రీతి దోర్బల నిర్జితంబా
సర్వసహస్థలికి చయ్యన రాణి జేతున్
సర్వంబు నీచరణసన్నిధి నుంతు, ఇంకన్
గర్వంబు వీడి నను కామిని, యేలుకొమ్మా.

రాజకుమారి

నరనాయకా, వలదు నా కివి యేవి మిమ్మున్
వరియింపజాల-అవివాహితవృత్తి నుందున్
త్వరితంబుగా జనకధామము కేర్ప యుష్మ
చ్చరణాంబుజంబులకు సాగిలి మొక్కుదానన్.

కుంభ రాణా

ఆలోచనా రహిత మర్థవిహీనమా నీ
యాలాపధోరణికి అచ్చెరువొందుచుంటిన్
బాలా, పదింబదిగ బల్కగనేని నిన్నున్
వైళింబ యియ్యడ వివాహము చేసికొందున్.

రాజకుమారి

ఉభయాభినిష్ఠమయి యున్న దె ప్రేమ, మీరల్
విభవాభిరాములును పీఠవతంసు లయ్యున్
ప్రభవర్య, దీనయగు బాలను వేచ నానే
అభయం బొసంగి పదయంబుగ బంపు డింకన్.

కుంభ రాణా

ఏహేతువో తెలియ దింత విరక్తికిన్ నే
నూహింపలేక వెత నొందుచు నున్న వాడన్.

రాజకుమారి

తెలియంగలేరె జయదేవుని కావ్యగీతి
కలకున్ మనోజ్ఞ “రసికప్రియ” నానువృత్తిన్
వెలయించినట్టి బహువిశ్రుతభావుకుల్ నా
తలపోత? మీకు విశదంబుగ దెల్పు నేలా.

కుంభ రాణా

ఊహింపజాలను గుణోన్నతచిత్త, నీవై
మోహాతిరేకమున ముగ్ధుడ నాటచేతన్.

రాజకుమారి

ఎదిరించుచుంటి నని యెచగజోకుడీ నా
హృదయంబు వేరొకరి కిచ్చితి మున్నె దేవా.

కుంభ రాణా

పెక్కుల్ వదించితిని ప్రేమను నీమతంబున్
నిక్కంబుగా నెరుగనేరక రాజపుత్రీ.

రాజకుమారి

విదితంబు చేసితిని ప్రీతి దొరంగి యుష్మత్
హృదయంబు పంపవలె నింతట నన్ను దేవా.

కుంభరాణా

చిక్కయ్యె ఇక్కడకు జీర్చితి నిన్ను నాకై
ఇక్కార్యమున్ నలుప హీనత నాకు బాలా,
నీకేమియుం గలుగనేరదు సుమ్మి లోపం
బోకన్యకా, యిచట నుండు సుఖంబుతోడన్
ఏకారణం బయిన యేర్పడి బుద్ధిమార్క
చేకొమ్ము నన్ను సరసీజడళాయతాక్షీ.

[నిష్క్రమణము]

రాజకుమారి

భయ మెట్లా తీరినది ప్రస్తుత “మేకలింగు”
దయచేత రాజాకవిధంబుగ యోగ్యుడైనన్
భయదంపు దుర్గమున బంధితవైతి నయ్యో
ప్రియుడెంత నాకొరకు బెగ్గిలుచున్నవాడో.

శుకమట్లు చంజరము జొచ్చితి ప్రాణనాథా,
ఇక నెంతకాలమున కీచరవీడి నేమీ
నికటంబు చేరుదునో నెవ్వగ బ్రహ్మదేవుం
డకటా దయారహితుడై లిఖించినేమో.

అనిశంబు నాదు హృదయాలయమందు నాథా
అనురాగదీపశిఖి ఆరక ప్రజ్వరిల్లున్.

కనుగొంచు నాయెడద కాంతు డెరుంగునట్టుల్
పెనుదీప మగ్రమున పెట్టుదు రాత్రివేళన్.

మదిలో నిరంతరము “మందురుదుర్గసాలు”
పదపద్యముల్ నిలిపి భక్తిని పూజచేతున్
బ్రదికించుకొండు తమభార్యనటంచు తెల్పం
గదె దీపికా, హృదయకాంతున కెట్టులైనన్.

దుఃఖధోరణి

అడవి కంకిర రావు గారు

దుఃఖ సంకీర్ణ కష్టంపు ధోరణును - ‘నవ్వుమాత్రమే జీవిత వైభవ మని
చెప్ప వత్తువు, భవదీయ చిత్త వృత్తి - నే ప్రపంచ మానముగా గుణించు కొనుచు!
సరస సౌభాగ్య కల్యాణ సౌఖ్య గీతు - లాలసింపంగ ననువైన యౌవనమును
నిరతమును జోకరాగాలనే నదింప - మేళవించెదేల నజీవ మృతిని గోరి?
శాంతమా నుషఃకాల పూజాంతమందు-మిహిరుమొగసాల గుమికూడిమేల్కొలుపులఁ
బాడు పక్షుల మంగళభ్యనులు, కాటు - చీకటుల రాక నెట్లు సూచించు చెవుమ?
సౌధప్రేసే సురక్షిత సౌఖ్య మత్త - కుందములఁ జూచి కేకీనల్ గొట్టినవ్వు
గడ్డిపువ్వుల నయ్యాట గానరవము - ఘోర మానవ హృదయ సంక్షోభ మణచు.
హృదయమను సానమీఁద సర్వేశ్వరుండు-దుఃఖమును చెక్కనొక్కి యత్యుత్సుకతను
ద్రిష్ట కొలది, సుగంధమేతేల్చి, సాన - యరిగి పోకుండఁ బట్టిన యుతఁడె ఘనుడు.
‘నేడు, తేవ’ను మెట్లవై నిత్య కృషిని - జీవితాదర్శ శిఖరముల్ చేరువారిఁ
గాంచి యైనను నీ పట్టు గట్టిపడదు! - పతనమే నీవు వాంఛించి పాటుపడెదో?

సంస్కృతమున నైషధశృంగారకావ్యప్రబంధము కవికులాద్వైతాధ్యపాంథుం డొనరించినది. దాని నశేషమనీషిహృదయంగమంబుగా శబ్దంబునునరించయు, సభిప్రాయంబును గుఱించియు, భావంబునుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యంబాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు, మాతృకానుసారంబున భాషానైషధకావ్యంబుగ మార్చినవాఁడు కవిసార్వభౌముఁడు. ఇట్లుద్ధతులైన మహాకవు లిరువురొక్క యితీవృత్తమునం దమ వాణీవిలాసములం బ్రసరింపఁజేయునెడ నొక్కొక్కఁ డొక్కొక్కచో నొక్కొక్కని మించిపోవుచుండుట తటస్థింపక మానదు.

కావుననే యాచిత్యంబాదరించెదనని ప్రతినవట్టినవాఁడయ్యు శ్రీనాథుం డొక్కొక్కచో మాతృకలోని యాచిత్యి దనతెనుఁగులోనికిఁ దీసికొనిరాలేక పోవుచున్నాఁడు. ఒక్కొక్కచో మాతృకలోని రసమును బోషింపలేకపోవుటయే కాదు, తద్రససిద్ధిని దా నందఁజాలక సుడివడుచున్నాఁడు.

కొన్ని యెడలఁ దన చిన్నారి పొన్నారి నుడికారములలోఁ జేర్చి క్రొత్తభావములతోఁ గూర్చి సూతనౌచిత్యముల నమర్చి యసదృశరసప్రవాహములం దేర్చి మాతృకలోని వస్తు

వును నిస్తులముగ హవనించుచున్నాఁడు. ఇది, ప్రతిపద్యము విమర్శించి శ్రీనాథప్రతిజ్ఞ యనుపేరున గ్రంథము వ్రాయఁదగి యున్నది. ప్రస్తుతము నా కన్గొనిన కొన్ని యంశములను సహృదయులకు ని వే దిం చి గుణమున్న గ్రహింప వేఁడెద.

క్రీస్తుని యభ్యుదయత

శ్లో. వానఃపరం నేత్ర మహం ననేత్రం
కిము? త్వమాలింగయ తన్మయాపి,
ఉరోనితంబోరు కురు ప్రసాద
మితీవ సా తత్పదయోః పపాత. ౧-౮

ఉ. నేత్రమనేను, జీరయును
నేత్రమ; చీరకు నాశ్రయింపఁగాఁ
బాత్రతగల్గె నాకు నిటఁ
బాత్రతలేదని నామసామ్య వై.
చిత్రితంబునఁ బలిమిఁ
జేకొనినట్టులు రాజదృష్టి యా
క్షుత్రయకన్య చారుకటి
చక్రము సూర్యుగంబు దూకొనెన్.
—3-౧.౧౬.

ఇట మాతృకానుసరణము లేదు. రసాచిత్యాదులేవైన సంపాదించఁ బడెనవా? లేదు. చూపు పాదములమీదఁ బడుటకు హేతువు తేల్చింపఁబడుచున్నది కావున యాచకత్వ సంభావనయే నలదృష్టికుచితము. ప్రసాదం

కుడు' అనుట యాజ్ఞకు సంబంధించినది. ఆర్షద్రీ కర్తప్రాభవమునే నలదృష్టి కీయఁదలంచి పాద పతనమును దొఱఁగినాడనిన “పాత్రతగల్గె. పాత్రతలేదు” అనుమాటలు ప్రతిగ్రహార్హతను దెల్పునవి. ప్రాభవమునకు సముచితములు కావు. క్షత్రియకన్య యగుటయు ముట్టడింపఁ బడుటకేకాక యాచ్యతకును మిగుల నను గూఁమే.

“యాజ్ఞామోఘా వరమధిగుణే”

కాన యిప్పట్లున శ్రీహర్షుని పోకడయే మించి యున్నది.

శ్లో. అస్యాం నపుహ్వ్యహవిధానవిద్యాం
కిం ద్యోతయామాస నవాంస కామః,
ప్రత్యంగసంగస్ఫుటలబ్ధభూమా
లావణ్యనీమా యది మా ముపాస్తే.

—2-౧౨

క. వితత ప్రతిప్రతికా

ద్యుత రూపవిలాస విభవభూషితయగు నీ
రతిబోటి తేటపలుచుకా

జతురానన హస్తశిల్ప చాతుర్యంబుకా.

—3-౧౫ర

ఈ తెలుఁగున మాతృక చాలమాఱినది. మాతృకలోని చమత్కారము రాలేదు. ఈ నిర్మాణమునకుఁగర్తమన్మథుఁడగుటయే నమం జనము. రతి బోటియైన నేమి? ఎవరైన నేమి? లావణ్యనీమ యుపాసన చేయుచున్న దను నంశమును దొఱంగుట చే శ్లోకము లోని జీవకళ యెగిరిపోయినది. మూలమున

నీమపదము సర్వోత్కృష్టలావణ్యమును గనఁ బఱచుచున్నది. ఉపాసకునియూత్మ యుపాస్యా ధీన మయినట్లు లావణ్యసారమెల్ల దమయంతి కధీనమైయుండె ననుటాదిగ బహుముఖములఁ బ్రసరించు లక్షణమూలధ్వని ప్రపంచపరి మ్మారము లేకున్నఁ గావ్యమెట్లగును?

శ్లో. తరణ్ణి భూమిభృతః ప్రభూతా

జానామి శృంగారరసస్య సేయమ్;

లావణ్యపూరోఽజని యావనేన

యస్యాం తథోచ్చైస్తనతా ఘనేన.

—2-౧౧.

తే. యావనాంభోధరోద్భూతహవభావ
వారిధారాఽభి పూర్ణశృంగారతటిని
యబ్జభవనృప్తివిద్యారహస్యభూమి
నిఖిలలావణ్యనీమ యీనీరజాక్షి. 3-౧౫గి.

శబ్దార్థశ్లేషమయమైన యీ మాతృకకు దెనుఁగునేతదుష్కరము. కవిసార్వభౌముఁడు యత్నించిన సాధ్యమయ్యెడిదేమో! భూమి భృత్పదము దొఱఁగి యబ్జభవనృప్తిని బెట్టుట మాతృకానుసరణలక్షణము గాదు. “ఉచ్చైస్తనతాఘనేన” అను నాయపుఁబట్టుల నుజ్జ గింపవలసినప్పుడు భాషాంతరీకరణము మా నుటే యుక్తమనుకొనువారు నుందురు.

శ్లో. ఆఘూర్ణితం పక్షుల మక్షిపద్యం

ప్రాంతద్యుతి చైవ్రత్యజితామృతాంశు;

అస్యా ఇవాస్యా శృలదింద్రనీల

గోలామలశ్యామలతారతారమ్.

—2-౨౯.

క. చలదిగ్ద్రవీలగోళా

మలకోమలతారతారమండలములు ప

శ్మలములు ప్రాంశు శ్వేతం

బులు చపలములౌర! మెఱుంగుఁజోడినయ

[నముల్. — 3-౧౬౪.

నేత్రములకుఁ బద్మసామ్యమును భావించి
పద్మములకు శత్రుజయమువలన గొప్ప చెప్పఁ
దగినట్లు కన్నులకును జంద్రజయమువలన
గొప్ప చెప్పఁదగునని చమత్కరించి, కనుఁ
గొనల తెలుపును శ్రీహర్షకవి వర్ణించె. ప్రాంత
ద్యుతిచేతనే జయించెనని యుపమేయము
గొప్పను బలపఱిచెను. ఇదియెల్లవిడచి “ప్రాం
శుశ్వేతద్యుతి” యనుపాఠ మాదరించి శ్రీ
నాథకవి తెచ్చినబాగు కన్పట్టును.

క్రీడాధుని ధ్వతంత్రక

శ్లో. అంతఃపురాంత స్పృహలోక్య బాలాం

కాంచి తృమాలబ్ధ మనంవృతోరుమ్;

నిమిలితాక్షః పరయా భ్రమన్త్యా

సంఘట్ట మాసాద్య చమచ్ఛకార.

— ౬-౧౩

చ. ప్రిదిలిననీవిఁ గేల సవరించు త

లోదరి నోర్తుఁ గాంచి, లోఁ

గదిరినపాపభీతి బడిఁ

గన్నులుమోడ్చ నొకళ్లొకళ్లకై

యెదురుగవచ్చివచ్చి యొక

యిద్దఱుముద్దయ లొత్తి రవ్వభుఁ

మదగజరాజకుంభముల

మచ్చరికించు కుచద్యయంబులకా.

— 3-౮౬

నలుగుచెట్టుకొనుటకుఁ జేరవిడిచిన శ్రీ
శ్రీహర్షునికి గోచరించినది. శృంగారనైషధ
కర్తకో వదలినపోకముడిని గేలనవరించుకొను
విలాసిని గన్పట్టినది. నలుఁడు కనులుమూసి
కొనినప్పు డొకతె యచ్చటఁదిరుగుచు నతని
నొరసికొనెనని శ్రీహర్షకవి భావించెను. శృంగార
నైషధకవి కాశృంగారము చాలలేదు. ఇరువురు
జన్మను లెదురుగవచ్చుటంజేసి వారిద్దఱికుచ
కుంభముల సంఘట్టనయను మహాసాభాగ్యము
నలునకు లభించినదని మురిసికొనుచున్నాఁడు.
ఇం దాంధ్రీకర్త రసికత యభినందనపాత్రము
కాదా?

అంతఃపురే విస్తృతవాగురోఽపి

బాలావలీనాం పలితై ర్గుణాన్మయైః;

న కాలసారం హరిణం తదక్షి

ద్యయం ప్రభుర్బిధు మభూ న్మనోభూః.

— ౬-౧౪

ఇరులుగెలిచిన యంతఃపురేందుముఖుల
కురులు మరుఁడను వేటకాఁడురులు నేసి
మరులుగొలుపంగలేడయ్యె మనుజవిభుని
నరులులేని దృక్పంజనశాబకముల. 3-౯౦

ఇందు నలుని కన్దోయిని హరిణముగా
శ్రీహర్ష మహాకవి భావించెను. శ్రీనాథమహా
కవిసలునిదృక్కులను కాటుకపిట్టలతోఁ బోల్చి
నాఁడు. దృక్కులకు హరిణసామ్యము కన్నఁ
గాటుకపిట్టలపాలికయే మిగులఁదగునని తోచె
డిని. ఇదిగాక సంస్కృతమున నారికేళపాక
ముననున్న శ్లోకమును ద్రాక్షపాకరమ్యముగఁ
దెలుఁగునేనినాఁడు కవిసార్వభౌముఁడు.

ఏతం నలం తం దమయన్తి! పశ్య
త్య జార్తి మి త్యాళికులప్రబోధాః;
శ్రుత్వా న నారీకరవర్తిసారీ
ముఖా త్వ మాశక్యత యత్ర దృష్టమ్.
—౬-౬౦

ఉ. ఏడె నలుండు విశ్వస్థి
వీవలయైకవిధండు నచ్చుచు
న్నాఁ డని భీమభూమిపతి
సందన నూటడిలంగఁబల్కు పూఁ
బోఁడులమాట నేర్చికొని
ప్రొది శుకాంగన యట్లవల్కినన్
తేడిది నన్ను నేక్రియ నె
ఱింగెనొకోయని యెంచె నాత్మలోన్.
—3-౧౦౪

మూలములోని శారికను శుకాజ్ఞననుగా
మార్చుటయే కాక శంకనుగూడ శృంగారకవి
మార్చివేసినాఁడు. నన్నిది కనుగొనెనా? యేమి
యని దేవరహస్యము చెడుటను గూర్చిన
యాహా గలిగిన దన్నచో; దేవతల మహిమ
యెడ నలునకు సంశయము న్నట్లగును. అది
యమ్మహాపురుషున కుచితము కాదని యెంచి
కాబోలు శ్రీనాథమహాకవి “నన్నిది యెట్లు
తెలిసికొనెనో!” అనివిస్మయమందినట్లు నలునిఁ
జూపుచున్నాఁడు. అమోఘమైన దేవతల వర
మట్లుండ దీనికి నేనెట్లు కన్పట్టితినో యను
విస్మయము నలుని పరిజ్ఞాతృత్వముతోడి యు
ల్లాసవిలాసములను దెలుపుచున్నది.

అంబాం ప్రణత్యోపసతా నతాక్లీ
నలేన భైమీ పథి యోగ మాన,

సభ్రాంతిభైమీషు న తాంవ్యవిక్త
సా తంచ నాదృశ్యతయా దదర్శ.
—౬-౬౦.

ఉ. ఎంతయు డాయనేగియు మ
హీశుఁ డెఱుంగఁగ నేరఁడయ్యె వి
భ్రాంతి విదర్శరాడ్డుహితృ
పట్టులలోన మృగాక్షి నస్వ; డ
య్యింతి యెఱుంగదయ్యెదిగ
ధీశ చతుష్టయదత్తశాంబరీ
భ్యాంతనిగూఢుడైన వసు
ధాధపునికటస్థలంబునన్ -3-౧౧౦

ఇం దదృశ్యుఁ డనుమాటకు “దిగధీశ
చతుష్టయ దత్తశాంబరీ భ్యాంతనిగూఢుడు”
అని పెంపుఁజేయుట “నలప్రణాళీమిశ్రదంబు
జాతీ సంవాద పీయూష పిపాసవః” అను సం
స్కృతము నాంధ్రీకరించు పట్టునఁగల “నల
నాలీకమృణాళనాళలతికానవ్యప్రణాళీమిశ్ర, ల్లల
నానాపకథానుధానుభవ లీలాలోల చేతస్కు
లై” అను రమణీయవిస్తరికణమును స్మరణ
మనకుఁ దెచ్చెడిని.

శ్లో. లిపి ర్న దైవీ సుపతా భవీతి
తుభ్యం మయి ప్రేరితవాచకస్య,
ఇద్వీస్య దూత్యాం రచయ ప్రసాదం
విజ్ఞాపయన్త్యా మవధానదానైః.

ఇది దేవేంద్రుని దూతి యింద్రసందేశ
మును దమయంతికి విన్నవించు సందర్భము.
దీనిప్రారంభ మిట్లుండుట శ్రీనాథున కిష్టముగా
లేదు.

“సీ. అవధారుదేవి! దివ్యకీరీటకోటిసం
దానితవికచమందారదామ
సందోహమకరంద బిందుధారాధౌత
సందీప్తచరణారవిందుడైన
సంక్రందనుండు నాస్వామి నన్నయింద్రు
గారాబుసంచారిగా నెఱుంగు.”

అని సందేశమునకు ముందు పోషితమును
జిత్రించి పెద్దన్న చే గురూపదేశముగఁ జూకొనఁ
బడిన “ఓమిహికాంశువంశకలశోదధి కాస్తుభ
రత్న! భూపతిగ్రామణి!” యను ప్రేయోగుణా
స్పదమైన సంబోధనను దలపించుచున్నాఁడు.
ఇదిగాక దేవతాలిపి యిక్కడివారికిఁ దెలి
యదు కాన నీ కింద్రుండు ప్రణయలేఖ్యమును
బంపక నాచే సందేశ మంపెనని, కలు రంపు
టకుఁ గారణముఁ జూపించుటచేఁ దృప్తిచెంద
క, దేవతాలిపి నీకుఁ దెలిసియుండిన నెన్ని
ప్రణయలేఖ్యములు ముగ్ధమధురవైదగ్ధ్యసూచ
కములై నీకు వచ్చియుండునో! అని తనస్వామి
యొక్క యాత్మకృతవైదగ్ధ్యములను జాటుచు
న్నది దూతి యని యాంధ్రనైషధకవి యెంత
వితరగ సంతరించెనో చూడుడు.

ఉ. చంచలనేత్ర! దివ్యలిపి
సంతతిభూజనముల్ పఠింపలే
రంచును సూనెఁగాని నఖి
రాగ్రమునఁ లిఖియించి నీకుఁ బు
త్తెంచుఁజూమి మహేంద్రుఁడు
మదీయకరంబున దేవతావనీ
కాంచన కేతకీకుసుమ
గర్భదళంబునఁ గార్యపద్ధతుల్.

—3-౧౨౨.

ఇందుఁ వాసపుని వరించినచో లభించెడి
సందసవన రామణీయక సమ్మద్ధిని గూడఁ
దటస్థోద్ధీపన విభావసామగ్రిగా సూచించుచు
దమయంతికిఁ దనస్వామిమీఁద ననురాగము
గలిగింప నెంచుట దూతి కెంతయు సము
చితము.

శ్లో. సతీవ్రతై స్తీవ మిమం తు మంతు
మస్తర్వరం వజ్రణి మార్జితాస్మి;
—౩-౧౧౦.

ఉ. స్వర్పతి చిత్తవృత్తి గలు
షత్వమునందునో యథాయంబు నా
కేర్పడలేదు విన్ము దివి
జీత్వర దూతిక! సస్తతంతుభా
గార్పణ మాచరించి కర
మాదరణంబున నేను రాజకం
దర్పుడు నైషధాధిపుఁడు
దన్ను నుపాస్తియొనర్పఁ గల్గుటఁ.
—3-౧౧౩.

సతీవ్రతములచేత, వాసపునియెడ నే
నిష్పదోనరించు నపచారమును మాపుకొందు
నని దమయంతి పలికెనని శ్రీహర్షకల్పన. సతీ
వ్రతములు భర్తసాహచర్య ముండినను లేకుం
డినను ఆచరింపఁదగినవి. అట్టి వ్రతములకన్నఁ
దనరాజకందర్పునితోఁ గలసి మెలసి యుండి
చేయు గృహస్థధర్మములే ప్రస్తుతసందర్భమున
దమయంతి కెంతయు రుచించుచున్నవి. ఇది
కనిపెట్టి శ్రీనాథమహాకవి దమయంతిచేత
“నైషధాధిపుఁడు నేనునుగూడి దేవేంద్రుని
నేవించెదములే” అనిపించినాఁడు.

శ్లో. బ్రహ్మాద్వయస్యాన్వభవత్ప్రసాదం
రోమాగ్రవివాగనిరీక్షితేఽస్యాః;
యథాచిత్తేన తదశేషదృష్టా
వథ స్మరాద్వైతసుఖం తథాఽసౌ.

—2-3.

గీ. మానవతిమూర్తి యాపాదమస్తకముగఁ
దివుట వీక్షించి నిషధవృక్షీకళత్రంఁ
డవుడు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయి
మన్మథాద్వైతసుఖవార్ధి మగ్నఁడయ్యె.
—3-౧౪౪.

రోమాగ్రము గన్పట్టింంత నే బ్రహ్మనం
దము గలిగె. దమయంతి సకలావయవదర్శన
మైనపుడు స్మరాద్వైతసుఖముకల్గు టుచితమే
కదా యను శ్రీహర్షక్షల్పనలో రోమాగ్ర
దర్శన మనునది యెక్కువసరసముగఁ దోచ
మిచే గాఁబోలు నాంధ్రనైషధకర్త మార్చి
వేసినాఁడు. “అశేషదృష్టా” అనుమాట కా
పాదమస్తకముగ వీక్షించి యను సర్వలోక
క్షుణ్ణమైన తెలుఁగునూక్తి నుపయోగించి ద్రా
క్షాపాకరమణీయతఘటించిన కవిసార్వభౌముఁ
డు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయిమన్మథాద్వై
తసుఖవార్ధిమగ్నఁడయ్యె ననుట విచిత్రమా?
శ్లో. నేయం మృదుః కౌసుమచాపయప్తిః

స్మరస్య ముష్టిగ్రహణార్హ మథ్యాః;
తనోతి న శ్రీమదపాంగముక్తాం
మోహాయ యా దృష్టిశేరౌఘవృష్టిః.

—2-౨౮.

తే. అతివముష్టి ప్రతిగ్రహణాలగ్న
సందియములేదు! వలరాజుచాపయప్తి

అట్లుగాకున్నఁ గురియంగ నెట్లు నేర్చె
ప్రకృతిశాతకటాక్ష నారాచమృష్టి.

—3-౧౬౩.

చూపులను శరవృష్టిని జేయుఁగాన దము
యంతి మన్మథచాపయప్తి యనిన శ్రీహర్షోక్తి
కన్న చాపయప్తి గానిచో నీదృష్టి శరౌఘ
వృష్టి యెట్లు? అను శ్రీనాథోక్తిలో సర్థపుష్టి
గన్పట్టు.

శ్లో. జంబాలజాలా త్కిమకర్షిజంబూ
నద్యా న హరిదనిధ ప్రభేయః;
ఆ వ్యంగయుగ్మస్య నసంగచిహ్నః;
మున్నీయతే దంతరతా యద్రత.

—2-౧౭.

తే. సాటిజంబేటిజంబాలజాలమునకుఁ
బాటినూత్నహరిద్రావిధంగమునకుఁ
దరము సౌదామనీదామధామమునకుఁ
గరముఁబాలుపొందు దీనియంగములకాంతి.
—3-౧౭౬.

దమయంతి నెమ్మేనివేసిమి న్యక్తపటువఁ
దలఁచియు, అంగసంధులలోఁగూడ నెమ్ములు
గన్పట్టనట్లు లవయవములు మాంసలములై
యుండెనని చెప్ప నెంచియు, మాతృకాకర్త
క్రిష్టకల్పనఁ దెచ్చివెట్టినాఁడు. ఆ చిక్కులోఁ
బడక యాంధ్రనైషధకర్త విశ్వంఖలముగ
స్వతంత్రభావనను మూఁడగు సాదంబునఁ
బొందుపఱుచుచు మొదటి రెండు చరణముల
మాతృకాపర్యవసానమును దేల్చి వేయు
చున్నాఁడు. ఎవరి యలంకారములు వారికే
యుండుఁగాక. నారి కేళిపాకమును ద్రాక్షాపాక
ముగ మార్చుట సోమరిపోతులు కొందఱయ్యె
లకుఁగూడ నుపకారమునేతకదా :

సుల్తాను మహమ్మదు

చింతా కంఠరదీక్షితులు గారు

“హో కిరాజ్యమందు నాకున్న హక్కున - కెవ్వరడ్లు, చూత మేడ్వకుండ
చూడ దలచినాడ, సుల్తాను మహమ్మదు - నేటిరాత్రి యెంత పాటుపడిన.”

అనుచు నెలుగెత్తి శోక విహ్వలత ననుచు - విమలచిత్తత, సింహాసనమున, నొకడ,
ధర్మచింతగూర్చున్న, సుల్తానుసభను - జేరె నొకపౌరు డతిభీతచిత్తవృత్తి.

అతని గాంచి సుల్తాను మహమ్మ దనియె - “శోక మతి పవిత్రము; దానిచొప్పు, నేను
రాజు, రాజునువలెనె మర్యాద నేతు - చెప్పికొన నెంచినది వేగ జెప్పమోయి.”

“దుష్టభూతము, భవదాశ్రితుం డొకండు - మద్భవము జొచ్చి యిల్లు సామానునెల్ల
తనవిగా నెంచి పెక్కు బాధలను బెట్ట - దలకొనియె మమ్ము న”ని శోకతప్పుడనియె.

“ఉన్నవాడె యింక నుద్యోగి నీయింట - చెప్పమోయి జాగు చేయనేల?
చూడవత్తు” ననుచు సుల్తాను మహమ్మదు - ప్రీతి నతని నాదరించి యడిగె.

“తెచ్చెద సుల్తానును నే, తెచ్చెరజని, నిన్ను బట్టి చీల్పించెద నీ
మచ్చరము చూపి, నిలుమీ, వచ్చెద, నిదె పోయి యంచు బలికి వెడలితిన్,
అట్లు వెడలిన నన్ను, వెంటాడె నతడు - పెద్ద యికిలింతతోడ, నీవీధివరకు,
అకలియు, వేదనయు నన్ను నార్చుచుండె - దైవమపు నేడు, నాకు సుల్తాను! నీవు.”

అనెడు నాతని నోదార్చి “అరుగుమోయి - ఇంటి కంపెద, వలసినవెల్ల నేను,
మరల నా పాపి వచ్చిన మాట దెలుప - నగును సుల్తాను మహమ్మదు” కనుచునంపె.

భీతనేత్రద్వయంబుతో, వివశమైన - వర్తనముతోడ గద్గదస్వరముతోడ
తిరిగి మూగ్ధాల్ల కాపారు డరుగుదెంచి - తెలిపె సుల్తానునకును నిందితుని రాక.

మారుమాట లేక మహమ్మదు నలుగురు - దీర్ఘ కాయులై విధేయులైన
భటుల, భిక్షములను బట్టుకరండని - బాధితాత్మువెంట బయలుదేరె.

చేరి రిందరు గబగబ పౌరునిల్లు, - ఆలకించిరి దుష్టవాక్యమ్ము నొకటి,
వలు భయంబులతోడ, వివర్ణమైన - పడతి మోమొందు గనిరి, గవాక్షమందు.

అనియె సుల్తానుమహమ్మ “దీవరిగి, లోని - దీవమార్పుము; లోపలి స్త్రీజనంబు
వెలుపలికి నంపు మాపాపివెంట బడిన - తత్క్షణమ, వత్తుమచటి కిందఱము మేము.”

ఇల్లు జొచ్చెనతడు గల్లంతు పుట్టెను - బల్లలొకటి రెండు పడియెగింద
అంధకారమయ్యె, సంతయు లోపల, - భీతచిత్త లిల్లు వెడలి రంత.

కరుణముల తోడ వెంటడి వచ్చెగాని - కుణములోపల వాడిఖడ్గంబు లతని
 దుష్టతనుబాపి, వేడి నెత్తురును ద్రావి, - రోదనముతోయు పాపిని ద్రుంచివైచె.
 తిరిగి వెలిగించి రింటిలో దీపములను - తెచ్చి, ప్రభునాజ్ఞ భటు లొకదీప మెత్తి,
 ప్రాణహీనమా నా కళేబరము దరికి - తేరి, వంగి మొగము బరీక్షించి చూచి
 మోకరించెను సుల్తాను, భూమిమీద, - దేవదేవుని మది సంస్తుతించె కొంత
 నోటబలికె నదేమొ సంతోషవార్త - వరలె గన్నుల నానందబాష్పములను.
 భక్తితాత్పర్యములతోడ, బలుకకుండ - ఊరకే నిల్పి రిటునటు నున్నవారు,
 పిదప, ప్రభునాజ్ఞ భటు లిట్లు వెదకి, వెదకి - తినుపదార్థము లొక కొన్ని తెచ్చియిడిన
 దాన నాకలి శ్రమయును చాహమార్చి - ఇంటి యజమాని బిలిచి, “నీ కెట్టి బాధ
 లుండబో వింక సుఖముగా నుండుమోయి” - అనుచు దీవించి చననెంచు నవనరమున.
 ఆత్రిహీనుడగుచు, నాశ్చర్యమగుచుండె - కన్నులందు బాష్పకణము లొదవ
 శోకమెల్ల ముఱచి సుల్తానుమహామదు - పాదములకు బరమభక్తి మ్రొక్కి.
 “అడిగితివటంచు గోపంబు నందకుండ - స్వామి! నా మనంబున గల సందియములు
 దీనుడగు నన్ను, గిరుణించి తీర్పవలయు - మనవి గొనుడం”చు పౌరు డిట్లనియె నపుడు.
 “మొదట దీపమార్చి, పిదప చెమ్మన నేల? - మోకరింప నేల ముఖముజూచి?
 బీద తిండి నింత పేరాన దిన నేల? - భక్తునిట, చెలువవలయు దండ్రే.”
 అనెడు పౌరుని మొఱచు దయూర్ధ్వబుద్ధి - నాలకించి, సుల్తానుమహామృదనియె,
 “చెప్పెదను వినుమోయి, యేచిత్ర మిందు - గానరా దివి స్వాభావికములె కాని.
 అది నేనాడు వింటి నీ రోదనంబు - నాడుమొద లింతదుష్టుడో వాడు నాకు
 నన్నిహితు డేల కారాదు? కన్నకొడుకె - యైన గావచ్చు, నని భీతినందియుంటి.
 ఎవ్వరైనను బ్రభుధర్మమెరుగుడేను - కాని పితృచిత్తభీతి, చీకాకుపరుప
 దీపమార్చ నాజ్ఞాపించితిని, మరీయ - ధర్మనేత్రంబులకు, నడ్డుదగులకుండ.
 జరుపవలసిన ధర్మంబు, జరుగుపిదప - పాపి పరుడంచు చెలిపె దీపంబు నాకు
 భయభరముతోడ నేనె, యాశ్చర్యవిధాన - మాచరించుట మ్రొక్కితి నతని కపుడు.
 నాడు వినియున్న నీ యార్తనాదమునను - మూడు దినములనుండియు మూలబడిన
 ఆకలిని దీర్చికొంటి గార్యాంతరిపుడు - నీగృహంబున; దాన సంతృప్తిగంటి.
 పొండబో విట్టి బాధ లీముందు నీవు - సౌఖ్యముగ నుండుమోయి, నీ జనముతోడ
 పోయినచ్చెద న”ని నగుమొగముతోడ, - జనియె సుల్తానుమహామదు నదనమునకు.

రామునిగూర్చియు, రామాయణమును గూర్చియు
పలువురు పలువిధములగు వర్ణిప్రాయముల చెరి
పుచ్చుచున్నారు. 1-రాముడును రామాయణమును భా
రతయుద్ధమునకు పూర్వముని కొందఱి యర్థిప్రాయము.
2-రాముడు భారతయుద్ధమునకు బూర్వపువాడేకాని
రామాయణరచనమూత్రము భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట
యని కొందఱి యర్థిప్రాయము. 3-రామునికంటెను
రామాయణగ్రంథము మునుపటిదని కొందఱి యర్థిప్రా
యము. 4-రాముడును, రామాయణమును గూడ భారత
యుద్ధమునకు పిమ్మట యని కొందఱి యర్థిప్రాయము.
5-రామాయణము భారతయుద్ధమునకు పిమ్మటిదనియు
ను, అది పారాయణయోగ్యమున నొక మంత్రగ్రంథముగా
వాల్మీకి రచించెననియు, నందలి రామకథమూత్రము స్వక
పోలకల్పితమనియును కొందఱి యర్థిప్రాయము.

పై విషయము లన్నియును చర్చనీయంశములే.
అందుచే పైవిషయములను బలపఱచుటకు నాకు లభిం
చిన గ్రంథాధారముతో కొంతమఱ కివట చర్చించెదను.
ఈచర్చయొక్క యుద్దేశము ఈ నాయర్థిప్రాయమే సర్వి
మని చెడువదులకు దెలియజేయుట కాదు. ఈచర్చలో
గల సారమును, నిస్సారమును పరిశోధనాఫలములగు
పండితులు లెప్పుగా తిలకించి యాయభాగములపై
వారికి లభించు నితరసాధనములతో సర్వమును చెల్ల
డించు సదుద్దేశముతో చక్కని విమర్శకు గడంగిదరని
యాశించుచున్నాను. విమర్శమువల్లనే ప్రధానగ్రంథ
మున తెచ్చున వన్నె వచ్చునది పండితుల యర్థిప్రా
యము. అందుచే పండితు లిట్టివనిగి బూనుకొనుటకు
నే నీ వ్యాసమును వ్రాయుటకు నలపెట్టితిని.

విషయప్రవేశము

మందు రామాయణము యొక్కయు, తిక్కన
యగు వాల్మీకియొక్కయు కాలమును పరికించిన పిమ్మట
రాముని కాలమును పరికించుటకు పూనుకొందము.

రామాయణభావ

రామాయణములోని భావముగూర్చి ముందుగా
చర్చింతము. రామాయణము సమపాదయుక్తమైన శ్లోక
ములతో కూడికొనియున్నది. ఇది ప్రాకృతభావ
లెప్పుగా సంస్కరింపబడినపిమ్మట వ్రాయబడిన సం
స్కృతభావ. దీనికిమందు వ్రాయబడిన వేదమంత్ర
ములు, ఋక్కులు, బ్రాహ్మణములు, మూత్రములు కంటె
నిచి భిన్నమగు భావము, భిన్నమగు ఛందస్సును కలిగి
యున్నది. అందుచే నీరామాయణము వేదములకంటెను,
బ్రాహ్మణములకంటెను, మూత్రములకంటెను పిమ్మట
వ్రాయబడినదని చెప్పవలసివచ్చును. అధర్వవేదము,
ఐతరయబ్రాహ్మణము, బృహదారణ్యకము మున్నగు గ్రం
థములలో పరిక్షితుని గూర్చియు, పరిక్షితు వంశమును
గూర్చియు చెప్పబడియుండెను. అందుచే నీ అధర్వవే
దము బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు పరిక్షితునకును, పరి
క్షితుని కుమారుడగు జనమేజయునకును గూడ పిమ్మట
వ్రాయబడినది చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఏలయనః
వానియందు జనమేజయుని దిగ్విజయమును, నాలెని రా
జ్యపరిపాలనములోని ధర్మమునుగూడ లెప్పుగా వర్ణింప
బడినది. ఇవి యన్నియును పరిక్షితునకును జనమేజయు
నకును పిమ్మట వ్రాయబడినవో కినికి పిమ్మట వ్రాయ
బడిన రామాయణమును పరిక్షితునకును జనమేజయు
నకును పిమ్మటనే వ్రాయబడియుండవలెను. జనమేజయ
పరిక్షితులు భారతయుద్ధమునకు నెంతో కాలము పిమ్మటి
వారు కావున రామాయణమును భారతయుద్ధమున కంత
కంటెను నెంతో యెక్కువకాలమున వ్రాయబడియుం
డవలెను.

రామాయణములోని విషయములనుబట్టి

ఇత రామాయణములోని విషయములనుబట్టి
రామాయణకాలమును నిర్ణయించుటకు ప్రయత్నింతము.

1. రామాయణమున యుద్ధకాండమున 120 వ
సర్గయందు శ్రీరాముడు రావణుని సంహరించినపిమ్మట

బ్రహ్మ రాముని క్లుప్తించి పంచరత్నమున "నీవే బిష్ణువు, నీవే కృష్ణుడవు" అని పెక్కుచోట్ల "కృష్ణ"శబ్దము వాడబడెను. మఱియొకచోట్ల "పరిగృహ్యగిరింగోర్వాగ్నిం వపుర్విష్ణోర్విదంభియన్" యని శ్రీకృష్ణుని గోవర్ధనోద్ధరణము వర్ణింపబడెను. దీనినిబట్టి రామాయణరచన శ్రీకృష్ణునకు పిమ్మటయని చెప్పవలసివచ్చునుకదా? శ్రీకృష్ణునకు పిమ్మట యనగా భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యనియేకదా యర్థము?

2. రామాయణమున అయోధ్యాకాండమున 64వ పర్వమున నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. యాం గతిం సగరశ్చబోధ్యో దిరీపో జనమేజయః; వహాయో దుందుమారశ్చ ప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛ తుత్రిక!

పై శ్లోకమున జనమేజయుని వామముకూడ కాననగుటచే రామాయణరచన జనమేజయనకుకూడ పిమ్మట యని రుజువగుచున్నది.

3. రామాయణమున యవనులు, శకులు, పక్షావులను గూర్చియు, వారి యుద్ధములను గూర్చియు నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. విశ్వామిత్రార్దితాన్దృష్ట్వై పక్షావాంఘృతకేంద్రదా; ధూయన్వాపృకతోహచ్చకాన్ యవమిళితాన్.

శ్లో. తై రాసీ త్వంఘృతా ధూమి శ్కై ర్యవనమిళితై; ప్రభావద్భి ర్మహావీర్యై శ్చే మకింజల్క-సన్నిభై.

(బాల. ౬౫ పర్వ. ౧౧-౨౧)

పై శ్లోకముల ననుసరించి యవనులు, శకులు మున్నగు వారు మనదేశమున బ్రవేశించి యుద్ధములు చేయుచున్నప్పుడుగాని, లేక పిమ్మటగాని రామాయణమువ్రాయబడెనని రేలుచున్నది. ఈయవనులును, శకులును మనదేశమున శ్రీ. పుర్యము రెండవశతాబ్దముమొదలు శ్రీ. శ. రెండవశతాబ్దమువరకు కనబడుచున్నారు. ఏరెండలును పశ్చిమోత్తరముల పరిపార్శ్వలనుండి హిందుస్థానమునకు వచ్చి పంజాబు ప్రాంతమున రాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. వీరి రాజ్యముమగూర్చి కూడ క్షిప్రీంధాకాండమున గుగ్రీవుడు సీతను వెదకు

తై వానరులను పంపునందర్కమున నుత్తరదేశమున ఘోర్లు, కూరసేన, కాంధోజ, యవన, శక, దేశములున్నట్లు చెప్పెను. పైవిషయములనుబట్టి రామాయణము శ్రీ. శ. నకు ఒకటి రెండుశకముల పిమ్మటనే వ్రాయబడెనని చెప్పవలసివచ్చుచేసా?

4. రామాయణమున అయోధ్యాకాండమున రాముడు బాచాలిలో ప్రసంగించు పంచరత్నమున నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. యథాహి చోర స్సరిథాహి బుద్ధ
ప్రథాగతం వాస్తవీక మ్మరివిధి;
తస్మాద్ధియ శ్శంక్యతమః ప్రజావాం
నవాస్తవీక వాభిముఖో బుద్ధ స్సాస్త్రిత్.

అనగా బుద్ధుడు, తిథాగతుడు, వాస్తవికుడు చోరుని వంటివా రనియు, ప్రజచే శంకింపబడినవాడెల్ల వాస్తవికడేయనియు, నందుచే పండితు డగువాడు వాని కెదురుగ జోరాడనియును భావము. పై శ్లోకము బుద్ధ మతిదృఢమును నూచించుచున్నది. బుద్ధమతివలంబకు లగు మార్యవంశపు రాజులు వశించినపిమ్మట ప్రాప్యణ పరిపాలనములో కొద్దమతిమును శ్రీశంపదేయుటకును ప్రాప్యణమతి నుభివృద్ధి గాంచుటకును ప్రబలప్రయత్నములు గావించుచున్నది నములలో నీశ్లోకము వ్రాయబడినట్లు కనబడుచున్నది. అనగా శ్రీ. పూ. 18వ వసం. లో మార్యవంశ మంతరించెను. పిమ్మట శుంగులును, కాణ్వులును పరిపాలనమునకు వచ్చిరి. వీరి కాలములో (అనగా శ్రీ. శకమునకు ఒకశతాబ్దము ముందు వెనుకలలో) నీరామాయణరచన జరిగియుండవలెను. ఈకాలములోనే పాణిని మున్నగు వ్యాకరణకర్తలు, భాషాశాస్త్రుల పెక్కురు బలులుచెడలి వెనుకటి గీర్వాణభావను సంస్కరించి కావ్యములు మున్నగునవి వ్రాయవారంభించిరి. అందీరామాయణ మాదికావ్యము. ఇక్కడకు రామాయణకాలమును, వాల్మీకికాలమును దాదాపుగా క్షిప్తుశతారంభమునకు పిమ్మటనే యని నూచించితిని. ఈపంచరత్నముననే వాల్మీకి నివాసస్థానమునుకూడ కనుగొనుటకు ప్రయత్నింతుము.

వాల్మీకి నివాసస్థానము

వాల్మీకి నివాసస్థానము పశ్చిమోత్తర హిందూ స్థానమున సింధుసరస్వతులకు నడుమ ప్రదేశమై యుండ వలెను. ఏలయన వాల్మీకి కిష్కింధకాండమున సుగ్రీవుడు సీతాశ్వేషణార్థము కఫలను నాలుగుదిక్కులకును బంపు పంపర్చుమున నా నాలుగుదిక్కులందునుగల దేశములను, నదులను నీవిధమున పేర్కొనెను.

1 తూర్పుదిక్కున—సరయువు, గంగ, కాశి, యమున, సరస్వతి, మాళవ, విదేహ, కాశి, మగధ, కోసల ము.

2 దక్షిణదిక్కున—వింధ్య, వర్మద, నౌతమి, కృష్ణవేణి, అవంతి, వివర్ధ, వంగ, కలింగ, అంగ, ఆంధ్ర, పుండ్ర, ద్రావిడ, పాండ్య, కేరళ, కావేరి ము.

3 పశ్చిమదిక్కున—సురాష్ట్రము, బాహ్లికము, కూరము, భుమము, సింధు, ప్రాశ్యాతివము ము.

4 ఉత్తరదిక్కున—ష్టేన్ద్ర, కూరసేన, పులింద, క్రపర, భరత, మద్రక, కుదు, కాంభోజ, యవన, కేక, బాహ్లిక దేశములు ము.

పై నుదహరింపబడిన నాలుగు దిక్కులయందును గల నదులకును, దేశములకును నడుమగల ప్రదేశము సింధుసరస్వతుల నడుమ ప్రదేశమని లేలుచున్నది. అనగా నాద్యులు మొట్టమొదట మనదేశమున వాసస్థానముగా నేర్పఱచుకొనిన పద్దహింధుప్రాంతము. సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పిన పై నాలుగుదిక్కులకును నడుమనున్న సింధుసరస్వతుల నడుమ ప్రదేశము కిష్కింధ కానేరదు కదా! లేక, రామాయణ కథానాయకుడు శ్రీరాముని వాసస్థానమును వరహిగ్ధయు కానేరదుకదా! ఇది యాచరికీని భిన్నమున మూడవ ప్రదేశము. ఇది తాను నివసించు ప్రదేశమై యుండవలెను. వాల్మీకి కిష్కింధకు నాలుగు దిక్కులంగల నదులను, దేశములను చెప్పుటకు మాటుగా పొరపాటున తన స్థానమునకు నాలుగు దిక్కులంగల నదులను, దేశములను వర్ణించుకొనెను. వాల్మీకి తన రామాయణమున యవనలయొక్కయు, కేమలయొక్క

యు యుద్ధమును వర్ణించుటకూడ తా నాప్రాంతమునకు దగ్గర నాడెనుటచే యొక కారణమై యుండవచ్చును.

రామునికాలము

రాముడు భారతయుద్ధమున కట్లు పూర్వము!

1. రాముడు 24 వ శ్రేణియుగమువాడనివాడనియును, భారతయుద్ధము 28 వ ద్వాపరయుగమున జరిగినదియును బ్రహ్మాంధాది పురాణములు చెప్పుచున్నవి దీనినిబట్టి శ్రీరాముని యవతారానంతరము నాలుగుమహాయుగములకు పైని భారతయుద్ధము జరిగినట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

2. మలేయు రాముని వనవాసకాలమునకు దక్షిణదేశమంతయు వర్షియయ్యె మై రాక్షసులకాటపట్టయి అక్కడక్కడ ఋష్యాశ్రమములు మాత్రము కలిసియుండెను. రామరావణయుద్ధములో రామునికి తోడ్పడిన వారెల్ల మోటువాతివారగు వానరులు, ఋక్షులు మున్నగు నాటవికజాతి.

3. భారతయుద్ధకాలమున దక్షిణదేశమంతయు నిండుమించుగా బనాశిగ్ధమై యుండెను. భారతయుద్ధ సమయమున కురుపాండవులకు తోడ్పడిన రాజులు నాగరికత వహించిన దేశాధీశ్వరులు. భారతయుద్ధకాలమునకు అక్షహింసలసంఖ్య, యుద్ధములో పైనికులను పూర్వ హములుగా పన్ను సేర్ప మున్నగునవి వర్ణింపబడెను. రాముని కొలువుననున్న విసిష్ఠుడును, రామునకు విలువి ద్యసేర్పిన విశ్వామిత్రుడును భారతయుద్ధమునకు పూర్వముగాని పిమ్మటినాకు.

4. రామునికాలమువాటికి మనుజుల కాయుపరిమాణ పెక్కువగా నుండెడిది. రాముడు పదివేలండ్లును, దశరథుడు అరువదివేలండ్లును జీవించిరి. భారతయుద్ధకాలమువాటికి మనుజుల యాయుపరిమాణము తగ్గినది. శ్రీకృష్ణుడును, ధర్మజుడును మాటయిరునిది యైదు సంవత్సరములు దిల్లరమాత్రమే జీవించిరి.

5. వాల్మీకిరామాయణానుసారము నైవస్యకులకు రాముడు 35 వ తరమువాడు. భాగవతాదుల

వసుధరించి ధర్మరాజు వైవస్వతమనుకు 48 వ తరము వాడు, దీనినిబట్టి ధర్మరాజు రామునకు 18 తరములు దిగువవాడు.

పైని మాపబడిన యన్ని కారణములచేతను రాముడు భారతయుద్ధమునకు పూర్వ డని చెప్పబడి యున్నది.

పూర్వపక్షము

కాని పైని మాపబడిన అన్ని కారణములకును బలమును పూర్వపక్షముకూడ కలదు. కావున నిటుపై వానిని పూర్వపక్షము చేయ ప్రయత్నించెదను.

1. శ్రీరాము డిరువది నాలుగవ శతాబ్దము నాటివా డైనయి వైవస్వతమన్వంతర ప్రారంభము మొదలు నీయిరువది నాలుగు మహాయుగములకును నీక్రింది లెక్క చేసవలెను.

మహాయుగ మనగా 4320000 సం.

24 మహాయుగములకు	24
	<u>17280000</u>
	8640000
	<u>103680000</u>

ఇందులో దిరువది నాలుగవ మహాయుగములోని ద్వాపరకలియుగసంఖ్య 1296000 సంవత్సరములును తీసి వేసినను మిగిలినసంఖ్య—

103680000
1296000
<u>102384000</u>

పదికోట్లు యిరువది మూడులక్షల యెనుబది నాలుగువేల సంవత్సరములు లేవనది. ఈ 102384000 సంవత్సరము లలోను వైవస్వతమనువు మొదలు శ్రీరాముని ముఖ గల తరముల సంఖ్య 35 గా వాల్మీకి చెప్పెను. అనగా సగటున నొక్కొక్కచో జీవితకాలము.

5) 102384000
<u>2782400</u> సం.

ఇరువది మూడులక్షల యెనుబది శతాబ్దాల నాలుగువందల సంవత్సరములకు పైనగాని తక్కువయని చెప్పవలెను.

ఒక్కొక్క డింతింతకాలము జీవించెనని యే పా రాడిమమును చెప్పలేదు. చరిత్రకారులును నియ్యది విశ్వసించరు. ఈ యుగసంఖ్యను పూర్వ శైలెక్కకొఱ శేర్పూరుకునితో కాని చరిత్రకృతము పనికిరా లేదు. (ఈసంఖ్యనుగూర్చి “మన్వంతరములు-యుగములు” అను శీర్షికక్రింద వేటూకవ్యాసమును వ్రాయవెంచితిని గావున దానిగూర్చి యిటు విస్తరింపను.)

కావున నీయుగములసంఖ్యతో నిటు జర్పించుట మాని తరములసంఖ్యతో రామునికాలమును చర్చించెదను.

* రాముడు మనువునకు 35 వ తరమువాడని వాల్మీకి బాలకాండమున సేతకళ్యాణ సందర్భమున వ్రాయుచు నీక్రింది సంకీర్ణమును పేర్కొనెను.

1 మనువు	19 భగీరథుడు
2 ఇక్ష్వాకు	20 కశ్యపుడు
3 కుశీ	21 రఘువు
4 విశుశీ	22 ప్రవృద్ధుడు
5 బాణుడు	23 శంఖుడు
6 అరణ్యుడు	24 కుదర్శుడు
7 పృథుడు	25 అగ్ని వర్ణుడు
8 త్రిశంకుడు	26 శీఘ్రుడు
9 యువనాశుడు	27 మరువు
10 మాంధాత	28 ప్రకుశుకుడు
11 కుసంధి	29 అంబరీషుడు
12 ద్రువసంధి	30 నమాషుడు
13 భరతుడు	31 యయాతి
14 అశితుడు	32 నాభాగుడు
15 సగరుడు	33 అజాదు
16 అశమంజుడు	34 దశరథుడు
17 అంశుమంతుడు	35 రాముడు
18 దిలిపుడు	

* ఇది 3 వ కారణమునకు సమాధానము.

పైని పేర్కొనబడిన వా రందఱును నొకరికొకరు పుత్రులని పేర్కొనబడెను. ఇదియే సమగ్రముగు నంశవృక్షమునలో వేదములలో నుదహరింపబడిన వారి శ్లోకములు పురుకుక్కును మున్నగు మూర్త్యంశపురాణాలు అనేకు లిందు లోపింపబడిరి. అందుచే నియ్యది సమగ్రముగు నంశవృక్షము కానేరదు. బ్రహ్మాండాది పురాణములలో నుదహరింపబడిన పూర్తియగు మూర్త్య చంద్రచంకణాల నంశవృక్షమిట వ్రాసెదను.

1 వైవస్వతమనువు

2 ఇత్వేక	బుధుడు = ఇశ
3 విమక్తి	పుయారపుడు
4 కమత్ స్థుడు	ఆయువు
5 పృథుడు	నచుకుడు
6 వృషదస్యుడు	యయాతి
7 అంగ్రుడు	పూరుడు
8 యువనాస్యుడు I	జన మేజయుడు
9 క్రావస్తుడు	ప్రాచీన్వాంశుడు
10 బృహదస్యుడు	ప్రవిరోధనమనువు
11 కువలయాస్యుడు	చారువు
12 దృఢాశ్వుడు	సుద్యపుడు
13 హర్యశ్వుడు	బహుగతుడు
14 నికుంధుడు	కర్ణాతి
15 సంహతాస్యుడు	సంయాతి
16 కృకుడు	కౌదాశ్వుడు
17 ప్రసేనకత్తు	ఋశేపువు
18 యువనాస్యుడు II	అంతినారుడు
19 సూంధాతి	సుమతి
20 పురుకుక్కుడు	తైభ్యుడు
21 సంధూతుడు	దువ్యంతుడు
22 అనరణ్యుడు	భరతుడు
23 హర్యశ్వుడు	విరళుడు
24 సుమతి	మన్యవు
25 త్రిధన్యుడు	బృహత్త్రుడు
26 త్రయ్యారుణి	సుహోత్రుడు

27 త్రికంకువు
28 హరిశ్శ్లోదుడు
29 రోహితుడు
30 భంరుడు
31 వినయాడు
32 రురుకుడు
33 బాహుడు
34 సగరుడు
35 అసమంజసుడు
36 అంకుమంతుడు
37 దిలీపుడు
38 భగీరథుడు
39 శ్రుతుడు
40 నాభాగుడు
41 అంబరీషుడు
42 సింధుదీప్తుడు
43 అయుతాయువు
44 ఋతుపర్దుడు
45 సర్వకాముడు
46 సుదాసుడు

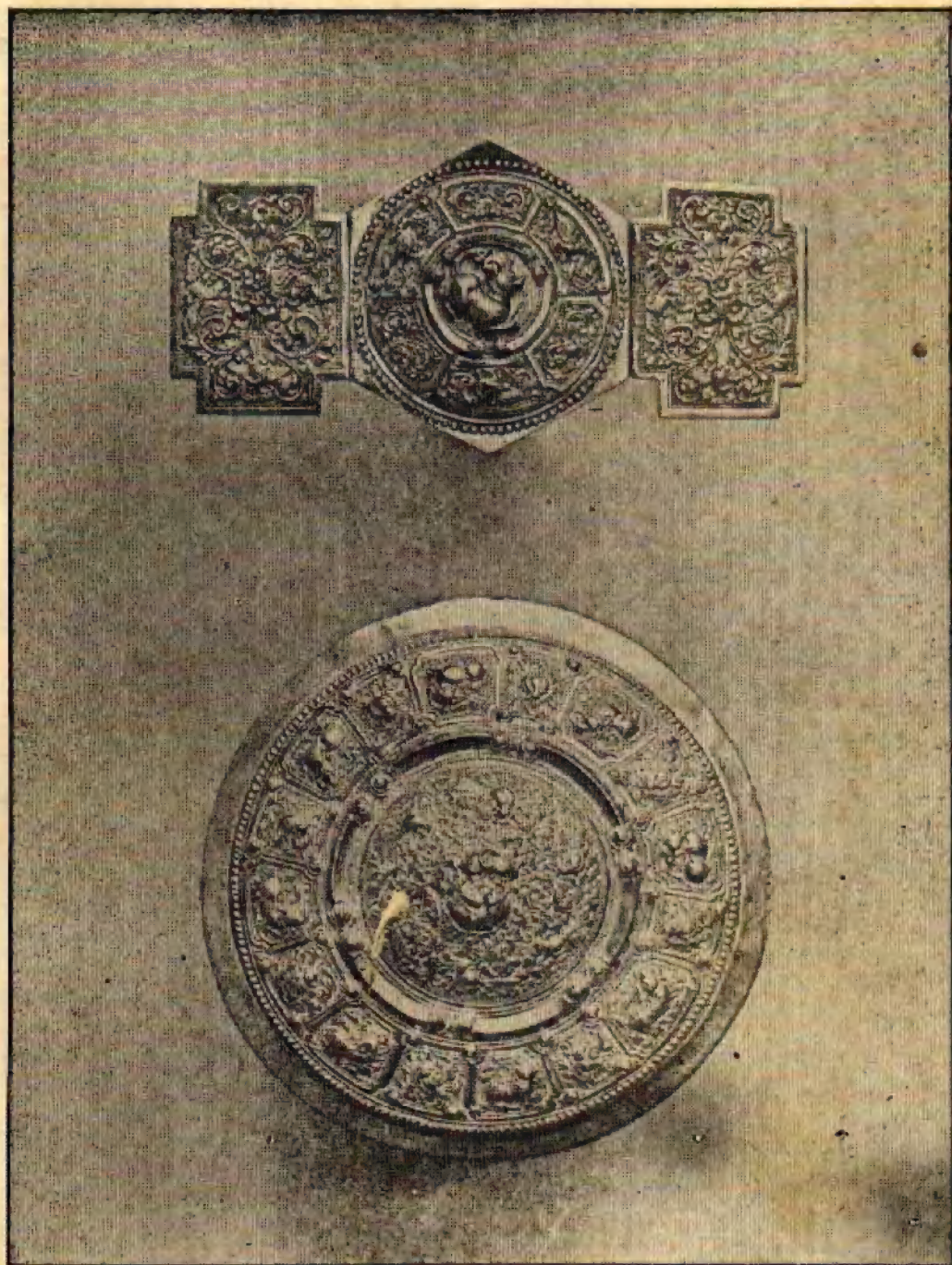
47 సూదాసుడు
48 ఆశ్వమడు
49 మూలకుడు
50 శతరథుడు
51 ఇదలిదుడు
52 కృకేకర్మ
53 దిలీపుడు
54 రఘువు
55 అజాదు
56 దశరథుడు
57 రాముడు

హస్తి
అజమీషుడు
ఋతుకుడు I
సంవరణుడు
కురువు
పరీక్షితు I
జహ్నువు
సురభుడు
సార్వకాముడు
జయ శ్నేసుడు
రథికుడు
అయుతాయువు
క్రోధనుడు
దేవాతిథి
ఋతుకుడు II
భీమసేనుడు
ప్రతీపుడు
శంఠుడు
విచిత్రవీర్యుడు
పాండురాజు

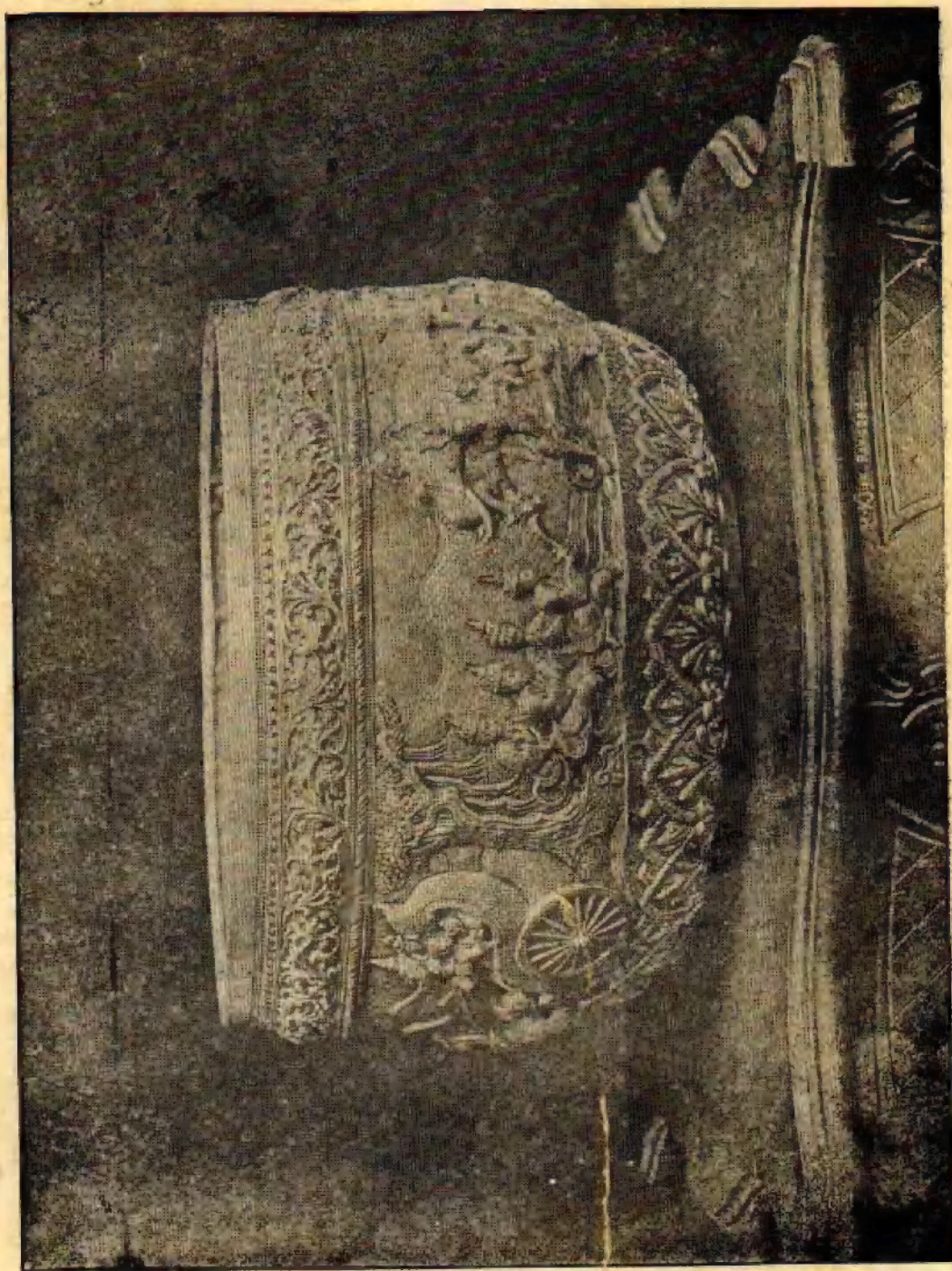
అర్జునుడు, ధర్మజాదు
అభిమన్యుడు
పరీక్షితు II
జన మేజయుడు II
కతావీకుడు
సమ్రాసావీకుడు
ఆశ్వ మేధజుడు
అభినీమకృష్ణుడు
నిచకుడు
ఉత్తుడు
చిత్రరథుడు

పై నంశవృక్షమును బట్టిమాడ రాముడు మనువునకు 57 వ తరమువాడు. చంద్రచంకణములో నితనికి సమకాలికుడు చిత్రరథుడు. ఈ చిత్రరథుడు భారత

యధానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చిన భర్మరాజునకు పదునొకండవతరమువాడు. అనగా చిత్రరథునకు పదు కాల్కుడగు రాముడును భారతయుద్ధానంతరము పదు నొకండవతరమువాడై యుండవలయును.

ఇంతవరకు వ్రాసిన విషయములన రాముడు భారత యుద్ధమునకు పూర్వము దీని చూపుటకు వ్రాయ బడిన యంశములలోని 1.4-వ భాగములు పూర్వపక్షము కాబడెను. ఇక రెండవదియు, మూడవదియు పూర్వపక్షము కావలసియున్నవి.

నాగరికత

రెండుమూడులు నాగరికతను తెలియజేయు విషయములు. పైని రెండవ యంశమున తెప్పినట్లు రామునికాలము నాటికి దక్షిణదేశమంతయు కేవల రుక్మయనుమై పొట్టుబాతి యుటవిడులచేతను, రక్కసు లతోడను నిండి అక్కడక్కడ ఋష్యశ్రమములు మాత్రము కలిగి యుండలేదు. రాము డరణ్యవాసము చేయుచున్నాడు కావున నాగరికత విహించిన దేశములను, జనపదములను, పట్టణములను ప్రవేశింపక కేవల మరణ్య మార్గమున ఋశ్య మాకాశ్రమికి యక్కడనుండి ప్రవేశింపజేసిరిగను. అప్పటికి దక్షిణమున గల దేశములను (కేంద్రగంధకాండమున) సుగ్రీవు డిట్లు హనుమదాదులతో చెప్పెను.

శ్లో. అవ్యక్త్య దండకారణ్యం సపర్యత నదీరహమ్,
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమే వానపశ్యత.

శ్లో. తత్రవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళావ్సాంధ్య
స్సకేరళాశా...

పైశ్లోకములలో నాంధ్ర, పుండ్ర, చోళ, పాండ్య, కేరళ దేశములు వర్ణింపబడెను. ఇందు చోళ, పాండ్య, కేరళదేశములు కేవల దక్షిణదేశములని యెల్లరు తెరింగిన విషయమేకదా! అందుచే రాముని కాలమునాటికి దక్షిణదేశము అనాగరిక ఆటవికప్రదేశమని చెప్పవలసినదను. దక్షిణదేశమును అప్పటికి మంచి నాగరికత విహించినదేశమే. అంతియకాక “పాండ్య”దేశము యొక్క “పాండ్య” శబ్దమునకు “పాండవుల సంతతివారి యొక్క”

యని కార్యాయమును వ్యుత్పత్తిని చెప్పియున్నాడు. అందుచే నీపాండ్యరాజ్యము పాండవుల సంతతివారిచే భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట మఱికొంత కాలమునకు పాపింపబడియుండవలయును. పాండవుల సంతతివారిచే స్థాపింపబడిన పాండ్యదేశము సుగ్రీవునిచే చెప్పబడుటచే సుగ్రీవుడు, రాముడు మున్నగువారు పాండవులకు (భారతయుద్ధమునకు) పిమ్మటివారని నిర్వివాదముగా చెప్పనొప్పు.

ఇక భారతయుద్ధకాలము నాటి సంగతిసందర్భము లాలోచించినను రాముడు పాండవుల కెంతో కాలము పిమ్మటివానివలె తోపకమానడు, ఎట్లునః—

పాండురాజు తన వానప్రస్థాశ్రమకాలమున నాగకైలము, చైత్రరథము, హిమవంతము గడచి మేరు పర్వతమునకు దక్షిణకాళి యగు గంధమాదనపర్వతమున కరిగినట్లు భారతమున కలదు. ఈగంధమాదనము మేరుపు యొక్క దక్షిణకాళియైనట్లు వాయుపురాణ మిట్లు చెప్పుచున్నదిః—

శ్లో. మహాపాదాక్షు చత్వారో మేరో రథ చక్రద్విశమ్,
పూర్వేణ మంధరో నామ దక్షిణే గంధమాదనః.

విల్లుల పల్లి మేపార్శ్వ గుహ ర్వ్యకోచ్చిత్రకన్యకః.
(వాయు. 1.35-16)

పాండుమహారాజు రేదనంతరము పాండవులను తన యరణ్యవాసకాలమున హిమాలయపర్వతములు దాటి గంధమాదనమునకును వెళ్లిపట్టును, ఇంద్రుడు పాండవుల యొద్దకు వచ్చినట్లును అర్జునుడు ఇంద్రపురి కరిగి యక్కడ కొంత కాలమున్నట్లును భారతమున స్పష్టముగా గాననగుచున్నది.

దీనినిబట్టి పాండవులకాలమునాటి కింకను ఉత్తరభూములకును, భారతవర్షమునకును హిమాలయపర్వతములమీదుగ స్పష్టమైన దారి యున్నట్లును భారతవర్ష వాసులకును, స్వర్గలోక (ఇలాన్యతవర్ష) వాసులకును నొకరితో నొకరికి సంబంధములును, రాకపోకలును, కలిగి యున్నట్లును తెలియుచున్నది. రామునికాలమునాటి కదాదులన్నియును పోయి స్వర్గలోకవాసులకును, భారత

వర్తనానులకును రాకపోకలును, సంబంధములును తెగిపోయినవి. అందుచేతనే రాముడు త్తర పుణ్యధూమల కరణ్యవాసమున కరుగలేక దక్షిణధూమలకు చెళ్ళవలసివచ్చెను. అందుచే భారతయుద్ధవీరు లగు పాండవులకు మరీకొన్ని శత్రుత్వములపేర్కబట్టగాని రాముడు జన్మించినట్లు కానరాదు.

కుశలపులు

ఇక నీర వాల్మీకియొక్క యశ్రమమున నుండుటయు, వచ్చుట నీరకు కుశలపులు జన్మించుటయు, వాల్మీకి కుశలపులచే రామాయణమంతయు గానము చేయించుటయు నిశ్చయమేయైనచో వాల్మీకితోపాటు కుశలపులును నీతారాములను కూడ క్రీస్తుశకమునకు పేర్కొనివారని చెప్పకతప్పదు.

జనకుడు

రామునకు మామగారని చెప్పబడు జనకుని కాలమునుగూర్చి యిందుక నూచించెదను. రాముని తండ్రియగు దశరథుడు జనకునకు సమకాలికుడు. వాజపేయి సహిత (కుక్షయజాత్యనము) కర్తయు, బృహదారణ్యకోపనిషత్తున బ్రహ్మపురుషుడును నగు యాజ్ఞవల్క్యజనకునిసభలో మిక్కిలి పేరెన్నికగన్న ఋషి. జనకునిసభలో నొకసారి "క్వా పరీక్షితా అభవత్?" అనుప్రశ్న వచ్చినట్లు బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో గానవస్తున్నది. అనగా పరీక్షితులగతి యెమయ్యెనని ప్రశ్న. రానికి శ్రత్యుత్తరముగా ఆశ్వమేధయాగము చేసినవారందఱును సేగతితోయికో వారును నాగతికే పోయిరని యాజ్ఞవల్క్య పల్కినను, దీనినిబట్టిమాడ పరీక్షితుని వంశజాలరాజ్యము జనకునకు గొన్నితరములు ముందుగనే వశించినట్లు కావనగుచున్నది. అంతియకాక యాజ్ఞవల్క్యయు యాజ్ఞవల్క్య సమకాలికు డగు ఉద్దాలపుడును జనమేజయుని సర్వయాగము చూచుటకు వెళ్లినట్లును, జనమేజయునకు వేదములు చెప్పినట్లును విష్ణుపురాణాదులు చెప్పుచున్నవి.

కాని యాజనకుడును, నీరతండ్రియగు నీరధ్వజుడను నామముగల జనకుడును నొక్కడేయగునా యని ప్రశ్నింప నీజనకునికాలమున కేకయదేశమున నొక 'ఆశ్వపతి' యను పేరుగల యొకరాజున్నట్లు వేదములలో గానవస్తున్నది. ఈయశ్వపతి భరతునకు మేనమామయైనట్లు రామాయణమున కలదు. అందుచే యాజ్ఞవల్క్యవాటి జనకుడును నీర తండ్రి యగు నీరధ్వజుడను జనకుడును నొక్కడే యగునని తోచుచున్నది.

రాముడు కల్పితపురుషుడు

ఇంతవఱకును రామాయణము క్రీస్తుశకమునకు పిమ్మట వ్రాయబడినదియును, రాముడును భారతయుద్ధమునకు పిమ్మటివాడే యనియు చెప్పబడినను, ఇక గునము మఱియొకవిషయ మాలోచింపవలయున్నది. రాముడు భారతయుద్ధానంతరమువాడే యైనచో పురాణము లక్షల చెప్పలేదు? వాల్మీకి రాముని శ్రేతాయుగపురుషునిగా కేయుటకు కారణమేమి? దీనినిగూర్చి యంతవఱ కెవ్వరును నిదమిథ్యుని నిర్ణయింపకపోవుట డేకాక పూర్వగ్రంథములలో నెల్ల రామాయణమును పరమ పవిత్రమైనదానినిగా నునపూర్వలు భావించుటకు కారణమేమి యనికూడ మనము కొంతవరకు విచారించవలసియున్నది.

రాముడు నిజముగా భారతయుద్ధమునకు గొన్నితరములు పిమ్మటివాడైనను లేక గొన్నితరములు పూర్వపువాడైనను నావిషయమును వేద సహితల యందుగాని బ్రాహ్మణములందుగాని, మూత్రములందుగాని యుదహరింపబడియే యుండును. సూర్య చంద్రవంశజులలో ననేకరాజులు వేదములందు దహరింపబడియుండగా నింతి భ్యాతి నహించిన ప్రఖ్యాతపురుషు డను రామచంద్రుడేల వేదగ్రంథములందు దహరింపబడిలేదు? ఈవిషయము రాముడు కల్పితపురుషుడా లేక నిజముగా నివ్యవసంశయమునకు తెందినపురుషుడా యని సందేహము కలగకేయకమానదు. ఋగ్వేదమునమాత్ర మొకచోట దశరథునియొక్క

నామము పేర్కొనబడెను. వేట్రాక దోట² రాముడు 'వారణాసి' రాజుని పేర్కొనబడెను. వారణాసి యనగా కాశీ. ఇతడైనను ఇహ్మ్యకువంశాడని గాని, నీరకు పతియనిగాని, రావణుని సంహరించెననిగాని యొక్కడను చెప్పబడలేదు. వీరివృత్తాంతమేమియును వేదగ్రంథముల వలన మనకు తెలియనే తెలియదు. అందుచే నీరామునకు ను వాల్మీకిరచించిన ఇహ్మ్యకువంశాడను రఘురామునకు ను నేమియు సంబంధములేదు. అందుచే నీ రఘురాము డెక్కడినుండియో వాల్మీకిచే రామాయణరచనకై కొని లేబడిన నూతనపురుషు డని తోపకమానదు.

వాల్మీకి మొదట నీరామాయణము వ్రాయునప్పుడు కూడ తా నొకచరిత్ర వ్రాయవలెననిగాని ఒకయవతార పురుషుని వర్ణింపవలెననిగాని యుద్దేశించినట్లు కానరాదు. రాష్ట్రాధిపతి మతోద్ధరగణాలమున నొక పవిత్ర మను మంత్రగ్రంథమును కాన్వరూపమున వ్రాయవలెనని యాతడు సంకల్పించియుండును. అందు కనుగుణముగా వాతడు 'సప్తతంత్రపు' పత్ర సప్తకాండములుగా నొనరించి గాయత్రీమంత్రయు క్రముగను, లీజాత్మరయు క్రముగను, వేదమంత్రాత్మరయు క్రముగను, నీ రామాయణము రచించెను. ఈరామాయణమునం దంతటను తాను వ్రాయ దలచుకొనిన మంత్రయు క్రమును వాఢ్యాత్మికగ్రంథమున కనుకూలమును వామమలను, కథయును నిర్మించుకొనెను. రామునియొక్కయు నీతియొక్కయు వామములందు వాల్మీకి చాల విశేషము కనబరచెను. అందు గొన్ని స్థాని పురాకథాయమున నిట జూపెదను.

రామాయణము-మంత్రసమ్మితము

రామాయణమునకు గాయత్రీ అధిష్టానదేవతగా నొనరింపబడెను. గాయత్రీకి 24 అక్షరములు కలవు. రామాయణమును 24 వేలశ్లోకములుగా రచియింపబడి ప్రతి వేయిశ్లోకముల ప్రథమాక్షరములును కలిపి చదివిన గాయత్రీమంత్ర మగునట్లు వాల్మీకి యొకరించెను. రామాయణము "తపస్సాన్విత్యాయనిరతం" యనుశ్లోక మతో ప్రారంభింపబడెను. దీనిప్రథమాక్షరము "తి".

గాయత్రీమంత్రముయొక్క ప్రథమాక్షరముకూడ "తి". ఇట్లే ప్రతి వేయిశ్లోకముల మొదటియక్షరములును కలిపి చదువుకొనిన గాయత్రీమంత్ర మగును.

ఈ విషయమును వాల్మీకియే తన గ్రంథమున నిట్లు వ్రాసెను—

శ్లో. చరితం రఘునాథస్య శతశోటి ప్రవిష్టరమ్,
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహా పాతకనాశనమ్.

రఘురాముని చరితమును శతశోటిగా వ్రాసిరినని చెప్పెను. "శతము" సంఖ్యాస్థానములో మూడవది గావున శత మనగా మూడు అని యర్థము. "శోటి" సంఖ్యాస్థానమున వెనిమిదవది గావున "శోటి"యనగా ఎనిమిది యని యర్థము. శతశోటియనగా మూడెనుము దులని యర్థము. (3 X 8 = 24) అనగా రామాయణమును 24 భాగములుగా చేసిరినని భావము.

మఱియు

శ్లో. ఇదం రామాయణం కృత్స్నమ్,
గాయత్రీ లీజ సంయుతమ్.

అనుటవలన రామాయణము గాయత్రీమంత్రాత్మక మని స్పష్టపడుచున్నది.

రామాయణము సాంఖ్యము

'కాదిన'వాది మాత్రములతోపున నక్షరములకుఁబి సంఖ్యలను బట్టిచూడ రామాయణమున గొన్నిచిత్రములు కనబడుచున్నది.

$$రా + మ = 2 + 5 = 7$$

అవతారసంఖ్య 7

రామాయణకాండసంఖ్య 7

యుద్ధదినసంఖ్య 7

రామాయణయుద్ధమున

ముఖ్యపురుషులసంఖ్య 7

పారాయణమునకు ముఖ్యముగ

నియమితమైన పర్వలసంఖ్య 7

వ్యాఖ్యానులు 7

వాల్మీకి బాలకాండమున ప్రథమస్తంభ 100 శ్లోకములని చెప్పి యాసంఖ్యను మొదటిశ్లోకమున నివిధమున జూపెను.

6 1 4   1   1 0 2 6 6 1 4 4 4
 త ప స్సాన్య ధ్యా య ని ర తం త ప స్వీ వా స్వి
 8 4 2 0 2 8 1 2 1 2 7
 దాం న రం వార దం ప రి ప ప్ర వృ
 4 5 1 5 0 1 8 4

వాల్మీకి ర్మ్య ని పుం గ వమ్. = 100

ఈమానసంఖ్య ప్రథమస్తంభశ్లోకసంఖ్యగా నున్నది. సీతారాములు వియోగము లేక మాడియుండుట అయోధ్యాకాండముందు మాత్రమే చెప్పబడెను. తిక్కినయన్ని కాండములందును గొంతకాలమైనను వియోగము చెప్పబడెను. కాబట్టి యీ రెండు నామముల సంఖ్యలు కలుపగా

సీత = 67

రామ = 52

119

అయోధ్యాకాండమున స్థలసంఖ్య 119. ఇట్లే సాంఖ్య శాస్త్రము ననుసరించి పెక్కుచిత్రములు రామాయణమున గలవు.

రామాయణము - అధ్యాయము

ఇక రామనామములో గల యక్షరములంగల విశేషములు పరికింపుడు.

ఈ. "మా" యన పంచవింశతిత

మొదటి యాత్మకు సంజ్ఞ, రెండునై

"రా" యన నిర్వచేదనది

గ్రామగదా పరమాత్మసంజ్ఞ నా

రాయణుఁ దాకిఁడే, ప్రణవ

మందలి "య" త్తన నిర్వచామకాఁ

గా, "య" తలంపనాఁ బురుష

కారము నూచనసేయు లక్ష్మీగర్.

మఱియు— "ఓం నమో నారాయణాయ" యను

నష్టాక్షరీమంత్రములోని "రా" యను నక్షరమును, "నమ

స్వీకాయ" యను పంచాక్షరీమంత్రములోని "మ" యను నక్షరమును చేర్చి రామ శబ్దము కల్పించి దానికి ప్రాముఖ్య మిచ్చినట్లును, ఆందుచేతనే యీ 'రామ' మంత్రము కైపులకును, చెన్నపులకును గూడ ఆపించుటకు దోహద్యమైనదనియును కొందఱు చెప్పుదురు. ఈ 'రామ' మంత్రమును శివుఁడు పార్వతి కువదేశించినట్లు కొన్ని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఈ 'రామ' మంత్రమునకు 'తారక' మంత్ర మనియును పేరుకలదు.

పై విషయముల నన్నిటిని బట్టిమాడ రామాయణములోని కథానాయకుడగు రామనియందుగల మాహాత్మ్యము కంటెను "రామ" శబ్దమునందుగల మాహాత్మ్య మెక్కువగా కానవచ్చుచున్నది. అందుకే 'రామ' శబ్దము మహామంత్రమైవది. ఈ 'రామ' నామము తప్ప మఱియే యితర ఆవతారముయొక్క నామముగాని యంతవరకు పవిత్రశబ్దముగా పరిగణింపబడలేదు. అందుచే రామ డు చరిత్రపురుషుడనిగాని దేవుడనిగాని చెప్పుకొనుట కంటె "రామ" నామము మహామంత్రమని చెప్పుకొనుట లెస్స. "ఓం" కార మెట్లు పరమపవిత్రముగా భావింప బడుచున్నదో 'రామ' నామమును నల్ల పరమపవిత్రముగా భావింపబడుచున్నది. పురుషుడును—ప్రకృతియు పెట్టిధియో రాముడును సీతయు వట్టివారగునే వాల్మీకి రచించెను. ఇంకను నీ రామశబ్దమును గూర్చి సీతారామాంజనేయసంవాదకారుడు విపులముగా వర్ణించి సిద్ధాంత మొనరించెను.

ఈరామాయణ మధ్యాత్మము కావుననే అనేక పండితు లీరామాయణమున కంతటికిని పరమాత్మ పరమగు స్థలమును చెప్పుదున్నారు. ఈరామాయణము చరిత్రాత్మకము కాదనియును, కేవలమాధ్యాత్మికమనియును నిదిముకే పెక్కుండు మునులు తెలిసికొనినట్లు వారు రచించిన అధ్యాత్మికరామాయణము వాసిష్ఠరామాయణము, శతకంఠరామాయణము, విదిత్రరామాయణముల నలన మనకు తెలియుచున్నది. అన్ని రామాయణము లలోను నామములు మాత్రమే సరిపోవును గాని కథలు పరస్పరవిరుద్ధములే. ఇక రామాయణములో నుదహరింప

బడివరీతి కథ వేటాకదానియం చుండదు. ఏందుచేత? ఇది చరిత్రాత్మకము కాకపోవుటచేత వారికి కథ ప్రధానముకాదు. అందరి పరమార్థభోధయే వారికి ప్రధానము.

కావున దీనివలన మనమిట్లు గ్రహింపవలసియున్నది. రాముడు 24 వ శ్రేతాయుగమునాటివాడనుకాదు. 28 వ కలియుగమునాటి వాడనుకాదు. భారత యుద్ధమునకు బూర్వుడును కాదు. సిమ్మటి వాడనుకాదు. మనువునకు 57 వ తరమువాడనుకాదు. 35 వ తరమువాడనుకాదు. ఇతడు కేవలము వాల్మీకి తరమువాడు. వాల్మీకిచే "పరమార్థ"గా నిరూపింపబడిన పురుషుడు. పురుషు డనగా ప్రకృతి పురుషులలోని పురుషుడు. "సీత" కేవలము "ప్రకృతి"కి మాటుగా సేర్పరుపబడిన స్త్రీ. ఇంతకంటెను రామాయణమున చరిత్రాత్మక మేదియునులేదు.

వాల్మీకి రాముని మొదట ఇత్యవ వంశమున తేర్చుటచే మిగిలిన పౌరాణికులును నితనిగ్రంథము ననుసరించి రాముని నిత్యవంశమున తేర్చిరి. ఈ చేర్పులలో పౌరాణికులు పడిన త్రమప మితిలేదు. ప్రతి పౌరాణికుడును, అజ్ఞుడు దళిరగ్గుడు రాముడు అనుమాడు నామములే వరుస తప్పకుండ వ్రాసెనుగాని అజ్ఞుని తండ్రిని నెప్పవలసివచ్చినప్పుడు ఎవరిదారిని వారే పోయిరి. ఒకపౌరాణికుడు అజ్ఞునితండ్రి వాభాగుడని వ్రాసెను. మఱియొక పౌరాణికుడు అజ్ఞునితండ్రి రఘువని వ్రాసెను. మఱికొందరు మఱికొన్ని నామములను వ్రాసిరి.

ఏదెట్లుయినను పురాణము లన్నియు రామాయణమునకు సిమ్మట వ్రాయబడినవగుటచే దాదాపుగా వన్ని పురాణములయందును రామకథ చేర్చబడినది.

రామసేవ-హనుమంతండు

పాన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

కొలిచితిఁ గొన్ని యేడులు రఘుప్రవరుండగు రాముపాదముల్
ఫల మొకయింత యానడడు భావముఁగాంచక; యట్లుకొల్పి త
ల్లలితవదారవింద మధులాలనతం దనివొందనైతి: నా
నలుపు నపర్య లాతనికిఁ జాలవో న్న విడిపోయె నక్కటా.

యదువంశంబునఁ గృష్ణుడయ్యెనని యావ్యాసుండు దాఁబల్కె న
య్యది నత్యంబయినంత నేమగు? దదీయభ్యాత్రి మచ్చిత్త మిం
పొదవంజేయదు; యోగియై మునిమనంబుల్ గోపికాచిత్తముల్
కుదుటంబెట్టెనెకాని రాము నటు నాకుంగూర్చెనే హర్షముల్.

ఆతండు భూపుండయ్య సకలావని బోవిడి యయ్యకోధరా
మాతఁ దనూజు డించియు నమానుషభూతదయాళువై జన
వ్రాతము బుద్ధి మార్చెడు నవార్యమనీషుండు బుద్ధుడైననుం
బ్రీతివహింపఁజాల సుతిచిత్తము రాముని మెచ్చునట్లుగన్.

కాయం బా రఘునాథుసేమమునకై కష్టింప భూమిసుతన్
శ్రీ యొప్పొత్తఁగఁగూర్చి యాతని మనశ్చింతన్ వెనంబొపితిన్

మాయామానుషవిగ్రహుండో మజి యస్మత్ప్రపథక్కిస్సుర
త్కాయుంఛో యతః డైవ్యః శైలియః గాఢాంశో నాకేటికిః.

ధనములే గోరను; రత్నసంచయము డెందబందు నాసింప; భూ
మిని దాసీనివహంబు గోవులను నెమ్మింగోర; నాకేల యా
ఘనసంసారపు లంపటత్వములు? మత్కాయంబు తత్పాదనే
వన కర్పించితి; నాతః డిట్లు ననుఁ ద్రోవంజాలె నిర్మోహుఁడై.

తర్కన్యకరణాది శాస్త్రుచయ ముద్ఘాటించితిఁ; యోగసం
పర్కప్రస్ఫుట చిత్తనిర్మలత నాపాదించితిఁ; గాని త
త్కార్మశ్యంబువనేమొ రామపద సంధానస్సురద్భక్తి నా
కోర్కుల్ దీఱఁగఁ జిత్తమునెఱయ దుత్కూలోత్సాకత్వంబునఁ.

అంగదుండుదొట్టి యస్మత్సమీపబాంధవులు ఫలముఁగోరి దైవఘటన
నతని మెచ్చకున్న సమ్యహమహునకుఁ-గొఱఁత గలదె? యేను వెఱవనేల?

వాలిని గీటడంచి రఘువంశ్యుఁడు భానుజనేతః నానతో
వాలి తనీయరాజ్యమును బట్టఁడు; రాఘవుఁ డంగడుఁ మహా
శీలుని యావరాజ్య పదసిద్ధు నొనర్చుట రాజ్యలోభమో
వ్రాలిన ధర్మలోభమొ యెవండు నిజంబుగ నిశ్చయించెడిఁ?

మనువంశంబునఁ బుట్టి నేదములు ధర్మంబులే సమస్తాంగములే
మనువంజాలి, ధనుఃప్రచాలనము ధర్మధ్వంసక్రశేణిపై
వినియోగించిన రాముఁడే యిటుల నుర్విఁ ధర్మముఁ మాపిన
స్మనునే లోకము? లొప్పనే కులము? లుండ న్నేర్చునే ధర్మములే?

ఎఱిగియెఱుంగ కాతనిపై - నెరసులు ఘటియించు నవమనీషులతో న
క్కఱలేదు సమాధానము - విరివిగనిడి వానినెల్ల విరియింపంగఁ.

గురుఁ డవురా వసిష్ఠమునికుంజరుఁ డాతని; కంఠకంఠెనుం
గురుఁడెట గాధిపట్టి యధికుండు శరాసనవిద్య; నిట్లు లి
ర్వరు గురు లాతనిఁ వెలయుఁ బాండిక నెంతయు డిద్ది తీర్పుటఁ
ధరణి రఘూద్వపూర్ మిగులు దైవము గల్గునె యెట్టివేళలఁ.

జలధరశ్యామకా లలితతనూకాంతి డంబంబు నేత్రపర్యంబునొనఁగ
సాదామనీలత చందాన వైదేహి యసమానలీలఁ తెల్వొలుచుండఁ

కైకయానుతుడు లక్ష్మణుడు శత్రుఘ్నుడు ఛత్రచామరము హస్తములఁదాల్చి
సామంతభూకాంతసంతతి మాభిరత్నములు నీరాజనములొనఁగ
బాదపీఠి నేను బడములొత్తఁగ ముని-జనము వేదములను జనువుచుండ
నతులదీప్తితో ననర్ఘు సింహాసనా-నీను రాముఁ దలఁతుఁ జిత్తమందు.

గురుఁడగు నవ్వసిస్థమునికుంజరుఁ డాతని కేమిబుద్ధులం
గఱపెనో నిర్గుణత్వమును గాంచినవాఁడు రఘూద్వహుండు; త
ద్గురునిది యేమిహయే? నధికుండు నరుంధతిభర్త వేదవి
ద్వరుఁడు తనంతవానిగ నతం డొనరించెనె నన్ను నెన్నఁగఁ.

కైలాసాచలకూటపీఠమున రాగద్వేషశూన్యాత్మ్యుడై
ప్రాలేయాచల కన్యకాకృతపరంభుండునై గౌరికి
శ్రీలీలల్ వినిపించుచో రఘువర్మ శ్రీరామువర్ణించి యా
కైలాసత్యము మెప్పుఁగాంచునట యాశ్చర్యంబుగా నెంతయుఁ.

రామదేవుని గుణరత్నముల్ వర్ణించి, వాల్మీకిసుకృతియై వన్నెకెక్కె-
దాశరథి విరహదశనువర్ణించి యా, భవభూతి ధరఁ గవివర్ణుఁ డయ్యె
భావనాపటిమ యేర్పడఁగ రామునిఁగొల్చి, బమ్మెరపోతరా జిమ్ముఁ గాంచె
శతసంఖ్యకృతులఁ గౌసల్యాత్మజు నుతించి, త్యాగయ్య భక్తమూర్ధన్యుఁడయ్యె
కౌశికుఁడు వసిష్ఠుఁడు నాదిగలుగుమునులు-చెలఁగి శ్రీరాము నాశీర్వాదంపఁగనిరి
రామభక్తిసామ్రాజ్యధూర్వహులువారు-తత్పదాంబుజరజమునఁ ధన్యుఁడేయు.

వారలమాట నేను నుడువంబనియేమి? యయోధ్యయందు నా
శ్రీరఘువంశ్యుఁ డొందు నభిషేకముఁ గన్నులఁ గాంచినాడఁ; ద
ద్భూరిగుణంబులందుఁ గల పొందిక యెందును జూడవచ్చునే?
యశార ననుం దొరంగి చనె నాతఁడు హేతువులేక యెంతయుఁ.

కాంచినపురములఁ గలయంగవెదకితిఁ, కౌసల్యసుతు నందుఁ గాంతననుచుఁ
గనినప్రాతోవహల్ గడఁకమై వెదకితి, దశరథాత్మజుఁ డందుఁ దగులుననుచుఁ
జూచినకానలఁ జొఱఁబాటి వెదకితి, శ్రీరాము నందుఁ గాంచెదనటంచుఁ
గాన్పించుశిఖరి శృంగములపై వెదకితి, నువ్వీజవతి యందు నుండునంచు
యోగమహిమచే నాతండ్రి నొనరఁగలసి-ప్రాణిహృద్గుహలకుఁ జొఱఁబాటివెదకి
యుంటిఁగాని శ్రీరాము నేనొకటనైనఁ-గనఁగనైతిఁ దచ్చరితంబువినుట దక్క.

సరయూర్మికులును నిర్జరతరంగిణియు నా శ్రీరామదేవు వర్ణించి పాడుఁ
గాలిందియును మహాగౌతమీనదియు నా రారాజ కీర్తి వర్ణనముసేయు

విపులపంపయుఁ గృష్ణ వేణియుఁ గావేరి యారామభద్రుని నరసి పొగడు
దక్షిణోదధి సముద్భట భంగఘోషముల్ శ్రీరామచంద్రుఁ బూజించిపలుకుఁ
బరభృతకుహూకుహూగానజ్జ్వలందు-భ్రమరరంభంకారములయందువైణికాళి
వల్లకులయందు నదిగొ నాయుల్లమలర-రామ దేవుని దివ్యకీర్తనము వెడలె.

రామాయణపారాయణ-మే మహానీయు లొనరింతు రెవ్వడు, నే ద
వైవ మసలియు నటఁజేరి శ్ర-వోముదముగ విందు రాఘవుఁ భక్తిమెయిన్.
రామదేవుని దివ్య హర్యములకెదుర - నాడవన్నత మెచ్చి పుణ్యాత్ములచట
నిలువ నీడయొసంగి మన్నించుచున్న-వారు; వారలు సుఖమొందువారు సతము.

అడుగులొత్తెదను రామా, రాగదే వన్ను దయఁజూడవే నీకు దండమిడుదు
ఫలము లిచ్చెదను దేవా, రాగదే భక్త సంప్రీతిఁజూపవే సరస నిలిచి
తులసిమాల లొసంగుదును రామ, రాగదే తత్ప్రీతిఁజూపవే దండఁజేరి
పాడెద భవదీయభవ్యచారిత్రముల్, వివరదే! రాగదే వివినములకు
నద్దికొ నెడఁగన్నులకునీయఁడుగుదోయి-నిన్నుమూఁపునమోసెదనిన్నుఁగొలుతు
నిన్నుఁగాంతు నినుఁ విందు నినుఁ దలంతు-రామ, శ్రీరామ, జనకీరామ, రామ.

జనని, విదేహరాట్టనుజ! చయ్యన నామొఱయాలకించి మీ
జనములతోడ నీవు రఘునత్రముఁడుఁ దయచేసి మత్సమ
ర్చనములఁగొండు! మీర లనురాగమునం గనుడి! యరణ్యరో
దనముల వానిజేయక కృతార్థునిజేయుడి! కీర్తిఁ గాంచుడి.

భాగీరథీప్రాంతవనముల నాతని, రాకకై యున్నాఁడు నాకుభవుఁడు
హిమభూమిధరభూమి నీతనికోసమై, కన్నెట్టుకున్నాఁడు కౌశికుండు
గౌతమీనదికిఁ జెంగటన“రామా”యంచుఁ, గుందుచున్నాఁడు దా గోపనాఖ్యుఁ
డల్ల కావేరిమహారామముల “రామ, దయఁజూడుమనువాఁడు త్యాగరాజు
ఊరకొనక యింటింటను నూరనూర-నెమకుచున్నాఁడ నెచటఁగాన్పించు ననుచు
మాయవస్థలు తెలిపి రామావసీంద్రుఁ, బనుపరే కృప వైకుంఠవాసులార!

అతఁడు మాకు ద్రవ్య మిసుమంతయు నీయఁగవద్దు; తమ్ముల
నీతమతల్లిని గొని విశిష్టరఘూద్వహచిహ్నాధారియై
యీతటివచ్చెనేని యదియే పదివేల్; కనులారఁ జూచి మా
చేతములందు సమ్మదముఁజెంది సుఖంతుము కొంతకాలమే.

అరవమునందలి ❁ అను వింతయక్కరము తెలుగునగలదా?

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకాశ్మీ గారు

సీ తి క

ద్రా విడభాషలో ౧౨ అను వింతయక్కరముకలది కలదు. ఇది మ, కాదిధ్వనుల పశ్చిమము గలిగి విలక్షణముగా నుండుటచే దీనిని వింతయక్కరమని కీ. శే. కొ. జేం. లక్ష్యురారావుపంతులవారు వాడియం దిరి. ఈవింతయక్కరము ద్రవిళముశ్శయాశములలో నిప్ప టికిని గలదు. కర్ణాటభాషలో బూర్వ మండెడిది కాని యిప్పుడు లేదు. ఇది తెలుగులో నెప్పుడును నున్నట్లు గానింపదు. ఏమన, ద్రవిళముశ్శయాశకర్ణాటభాషలలోని లక్ష్యగ్రంథములందును లక్ష్యగ్రంథములందును గూడ నిది యున్నరీతిగా వాంఛలక్ష్యలక్ష్యగ్రంథములలో లేదు. మనలో నన్నపాధర్వణకేతన ల్లిప్రాపీనులగు లక్ష్య లక్ష్యగ్రంథకారులు. వీరు వ్రాసిన వ్యాకరణగ్రంథము లందుగాని కావ్యములందుగాని యీ విలక్షణాక్షరము పొడకట్టదు. కాన నిది యాంధ్రమున లేదను వాడుక పుట్టినది. ఇట్లుండ యుద్ధమల్లకాసన పరికిలనములో విద్వానిని కొందఱు కనిపెట్టితి మనుచున్నారు. ఆకాస నములోని డస్సి అను పదమునందలి మొనటి యక్కర మును అడిసిన, అడిపుట అను శబ్దములందలి ద్వితీయాక్షరములును కాసనమునందలి యితర డకారములవలె లేక జేయరూపము కలిగియున్నవి. అద్దుగీటు లేని కేకలరేఫ మెట్లుండునో యట్టిరూపము (అ) సీయక్షరములు చాల్చి యున్నది. అయినను సీకాసనపరికిధనము గావించిన బ్రహ్మకీ మ-రా-రా-క్రి జయంతి రామయ్యపంతులు గారు వీనిని 'డ'లుగనే చదివిరి. పిమ్మట సీయది "ఎక్కిగ్రాఫీయా ఇండికా" అను పత్రికారాజములో ప్రచురింపబడినది. ఆపత్రికాసంపాదకు లీయక్షరత్రయ మును వరకమునందలి విలక్షణాక్షర (౧౨) ధ్వని కలదాని నిగా జదివిరి. వాల్మీచికలం గని లక్ష్యురారావుపంతులవారరవమునందలి వింతయక్షరమును, ధ్వనియును యుద్ధ

మల్లకాసనకాలమువాటికి తెలుగునగూడ నుండెడి వనియు దరువారలోసిందినవనియు యుద్ధమల్లకాసనము నందలి పై పద త్రయమును విలక్షణాక్షరయంతము కాని డకారయంతము కాదనియు తెలుపుచు వొక వ్యాసమును వ్రాసి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుత్రి కలో బ్రచురించిరి. వారి వ్యాసముపై నే నొక విమర్శనమువ్రాసి యాపత్రికా రాజములోనే ప్రకటిం చితిరి. అందు యుద్ధమల్లకాసనమునందలి పై పదత్రయ మును డకారముతో గూడియున్నదికాని వింత యక్కర ముతో గూడియుండలేదనియు వింత యక్కరముతెలు గున నెన్నడును లేవనియు సప్రమాణముగా లిఖించితిని. దానిపై మరల లక్ష్యురారావుగారి శిష్యులగు మ.రా.రా. శ్రీ కానూరి వీరభద్రదేశ్వరరావుగారు పునర్విమర్శనము వ్రాసి లక్ష్యురారావుగారి వాదమునకు నంద వొసంగిరి. ఇదియంతయు లక్ష్యురారావుగారు మరక్షితముగ జీవించి యున్నకాలముననే జరిగినది. పిమ్మట వీరభద్రదేశ్వరరావు గారి వాదమును ఖండించుచు నేనొక వ్యాసమును వ్రాసి పరిషత్తుత్రికయందే ప్రచురించితిని. దానిపై నిదివఱకు డకారవాదులుగా నున్న శ్రీ జ. రామయ్య పంతులుగా రెదురుతిరిగి యుద్ధమల్లకాసనమునందలి వివాదస్థ పదత్రయ మును వింతయక్కరము తోగూడినదేకాని డకారయంత ముకాదనియు, తాము మొదట బరికిలనము బాగుగజేసి యుండక డకారయంతమని తిప్పువ్రాసితమనియు, యుద్ధ మల్లకాసనాంతము వఱకే వింతయక్కరము తెలుగు లిషిలో నుండెడిదనియు వాదించుచు వొక వ్యాసమును వ్రాసి పరిషత్తుత్రికలో బ్రచురించిరి. అందుపై మాయభయాలకు వాదోపవాదములు కొంతవఱకు నడచినవి.

ఈవివాదము విద్యాలిషయకమైనదియు, భాషా చారిత్రముతో సంబంధించినదియు కావున భాషాభివృద్ధిని రెల్లదను దీనియందలి సత్యాసత్యములచెలిసికొన యత్నిం పదగియున్నది. కావున వాంఛభారతి విశేషము

దెలుపు దీపునవిషయము పత్రికా రాజునగు నీభారతిలో శ్రీరామయ్యపంతుల వారి వాదమును విమర్శించి యం ద్రాక్షర సమామ్యాయముయొక్క విలక్షణాక్షర విరచితత్వమును ఋజువుచేయుచున్నాను. భాషా చారిత్రము నందభిమానము గల వా రీవ్యాసము నామూల్యముగ తిత్తిసింతురుగాక!

నేను శ్రీ రామయ్యపంతులవారి వాదమును విమర్శించుచు వ్రాసిన వ్యాసముపై బునర్విమర్శనముగావింప బూని శ్రీపంతులవారి కింది ప్రకటనమును ప్రారంభమున గావించిరి.

“బ్రహ్మయ్యకొమ్మలింగారు ప్రకటించిన వ్యాసములోని సారాంశములన్నిటికిని సమాధానము నాప్రథమ వ్యాసమందేయున్నది. వాని నిరట నుదాహరించుట పిచ్చి కేవలముగాన వట్లు చేయక వారివ్యాసమందలి పారపాటులను గొన్నిటిని గనుపరచి విరమించెదను”

ఈవ్రాతి వింతను బుట్టించుచున్నది. ప్రధానాంశములకు సమాధానము తమ మొదటి వ్యాసములోనే యున్నయెడల తా విమర్శితయవ్యాసమును వ్రాయుట యవసరము. నావ్యాకరణములో గల పారపాట్లను విమర్శించుటకు మాత్రమే దీనిని వ్రాసినట్లు. నాయుట్టి వాని వ్రాతతప్పుల సత్తిమాప పంతులవారివంటి వారు గడంగగననడికాదు. అట్లు చేయుట విట్టియువాకదంపగును. అందువలన లోకమునకువచ్చు లాభ మేదియునుండదు. ప్రధానాంశవిచ్ఛరయే ముఖ్యమును, లోకమునకు లాభ దాయకమునునై యుండును. తమ మొదటి వ్యాసముపైని నేనెప్పుడో తేల్చుచోవు ప్రధానవిషయకమైన యాక్షేపణమునకు సరియగు సమాధానములు ముందుగా మొదటి వ్యాసమునందే కలవనుట యాశ్చర్యదాయకమైయున్నది. పంతులవారిరీతిగానెట్లు వ్రాసిరో కాని నా వ్యాసము వలన దేలుసారాంశములకు వారి మొదటి వ్యాసములో సమాధాన మెంతమాత్రమును లేదు. చదువరుల యుప

యోగార్థమై యాప్రధానాంశముల నివట మరల జూపుచున్నాడను.

సారాంశ ప్రశంస

ఒకధ్వనికి రెండు సంజ్ఞలు ఎన్నడు నుండవలయు, నుండినను వొక్కచోటనే యొకలేఖనవిచేతనే యెన్నడును వ్రాయబడవలయు, యుద్ధమల్ల కాపనములో డికారముం దెలుపుసంజ్ఞ వేట్రొకటియండగ వందేయున్న యడ్డుగీటులేని తేటరేఖాకృతినిగూడ డికారధ్వనివిలుపునదిగా భావింపరాదనియు,వయ్యది భిన్నధ్వనిని దెలుపు భిన్నాక్షరమై యుండుననియు ప్రతివాదులు వాదించుచున్నారు. ఇది వారివాదమునకుమూలకీలకమైయున్నది. ప్రతివాదుల వాదమంతయు దీనింబట్టియే పుట్టినది. ఈ ప్రధానాంశమునే నేను నావిమర్శనమునందు బూర్తిగ జర్పించి ప్రతివాదులపరిమును ఖండించియున్నాను. ఎట్లన, నాగరలిపియందుగల యొక్కకాపనమునందు రికారాదులకు రెండుసంజ్ఞలుండుటను నేను జూపియున్నాను. * కన్నడకాపనములలో వింతయొక్కరమున కీరెండు రూపము లేకకాలముననే యున్నట్లు కనబరచియున్నాను. ఇతిర లిఖలమాట మనకేల యందురేని మన తెలుగులిపియందే ఒకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞలుండుట కలదని ఋజువుచేసియున్నాను. కకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు కలవు. అచ్చులోని దానివలెనుండు కకార మొకటి; మాడంకవలెనుండు కకారము చుట్టియొకటి. నకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. అచ్చు దానివలె నుండునది యొకటి. నిలువుగీటునలె నుండునది యొకటి. సకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. తలకట్టు విడిగ నుండునది యొకటి. చకారముపై బొట్టుంచుటచేనైన దొకటి. సకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. తలకట్టు చేటుగ నుండునది యొకటి. నకారముపై బొట్టుంచుట చేనైన దొకటి. డకారమునకు రెండు మాడు సంజ్ఞలు గలవని పంతులవారే

* శ్రీ గిడుగు వేంకటసీతాపతి పంతులు (లి. ఏ., యల్. టి.) గారు అవంతివర్మ చోడగంగదేవుని కొన్ని కాపనములు తేక 1008 (భారతి ౨-సంపు. ౮ సంఖ్య.) కాపనములో నకారమునకు రెండుసంజ్ఞలు లున్నట్లు వ్రాసి యుండిరి. ఇది నాగరలిపిలోనున్న కాపనము.

యంగీకరించి యున్నారు. ఇంతయేలీ మనవారు చెప్పు వింతధ్వనికే రెండుసంజలు కలవని ప్రతివాదులే వ్రాసిరి. ఇక హల్లులలో నొకధ్వనికే రెండుసంజలు బుండవనుట వింతకాదా? ఒక్కచోటనే యుండుట కలదాయందులేని అదియును గలవని నేను ఋజువుచేసియే యున్నాను. ఎట్లున: వీరేశలింగము పంతులుగారు తమవీధియందరిత్రములో భార్యకు కృతియిచ్చు సందర్భమున రెండు కకారములును వాడిరి. 'క' యను నక్షరమున మూడంక వలెనుండ కకారమును దక్షిణతావుల నా పుటయందే యచ్చునందున్నరీతి కకారమును వాడియుండిరి. ఇది సంయుక్తాక్షరముతో సంతర్కూతమైనందున వచ్చినవారు రూపమున బంతుల వారు ప్రయత్నించిరికాని యట్లు చెప్పట కవకాశములేదు. ఏమన, సంయుక్తములో నడుగునందు నక్షరరూపము మారునుగాని పైన నుండు నది మారదు. అచ్చులో విడిగనుండు కకారమును, కకారము అను సంయుక్తాక్షరములో వైవేషిండు కకారమును నొకవిధముగానే యున్నది కాని మార్పులేదు. కావున సంయుక్తాక్షరములో సంతర్కూతమైన కారణమున వచ్చిన మార్పునుబట్టి వలనుపడదు. అదిగాక కం. వీ. పంతులుగారి చేవ్రాలులోనున్న కకారము మూడంకవలెనుండు కకారముగా నున్నది. ఇది ప్రత్యేకముగా నున్నదికాని సంయుక్తములో సంతర్కూతమై లేదు. ఈవ్రాలును గృతియిచ్చు వాక్యములసహిపముననే యున్నది కాన వీరేశలింగముగారి ఒక్కచోటనే రెండుకకారములును వాడిరనుటకు సందియ మెంత మాత్రమును లేదు. ఇంతయేల, నొకధ్వనికే రూప భేదము లున్నప్పుడు లేఖకులు వానిని స్వేచ్ఛగా నొక్కతావుననే వాడుచుండు రచనకు సంశయింప బులేదు. ఎల్లరూపు వానిని ఇచ్చవచ్చినట్లు వాడుదురు. వారి మాటయు వీరిమాటయు నేల? మనరామయ్యపంతుల వారే తాము వ్రాసిన వ్రాతలలో నొక్కధ్వనికే రెండు సంజలు వాడితిరిరి. వాయొనర్చిన మంగతాయిపై వీరు తమయభిప్రాయమును వ్యక్తచేసియుండిరి. వీ రందులక వ్రాసిన వాక్యములలో వైఖాపవదిన వకారవ్యయము వాడబడి యున్నది. ఇందులకు యుపయోగాగ్రహణ యా వాక్యముల నీక్షింప నిచ్చుచున్నాడను.

“బ్రహ్మక్రి కాకీర్ణట్ట బ్రహ్మయ్యకాస్తులి గారు రచించిన “మంగతాయి” యను నాటకము చదివినాను. సాంఘికాచారసంస్కారవాదులలో నొందలు దాంధికులు గలరనియు, వారిదాంధికత్వమును బయలుపఱచుట యుచితమనియు చలచి కాస్తులిగా రీగంధము రచించి నట్లు తోచుచున్నది. కవిత్వము ధారాళముగాను సరసముగాను మేన్నది.

జ. రామయ్య.

ఇంక పదుమాడు వకారము లున్నవి. వానిలో పైన చుక్కగల వకారము లైదును వంపులేని నిలువు గీటువలె నున్నవి. రెక్కినవి వంపుగల వకారములై యున్నవి. శ్రీ పంతులవారు ‘ను’ అను ధ్వనినే రెండు విధముల వ్రాసిరి. కావున నొకధ్వనికే రెండుసంజలు బుండవనియు, ఉన్నను నవి యొకతావుననే వాడబడవనియు బ్రతివాదులుచేయు సిద్ధాంతము పూర్ణముగా బూర్వపక్షమైపోయినది. ఈరీతిగా బ్రతివాదులు చేసి కొన్న పువదియే కదిలిపోయినది. ఇంకను యుగ్ధస్థుల కాశనమునందే ఉకారమునకు మూడురూపములును, ఏత్వమునకు రెండురూపములును, ఓత్వమునకు రెండు రూపములును, క్రారకు రెండురూపములును వాడబడి యున్నవి. కావున నందు డకారమునకు రెండురూపము లెట్లు వాడబడియున్నవని శంకించుటకు ప్రతివాదులకు సందేహమాత్రమును లేదు.

ఇక మనపూర్వాంధ్రలిపి కర్ణాటాంధ్రలిపి యని యు, రెండు భాషలకును నొక్కటియే వాడబడు చుండెడిదనియు నీ లిపిలో గర్ణాట భాషయందలి వింత యక్కరము వ్రాయుటకు వచ్చినప్పుడు అడ్డుగీటు లేని శేటలేఫాకృతియే వాడబడుచుండెడిది గాన వట్టి యాకృతియే తెనుగు కాశనములలోగూడ గాన్పించి నప్పుడు రెండు భాషలకును గల సంబంధమునుబట్టియు లిప్యైక్యమునుబట్టియు తెలుగునందు గలది కన్నడము నందులి వింత యక్కరమునుకొనుటయే యుచితమని ప్రతి వాదులు వాదించుచున్నారు. ఈవాదముగూర్చి ముచ్చటించు కొందము. రెండు భాషలకును సంబంధమున్న

మాట పర్వము. ఐనను రూపసాదృశ్యముగల సోదరులెప్పుడును పర్యవర్తిముల జోక్యరూపమున మండకయెట్లు గొప్పిట భేదించియుండునో యారీతిగనే కర్ణాటాంధ్రములు చెందును సాదృశ్యమును, భిన్నతయును గూడ గలిగియున్నవి. తొన్ని యుదాహరణముల ముఖ నిచ్చెద అనుస్వారము కర్ణాటాంధ్రలిపిలో గాన్పించి వప్పు డక్షర రూపమునందు భేదమించుకయు లేకపోయినను, భాష కర్ణాటమై యుండునో దానినిబూర్ణానుస్వారముగా నుచ్చరించితరవలెను. భాష యాంధ్ర మగునో నారీతి నుచ్చరించుటకు వలనుపడదు. ఒకచోట బూర్ణానుస్వారముగా నెంచి దానిని బూర్ణముగా నుచ్చరింపవలెను. మఱికొన్నితావుల నగ్రానుస్వారముగా నెంచి యుచ్చరింపక విడువవలెను. ఎట్లనః యుద్ధమల్లశాసనములో విస్తర శ్రీ యుద్ధమల్లుండని యున్నది; కాని దానిని మల్లుండని యుచ్చరింప వలనుపడదు. రామయ్యపంతుల వారు మల్లుడనియే చెదివరి. మల్లుండని చెరువలెను. ఈశాసనమే కర్ణాట భాషలోని దయన యెడల పీఠట్లు చెరువగురా? అందు బూర్ణానుస్వారము నుచ్చరించి తీరవలెను. ఇంకను నీశాసనముందుగల రాజాశ్రయండును పదమునందలి జకారమును తాలవ్యముగాను, లేజవాడయను పదమునందున్న జకారమును చంత్రిముగాను మన ముచ్చరించితీరవలెను అక్షరరూపమునందుమాత్రము భేదమించుకయునులేక యిదియే కర్ణాటభాషయందున్నచో నిందున్న జకారము లన్నిటిని తాలవ్యములుగానే యువనలెగాని చంత్రిములుగా జరుపుటకు వలనుపడదు. లిపి యొక్కటియైనను నక్షరభ్యుపలాదా భాషల సాంప్రదాయము ననుసరించి భిన్నముగా నుండునని మన యుద్ధమల్లశాసనమువలననే తెలుచున్నది. కాబట్టి కర్ణాటాంధ్రలిపియందు గల అడ్డుగీటు లేని శకట రేఖాకృతికి కర్ణాటభాషయందున్నప్పు డేద్యునియున్నదో యాధ్యునియే తెలుగుభాషయందున్నప్పుడు నుండి తీరవలెనని సిద్ధాంతముచేయబోవుట యెంతమాత్రమును ధర్మముకాదు. నే నీవిధముగాచేసిన పయియత్నేపణములకు వేసికని రామయ్యపంతులుగారు తొలివ్యాసములో సమాధాన మింతయు నీయలేదు. ఇది ప్రతివాదులవాదము

యొక్క పునాదిసంకేతము భ్యుపముచేయు సంకేతములుకాని సామాన్యములు కావు. వీనికి సమాధానముల నీయకయే “బ్రహ్మయ్యకాస్తులుగారు ప్రకటించిన వ్యాసములోని సారాంశము లన్నిటికిని సమాధానము వా ప్రథమవ్యాసముండే యున్నది” అని వ్రాయుట కవకాశ మెట్లుకలిగినదో తెలియవచ్చుటలేదు. ఆసమాధానము లేవుట నున్నచో దయయించి చూప విషయపూర్వకముగా వారిని నేడుకొనుచున్నాడను.

ఒకధ్వనికే చెందుసంజ్ఞ లందుట మనలిపిలో కలదు. కావునను, ఏకేషించి యుద్ధమల్లశాసనలిపియందే యజ్ఞపయముననే కాక పాల్యపయమున గూడ గాన్పించుచున్నది కావునను, పోకయిక్కరమునకు కర్ణాటకభాషయందే ధ్వనియున్నదో యాధ్యుని తెలుగునందును నుండుటలేదు కావునను, యుద్ధమల్లశాసనములోని యడ్డుగీటులేని శకటరేఖాకృతులకు వింతయక్కరపు ధ్వనిని తెలుపుచు మునుట యొప్పినముగా గాన్పించుట లేదు. అదిగాక యెట్లుచెప్పిన హానికూడ వాటిల్లుచున్నదని నేనిదనఁకే యజాపుచేసియున్నాను. ఎట్లన,

హేతుత్వార్థకప్రశంస

యుద్ధమల్లశాసనములో “నీయెట్లు అస్సీచులి నురై” అని యున్నది. ఇందలి ‘అస్సి’ శబ్దమును ‘డస్సి’ యని చెదివిననే యర్థము కలదు కాని అస్సి యని చెదివిన నర్థము లేదు. ఏమన, అయ్యుధాతువు ప్రావిడభావలయందు వేని యందును గాన్పించుట లేదు. ఈ యంశమును ప్రతివాదులు నంగీకరించిరి. ఇంక శాసనమునందలి దయ్యు ధాతువుయొక్కత్వార్థకరూప మనుకొనుటకు సందియ మేమున్నది? దానిని అస్సిఅని చదువుకొనవలసి యుండుటకు పీఠమి యుపపత్తుల గన్పించిరి? అవి ఏవియును నీరు చూపలేదుకాని తామిది యకర్మకమున దయ్యుధాతువనియు, నిజులకర్మకముగా వాడబడినదనియు వ్రాసిన వ్రాసిన నేను విమర్శించి యిరులకూడ నిది యకర్మకమే యనియు హేతుత్వార్థకమనియు వ్రాసిన దానినిమాత్ర మించుక విమర్శించిరి. సమాపకాసమాపకక్రియ లేకర్తృకము

లైవప్పుడును, కార్యకారణ సంబంధము కలిగినప్పుడును మాత్రమే హేతుత్వార్థక మవ్వయించుననియు నీయొట్టు డస్సి మలిమలై యున్నచోట నవిలేననియు కావున నిది హేతుత్వార్థకమనుటకు వలనపడదనియు సకర్మకముగా చెప్పితిరవలెననియు మీదబ్రాసిరి. ఇదిసరియగు వ్రాత కాదు. హేతుత్వార్థక విషయములో నీచర్చ యవసరము. అదియట్లులుండ, నినట కార్యకారణ సంబంధములేకపోలేదు. “నీయొట్టు డస్సి మలిమలై”యని నప్పుడెవరియెడల నీయొట్టు డస్సినదో అనగా శిథిలమయినదో వారు మలిమలై యని యవసరము. “వీరివలన నాయొట్టుడస్సినదో సంబంధమేర్పడును” అని పంతుల వారు వ్రాసియునుగూడ వాక్యమట్లన్వయింపదనిరి. కాని వాక్యమట్లన్వయింపకపోదు.

కవి కుల సార్వభౌముఁడగు కాలిదాసు తన రఘువంశములో

శ్లో॥ దిలీపానంతరంరాశ్రే
తంనిశేమ్యప్రతిష్ఠితమ్;
పూర్వంప్రథమికోరాజ్ఞాం
పౌదయేగ్నిరికోత్థితః.

అని లిఖించియున్నాడు.

దిలీపానంతరమున రఘుమహారాజు పట్టాభిషిక్తుడై నాడని విని శత్రురాజుల హృదయములయందుకవులు చున్న సంతాపాగ్ని మండలంబు ప్రారంభించినదని దీని భావము.

ఇది వినిన వారు శత్రు రాజులు. మందుచున్నది సంతాపాగ్ని. రఘువు పట్టాభిషిక్తుడైనాడని వినుటచే నాతిడు తమ్మును సంహరించునను భీతి వెనరు సాందిగో యట్టి శత్రురాజుల హృదయములందు సంతాపము ప్రజ్వలించెనని దీనిభావము. ‘నిశేమ్య’యను లగ్నపూకూలముగా నింతభావము చెప్పుకొనుట కవకాశము చిక్కుచున్నది. మఱియును వై జయంతీవిలాసములో

“కాకులు రావిపండ్లు దిని కాటుకలొలుపుయ దేవ మందిరా, నీకములందు రావులుజనించును”అనియున్నది. కాకులు రావిపండ్లు దినుటచే కారుకలొలుపు దేవమంది

రా నీకములందు రావులు జనించునని దీనిభావము. ఇంట్ల కాకులు రావిపండ్లుదిని దేవమందిరా నీకము లందు రెట్టచేయగా నాకారణమున వానియందు రావులు జనించునని సమన్వయించుకొనవలెను. ఇంత సమన్వయమునకు హేతుత్వార్థక మవకాశ మిచ్చుచుండగా ఒట్టు డస్సి మలిమలై యన్నప్పుడు ఒట్టెవరిమల డస్సినదో వారు మలిమలైరనుటకు అవకాశము లేకపోలేదు. మన తెలుగున నిట్టి సమన్వయముగల హేతుత్వార్థక యంత వాక్యము లనేకములు గలవు. ‘వర్షము కుతీసి చెలువు నిండె’ అని మనము వలెచూడము. కురిసినదిహిమము; నిండినది చెలువు. వర్షమువలన నేలపైబడిన నీరు లోనికి ప్రవహింపగా చెలువునిండినది తేలుచున్నది. మెలవచ్చి మలిమలైనవారు గుడిలోనికి రాగూడదు. వచ్చినది మెల. మలిమలైనవారు మనుష్యులు. ఇట్లే తెలిసికొనునది.

కావున నిచ్చటి దియ్యుధాతు సకర్మకమనియు, డస్సి యనునది కాని హేతుత్వార్థక రూపమనియు నెంచుకొని వాక్యమును చక్కగ నన్వయింపజేసికొనుటకు ఏవిధ మగు నభ్యంతరమునులేదు. అది యట్లులుండ బంతులవారు తెలిపినట్లుగా నిచట సకర్మకముగా నాడబడినదనినను నస్మద్బాధమునకే వినియోగించునుగాని ప్రతివాదుల విలక్షణాక్షర వాదమున కెంతమాత్రమును వినియోగింపదు. ఈకాశనముననున్న అగ్నియను పదము సకర్మకమైన నేమి? అకర్మకమైన నేమి? దికారధ్వనియంత దియ్యుధాతువుయొక్క క్షార్థకమని నప్పుడే వాక్యమర్థవంతమగుచునది కాని విలక్షణాక్షరయంతమునో నర్థవంతమగుట లేదు. అట్టి యర్థమును ప్రతి వారు లెవరును చూపగలిగియుండలేదు. ఇంక నేల విడిచి సాముచేయుట వలని ప్రయోజనమేమి? ఒకధ్వనికే రెండు సంజలించునని నేను సహేతుకముగారు కవుచేసేయన్నాను. అంద్రకర్ణాటలిపిలోని యక్కరముల రూపమునకు కర్ణాటభాషలో నున్నప్పుడొక యుచ్చారణమును, వాండ్రభాషలో నున్నప్పుడు మఱియొక యుచ్చారణమును కలిగియుండుటను కాపి యున్నాను. యధమట్ల కాశనమునందలి ‘అగ్ని’యను

శ్రీమదుపాధ్యాయులమనస్థానమునందును కలుగుటయు, విలక్షణాత్మక యంతెనుగిన వాక్యము నిర్వర్తక మగుటయు నేను జాసియున్నాను. ఇందున్న అటవీన, అటవుల అను పదములు మన తెనుగునందలి ఆదమ భాషయితో సంబంధించినవే యనియు, అడిచిన, అడుపుట లేయనియు నట్లుచెప్పకొనిన వర్ధమన్వయమాన కేదిగనుగు లోప మును లేదనియు నేను వ్రాసియున్నాను. దానిపై బం కులవారు ఏ విధమున వాత్సలమును తెలియించలేదు. యుద్ధముల కాననమునందున్న యడ్డుగీటులేని శకలశ్రేణి కృతి దకారస్వనికలదియేకాని మఱియొకటి కాదనుట కింతకన్న నేను రుజువేది కావలయును?

ప్రతివాడుల మతముంబట్టి యీ యక్కర
మాంధమున నెంతకాలమున్నది?

అద్భుతము లేని కేటరేఫాక్యత మన తేనుగులిపిలో
వాగను కా స మ ని కాలమునందునను దర్శితమగుచు
గాన్పించుచుండగా లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారుగూడ
వట్టి వ్రాసియుండగా శ్రీ రామయ్యపంతుల వారు
తామును మొదట వట్లు వ్రాసియును గూడ నిజమే.
వింతయొక్కనము యుద్ధములు కాననముమను మాత్రమే
నిలిచినదనియు వన్నపాదుల వాటి కీయక్కరము నశించి
పోయినదనియు వ్రాసిరి. ఇది వింతమ బుట్టించుచున్నది.
నీ రీతియమై యిప్పటి వ్యాసములో నిట్లు వ్రాసిరి.

"యొద్దమల్ల కాసనమునందును, కంఠకు బూర్వము పుట్టిన కొన్ని కాసనములలో నుత్పాత్రమే యాయత్కరము కనబడుచున్నదనియు, యొద్దమల్ల కాసనకాలము పిదప బుట్టిన కాసనములలో నెచ్చటను గానవచ్చుట లేదనియు, కావున నన్నయభట్టారకుని నాటి కది యంతరించియిండుననియు నానాదము. ఈనాదమును బాధించు ప్రమాదములు నాకు గనబడలేదు."

ఇది సరికాదు. యుద్ధముల్లవి కాశనమునకు విదప
బుట్టిన కాశనములలో నెక్కడను వింత యక్కరము
లేదును గాని వింతలు. కాన నీ యక్కరము తరువాతి
లేదందురు. ఇది ధర్మమే! తమలోకి విలక్షణము
వారును లక్ష్యులారావు గారి పక్షమునా రీ యక్కరము

నన్నయభట్టు తరువారమునూడ గనబడినదని కాసనపరి
శోధనముచేసి వ్రాసియున్నాడు. తమకు గాన్పించని
యెడల వారినడిగియున తెలిసికొనవలదా? అది యట్లుండ.
వైజవాడలోని యింద్రకేల పర్వతముమీది కాసనములో
'ఏలు' శబ్దమున దిది గలదని లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిరి.
అది పంతులచార్యయొద్దపల్ల కాసనమునకు దరువారిదే, ఈ
కాసనము రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించినదేకాదా
ఇంకను లక్ష్మణరావుగారు ౯౪౫ మొదలు ౯౭౧ వఱకు
పరిపాలనము చేసిన విజయనగరపు ద్వితీయమృత్యురాజు
యొక్క కలంబెక్ల కాసనమునం దిది కలదనిరి. దానిని
పరిశీలించవలదా? ఇది యుద్ధముల కాసనముకంటె నూ
తేండ్లు తరువాతిది. మేను నావ్యాసములో నారాయణ
భట్టు మాతరకు వున్నప్పు డేసిన కాసనములోననునానిలో
నీయత్నరమున్నదని వ్రాసియున్నాను. వానినైన విమ
ర్శించి పేముట్ల తరువాదము నిలుపుకొనవలదా? ఇంత
యేల, యుద్ధముల కాసనమున కేవలనూడ గొన్ని శతాబ్ద
ములమును నీయత్నరయోధము మన తెలుగులో గలదని
మన రామయ్యపంతులవారి యిప్పటి వ్రాతలవలననే
దూర్ధిపముచున్నది. అట్టిదానిని మన రామయ్యపంతుల
వారే తమప్రశంసావ్యాసములో నుదాహరించియేయున్నా
రు. తమవ్యాసములో (సం. ౧౫, సంచిక ౪. పరిమర్శితక
సంపుటము) పుట 11 లో ద్వితీయచాలక్యభీముని నుచిరీ
పట్టణపు కాసనముందు మేలాంతా శబ్దముందు నీ వింత
యక్కరము గలదనిరి. ద్వితీయచాలక్యభీముడు ౯౩౪
౯౩౫వఱకు పరిపాలించె. మన రామయ్య పంతులవారి
యుద్ధముల్లన కీద్వితీయ చతుర్థభీము డర్యాచిమడుకాని
ప్రాచీనుడుకాడు. మన రామయ్య పంతులవారి యుద్ధ
ముల్లని (నూగ విజయనగరపు) తరువార రాజ్యమునకు
వచ్చినవాడు తాళరాజు. అతనితరువాత విక్రమాదిత్యుడు.
అతనితరువాత మాచివభీముడు. తరువాతివాడు ద్వితీయ
యుద్ధముల్లము. తరువాత మన రామయ్యపంతులవారిచే
మేలాంతాశబ్దమును తన నుచిరీపట్టణ కాసనములో
వ్రాయించినవాడని తెలుపబడిన ద్వితీయచతుర్థభీముడు
రాజ్యముచేసెను. తమ యుద్ధముల కాసనముకంటె తరు
వారముజైన కాసనములలో నీ యక్కరముండుటకు తమ

వ్యాసములో తా మే చూపించిరి. కావున యుద్ధముల కాసనపు తరువాత కాసనములలో నీయక్కరములేదను వాదమంతమాత్రమును నిలువబాలదు. ఈకాసనము శ్రీ రామయ్యపంతులవారు తలచినరీతిగా యుద్ధముల కాసనముకంటె బ్రాచీనముకాదు; చాల తరువారినె.

మఱియు నన్నయభట్టునకు దరువాతి వానిలో గూడ నీయక్షరరూపము కాన్పించుచున్నది. కావున పంతులవారి యిప్పటి వాదము సరికాదు. ఈయక్కర మిటీవల దేశకార్యధర్మ కలదైనదని మొదట పేరు తెలపినట్లు తెలుపు వ్రాతలు కలవు. కాని తా మరీతిగా వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకము లేదనుచున్నారు. తమవాక్యముల ననువాదించు లలో లక్ష్యారావుగారో, వీరభద్రేశ్వరరావుగారో మోస గించి లేని వాని మాటలు వ్రాసినట్లు తేల్చినారు. లక్ష్యారావుగారికి తాము వ్రాసిన యుత్తర మాంగ్లమున వ్రాయబడియున్నట్లు తేల్చిరి. దానిని భాషాంతరీకరిం చుటలో లక్ష్యారావుగారి పక్షముండి తప్పువ్రాత వచ్చినట్లులెందిరి. పంతులుగారిట్లు చెప్పుదానిని నేను కాదనబాలనుగాని లక్ష్యారావుగారికిగాని, వీరభద్రేశ్వర రావుగారికిగాని తమవాక్యముల వ్యతిరేకముచేసి యాం ద్రీకరింప నవసరము కాన్పింపదు. వారును సాంగ్లమున మంచి పండితులు, ఆంగ్లవాక్యముల దెలిసికొనలేనివారు కారు. అదిగాక మనపంతులవారి వాక్యములని వారి చ్చినవి కేవలమానవాదములని నూదించు సర్వచంద్రశేఖరు మాడ వాక్యారంభమునను సంతమునను నీయబడియు న్నవి. మనము ఒకపరి నొకవిధముగాజేసి కొంతకాల మైనతర్వాత మఱియొక విధముగాజేసినట్లు భ్రాంతిపండి యుగీక ప క ము పొలుగుచుండుము. ఎంతవారికైన నీభ్రాంతి యప్పుడప్పుడు కలుగును. ఆరీతిగా మనపంతుల వారు తెలుగునవ్రాసి యాంగ్లభాషలో వ్రాసిన టిటీవల భ్రమపడుచున్నను భ్రమపడుచుండవచ్చును. తామిట్లే వ్రాసియున్నామని రూఢిగా సిద్ధాంతము చేయలేక మన పంతులవారును నట్లు వ్రాసియుండుమామయినయు, నట్లేట్లు వ్రాయుచుమనియు, నట్లు వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకము లేదనియు సందేహస్పదులగుచున్నారు. కాన నగ్గిక జ్ఞాపకమునకు లోకైకమో యను సందేహము కలుగుచున్నది. లక్ష్య

రావుగారి పక్షమువా రుదాహరించిన యనువాదములో

“ఈయక్షరమునకు మొదట కన్నడములోవలెనే తెలుగునను ౫ ఉచ్చారణ బహుళః ఉన్నను యుద్ధ ములను కాసనమునకును నదిమాటి యిప్పటినుండి యిది దేశకారమునకు అభేదభావముతో నితర దేశకారముతో పాటు వాడబడుచుండెను అని నా యభిప్రాయము. నేను ఇందును గురించి వ్యాసము వ్రాయునున్నాను.”

అని యున్నది. నేనిందునుగురించి వ్యాసమువ్రా యుదును అను వాక్యములనుబట్టి లక్ష్యారావుగారు మన పంతులవారి వ్యాసము వచ్చిన తరువాత నావశ్యకమేని నేను జవాబువ్రాసెదను—అని వ్రాసినట్లు కాన్పించు చున్నది. దీనింబట్టి మనపంతులవారు లక్ష్యారావుగారి పేర నుత్తరము వ్రాయునాటికి ‘దేశకార వాదులు’ గానే యున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. లేకున్న లక్ష్యారావుగారు జవాబువ్రాయుటకై మనపంతులవారి వ్యాస మువచ్చునశకును నిరీక్షింప నవసరముండదు. తమవాక్య ముల తప్పుగా నిచ్చిన వెంటనే మన పంతులవారు దానిని ప్రతిఘటింపవలసియుండును. అట్లు చేయలేదు. మన పంతులవారు ఈయక్షర విషయమై తమకును లక్ష్యారావుగారికిని నుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగినవనియు తాము వారికిచ్చిన సమాధాన మొకటికలదనియు తెప్పు చున్నారగుదా. వీరిప్పుడిచ్చు వాక్యములే మొదట వ్రాసినవిగా భావించి వానిని బరిశీలించి చూచుకొంద ము. తామువ్రాసెతి మన్న వాక్యము లీక్రిందినై యున్నవి.

“అక్షరము పోలిక దేశకారముకంటె విలక్షణము గానుండుట నిర్వివాదమనియు, నుచ్చారణముకూడకొలత విలక్షణముగా నేయుండి కాలక్రమమున మాటియుండు ననియు, యుద్ధములనికాలమునాటి కాయుచ్చారణము మాటినదో లేదో పరిశీలించినగాని నిర్ణయింపరాదనియు నేను బ్రత్యుత్తర మిచ్చితిని.”

అని మొదటి సమాధానములో వ్రాసిరి. రెండవ సమాధానములో నీక్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

“యుద్ధములని నాటికే వింతయక్కరమునకు దేశా రోచ్చారణము వచ్చినదని నిర్ణయించి వ్రాసినట్లు జ్ఞాపి

లేదు. అట్లు ప్రాసీయించినవి నానమ్మకము. అట్లు నిశ్చయించుట కిప్పుడుగూడ వాధారములులేవు. అప్పుడెట్లు నిశ్చయింపవలెను, ఆయత్తురము ధ్వనిమాటన మాటియించి వచ్చునని ప్రాసీయించును”.

ఈరెండు ప్రాతలం గన మన పంతులవారికి వింత యక్కరపుధ్వని మాటియించునను కలంపు లక్ష్మణారావు గారికి యుత్తరము ప్రాయంవాటికే కలిగియుండునట్లు తేలుచున్నదిగదా! ఇది మాటియించునను కలంపును తానుకొను తెచ్చిపెట్టుకొనుటకుమాత్ర మేమైన నవకాశము గలదా? లక్ష్మణారావుగారి కట్టి కలంపు కలుగలేదే వీరికిల కలుగవలె? ఏమి యాధార ముండుటచే నట్టి కలంపు కలిగినది? దానిని సేమాధారమును లేదుగదా? నిరాధారముగా నట్లు కలంపినవారు నిరాధారముగా యుద్ధముల కాసనమువాటికే యీ యత్తురపుధ్వని మాటన నదను నుపాను బొందుటకు మాత్రము నవకాశములేదా?

“ఈకలకేళమును నున మిప్పుడు లఘురేఖమువలె నుచ్చరించుచున్నాము. ఆలాగుననే అకారమును డకారమువలె యుద్ధములను కాలమందుగాని, వేటొక కాల మందుగాని జనులుచ్చరించి యుండునప్పుడు, కాని యట్లుచ్చరించిన సిద్ధాంతికరించుట కాధారములులేవు.”

అని రామయ్యపంతులుగారు తమ రెండవసహాధానములో మఱియొక వాక్యమును ప్రాసీరి. సిద్ధాంతికరించుట కవకాశము లేవన్నను యుద్ధముల కాసనమువాటి కత్తురధ్వని మాటనదని యూహించుటకైన నవకాశమున్నదని యంగీకరించిరిగదా. దీనింబట్టి యుద్ధముల కాసనమువాటి కీయత్తురధ్వని మాటనదను మాహ రామయ్య పంతులవారి హృదయమున గలదని తేలుచున్నది. అత్తురధ్వని మాటనదను కలంపు ప్రతివాదుల హృదయమందు జనించెనను నిషయమే మాట గానలసినది.

“అయత్తురమున మచ్చారగము కాలకమమున మాటనదన్న మాత్రమున కాస్తులు గారి వాదమునకు వచ్చిన లాభమునులేదు. విదప మాటనను దొలుతి నాయత్తురమునకు విశేషచ్చారగ మున్నదనియేకదా దారిభానము, దీనికి కాస్తులుగా రంగీకరింతురా?”

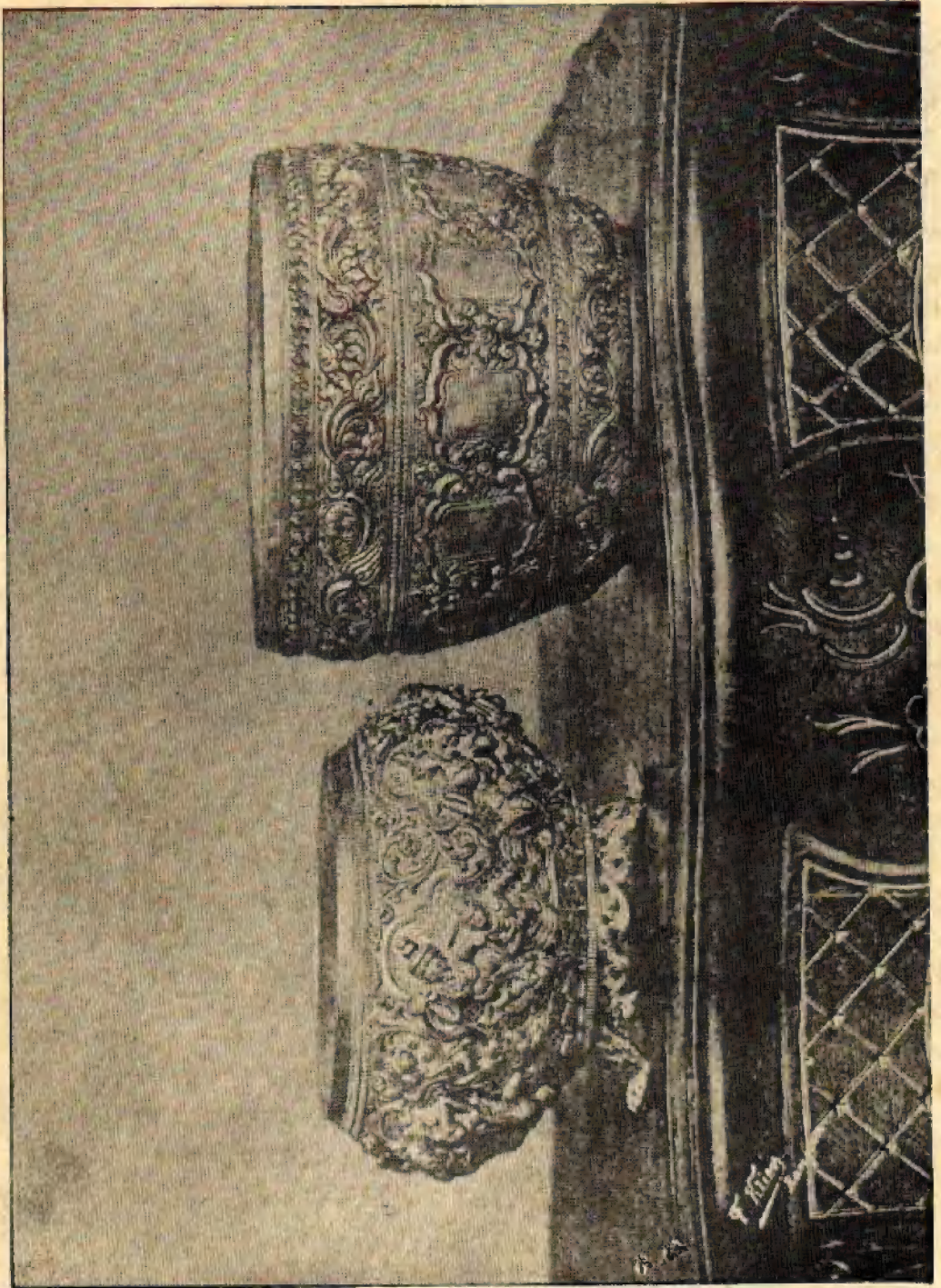
అని పంతులుగారు ప్రాయించిరి. ఈవిషయమై పంతులవారు సరిగ వాలోచింప లేదు. నూతనముగా విలక్షణాత్తురవాదు లగుటకు బూర్వము మనపంతులవారి కలంపు లెట్లుండెడిదనునది యిచ్చుట విచారణీయాంశముగాని అస్పృహభావాభములు విచారణీయాంశములు కావు. అది యటులుండ; యీ యత్తురధ్వని యిదే నిల మాటి డకారధ్వని కలరైనదని ప్రతివాదు లంగీకరించిన నాకు లాభములేకపోలేదు. ఒకప్పుడైన నీ వింతయక్కరము డకారధ్వనిని చెలుపుటకై వాడ బడినదని తేలుచో బూర్వమునగూడ నీధ్వనినే కలిగి యుండెడిదని తొంపక వేటొకలాగున కలంప నవకాశము కాన్పించుటలేదు. అస్మదాదుల మీయక్కరము మొదలు వింత ధ్వనికలిగి తనునాత మాటి డకారమైనదని తెలుపువారముకాదు. ఎప్పుడును డకారధ్వనికలదనియే మావాదము. ప్రతివాదులన్నవో మొదలు నియ్యది వింత యక్కరపు ధ్వని కలిగియుండి కాలక్రమమున డకారధ్వనిగలది యైపోయినదని వాదించువారు. ఎప్పుడైన నొక్కప్పుడే వింతయక్కరము డకారధ్వని కలరైనదని యంగీకరించు ప్రతివాదులు పూర్వకాసనములలో మాత్రము వింతధ్వని కలిగియున్నదని సిద్ధాంతము చేయుటకు తమ కీయాధారమున్నదో చూపవలెను. అట్టి యాధార మేదియును మనపంతులుగారు మున్నగువారు చూపియుండలేదు. కావున నిది సర్వకాల సర్వావస్థలందును డకారధ్వని గలదిగనే యున్నట్లు డస్సి మున్నగు పదములంబట్టిమాడ నిర్ణయించు కొనవచ్చును. ఇదిమా వాద గమనిక. దీనిని పంతులవారు సహేతుకముగా ఖండింపకయే తమ యిచ్చవచ్చిన సిద్ధాంతములను జేయుట ధర్మముకాదు.

తలకట్టు డకారముంగూర్చి

మనపంతులవారు డకారధ్వనిని చెలుపుటకై మన

తెనుగులిసిలో **డె.ఎ.ఆ** అను పండ్లు లంగలదని యంగీకరించిరి. ఇట్టివీరికి ఆ అనునది డకారధ్వనిని చెలుపునదిగానుండుటకు అంగీకారమునుటలేదు. ఇదివింత, అడ్డుగీటు లేనితలకటకేళాకృతిగలిగి తలకట్టు మాత్రము పైనుండు

టచే దానికి డకారధ్వనికలుగుట. అదిలేకున్న కలుగ దట. ప్రాచీనకాలములో తలకట్టల ప్రధానముగానుండెడికాదు. గకారాదులు తలకట్టు గలిగి యుండియు లేకయుండియును. పూర్వశాసనములలో వాడబడెడివి. అట్లే యీవిలక్షణాక్షర విషయమునను జూచుకొనవలయును. అద్దంకిశాసనములో 'గొండ్లము' అను పద మొకటి కాన్పించుచున్నది. అందలి ద్విరీయాక్షరమును లక్ష్యురారావుపంతులుగారు డకారముగా చదివరి. ఈవుడు వుట యీవివాదము బయలుపెడిన తరువాతనే జరిగినది. దీనినిప్పుడు రామయ్యపంతులవారు విలక్షణాక్షరముగా నెంచి గొలిచిది యని చదువుడు మనుచున్నారు. లక్ష్యురారావు గారికి డకారముగా దోచినది వీరికి వింతయక్కరముగా దోచినది. వీరికి మొదట డకారముగా దోచినది లక్ష్యురారావుగారికి వింతయక్కరముగా దోచినది. విలక్షణాక్షరవాదులే యేది వింతయక్కరమో, యేది డకారమో చెప్పలేక తల్చిబుచ్చుకుచున్నారని దీనివలన జేయుచున్నది. ఇక వీరిలక్షణాక్షరవాద మొంత బుము కలిగియున్నదో దీనింబట్టి చదునులే గ్రహించుకొనవచ్చును. లక్ష్యురారావుగారు నదినివట్టుగా 'గొండ్లంప' అని చదివిన వర్ధముకలదు. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు చదివివట్టుగా గొలిచిది యని చదివిన వర్ధముగాన్పించుటలేదు. పరివర్త్యుత్తిక గ్రంథసంపుటము గల పంచికలో మన పంతులవారి శాసనపంతుల నిచ్చి యందు దీనిని గొలిచి యని చదివితేకాని యర్థమేమో నెలవిచ్చి యుండలేదు. * వ్యాఖ్యానము మఱివచ్చినో వ్రాయుదురట. కానిం డది వ్రాసినప్పుడు మామకొందము. ఇప్పటిమట్టు కొకయంశము తెల్పదగియున్నది. నెల్లూరుశాసనములను గ్రంథములో నీశాసనప్రతినింబ మీయబడియున్నది. అందు మన పంతులవారు చదివిన 'అ'ప పైన తలకట్టున్నట్టు జ్ఞాపకము. ఐనను దీనిని బంతులవారు వింతధ్వని గలదానిగా జదివరి. ఇదియొక వింత. ఏమన, అద్దంగిటులేని శకటరేఖాశృతిపై దలకట్టుండిన నయ్యది డకారమునుగాని వింత యక్కరము కానేరదని మన

పంతులుగారే సిద్ధాంతీకరించిరి. ఆయక్కరమట్లున్నది కావుననే లక్ష్యురారావుగారు డకారముగా జదివరి. దానిని బంతులవారు వింతయక్కరముగా నెల్లు తెలిసికో తెలియవచ్చుటలేదు. దీనిపై ఎలకట్టు లేదందు రేమో చూడవలసియున్నది. నెల్లూరుశాసనములను గ్రంథములోనున్న పటములో తలకట్టు విస్పష్టముగా నున్నట్లు జ్ఞాపకము. తమ నూతనప్రతిలో నట్లులేదేమో ఆయంశమును పంతులవారు తెలిసియుండలేదు. సంజేహాస్వదముగా నున్నయంశముల విస్పష్టముగా నెలుపక యర్థమొసంగవలసిన తావుల వర్ధమీయక తమసంచికలో నీ శాసనముంగూర్చి గచ్చిద్రవమర్చనమును గావించిరి. ఇట్టి వానివలన ప్రయోజనము లేదు.

అద్దంకిశాసనకాల్పప్రశంస

ఈశాసనముంగూర్చి మన పంతులుగారు వాకిరిదని జోధపఱచిరి.

"వాప్రథమవ్యాసములో 'పండ్లరంగుని యద్దంకి శాసనములో' గొలిచిల్లమందు 'అ' వర్ణమున్నదని వ్రాసినాను. కాబట్టిగా రుదాహరించిన తరువోజశాసనము నిదియు నొక్కటే. తరువోజపద్యములో నుండటచేత తరువోజశాసన మయినది. అద్దంకి గ్రామముందుండుటచేత నద్దంకిశాసనమయినది. పండ్లరంగుని ధర్మమును బ్రకటించుటచేత పండ్లరంగుని శాసనమయినది."

పండ్లరంగుని యద్దంకి శాసనమున తరువోజశాసనమేయని నేమే తెలిసికొనలేక పొతినని మృదువుగా చెలిపినారు. నేనీయద్దంకి శాసనము తరువోజశాసనముగా చలించుట కవకాశము కలుగుటలేదు. ఏమన, మనపంతులవారివాదముంబట్టి మాడ తరువోజశాసనమునకును యుద్ధముల్ల శాసనమునకును కాలవ్యత్యాసము తెలుపుట కంత మాత్రమును నవకాశము కలుగుటలేదు. మన పంతులవారు తమ యద్దంకి శాసనము యుద్ధముల్లని వైజవాడ శాసనము కంటె రమారమి ౧౦౦ సంవత్సరములు ముందుదని వ్రాసిరి. అది తరువోజ శాసనమే గురువో నట్లు తెలు

* భారతి సంపుటము ౫, పండిక 3 లో నీయద్దంకిశాసనము ప్రతినింబముగా విమర్శింపబడినది. — సంపాదకుడు.

పుట కవకాశములేదు. ఏమన, తరువోజ శాసనము గణగ విజయాదిత్యుని కాలములో పుట్టినదట. యుద్ధముల శాసనము నాకాలముననే పుట్టినదట. ఈయుద్ధముల్లుగు గణగవిజయాదిత్యుని పోదరుడే. ఇతడు ప్రత్యేకముగా గణగ విజయాదిత్యుని యనంతరమున రాజ్యముచేసి యుండలేదు. అన్నవోకలసి రాజ్యముచేసినట్లుగా మన పంతులుగారు వ్రాసిరి. గణగ విజయాదిత్యుడు శ్రీ. క. ౨౪౪-౨౪౮ వలకు రాజ్యముచేసెను. కావున నాకాల మునందే యీరెండు శాసనములను పుట్టించువలెను. యుద్ధముల శాసనము గాన కృష్ణ శతాబ్దము వాటివని మన పంతులవారు వ్రాసియున్నారు. అద్దంకి శాసనము నాకాలమువాటిదే యగుచున్నదేకదా. గణగ విజయాదిత్యుని కాలమునందే పుట్టిన నీ రెండు శాసనములకును కాలములో నూకేండ్ల వ్యత్యాసమెట్లుండగలదు? అట్లుండుట కవకాశ మింతయునలేదు. అందుమూలముచే దరువోజ శాసనముకంటే మనపంతులవారి యద్దంకి శాసనము భిన్నమైనదని తెలుపుచున్నది. తాము కనిపెట్టిన యక్కరములకును, శాసనములకును కాలనిర్ణయముచేయు పంచర్యములో పంపూర్ణముగా స్వేచ్ఛ ననుసరించి లేని ప్రాచీనతమ ప్రతివారులు గల్పించుచున్నారు. వీరు అద్దంకి శాసనమునందలి యక్కరమునకు చలకట్టున్నదో లేదో అర్థమేమో తెలుపుచు శాసనపటమును దయ మీతి త్వరగ బ్రకటింతురుగాక!

శబ్దమణిదర్శణ ప్రశంస

కర్ణాటక లక్షణకారుడగు శేషిరాజు తన శబ్దమణి దర్శణములో 'అ'కారస్థానమందు డకారము పుట్టినదని వ్రాసినట్లుగా మనపంతులుగారు తమ మొదటి వ్యాసము లో వ్రాసిరి. ఆతి డట్లు చెప్పియుండలేదు. డకారస్థాన మందు అకారము వచ్చునని చెప్పి. కావున నా విమర్శన ములో "ఈయక్షర లక్షణమును కన్నడకాస్త్రకారు రిచ్చినదానిని దెలుపుటలో బంతులవారు కొంత తిప్పు దారిని ద్రోక్కి"రని వ్రాసిరి. అందుపై వా రీక్రిందిరీతిని రిభించిరి.

'అ'కారోత్పత్తినిగూడించి కర్ణాటశబ్ద మణిదర్శ

ణకారుని మతము ననువదించుటలో నేను భారపడి తిప్పు వ్రాసినదని కాస్త్రులుగారు వ్రాసివారు. నేను వ్రాసిన దానిలో 'అ' కారస్థానమందు డకారమును అనువది "డకారము: దు 'అ'కారమును" అనుటకు అచ్యుతస్వ. ప్రకృమమును బట్టియు, వాదసందర్భమునుబట్టియు నిది కేను ప్రమాదమని గ్రహింపగలిగి యుండినను కాస్త్రులు గారట్లు గ్రహింపక యది వాయుజ్ఞానముచే గలిగినదోష ముగా బరిగణించిరి."

పంతులవారు వ్రాసినది శేషిరాజు వ్రాసినదానికి వ్యతిరేకముగ నుండుటచే తప్పుదానిని ద్రోక్కిరని వ్రాసి దిని. అట్లు వ్రానుట తమయందజ్ఞత వాకోపించుటగా బంతుల వారు తీసికొనిరి. అట్లు తీసికొనుట ధర్మము కాదు. వారు ప్రమాదముచే దప్పువారి ద్రోక్కిరని వారలంపుగాని, అజ్ఞానముచే నట్లు చేసిరని వారలంపు కాదు. ఎవరివాద మెట్లున్నదను విచారము వచ్చినప్పుడు ఒకవాదము తప్పుని తేల్చుచునవచ్చును. అంతమాత్రముచే నజ్ఞత వాకోపించుటగా భావింపరాదు.

మఱియును డకారస్థానమందు 'అ' కారము పుట్టినదను లక్షణకారములేముం బట్టి కోడి మున్నగురూప ము మొదటివనియు వాటినుండి తిరువార కన్నడమున కోట, కోలి అను పదములు పుట్టినవనియు తెలుగున మొదటిరూపమే నేటికిని నిలిచినదనియు నేను వ్రాసి యుండగా దానిని బంతులవా రీక్రిందిరీతి నభిక్షిపించిరి.

"దీనింబట్టిమాడ డకారమే కన్నడములో వొత్తి పలుకుటచే విని యక్కరమైనట్లు తేలుచున్నది. కావున దెలుగునందుగల కోడి, ఏడు మున్నగునవియు మూలపద ములు. అవి క్రమముగా గొన్ని వార్లకు కోట, ఏలు అనురూపములై అటుపిమ్మట కోలి, ఏళు మున్నగురూ పములు గన్నడమున నందినవి. తెలుగులో మొదటిమం డియు మొదటిరూపమే నిల్చి యున్నది." అని కాస్త్రులుగారు వాగిరి. ఇది వింత వాదము. డకారము పుట్టినచోటనే యధిక ప్రయత్నముచేత అకారము పుట్టిన దనగా లోలుత డకారము పుట్టి యది కొంతకాలమున విదప అకారముగా మారినదనియో! లఘులఘువులలో

లఘువులు మందును అలఘువులు తరువాతను బుట్టినవని యెట్లు చెప్పవచ్చును."

ఇయ్యది సరికాదు. కర్ణాట లక్షణకారులు డికారాదులే అకారాదులైనవని వ్రాసియుండిన కారణమున కోడి మున్నగు రూపములు మొదటిపంటిని కాని వారు డికార అకారాదుల నొక్క యక్కరముయొక్క లఘు లఘురూపము లే యుంటున్నారేకాదు. ఈవిషయమై వాగవర్మ తన వ్యాకరణములో నిట్లు వ్రాసినాడు.

సూత్ర. లరడైరేవళాటా

వృత్తి ప్రయత్నశ్రయోక్ లరడైరేవళాటా ఇతి దేవీయక్షతేభన్తి । తేమందిభావయా పృథక్పృథక్ ప్రయోగ నియమాగ్ధమయ మారమ్భః ॥ తద్యథా మొరె మొరె, కరె కరె, మొరె మొరె, కొడెకొరె, కడెకె, కటె, ఇత్యాది.

తాత్పర్యము. లరడయం బక్షరగళి, కలయయం బక్షరగళు అదేకేవాగి దేవ్యపద్యభి ప్రయోగింపవచ్చు.

La ra la in the indigenous words stand . . . .

for la, ra, da, (their use is optional.)

పైనియబిన సూత్రము, దానివృత్తి, శీక, భామంత రీకరణము బరికిరించిమాడ లకార మే శకారమగుననియు, రకారమే అకారమగుననియు డికారమే అకార మగునని యు విన్నవముగా లేలును. కావున నేమ కోడిశబ్దము మొదటిదేయనియ కోటి కోలి శబ్దములు తరువాతివని యు వ్రాసితిని. డికారమునకు అకార మాదేశముగా వచ్చునని సూత్రంబుపగుటయే కాక కొడె యను పదమే కొరెయను పదమైనవని యుదాహరణ మిచ్చుటచేత డికారమున్న పదములే క్రమముగా అకారాదులలో గూడిన వైనవని స్పష్టము కాగలదు. రామయ్యపంతుల వారు డికార అకారము లొకస్థనియొక్క లఘులఘురూపములని వ్రాసిరి. అట్లనరెగదు. అంతస్థములగు యరలలు లఘులఘురూపములు గలిగియుండునుగాని కేవల వ్యంజనములగు డికారాదులు లఘులఘురూపములు గలిగియుం

డవు. కర్ణాట లక్షణకారు లెవరును దీనిని లఘులఘు రూపము గలవానినిగా తిప్పియుండలేదు. కావున నీసం దర్భమున రామయ్యపంతులవారు వ్రాసిన పితృయ పరిగ లేదు.

కర్ణాటాంధ్రసాహిత్యప్రశంస

"అన్యభాషాసామ్యముచేత నాంధ్రశబ్దరూపనిష్పత్తిచేయగూడదను శాస్త్రులుగా గీసందర్భముండాంధ్రకర్ణాటకముల సాహిత్యసంబంధము సంగీకరించుట విశేషమే."

అని పంతులవారు మృదువుగ నెత్తి పొడిచిరి. నేను కర్ణాటాంధ్రముల సాహిత్యమును మొదటిమండియు నొప్పుకొనినవాడనేకాని నేడుమాత్రమే యొప్పుకొనిన వాడను కాను. అవిరెండును సోదరభాషలుని నేను మొదటిమండియును వ్రాయుచునే యున్నాను. అంతమాత్రముచే రెండు సోదరభాషలును బరిపూర్ణముగా సమాన లక్షణము గలవని చెప్పగూడదని మాడ వ్రాయుచున్నాను. ఈసందర్భములో వన్యభాషాసామ్యముచేత నాంధ్రశబ్ద రూపనిష్పత్తి సంతమాత్రమును చేసియుండలేదు. మన లో కోడియను శబ్దము గలదు. కర్ణాటకమునను నీకోడి శబ్దము గలదు. కాని యందది "లరడైరేవళాటా" అని తెలిపినరీతిగా కోటి, కోలి అయిపోయినది అని తెలిపి తిని. తెలుగు అట్లు కాలేదని తెలిపితిని. ఇక వన్యభాషాసామ్యముబట్టి నే నాంధ్రశబ్దరూపనిష్పత్తి చేసితి ననుట కవకాశ మేది? కావున నీపట్టున పంతులవారు వ్రాసినది ప్రమాదము కాక తప్పదు.

పంతులవారి యభిసవవాదప్రశంస

అడ్డుగిటులేని శీకలరేఖ రూపము తెలుగులో క్రీ. శ 18 వ శతాబ్దమువఱకు నున్నదని లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారు వాదించుచుండిగన్నవన్నయ కీపటిమాడ నీయక్షరరూపము నట్లు దక్షిణదేశకావన ప్రకటనకారులు వ్రాసియుండగను మప్పమ్మ శాసనాదులలో నే నీయక్షరము చూపియుండగను యుద్ధముల్ల శాసన కాలానంతరమున బుట్టిన దగు ద్వితీయదశకృష్ణాబ్దముని మదిలీపట్టు శాసనమునందీయక్షరము కలదని తామే వాకిచ్చిన సమాధానముచే వ్రాసియుండియును గూడ తాము నన్న

యభట్టారకాదులవాటి కీయక్కరమును, ధ్వనియును నెగిరిపోయిన మనువాదమును పంతులవారు నేడు క్రొత్తగ చెప్పిపెట్టుటచే నిది సమయానుసరణముగ చెప్పిపెట్టిన యభినవవాదముని వ్రాయవలసివచ్చినది. తాము మొదట షికారము వారులు లక్ష్యలాభిగావుగాను తమపేర సుత్రము వ్రాసినవీమృత్యుగూడ తమ మొదటివాదమును విడువబాలక యుద్ధమల్ల శాసనమువాటికే ధ్వనిమాటిన దను మాహితై న లోనైనవారు. ఇట్టివారు నేడు వింత యక్కరమును దానిధ్వనియును యుద్ధమల్ల శాసనముమొకే యుండి తరువాత వెంటనే నశించిపోయిన దను నభినవవాదమును చెప్పి నన్నయభట్టారకాదులవాటి కీ యక్కరమును, ధ్వనియును లేనేలేవుకావున వారు తమ లక్ష్యగ్రంథములలో దీనివిషయమై ముచ్చటించి యుండ లేదని యభినవముగా వ్రాయుచున్నారు. ఇది వింత వాదముకాదా! యుద్ధమల్ల శాసనములోని 'అస్మి' కద్దమునకు దామేగిరిని గల్పించి యాశాసనముమొకట షికారము తన ధ్వనిలో నిలిచినదని వ్రాసిరి?

ఉపసంహారము

సమస్తలిఖులందును నొకధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలుండుట కలదు. వాని నొక్కచోటనే వాడుటయునుగలదు. తెనుగులిపిలో నట్టి వ సేకములుగలవు. అట్టిరూప భేదముల నన్నిటినివాడ యుద్ధమల్ల శాసనలేఖకు షట్ఫిలాషకలవాడు. కావున షికారమునకు దసకాలముననున్న రెండు సంజ్ఞలునువాడియున్నాడు. లిపికర్ణాటమునకును వాంధ్రమునకును నొక్కటియే యైనను అయాభావల సాంప్రదాయమునుపట్టి యక్షర సంజ్ఞలు కన్నడ భాషాశాసనములలో నున్నప్పు డొకధ్వనిని ఆంధ్ర భాషాశాసన

ములలో నున్నప్పు డొకధ్వనిని, గలిగియున్నవి. కాన నిందలి ధ్వనులనుబట్టి యందలి ధ్వనులనుగాని యందలి ధ్వనులనుబట్టి యిందలి ధ్వనులనుగాని నిర్ణయింపరాదు. యుద్ధమల్ల శాసనములో నున్న అస్మి అను పదము షస్మి అని చదివిన సర్థవంతి మగుచున్నది. ధ్రస్మి అని చదివిన సర్థకాన్య మగుచున్నది. అట్లిన అటపుట యను పదములు అడిగిన అడిపుట యనిచదివిన వాంధ్రభాషాసాంప్రదాయమునకు ఫలిపోయి యున్నవి. ఈయూహను పంతులవారును ఖండించియుండలేదు. ఈయక్కరము షికారధ్వని కల్గియుండుటను ప్రతిబాదులే యంగీకరించిరి. యుద్ధమల్ల శాసనమునందున్న అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతికి వింతధ్వనియే కలదు కాని షికారధ్వని లేదని సహేతుకముగా ప్రతివాదులు రుజువుచేయలేకపోయిరి. కర్ణాటాది లాక్షణికులు తమభాషలో వింతధ్వనిగల వింతయక్కర మున్నదని తెలిసిన రీతిగా నన్నపాది యాంధ్రలాక్షణికులు తమ కాలము వాటి కీయక్షరరూపము శాసనాదులందున్నను దానిని విలక్షణాక్షరముగా చెప్పియుండలేదు.

కాబట్టి అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతి తెలుగు భాషలో నున్నప్పుడు షికారముయొక్క మారురూపమే కాని అరవమునందలి వింతధ్వనివంటి ధ్వనిగల భిన్నాక్షరము కాదు అనునది వ్యాయమగు సిద్ధాంత మగుచున్నది. సత్యనిర్ధారణార్థమై విషయవిమర్శనముచేసి శైద్ధలు వ్రాసినవాక్యములలో నిదిఫరియైనదనియు నిది సరికానిదనియు వ్రాయవలసినవచ్చినందులకు నన్నాంధ్రలోకము మన్నింప బ్రార్థించుచు 'సత్యమేవ జయతి వాఙ్మతమ్' అని నుడువుచు నింతటితో నిరమించుచున్నాఁడను.

ఓ తెలుగుంగవులారా - మీ తెలివికి తగ్గ కర్ణమే యిది దేశం

బేతెన్న పోవుచున్నది - యేతెరువున మీరలుంటి లెరుగన్ వలదే.

జాతీయత నశియించెను - స్వాతంత్ర్యము జారిపోయె సంపద లెల్లన్
వేతెన్నుల బడిపోయెను - నీతులు నియతులును ధర్మ నిరతులు చెల్లెన్.

భోగములు పోయె తొలి వై - భోగములును పోయె త్యాగములు పోయె సయో
యోగములు పోయె బహు విధ - రోగములే మిగిలె నీ నరుల దశ యేమో.

మలమెల్ల మంటగలసె స్ర - కృతి శాస్త్రము లెల్ల నమసె కృశియించె మహా
న్నతశిల్ప మెల్ల నిక మన - మతులకు భోగప్రవృత్తి మాన్యమె చెపుడీ.

తెలుగుం జదువుల ముద్దియ - తొలి కొర నోములకు గలుగు దుష్టుల మనగా
వెలయుచు నున్నది వాఙ్మయ - మల పైల్లను నాలలాడు వదె స్వేచ్ఛ మెయిన్.

కాలోచిత వాఙ్మయమును - కాలజ్ఞుడై నృపించి జ్ఞానము గజపన్
బోలు కవిబ్రహ్మ విలా - సాలసుడై చెడిన నాడె సంఘము చెడదే.

తల తోక లేక యూచితి - కలికమునకు గానరాక కలి పోషక రీ
తులు గలిగి చెలగు నాటక - ముల నవలల కర్తలే యిపుడు కవులకటా.

కాఫీహూటల్ల ఖర్చుకె - కాఫీరైటిచ్చు దొడ్డ కవు లుదయింపన్
లోప మికేమిటి దేశము - పాపం బిటు బద్దలయ్యె ప్రారభమునన్.

సిగరెట్టు ఖర్చు కొక్కడు - సిగ గొరిగించు కొను ఖర్చు చెల్లగ నొకడున్
తగవు మరచి గ్రంథము ల - ల్లగ నమ్మగ నిక కైత లలిగను టరుదే.

శృంగార కట్ట నొక్కడు - గోంగూర నొకండు కైతకును వస్తువు గా
గం గైకొందురు కొందరు - పెంగలితనమో వివేకవిధమో యెరుగన్.

నవలలని నాటకము లని - చవులూరెడు ప్రకటనములు సాగించి ప్రజన్
వివిధముగ మోసగించెద - రవురా యీ కవులకేమి యాగడ మొక్కో.

ఒక్కడొక పుస్తకంబును - చక్కగ రచించి ధనము తాత్వత యశమున్
దక్కించు కొనుట కోర్వక - టక్కరులై యనుకరించుటలు తగవగునే.

ఒకరు వ్రాసిన విషయ మింకొకరు వ్రాయ - బూను టది తప్పిదంబు గాబోదు గాని
పుస్తకము పేరు రూపము పుటలు నచ్చు - నొకరకము తేసి వంచించు టుచితమగునె.

బూతులు వ్రాసిన కొందరు - నీతులు వ్రాసినను కొనరు నిజముగ ప్రజలీ
లోతెరిగి నీతి పేరిట - బూతే రచియింతు రీ యపూర్వకపు లిసీ.

ఏపుస్తకమున జూచిన - నేపత్రిక యందు గన్న నేహ్యపురీతుల్
తోపగ నీతి విహీనపు - పాపపు సంగతులై తెలియబడు నిసిరిసిరి.

చేతికి నులుపుగ నందిన - వ్రాతలై చదువుదురు ప్రజలు పామరు లగుటన్
నీతులూ బూతులూ తెలియగ - చాతుర్యము లేని శుద్ధ జడమతు లగుటన్.

చేపిల్ల కీత చెప్పంగ నలయునా - బూతు నేర్పవలెన మూఢునకును
నుకవి యైనవాడు సుజ్ఞానమును దెల్పి - ప్రజల తనవ మనుషలయుగాక,

పండితులు దీని నెరిగియు - ఖండింపరు లోకచర్య గణింపరు వా
రుండియు లేనట్లై రీ - చండినము మాన్ప నెవరు చాలుదు రొక్కో.

ధనవంతునికే గౌరవము

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు, పి. ఏ.

సౌరభంబున నినుఁ బోలఁ జాలకున్న, -వర సువర్ణాస్థిఁ దవరుట వలనఁ గాదె!
అల గులాలిని సుమరాళ్ళి యనుచు సతముఁ-బ్రస్తుతింతురు జనులు, సంపంగి పూవ!
ఘనుల దానంబుచేత జీవనముఁ గనుట - నిరువురకుఁ దత్త్వమున భేద మెనయకున్న,
జీవనాధార గరిమ, సరోవరంబు - పదుగురకు మాన్యమగుఁ గాదె! పల్వలంబ!
అంబరవిహార మనతికాలంబెయైన - వసు విశేషంబుచేఁ గాదె! వాస్తవముగఁ
జక్కలన్నిట రా తొను శుక్రం దనుచు - నెక్కువ ప్రసిద్ధిఁగాంచుట రిక్కలార!

విశ్వభారతి గ్రంథమాల పాఠశాల బిగన్నాథస్వామి గారు, యం.ఏ., యల్.టి.

గృహప్రవేశము-పోస్టుఆఫీస్-స్టిలమాండ్ మేజిస్ట్రేట్

ఆంధ్రసారస్వతప్రపంచము గ్రంథమాలతో

నిండియున్న సమయాన ప్రారంభమైన మాలలకు పుష్పములు దొరకక మాత్రాగ్రంథములు తపాతపాలాదులున్న ఎండాకాలమున, మధ్యమధ్య స్రుచ్చబద్ధపుపులు కొన్ని దుర్వాసన కలవిగా నుండుట సంభవిస్తున్న నోలలో, తయారైన మాలలకు వరులు దొరకక వాడిపోతున్న అవస్థపును, ఈమాతనమాల వొకదానిని వెలకొల్పియున్నప్పున్న వైకుంఠరావుగారి, ఉత్సాహాన్ని ఎట్లు ఆహోనింపవలెనో తెలియకున్నది. ఈవిపులైన ఆంధ్రప్రపంచానికి సేవచేయవలచుకొన్నవారు ఆతి సంఖ్యాములు మాత్రము కారని ధైర్యముతో చెప్పగలము. ఏఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలో, ఏసరస్వతీగ్రంథమాలో తప్ప మిగిలినవి నామమాత్రములై యున్నందున, ఈత్రాత్రగా బతులు పెడలేదానిని చాలాకాలము నిలపాలనే ప్రయత్నముతో ప్రారంభించి యుంటారని మనసు నమ్మవచ్చును. ఈనమ్మకమును పుట్టించే పాటువొకటి ఉంది; అది ఈ మాలలోని పుష్పముల విశేషమే.

వీరు గ్రంథమాలకు పెట్టిన కేరుమపట్టి చూసినా ఇదివరకు ప్రచురించిన గ్రంథాలనుపట్టి చూసినా, వీరి కరపత్రములలో చిన్నన మాటలనుపట్టి చూసినా, వీరి ఆశయము ఒకటి లేటికగా తెలుస్తుంది. పుష్పములకొరకు వెతుకుటలో వీరు ఒక్క ఆంధ్రజీవీమందున్న ఉద్యానవనములలోనే తిరగరనివీ, ప్రపంచమందు ప్రసిద్ధికొన్న ఉద్యానవనాలన్నీ పెడకులారనివీ తెలుస్తున్నది. వారి పుష్ప లుంచుచేత ఎప్పుడూకూడా ఒకదానికంటే ఒక్కటి తక్కువగా నువాసనకలిగియుంటువని మనము నమ్మించుచును. ప్రపంచమంతా తిరిగి సమకూర్చినపుప్పులు ఒక్కడేకంటే దొరికినవాటికంటే ఎక్కువ రామణీయకములై యుంటువని మనము ఆశించవచ్చునుగదా.

ఒక్క ఉద్యానవనమునుండి కాగ్రత చేయవలెనని నియమముంటే, సరిగ్గా అన్ని వేళలకు ఒకటి తరువాత ఒకటి క్రమభంగము లేకుండా దొరకడము దుస్సాధ్యము; విశ్వమంతా ఉపయోగించేటప్పుడు ఆకొరత ఉండదు. ఇంకొక విశేషము. ఇతరగ్రంథమాలలోని గ్రంథములు కవులు మాలకొరకు ఇప్పుడు తయారు చేసేవి; ఈమాలలో అట్లుకాదు, ఇదివరకప్పుడే ప్రపంచ సారస్వతములో చేరువడిన కవివర్ణుల ఉత్తమగ్రంథాలు ఉపయోగము పుతాయి. ఏగ్రంథమునకు ఈమాలలో స్థానము ఇవ్వదలంతుకో, అగ్రంథాన్ని చక్కగా పరిశీలించి, దానికి రీతివాసనను తృప్తిగా ఆహ్వానించి, అప్పుడు దానిని మాలలో కుప్పతారు. అందుచేత మాలలోనికి వచ్చేది మంచిదిగానే ఉండితిరును. ఉత్తమగ్రంథములే అయి యుంటవి. ఈపాకగ్రంథము లుండటమే ఈమాల నిర్విఘ్నముగా కొనసాగగలదు.

ఈమాలకు చేసిన వామధేయము నురించి తెండు మాటలు చెప్తాను. విశ్వాదరణీయములైన గ్రంథాలవ్యాసానే విశ్వకళ్యాణము, విశ్వసౌఖ్యవము, విశ్వబ్రాతృత్వము సమకూడగలవని పెద్దలందఱీ అభిప్రాయమైయున్నది. అది సమంజసమేకదా. అట్టి ఉదారాశీయముతోనే రవీంద్రనాథతామారు కాంతినికేతనములో విశ్వభారతిని స్థాపించినాడు. ఆ విశ్వభారతి నామము ఉపయోగించే ఈగ్రంథమాలాస్థాపకులు ఆవికాలాశీయములే తమ గ్రంథమాలాస్థాపనను పురికొల్పినవని విశేషపరుస్తున్నారని నాఅభిప్రాయము. లేదా విశ్వమందలి భారతిని ఉద్బోధములవ్వారా ఆంధ్రసారస్వత అందుబడిలోనికి తెచ్చే ఆశయముండుటచేత విశ్వభారతినామము చేకారని చెప్పినా చెప్పవచ్చును. ఎట్లయినా ప్రయోజనము ఒక్కటే.

ఈవిధంగా ఇప్పటికి వెలువడలిన గ్రంథాలు నాలుగు, మూడు రచించినాధునివి; ఒకటి మేటర్ లింక్ కవిమణిది. వీటిలో మూడు నాటకాలు, నాల్గోది రచించుని నవల. ఆనవల నురించి ప్రశ్నోకముగా వ్రాయదలచుకొని మిగిలిన మూడింటిని ఆంధ్రపాఠకముచేయలుకు ఎరుకపరచెదను.

గృహప్రవేశము, పాట్టుఆఫీస్ రెండూ రచించినాధుని చిన్న చిన్న నాటకాలు. మూడేసి పటములు గాక 182, 84 పుటలు గలవి. ఇవి ఆజగత్కీర్తి పంపాదించిన కవిశ్రేష్ఠుని నాటకములులలో రెండు. ఈగ్రంథముల విమర్శించుట అనగా రచించుని రచనా శైలి పుణ్యమును చర్చించుట అన్నమాట; అది అనవసరము ఇక్కడ. నాటకములు వదిలితీరవలసినవి నొక్క చెప్పగలము. గృహప్రవేశము అనేదానికి ఇంగ్లీషు తిట్టమా లేదు; కాబట్టి ఇంగ్లీషు చదువకలిగే ఆంగ్లముమాదా ఈభాషాంతరీకరణము చేసిన శోభనారేని వైశంకరావు గార్లను అభినందించవలసినదే. ఈనాటకకథకు వీజము ఇంగ్లీషులో తిట్టమా అయి మాషి అన్న పేరుతో ఉన్న రచించుని ఒక చిన్నికథ. కథ చాలా సంగ్రహముగాను నాటకము విపులముగాను ఉన్నది. కథలో లేని పాత్రలను భావాలను నాటకములో ప్రవేశపెట్టి నాటకము నకు శ్రాస్త్ర ప్రాముఖ్యము కలిగి తెచ్చిపెట్టాడు. వివాహ మయొక్క చరితాన్నిగ్రహించలేని చిన్న బిడ్డను భార్యగా చేసేవారందరూ, చేసుకొనేవారందరూ ఈనాటకాన్ని హూమరులతో చదివితే బాల్యవివాహములను నిరసింపక మానరని ధైర్యముతో చెప్పగలను. బాల్య వివాహాభివేషముగా రామాయగాదు ఈనాటకాన్ని వ్రాశారని నాటిప్రాయముకాదు; నాటకంలో అట్టి యెవరూ ఉండదు. రామాయగాదు గొప్ప శిల్పికదా అలాను ఎందుకు చేస్తారు! నాటకంలో ఉండేది మానవమృదయ మందు ఉద్భవించే భావాలపరంపర. శ్రోతిక్ ఒకయువకుడు మణి అనే రంభమంటి బారికను పెండ్లాడి ఆమె యందు తన ప్రేమ యనే గృహాన్ని నిర్మించ ప్రయత్నిస్తాడు. కాని మణి హృదయములో ప్రేమ ఉద్భవించ

నందున ఆమె ఆగృహాన్ని ప్రవేశించలేదు. ఆమె ప్రవేశించిది గృహనిర్మాణము పూర్తికెందదు. ఆ గృహము కట్టుటకు శ్రోతిక్ తన సర్వస్వమును వినియోగిస్తాడు. శ్రోతిక్ రోగియై మంగం పట్టి ఉన్నప్పుడు ఈ ప్రేమ శూన్యతవల్ల రోగముకంటే ఎక్కువ తీవ్రముగా బాధ పడుతూ ఉంటాడు. అదే రోగముతా ఆని, రోగం దానివల్లే తీవ్రమయించునన్నీ మాదా చూచిమవుతుంది. శ్రోతిక్ పడుకున్న బాధ యానే శ్రోతిక్ నీ చిన్నప్పటి మండి పెంచి పెద్దచేసిన బాల్యపున వాని పివత్తల్లి ఈనంగతి చక్కగా గ్రహిస్తుంది. తన ఆప్తివంతును వాని కోసము ధూపోనేసింది, మణి ప్రేమ యాపమైన ఇంటి కోసము ఆమె ఆప్తివంతా శ్రోతిక్ అమ్మివేస్తూఉంటే, అప్పులపాలు అయిపోతూవుంటే పిన్ని శ్రోతిక్ యెడల తనకుగల ప్రేమను ఎక్కువ చేసుకొంటూ ఉంటుంది. ప్రేమే ఆమె పురుషార్థం; అవిధంగా దానిని సాధించు కొంటుంది. శ్రోతిక్ పనుకున్న ఆచేగానికి కాంతి గివ్వాలని మణి ప్రేమనురించి అసత్యాలు కల్పించి శ్రోతిక్ నకు చెప్పుతూ ఉంటుంది. చైతన్యము అంగీకరించ లేదు కాబట్టి మణి రోగిగదిలోకి రాలేదుకాని, అనుజ్ఞ లేని గదివలకుండా మణిచూర్చుని ఉండేదే అని శ్రోతిక్ నకు నమ్మకము పుట్టించేమాటలు చెప్పుతుంది. పువ్వులు, మొక్కలు, నాటకాలు, సినిమాలు, చీరలు, నగలు...వీటినురించే ఎల్లప్పుడూ తాపత్రయం పడుతూ ఉండే పిల్ల నురించి పిన్నికల్పించే ప్రేమాసత్యాలకు మితి లేదు. శ్రోతిక్ బట్టలు మరొకరు ఉరికిలే మణిఒప్పుదు; శ్రోతిక్ పళ్ళయు మరెవ్వరినీ చేయనివ్వదు; శ్రోతిక్ కప్పుకొన్న కాలువుమీద నగిషీపువ్వులు మణి అల్లింది; శ్రోతిక్ కోసం జానకాన్నా చేతిమీద వేడిపాలుపోసేను కొని పుంకు చేసుకొన్నా, శ్రోతిక్ నేనమానదు. ఈలా ను ఎన్నోళ్లు అసత్యాలవల్ల ప్రేమ నిర్మిస్తుంది? ఎన్నోళ్లు అసత్యం దాగుతుంది? తన చెల్లెలి అన్నప్రాశస్తో త్వవానికి మణి పుట్టింటికి చెల్లి పోయింది. శ్రోతిక్ అవసానకాలమందు మణిని చూడాలని పలవరిస్తే పిన్ని భరించలేక, శ్రాస్త్ర అసత్యం కల్పించలేక గది దాటి

జెల్లినప్పుడు, నేవకుడు నిజం చెప్పకూడదని తెలియక చెప్పిచేశాడు. జ్యోతిష్ గృహమా పూర్తికెందలేదు.

నాటకముయొక్క ఆధిక్యము అంతగా కథలో లేదు. కథద్వారా ప్రకటింపబడే భావాలు మానవమృదయం, కాళ్వేలమైన ప్రేమయొక్క లక్షణం, ఈమొదలైన మాత్మకూడనలు, ఇవి విశ్వవ్యాప్తమైనవి. ఇవి కాళ్వేలంగా ప్రసరిస్తూ మనుష్యున్ని జాతికొనపడనుండి ఆధ్యాత్మిక సంపదకు తీసుకొనిపోయి. ఆపిన్నికి కాంతి నిచ్చినది ఆ ఆనాదియైన ప్రేమ; ఎంతస్వార్థరహితమైనదో అంతకాంతి నిచ్చేది. ఇవన్నీ నాటకము నడిచి తెలుసుకోవలసినవి. వర్ణనాతీతము.

2. పోస్టుఆఫీస్ చాలామందికి తెలిసేఉంటుంది; దీనికి ఇంగ్లీషులేర్లుమా చాలాకాలము క్రిందటనే బయలు వెడలి ఉన్నది. ప్రేమ యెట్లు మానవమృదయనికి బోన్సత్వము తెచ్చేవో, అట్లే మానవతేలితానికి రీజనర్యమైనది స్వార్థంలేకము. ఈధర్మాన్ని ప్రకటించే చిన్ని నాటకం ఈ పోస్టుఆఫీస్. దీని నాయకుడు ఒకచిన్నప్పరవాడు అమల్. వాని ముద్దుమాటలు విన్నకొలది, వానిలో లేనమై యుండిన స్వార్థంలేకధర్మము ఎట్లు వ్యక్తమవుతూ ఉంటుందో తెలుస్తుంది. అమల్కి జబ్బుచేసినదని భావించి వాని పెంపక తండ్రి వైద్యుని పిలిపిస్తే, వైద్యుడు బేషధముగా నిరోధము కల్పిస్తాడు. గారిగాని, వెలయురుగాని తగలకూడదని ఆరిని వైద్యము. ప్రపంచమందు వ్యక్తమవుతున్న వైకాల్యము, అపారత అమల్ని ఆకర్షిస్తవి. గది కిటికీలో కూర్చుని చూస్తూ పీఠిలో పోతూఉండేవార్లను పిలిచి మాట్లాడుతూ, వాళ్ల వాళ్ల దినకృత్యములను కనుక్కొంటూ, తన కోగ ప్రతీకారమైన స్వార్థంలేకమును చిన్ని చిన్ని కోరికల ద్వారా వ్యక్తపరుస్తూ ఉంటాడు. అగ్రామతెలారిద్వారా ఆ ఊరు పోస్టుఆఫీస్ సంగతి కనుక్కొంటాడు; పోస్టు ఆఫీస్ ద్వారాగదా అందరికీ వార్తలు వస్తవి. దాని ద్వారాగదా స్వార్థంలేకవార్త అందరికీ అందాలి.

ఆవార్త అందరికీ అందజేసే పోస్టుబంట్లోకు అవుతానంటాడు. ఆవార్త పంపేరాజు (ఈకేవలము కాబోలు) కోసం ఎదురు చూస్తున్నానంటాడు. పైకి చనిపోయినాడు; కాని ఆ ఊరు పిల్ల మధ మరచిపోలేదు అని చెప్పిన తుడిమాటలవల్ల అమల్కు మరగాము లేదని మనముభావిస్తాము కాని ఆకోగములోనుంచి, ఆవైద్యములోనుంచి అమల్ మరీ లేవడు. అవసానకాలానికి రాజు వైద్యునిపంపితే ఆ రాజవైద్యుడు వస్తాడు. అమల్ని వదలక మాన్పి ఆమల్యొక్క కాళ్వేలమైన పదవిని నిరూపిస్తాడు.

ఈనాటకము; దాని కథ ఎంతచిన్నవో, దాని ఆశయము అంత విఘ్నమైనది. ఎంత నిర్వచనమైనా చేయవచ్చును. అధ్యాత్మికతత్వమంతా, మాత్మకేవల సూత్రాలన్నీ దీనినుండి తీసి ప్రకటించవచ్చును. అంత మాదనాశక్తి ఉంది ఆకవికి.* ఈ నాటకములో ప్రవేశించే ప్రతిపాత్ర ఒక సూత్రప్రాయము.

కామారు ప్రతిమాస్రియుడు. తన ఆశయాలను ప్రతిమలద్వారా వ్యక్తపరుస్తాడు. ప్రధానమైన రెండు మానవధర్మాలు జీవితసూత్రాలు ఈరెండునాటకాలలో ప్రతిమలద్వారా చాలా సున్నితముగా విశేషపరిచాడు.

3. మేటర్లింగ్ కవి వ్రాసినది మూడోనాటకము. ఈ కవికి పాశ్చాత్యదేశములో యుఖ్యముగా ప్రాంసులోఉన్న ఖ్యాతి ఇంత అంత కాదు. ఇతనికి కూడా రచించుచు కవిత్వ సోదర బహుమతిని ఇచ్చియున్నాడు. ఈ కవికూడా అధ్యాత్మికసూత్రాలను ప్రతిమలద్వారా, కథలద్వారా నిర్వచించే స్వభావముగలవాడు. మానవ హృదయాన్ని విప్పి విశేషపరుస్తాడు. ఇప్పుడు తిరుమా అయియున్న నాటకము సంగ్రహానంతరము వ్రాసినది. సంగ్రహము కలుగజేసే ద్వేషము ఎంత క్రూరమైనదో వ్యక్తమౌ హృదయాలను ఎట్లు మలినముగా చేసి చేస్తుందో ఈకథలో ఆకవి నిరూపించాడు. జర్మనీనేనా నాయకుడు థెర్నియన్ మేజిస్ట్రేట్ను ఒకరిని పట్టగా

* కవికిగల మాదనాశక్తిని విమర్శించి పాశ్చాత్యలోకమునకు కొంతయైన చరిత్రాపుటకు విమర్శకులు ప్రయత్నింపక జారవిడుచుట విచారకరము. —సంపాదకుడు.

మందు భయ ప్రదర్శనార్థము తన ఆజ్ఞాక్రొర్యమునకు బలి ఇస్తాడో, అమేజస్టీగ్రీట్ అల్లుడు జర్మన్యువకుడు; సేనానాయకుని ప్రధానసహకారి; ఆసమయమున తనమాను నిర్దోషి అని తెలిపి ఎట్లు వ్యవహరిస్తాడో కవి చక్కగా వర్ణిస్తాడు. బలి కావాలంటే మేజస్టీగ్రీట్ తనప్రాణాన్ని అర్పిస్తాడు గాని నిర్దోషియని యెరిగియుండి ఒకతోట కాపు వాణ్ణి, తనస్థానే చాచివియ్యడానికి అంగీకరించడు. ఏమి జోదార్యము, మానవగౌరవము! దేశాధినాన మును ఎక్కువతేనే ఈతోటలలో ఈవాటకానికి ముఖ్య స్థానము ఇచ్చుట క్లాఫునీయము. దేశము పేరుచెప్పియున్న క్రొర్యమునకు తావిచ్చి మానవత్వకాలను అంగద్రోక్కే ప్రపంచవాగరికతకు మేటర్ లింక్ ఆశయము వెగటుగా ఉన్నా మానవసౌభృదాన్ని పెంపొందించాలన్న వాగరితకు ధృఢమైతివది అవుతుంది.

కొన్ని విధాల సామ్యము వ్యక్తపరిచే ఇద్దరి కవి నర్యులను ఈ గ్రంథములద్వారా సరిపోల్చి విమర్శించుటకు అనుమాలసమయము కల్పించినది విశ్వభారతి గ్రంథమాల! ఇది కాకపోతే ఏది విశ్వభారతి గ్రంథములు కాగలవు?

ఈ గ్రంథమాలకు విశేషలక్షణమైన భాషాంతరీకరణము గురించిన్నీ, పీఠపయోగిస్తున్న భాషమనురించిన్నీ కొంచెమే వ్రాయగలను. భాషాంతరీకరణము ఎట్లు ఉండవలెననేది ఒక విషయప్రశ్న. కవియొక్క ఆశయము వ్యక్తపరుచుటలో వ్యాఖ్యానము చేయవచ్చునా మాడదా? మూలములోని వాక్యరచన, శైలి,

అర్థ గాంభీర్యము, భావమానకత్వము, ప్రతిమలనిరూపణ నీటి పోలికలు తర్జుమాలో ఎంతవరకు ఉండాలి? అభిప్రాయము వస్తే చాలునా? మూలాన్ని అన్ని విధాల అనుకరించాలనే నియమము ఉండాలి? ఇట్టి వివాదాంతములకు ఈమూలా గ్రంథములు లక్ష్యము లవుతవి. ఈవర్ష మరికొన్ని గ్రంథాలు పెడలిన తరువాత పరీక్షింపవచ్చునని నా అభిప్రాయము.*

ఈ గ్రంథాలన్నిటిలోనూ వ్యావహారిక భాష ఉపయోగించినారు. పాఠశాలలో పఠనీయపు స్తకాలుగా ఉంటున్న ప్రయత్నము చేయాలంటే గ్రాంథిక భాషలో వ్రాయాలికాని దేశమందు వ్యాప్తికావాలంటే వ్యావహారిక భాషేకదా ఎక్కువ అవరణీయమైనది. ఇంతమాత్రము ఈ గ్రంథాలకు భాషాపాండిత్య ప్రకటన కాదు ప్రధానము; భాషముల ప్రకటన. దానికి ఉచితమైనది సతీనమైన భాష. దానినే సలక్షణముగా వాడెవారు. కొన్ని చోట్ల కొంతకొంత సంస్కరణకు అవకాశమున్నా మొత్తముపైని భాష బాగానే ఉన్నది. శివశకు వ్యక్తపరచాలని శివభాష వాడెవందుకు గ్రాంథికవాదులు భాష ఈర్ష్యకోపము ఈ పుష్పాలను వాడకొట్టరని ఆశించెదను. కామారుగారు వాడెవ బంగాళీ భాష యెట్టిదో తెలుగు కొంటే గ్రాంథికవాదుల ద్వేషము తగ్గవచ్చును. ఇంతమాత్రము ఒకసాధనము. దాని ఉపయోగము భాషముల వ్యక్తపరుచుట. ఆ దృష్టితో ఈ మాలకు సర్వాదరణము సమహృదగాక! విశ్వభారతి గ్రంథమాలా సుస్థిరోభవ.

* ఏ గ్రంథమున కా గ్రంథము చేయుదుండును కాన ఆయా గ్రంథములయందలి సూచికముల వప్పటికప్పుడే విమర్శించిచూపుట సమచితముగ నుండును. — సంపాదకుడు.

విశ్వమున లేని భావలో విస్తరించి-చేతనాచేతనంబులు చెప్పకొనడు
స్వస్వజీవితకథలు ప్రశాంతముగను వినివచింతువు మాకుఁ గవి ! నమస్సు.

దివ్యదృష్టి వహించితో? దేవతాన-రంబుఁగంటినో? పరులనేత్రంబులకును
గోచరింపనిక్రాంతలు గోచరించు-గోచరింపని మధురిమ గోచరించు.

నృశిలంపఁ జదుర వీక్షితిమండలమునందుఁ బ్రకృతికాంత యసూయపడ నపత్నిఁ
గట్టఁగాఁజాలు దాకాశగంగఁ జరింప మేలిమిబంగారుపూలతెప్పఁ
జదువఁగాఁగలుగును జంతుసంతతిదిత్త మందలిభావరహస్యలిపినిఁ
జూపింపఁగలవు నీసూక్ష్మదర్శినిచేత దిక్కులకావలిదేశములను
గడిమిఁజేయఁగలవు నేలవిడిచిసాము-నెగురుదువుతెక్కలును లేక గగనవీధి
భూమిలోఁబలి కీడుచుఁ బోవఁగలవు-ఎచటనేర్చి తీవిద్య? యోయీ! కవీంద్ర!

రూపములులేనివానికి రూపములును-రూపములుగల్గువాని కరూపతయును
గల్గునమునేయఁగలవు; పెఁగాలిపటముఁ-జేసి కైలంబు నెగురవేసెదవు మింట.

నడచుచునున్నఁ గ్రింద గగనంబునఁ బువ్వులతేరిమిఁడ నె
లైడ విహరించుచున్న యలులే యగపటైడ; నెల్లమందితో
నుడుగక కూడి పూసికొనియుం దిరుగాడుచునున్న నెప్పుడు
మడుఁగును గట్టుకొన్నటులే మాకుఁ గనంబడుదయ్య ! సత్కవీ!

ఏడుపులో నానందము-గాడుపులోఁ బుచ్చవృష్టిఁ గల్పించెడు నీ
జాడలకు నిర్ణయింపఁగ-లేఁడెవఁడును బ్రతిఫలంబు; లేడు నిజముగఁ.

ఊపిరాడంగనియని యూపదలకు-మిగుల నుక్కిరివిక్కిరి యగుచునున్న
ప్రాయుచు రసప్రపూర్ణ కావ్యములఁబెక్కు-మఱచి మఱపింతు వానందపరత జగము.

అన్యతముగాడునీపలుకు నట్టిదొకింతయు సూన్యతంబుగా
దును; మరిసియొనర్చునది దుష్కృతముఁ సుకృతంబుగాని కా

దును; తగనీవు తెల్పునది దొడ్డయినీతియు నీతియేని గా

దును; నిరకః బుణ్యపాపములు త్రోక్కవు నీగడపక గవీశ్వరా!

సర్వసాధారణంబుగా సంభవించు-పుణ్యపాపలోకాలకుఁ జోవు నీవు
సత్కృతులకై నృతంపించె స్వర్గ మొందు-బ్రహ్మరాగి యాత్రితపక్షపాతమునను.

వేయితంత్రులుగల వీణియమీటుచుఁ బాటఁబాడుచునుండుఁ బ్రకృతిలక్ష్మి
పదివేలరేకుల బంగారుతమ్ములు గలిగిశోభిల్లు శృంగారతటిని
లక్షసంఖ్యాకకళాశ్రేణిఁ గురియు చానందంబు సంధించుఁ జందుకుండు
పదిలక్షజాతుల ఫలపుష్పదళములు దనరారుచుండును దరుచయంబు
తోట మాల్లుగా మన్మథుండురతియుఁ-బాలుచు 'శృంగార వన'మను పూలతోట
యెల్లవస్తువు లచ్చట సృష్టికర్త - న్రాయు వరనడి తలకట్టువాలునుమ్ము.

నవరత్న సేదపుల నయనోత్సవంబైన మవ్వంపుఁ బువ్వులు మరగికోసి
బాగైన యింద్రచాపపుఁ దూగుటయ్యాల లందు రివ్వన వలయుముగ నూఁగి
మెఱుంగును తోలుకారు మెఱుంగుల పొదరిండ్ల మొత్తంబులకునొక్క మొగిని మూఁగి
పరిమళవాహినీ వాస్తరంగములందుఁ గేరింతగొట్టుచుఁ గ్రీడనలిపి
అచటఁ దమకై నిరీక్షించునట్టి దివ్య-కన్యకారత్నములతోడఁ గవులుకూడి
యనుభవించుచు సత్యంతమైన సౌఖ్య-మపునరావృత్తి నాస్వర్గమందు నుండ్రు.

చెలువంపుంగనియై విరాజిలెడు నాశృంగారపుం దోటలోఁ
గులుక్కుబ్రాయపు బోంట్లతోఁ గలిసి చెక్కుంజెక్కునుఁ రాయఁ గం
తలతం గేలఁ బెనఁచి రమ్యముగ నా నా సర్మసల్లాసముల
వలపుల చిమ్మగ ముద్దులంగొనుచునుఁ వర్తిలై దోసత్కవీ!

కోటిమఱుగుల పుణ్యంబుఁ గూడఁబెట్టు-ధార్మికుండేని నెల్లవిద్యలను నూఁచి
త్రాగిన బుధుండునేని సత్యమువచింతు - నత్కవీ! నిన్నుబోలంగఁ జాలఁజేపుడు.

తినఁగా నన్నముఁ గట్ట-గను బట్టయునుం, బరుండఁగా మంచంబుం,
గనకున్నను లేడునుమీ! - నినువంటి యదృష్టశాలి నిజమునకుఁ గవీ!

ఈమె జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులలో నుత్తమోత్తమ రాలు; స్త్రీయైన నీమె శాస్త్రము నామూల్యముగ నేర్చి పేరుగన్న విదుషీమణి. తనకాలమందలి విద్వాంసులందరికన్న మిన్నయని ప్రఖ్యాతి గన్నది. జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులకు ఖనకృత శ్లోకముల పరిచయమే కాని, యామె యెవలెయో మాతా పితృలెవ్వరో యేరికి చెలియదు. అనార్యులగు రాక్షసు లీమెను బెంచి రనియు, జ్యోతిశ్శాస్త్ర పారంగతులగు నారాక్షసులే యీమె కాశాస్త్ర రహస్యము లుపదేశించిరనియు చెలియబడుచున్నది. నిశ్చయముగ, మన భారత దేశ మార్యాకాంతమగు సమయమున మన ఋషులకన్న ననార్యులే జ్యోతిషమున నధిక ప్రజ్ఞ గలవారుగా గనబడుచున్నారు.

ఖన యత్యద్భుతమైన మేధా సంపన్న రాలు. ఆమె జ్ఞాపకశక్తి నిరుపమానము. ఆమెది కుశాగ్రబుద్ధి. ఆటలయం దామె కాలమును వ్యర్థపుచ్చుట లేదు. శ్రద్ధాభిక్తులతో నీమె జ్యోతిశ్శాస్త్రమును పెంచిన తండ్రియొద్ద జదివి యచిరకాలములోనే దాని యం దధిక ప్రజ్ఞను గడించెను.

ఖన యున్న అనార్యజనుల గ్రామము లోనే యొక అర్యబాలుడు గూడ రాక్షసులచే బోపింపబడుచుండెను. ఈ బాలుడు మిహిరుడని పిలువబడుచుండెను. ఇతడుగూడ

జ్యోతిశ్శాస్త్రమును జదివి గొప్ప విద్వాంసుడనిపించుకొనెను.

ఈబాలుడు అనార్యులగు రాక్షసులకు దొరికినవాడు. ఒక దినమున గొందరు రాక్షసాంగవలు స్నానార్థము సమీపమున నున్న నదికిబోగా వారి కొకకడవ నీటిలో దేలివచ్చుట కనబడినది. అందుండియొక శిశురోదనము వారి నాకర్షించినది. వారా కడవనుబట్టి యొడ్డునకు జేర్చిరి. దానిలో చక్కని చిన్న మగశిశువు కొలది దినములక్రిందటనే జన్మించినవాడు గానబడెను. వా రాబిడ్డను దమ గృహము నకు దీసికొని పోయిరి. నాటినుండియు మిహిరుడు రాక్షసులలో నొక్కడై తన్ను నదీప్రవాహముచుండి కాపాడి చెచ్చిన స్త్రీల యాదరణముచే దినదినాభివృద్ధి జెందుచుండెను. ఇట్లు దైవికముగ నేకగ్రామమందు పసించుచున్న ఖనా మిహిరులు రాక్షసుల యాదరణమున బెరిగి వారియనుమతి దంపతులైరి.

ఖన తలిదండ్రులెవరో మన మెరుంగము కాని మిహిరునివంశము మనకు చెలియబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమందలి ననరత్నము లని లేరుపోదిన విద్వాంసులలో నొక్కడగు వరాహుడీ మిహిరునిల్పెడి. వరాహునకు జ్యోతిష మభిమానశాస్త్రము. దానియం దాతనికి నమ్మక మధికము. వరాహునకు పుత్రుడు జన్మించినతోడనే జాతకము

వ్రాసి యాయుర్భాగమును గణితముచేసెను. గణితములో కొంచెము పొరబడుటచే నూరు సంవత్సరముల యాయుర్దాయమునకు బదులు పది సంవత్సరములుగా నాతడు తెలిసికొనెను. పది సంవత్సరములు మాత్రమే బ్రతుకు కొడుకు తనకు కలిగెనని తెలిసికొని వరా హుడు మిక్కిలి విచారము నొందెను. పది సంవత్సరములు పెంచి పెద్దవానిగజేసి వాని వలన కష్టసుఖమును బొంది తరువాత వాని చావు చూచుటకన్న వెంటనే జన్మించిన శిశువును విడనాడుట అంత విచారకరముగ నుండదని వరాహు యాహించెను. ఈ కారణముచే శిశువు నొక కుండలోనిడి సమీప నదీతీరాహములో నాభాండమును విడిచెను. ఆకుండలోని శిశువెట్లు రాక్షసులచే బెంపబడెనో మన మెరుగుదుము

ఖనా మిహిరుల వివాహసంతరము, వార్యదేశమునకు బోవ సమకట్టిరి. రాక్షసుల యనుజ్ఞను పొంది వారుభయ లార్యదేశమునకు ప్రయాణమైరి. రాక్షసులు వీరి యువయోగార్థము కొన్ని జ్యోతిష గ్రంథముల నొక పరిచారికకిచ్చి వారివెంబడిబంపిరి. ఆ పరిచారిక రాక్షసదేశాంతమువరకును వారితో వెళ్లునట్లును, జ్యోతిషాస్త్రమందు ఖనా మిహిరులకు చాలినంత పాండిత్యము లేనట్లు ఆమె తెలిసికొనిన యెడల వారి కాపుస్తకము లిచ్చునట్లును, లేనియెడల తిరిగి యా పుస్తకములను రాక్షసుల యొద్దకే తెచ్చి యిచ్చునట్లును, రాక్షసులచే నియమింపబడి పంపబడెను.

రాక్షసదేశాంతమునకు వారు సమీపించగనే, పరిచారిక మిహిరుని జ్యోతిషాస్త్ర పరిజ్ఞానమును పరీక్షింపగోరి, ప్రసవ వేదనలో నున్న యొక గోవు నచటజూచి, యా గోవెట్టి వర్ణముగల వల్సమును కనునని ప్రశ్నించెను. మిహిరు డందులకు బ్రత్యుత్తరముగా నాగోవు తెల్లని రంగుగల దూడను కను నని చెప్పెను. కొంచెము కాలము వారు నిరీక్షించునప్పటి కాగోవు నల్లని రంగుగల వత్సమును కనెను. ఇందుచే నాపరిచారిక వారికి జ్యోతిషాస్త్ర జ్ఞానము చాలదనియు, పుస్తకముల జదివి నేర్చికొనవలసిన విషయము లనేకము లున్నవనియు నిర్ణయించి వారి కాపుస్తకములకట్ట నప్పజెప్పి వారి విడిచి తనదారి నామె రాక్షసదేశమునకు మరలి పోయెను.

ఇన్ని సంవత్సరములు కష్టపడి చదివినను జ్యోతిషాస్త్రమందు పరిచారికకు గల జ్ఞానము నయినను సంపాదించలేకపోతిననియు, సామాన్యమగు నీ చిన్నగణితము కూడ చేయలేక పోతిననియు తలంచి మిహిరుడు వ్యసనపడెను. ఇన్ని సంవత్సరములు కృషిచేసి చదివినను జ్యోతిషాస్త్రమును తెలిసికొనలేనప్పుడు ఈ పుస్తకములు మాత్రము నన్ను జ్యోతిషాస్త్రవేదినిగా జేయగలుగునా యని మిహిరుడు నిశ్చయించుకొని యాతాళగ్రంథముల నేటిలో విడిచెను. అప్పు డతనిభార్యయగు ఖన కొంచెము దూరములో నాతని వెంబడించుచుండెను. అప్పుడామె తనభర్త చేయుచున్న యామూర్ఖపు పనినిజూచి వెంటనే నదిలోనికురికి రెండు

పుస్తకములను మాత్రము కాపాడగలిగెను. మిగిలిన గ్రంథమంతయు గంగపా లాయెను.

అట్లు ఖనాదిహిరులు ఆర్యదేశమును బ్రవేశించి పెళ్ళుచుండగా, మార్గమధ్యమున వేటకై వెడలిన విక్రమార్కుచక్రవర్తిని వారు కలసిరి. విద్యాభిమానముగల చక్రవర్తియని వారాతని తెలిసికొని యాతని సమక్షమున కేగిరి. చక్రవర్తియు వారి నుచుక బరీక్షించి, జ్యోతిశ్శాస్త్ర మందనమానులని తెలిసి కొని దనపెంట నగరునకు వారి దీసికొని పోయెను. పెంటనే తన యాస్థానజ్యోతిషపండితు డగు వరాహుని చక్రవర్తి రప్పించి ఈబాల దంప తుల వాని యధీనము గావించి, వారి కెట్టి లో పము గలుకకుండునట్లు చూడుమని వాని నాజ్ఞాపించెను. ఇప్పు డా ముసలిపండితు డగు వరాహుడు, మిహిరుని తన కన్నకుమారు డని తెలిసికొని పట్టరాని సంతోషమును బొందెను. కొడుకే గాక సూర్యవతియు, విదుషీ మణియు, నగు కోడలుకూడ తనకు గలిగి నందుకు వరాహుడు మితిలేని యానందమును బొందెను.

ఇట్లానందముతో వారెల్ల నొక్క యే డాదిగడసిరి. విక్రమార్కుచక్రవర్తి మిహిరుని యనమాన జ్యోతిషజ్ఞానమును తెలిసికొని వాని మిక్కిలి గౌరవించుచుండెను. మిహిరుడే యపారజ్యోతిశ్శాస్త్రవేది యనుకొనిన, అత నిభార్య ఖన యా శాస్త్రమం దతని మించిన విదుషీమణి. తన భర్తయగు మిహిరుడు గాని,

మామయగు వరాహుడుగాని చేయలేని గణి తమును సునాయాసముగ నామె వారికొరకు చేయుచుండెను. ఈరీతిగ నామెకీర్తి దేశమంత యు వ్యాపించి చిట్ట లివరకు చక్రవర్తియగు విక్రమార్కునకు గూడ శ్రుతమయ్యెను.

ఒకదినమున రా జగు విక్రమార్కుడు వరాహుని దన యాస్థానమునకు రప్పించి యాకాశమందలి నక్షత్రములసంఖ్య గణితము చేసిచెప్పమని యడిగెను. రాజుగారి ఈగొప్ప ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరముజెప్ప నాత డాకదినము గడువడిగెను. రాజుండుకు సమ్మతించి వరాహు నింటికి బంపెను. వరాహు డెంత ప్రయత్నించి నను ఎన్ని జ్యోతిషగ్రంథముల శోధించినను రాజుగారి ప్రశ్నకు సదుత్తరము నెరుగబాలక పోయెను. ఆకాశమందలి నక్షత్రసంఖ్య నెరుం గుట కాతని కశక్యమాయెను. ఇందుచే నాతడు విచారగ్రస్తుడై కళాకాంతులు తరిగి దీనుడై యుండెను. తుదకతని విస్తారమగు కీర్తి శాశ్వ తముగ భగ్నమగునని తలంచెను.

మామయగు వరాహుని యాందోళన మును ఖన యెరింగి చిన్న మందహాసము చేసి యిట్లనియె: “తండ్రీ! నీ వెందు కాందోళన పడియెదవు? విక్రమార్కుని ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరమును నేను గణనముచేసి కనిపెట్టె దను. నీవు సుఖమున నుండుము. తత్తర పడ కుము.” చెప్పినరీతి నామె పెంటనే గణితము చేసి యాకాశమందలి నక్షత్రసంఖ్యను కను గొనెను. మరునాటి యుదయము వరాహుడు

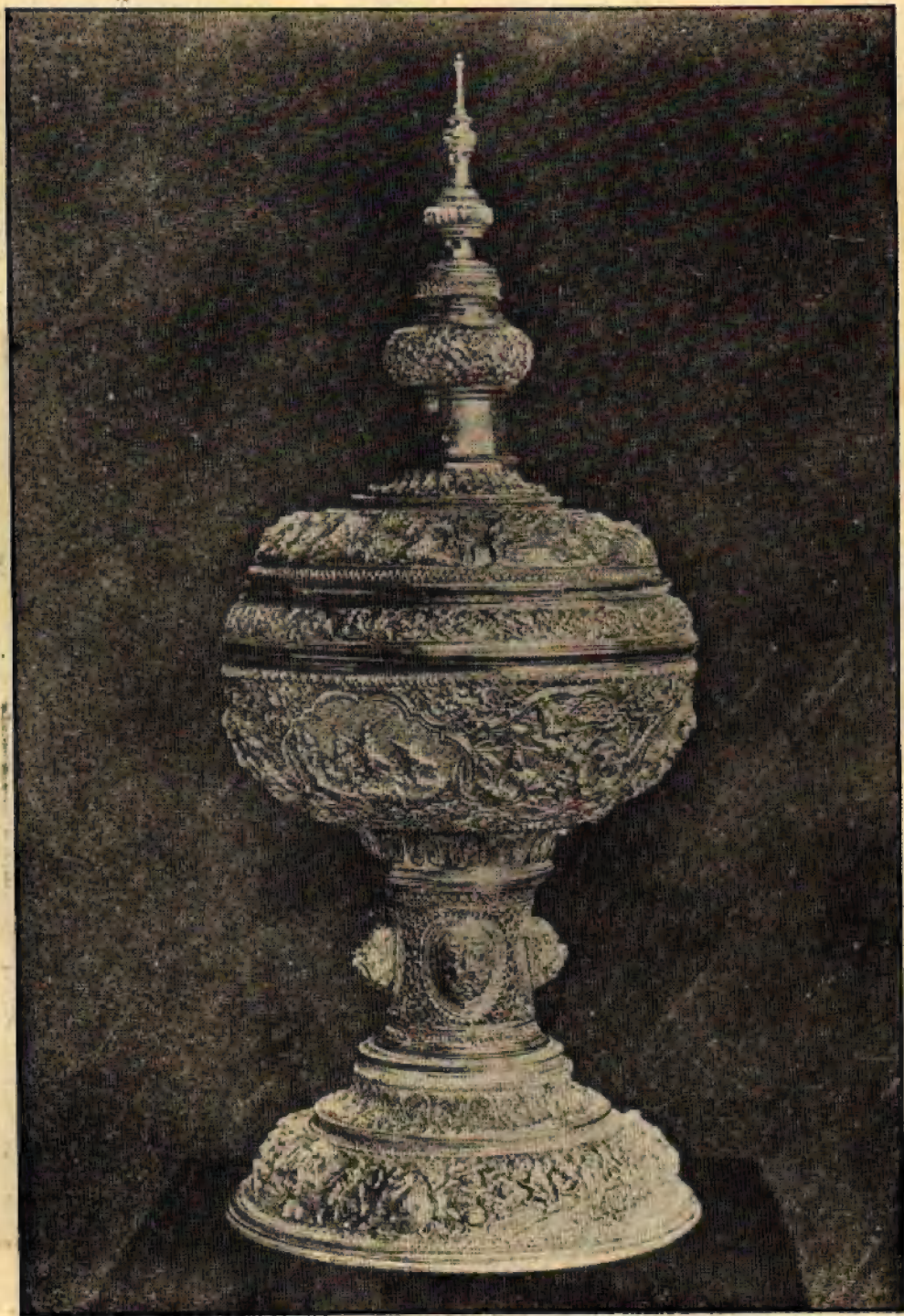

రాజాస్థానమునకు జని, సత్కీర్తముల నిజసంఖ్య నుదెల్పి సభ్యుల నెల్ల నాశ్చర్య మిగుల గావించెను. రాజామూర్తము వరాహుని నమ్మలేదు. వరాహుని ప్రజ్ఞను, శాస్త్రపరిజ్ఞానమును రాజేయంగని వాడుకాడు. అందుచే రాజాతని నొక్కి యెవరా గణితముచేసి సత్కీర్తసంఖ్యను కనుగొనిన వారని యడిగెను. తుదకు నాతడు విధిలేక తన కోడలగు ఖన యీగణితము చేసి యిచ్చినదని యథార్థమును జెప్పవలసివచ్చెను. రాజు మిలిమిరిన యానందమును జెంది తన యాస్థానమున ఖన పదియవ రత్నమని సెల విచ్చెను.

ఈ వార్త విని వరాహుడు పిడుగు వడ్డ వానివలె విశ్రేష్టుడాయెను. తానెట్లు తన కోడలిని రాజాస్థానమునకు దీసికొని వెళ్లగలడు? అమె యొకస్త్రీ. అదిగాక వివాహితయై తన భర్తతో కాపురముచేయు కులస్త్రీ. ఇట్టి కులీన, రాజాస్థానమున కరుగుచుండిన కుల బాహ్య యగుట నిశ్చయము. ఇట్టి మానభంగకరమును, ప్రేమాకరము నగు కార్యముకన్న మృత్యువే మేలని వరాహుడు నిశ్చయించుకొనెను. ఏ నాలుకమూలమున ఖనా విదుషీ

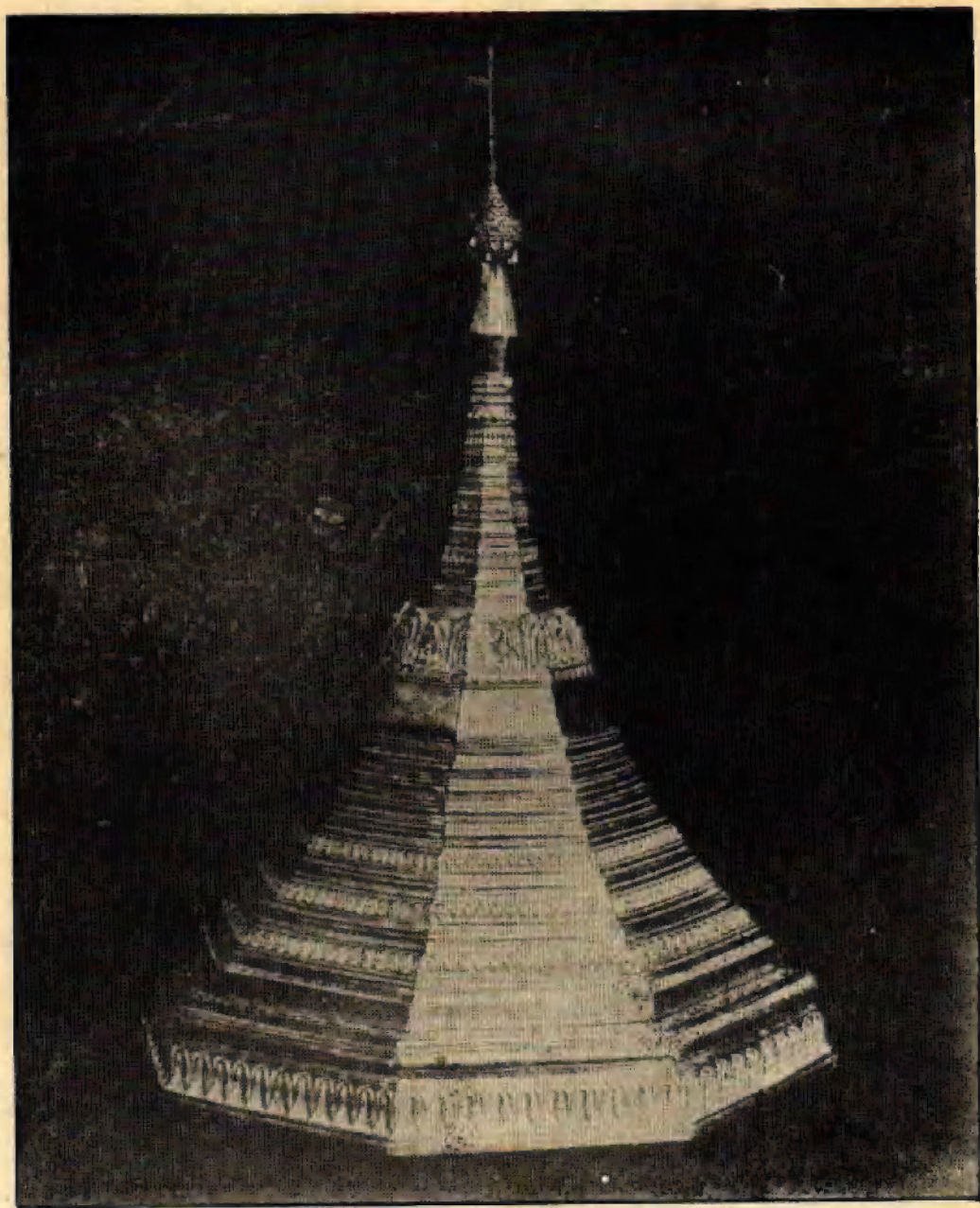
మణి కీర్తి జగత్తున వ్యాపించినదో, ఏ నాలుక తన సత్కుటుంబ గౌరవమునకు కళంకము లేబోవుచున్నదో, అట్టి యా నాలుకను కోసి వేసి యామె మానమును, తనకుటుంబ గౌరవమును కాపాడ నిశ్చయించుకొనెను. ఇట్టి మనోనిశ్చయముతో వరాహుడు రాజాస్థానమునుండి గృహోన్ముఖుడాయెను. వెంటనే పుత్రుడగు మిహిరుని బిలిచి రాజాస్థాన వార్తల నెల్ల నెరింగించి కోడలి నాలుకను ఖండింప నాజ్ఞించెను. భార్యాభర్తలిరువురును జ్యోతిశ్శాస్త్ర మూలమున వారి కీశిక్ష విధింప బడునని యెరుంగుదురు. ప్రేమాత్మక మగు మందహాసముతో ఖన తన నోరు విప్పెను. భర్తయగు మిహిరుడు దారుణమగు ఖడ్గమున నామె నాలుకను త్రుంచెను. కొలదికాలములో నామె తన నాలుకనేకాక ప్రాణములను గూడ సంతోషముతో నెడబాసి కుటుంబమునకు రాబోవు కళంకమును పోగొట్టెను. ప్రయతమ యగు భిర్యావియోగమున మిహిరుడును కొలదికాలములో నామెను స్వర్గమున కలసికొనెను.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౪

భక్తుని భావనాప్రవాహము

తిరుక్కోవలూరు మహాస్వాములు

* చా రి త్రి క ము

శ్రీగుమార అదివ రాహాచార్యులు గారు

(గీ త ము లు)

శ్రీ మహాస్వామ్యభావముఁ డేశేషరాజ-రాజకోటిరరత్న సిరాజితపది
కమలుఁడు, నరాతిపిర దుర్దమమదేభ-దారణవిహార ఘోరకంఠీరవుండు.

పురహరపదారవిదైకతరపరాయ-ఁగుండు, గాకతికుల తిలకుండు, నార్య
భద్రకరుఁడు; శ్రీప్రతాపరుద్రదేవ-వరసమాఖ్యుఁడు ముక్కుంటిధరణివిభుఁడు.

జాతువజరీబుటేదారి సంతనముల-జిలుఁగు హొంబట్టుమేలి వల్లుల ధరించి
క్రాలు రూపొందియున్న తోరంపుభక్తి-కరణిఁ గూర్చుండియుండె బంగారుపీట.

ఉల్లమునఁగి వేలికిని వెల్లివిరియు-నట్టి భక్తిసుధాప్రవాహంపులహరి
కరణి నెనలూరు బూతిరేకలు మొగమున-మేననిద్దపుకగులఁ గమించుచుండ.

విమలవిజ్ఞానసత్కళావిధవకలిత-భక్తి దివ్యామృతము రాచపాదీ గూడి
తనరువటులు ననర్థరత్నమయ కనక-హారములతోడ రుదురాకపేరు లలర.

ప్రీతిక్రైశ్చక్తి బసుమపుఁబూతఁ డెలివిఁబాలుచు మోమున లేఁబొద్దుబొట్టువెట్టి
మిసిమిజగి పాలవెల్లి జమ్మించుచుఁ దన-యిష్టలింగము జలకమాడించుచుండ.

బెడఁగుసిరులను మిన్నంటువెంపుఁ గోరి-వేవెలుఁగుతేడు భవియయ్య లేవెలుంగు
చెంగలువతావళింబులఁ జిలుకుచుఁ దన-యిష్టలింగముఁ బ్రీతినర్పించుచుండ.

ఒనరు రాజోపచార దేవోపచార-ములను దనయిష్టలింగముఁ బూజనేసి
ధ్యానలహరిని విమలహృదంబుజాత-మును మరాళీకరించి తాఁబాలుచునంత.

అకుటిలంబయి తీవ్రమై యడకుచున్న-యాప్రవాహంబునందు రయప్రభూత
మైన యావర్తమట్టులు నదృశప్ర-సారమగు నూహ పొడమి విస్తరిలునంత.

* లోకకోటికార్ద వాల్మీక. సం. 19 281 పేజీ. బండరుకాపము.

స్మృతివిమర్శన చింతావిశేషములును-కరుణ సంకయోత్సాహ వికాసములును
ప్రమదసశ్చయశ్చర్య విభాసములును-మోమునస్ఫురింపఁ దుదిదలపోసె నిట్లు.

అద్భుతమిది యెంతయుఁ బరమాద్భుత మిది యక్కటా శంకరునియాలయంబులెల్ల
శూద్రులును వేదచోదిత శుద్ధధర్మ-విమతులునగు చాముండజంగము కయ్యె.

వీరచాముండ జంగమబృందము లొన-రించు పూజావిధాన మెంతేనిఘోర
తరము వేదబాహ్యమునయి తనఁ మండె-దాన ద్విజులకు హరుగడు దవ్వునేసె.

దానితత్త్వము గమనింప ధర్మవిధుల-గరళకంఠునిర్మూల్య మగ్రాహ్యమయ్యె
సతని నర్చించుటయు లోపమయ్యెఁ దురకు-నాలయమున కేగినఁ దానమాననయ్యె.

శ్రుతులు“రుద్రోమహర్షి”యంచునువచించు-జ్ఞానమోక్షంబులనొసంగుసామియరఁడె
యయ్యుఁ గాలవిపాకము ననునరించి-యిట్టి విపరీతామముకల్గె బెట్టిదమయి.

సకలవేదాంతములకు వాచ్యతరుఁడెవ్వఁ-డీచతుర్వేదములు నుతియించు నెవని
ధ్యానగమ్యుఁడునెవఁడు బ్రహ్మర్షులకును-వేల్పు లనుదులు నరులు సేవించు రెవని.

త్రిభువనంబులు నెవ్వనిప్రియమగు నెల-వెల్లరూపంబు లెవ్వని యేకమూర్తి
యెవ్వఁ డాదిమధ్యంత విహీనతేజ-మెవ్వఁ డశలశరణ్యుఁడు నెవఁడు పరుఁడు.

కాలునేయి మున్నయిన వికారములును-జిత్తము మనంబు నాది విశేషములును
గ్రోధశాంత్యాదులగు నర్వగుణగణములు-నవ్యయుండగు నెవ్వనియందు లేవు.

అట్టి దేవదేవుఁడు బరమాత్ముఁడు నగు-శంకరున కిట్టి దుస్థితి సంభవించె
భర్గుఁడిపుడు నిర్భాగ్యులపాలిటఁబడి-వైదికులకుఁ జేరఁగరానివాఁడునయ్యె.

కాని ద్విజుల యాయజ్ఞాభిమానమునను-శ్రుతులు యజ్ఞమె విష్ణువంచునుఁ బలుకుట
వైదికులకు జనించెను భవునియెడ ను-పేక్ష నిట్టలమై దాన నింతయయ్యె.

తనదు వేదవేదాంతములనుఁ బఠించి-రహిఁ దదంగానుగతిఁ దదర్థము గ్రహించి
అవిధి సమాశ్రయించి తా రాచరించి-యితరులకు నల్ల చెప్పిచేయించువారు.

నర్వదర్శనతత్త్వ విస్తరవిదులగు-వైదికులు శ్రీమహేశ్వరత్త్వంబుఁ నెలియ
లేర న్వర్గసుఖంబుపైఁ గూరిమిఁగొని-కర్మమోకర్మమని కొట్టుకాడుచుండె.

వేదవేదాంతముల యర్థవిధుల కెల్ల - గ్రేంద్రరత త్వమైన శ్రీకృత్తివాసు
వైభవంబు వెలుంగనివారు గలరె-జన్మములమీఁది పెనునపేక్షయె యిచ్చెల్ల.

అనుభవం బనుభావ్యము ననుభవించు-వాఁడు ననుటాదియగు వికల్పములు లేని
యాత్మ సాయుజ్యసుఖముపై నానలేమి-యాసుఖంబు గ్రహింపమియంతే కాక.

“నే”“నది”“సుఖంబు”ననుభేదనియతితోడి-విషయసాఖ్యానుభూతితోవ్యాప్తము
స్థూలదృష్టి లక్ష్యంబుగా శ్రుతివచ్చించు-స్వర్గసుఖమునగల యపేక్షయె యిచ్చెల్ల.

కానఁ దుచ్చుసుఖంబుపైఁగల యపేక్ష-విప్రు లీశంకరునినేవ విడిచిరింకఁ
బూర్వసంస్కారమున నిల్చె ముక్తికాంత-హరుని నేవయు శూద్రులయందుఁ గొంత.

జంగములవిద్య నానాఁటసమయుచుంటఁ-గాలదోపంబునను తేడుగలుగమినిఁ బ్ర
వీణు లట్టులునై వారు విసిఁదొఱంగిరి-కావున శివాలయము లిట్లు గహనమయ్యె.

జ్ఞాననిష్ఠులై నిలిచిన శైవవిప్రు-లేని తమసర్వసమదృష్టి దీనియెడల
శ్రద్ధఁగైకొని విధులనుజక్క నేయఁ-బూనకుండిరి దానిచేఁ బుట్టెనింత.

పైని స్వోక్తార్థవరులగు వైదికు లన-భిజ్జలైనశూద్రులఁ దమవిద్య బలిమి
వేదభాష్యాలు పాపండ్వాదులు నని-యనిరి సతితుని రాల కువ్వినవిధమున.

క్షత్రియూచార్యవరుల ప్రచారమునఁ గు-లాభిమానముచే రాజులందఱకట
వైవచాన్దమతంబుల సంశ్రయించి-యావిఁరిణామమును నవరింపరైరి.

అమతంబులఁ జేరనియట్టికొండ-ఁబునుమతంబున స్వాతంత్ర్యమును ద్యజించి
వైదికులచేతి బొమ్మలపగిదిఁ దిరిగి-యామహావిప్లవము గమనింపరైరి.

వైపులైన యొకరిద్దరు క్షౌణికులును-వైష్ణవులు బౌద్ధు లాదిభూషతులదాడి
కతనఁ దన్నతాచార్యుల మతకరివడ-కలను గలగుండువడి దీనఁగడఁగరైరి.

కాన నింతటనేని యిద్దానినిసరి-నేయకుండిన శైవముచెడును, జ్ఞాన
మార్గము నశించు, ముక్తిసంపత్తిమఱపు-వడును, సర్వముదారుమార్పడు నిజమున.

పశుపతిపదారవింద నేవాపరుండ-దత్తసాదాధిగత మహత్తైరవిభవ్రుండ
నార్యవిహితుండ విమలవిద్యామహితుండ-దెంపుడిగి యాయడగు పైరింపఁగలనె.

వేదవేదాంగచోదిత విమలమంత్ర-ములు ద్విజులు విష్ణుదేవునిఁ బూజనేయు
రీతి శంకరుఁగూడ నర్చించునట్లు-చేయఁబడినంతఁ గార్యసంసిద్ధికొఱకు.

శైవపారమ్యవాది శాస్త్రములుగలవు-పండితులు నాకు నిష్ఠులై పరగుచుండి
కడఁగియుంటిని నేను శంకరుఁ డనుగ్ర-హింపకుండునె యిది ఫలియింపకున్నె.

ఈసిరులు నీమహారాజ్య మీవిధవము-నీతెలివి యీశ్వరము నీమతియును
హరుఁడొనంగినవేగద యాతనియొడఁబ్రవినియోగించి సార్థకవలెతు నిక.

ధనము నిధనము శివుని కర్పణపడమిని-రాజ్యము దురాజ్య మభవు నర్చనములేమి
నరుండు వానరుఁ డీశు కింకరుఁడుగామి-మనియు వామని శంభు నేవనుఁ బడయుమి.

నిపుడె మనపురోహితుతోడ నీవిషయముఁ-కెప్పు కరణీయమునుఁ గార్యసిద్ధికురవు
నరసికులవృద్ధులను బుధవరులఁ బిలువఁ-బంచిపూజించి దీనియోచించెద నిక.

మునుకొని యిఁకెట్లులేని నాపురుషతార-మునకు సాధ్యము నగువలెకును బ్రయత్న
మునుపొనర్చెదఁగాక యంచును వినిశ్చ-యించి యాలోచనంబుఁ జాలించియంత.

అర్చనము ముగియించి యనర్ఘ్యములు-నెనఁగు బంగరుచౌకులో నిష్ఠలింగ
మూర్తినుంచిపేరెదఁచాల్చె భూవిభుండు-విభుని శంభుని మదినిలిపినవిధమున.

అంతఁ బేరోలగ మందుండి బ్రాహ్మణోత్తముల రప్పించి సాదరము వారి
గౌరవించియుండన కోరికఁదెలుప వా రందఱుఁగడుదవ్వ నరసియరసి
తమలోననష్టగోత్రములవారికి శివారాధనచేయ నక్రమత నొనఁగి
నేమింప వారికి న్యామికి వేర్వేలు నటపురక్షేత్రపాత్రాదులిచ్చి
పాలుపుమీఱు పంచారామ ముఖములగు శి-వాలయంబుల నన్నిటి నాగమవిధి
సంస్కరించి బ్రాహ్మణపూజ జరిపి బ్రాహ్మణులనుబూజించె ముక్కంటి పుడమితేడు.

౧

ఇది దురాచార మని మొల్లరు వాదించినను
మా పితృపితామహులు ఆచారమే నదా
చారమని పట్టపట్టి ప్రతిఘటించు తన కుమారుడు
నకులునకు పదమూడవదోట పెండ్లి చేసెను.
పెండ్లికూతురు శుభాంగి నకులునికింట ఒక
రోజు చిన్నది.

ఆ వజ్రసటియేటనే శుభాంగికి పుత్రుఁ
డు కలిగెను. వానికి నామకరణము చేయు
టలో పితామహునకు, పితామహికి చాల
వివాదము కలిగెను.

తనపేరే పెట్టవలయు నని ప్రతిఘటించు;
అది నాకు చెప్పరాని పేరు అని అతనిభార్య.
ఇట్టి వివాదము, సంవాదము అయినపై తుదకు
చంద్రుఁ డను పేరు ఖాయపడినది.

మూడునెలల చంద్రుని శరీరము ఇపుడు
అమ్మమ్మనాయఁమల్లె, మాతామహాపితా
మహులు లోనగువారు చేయించిన నగల
బరువు మోయుచున్నది. ఇక మేనమామ
మాట చెప్పనక్కఱయే లేదు. అసలు బరువు
ఆతనిదే. ఈ విష్ణుడు ఇంత బరువుమోయ వర
లోకమునందు పుణ్యమే యున్నదో పాపమే
యున్నదో కాని ఆ యున్న దేదో పుట్లకు పుట్లు
ఁగిడి యుండవలయును.

ఊరివా రందఱకు ఆతఁడు బంగారు
పిచ్చుక.

నకులునకు తనకుమారుని నలువూరిలో
చూడను, ఎత్తికొనను కడు సిగ్గు. కాని ఆతని
యాత్మ కను లక్కఱలేకయే కాంచును. చేతు
లక్కఱలేకయే ఎత్తికొనును.

చంద్రుని యాహారములు అనేక విధ
ములు. తల్లిపాలు, దాదిపాలు, ఆలపాలు,
వెన్న, మీఁగడ— ఇవి నీటు. కండెన్ పేడ్
మిల్కు— బిన్నతులు లోనగునవి చాటు.

ఇతఁడు ఈ యాహారములచే, నగల
బరువుచే ఇసుమంతయు పెరుగలేదు కాని
తల్లిచూపులచే పెరిగెను; దాది చేతులలో
వర్ధిలెను; తాతతామ్మన పొడవుసాగెను;
అమ్మమ్మ ముద్దులచే చిగిరించెను; తాత-
తాతలనములచే ఒడలుచేసెను.

అతని ఆహారము నయసుతోపాలు వృద్ధి
యాయెను: అన్నము, పప్పు, కూరలు, పచ్చళ్లు,
నెయి— ఇత్యాదులు.

ఇవన్నియు చంద్రుని శరీరకోశమును
విశాలపఱచినవి. ఒండొండ పోరు లేకుండ
ఇవన్నియు ఒకచోట నివాస ముండవలయు
గదా! మేఘములు వరవల్ల తొక్కుటకు
ఆకాశము పొతవిశాలమై యుండవలెను?

ఈ యాహారము లన్నియు ఒక అతిథిని
తెచ్చెను. ఆతని కాంచినది మొదలు చంద్రుఁ

కు కనులు మూసికొని పడుండును. ఈ యతిథి ఉన్నంతవఱకు ఆహారము లన్నియు చేతులు, మూతులు కట్టకొని నిలువఁబడి పోవును. లోపల నున్న పదార్థము లన్నియు చిఱుతపులి నోటిలోనికి తానుగా నేగు గుట్టమువలె ఆ యతిథినోటిలోని కేగును. అతఁ డెల్లప్పుడు అగ్రస్థాన మూక్రమించును. ఏలయనిన అతఁడు ఈశ్వరాంశసంభూతుఁడు. సుగృహీతనామధేయుఁ డగు అతనిపేరు జ్వర భట్టారకుఁడు. అతఁడు పది పదియేను నాళ్లు ఉండి బట్టా, పాతా పుచ్చుకొని మరి వెళ్లును.

ఇతని ఆసనా చూచుకొని భూతములు రాదొడఁగెను. గ్రామమున బలవన్మరణము, ఆ కా ల మ ర ణ ము చెందినవా రందఱు దయ్యములై వారి యింటనే తిష్ఠ. ఏ యతిథులు వచ్చినను వారియింటనే విందు. పరగృహము లకుఁ బోవు అతిథులను గూడ వారు తమ యింటికే ఆహ్వానించి ఆర్ఘ్యపాద్యము లిత్తురు. ఆ యా యతిథులు సంపూర్ణసత్కారములను పొంది పోవుచుందురు. ఒకరి తరువాత ఇంకొకరు మఱల సత్కారము గొనవచ్చుచుందురు. వారు కేవలము సత్కారము గొని నిష్క్రమించుట లేదు. అతనికి బంగారు తాయెత్తులు సత్కరించి మరి పోవుచుండిరి. ఆ తాయెత్తు లన్నియు ఇదివఱ కుండిన నగలు పెట్టిన పిల్లల వలె నుండెను.

చంద్రుని కిప్పుడు ఏడేండ్లు. అతని కేరీరము రాతిని భేదించుకొని వచ్చిన మొలకవలె నుం

డెను. ఇప్పు డాతని యాహారమును వివరించుచో నతని తలిదండ్రులు, విశేషించి ప్రతి కుండు శపించును. కథయంతయు తినుబండా లపు బండాల మగును. కాన లఘువుగా తేల్చెదను—నాలుగు గుర్రముల బలముగల ఒక మరను అతని ఉదరమున పెట్టవలయును.

చంద్రుని మోము ఎల్లప్పుడు ఆలోచన గ్రస్తమయియుండును. ఈ నగలబరు వెటులు మోయుచును? ఈ వస్త్రముల నెటులు ధరింతును? ఈ తాయెత్తులను ఎటులు ఒత్తుకొనకుండఁ జేసికొందును? ఈ మొదలయిన వెన్నియో కలిసి ఆ చింత చింతకాయలు కట్టుకొని పోయినది ఆ చింతకాయ లన్నింటిలోను రోగబీజములు.

ప్రతికుండు శుక్కువేదపాఠకుండు మాత్రమే కాదు; మంచి అనుభవవైద్యుఁడని పేరు మోసినవాఁడు. అతనికి చేవ్రాలుపెట్ట చేత కాకున్నను అతనిచేతిలో వ్రాలుమాత్రము దొడ్డవని పెద్దప్రథ. నిదానము చదువుకొనకున్నను అతనికి నిదాన మెక్కువ. అతఁడు మందులు ఎక్కువ ఉంచుకొనలేదు; ఎక్కువ ఏదీ పనికిరాదని ఆతనికడ మూడేమందులు: నల్లముద్దు, ఎఱ్ఱముద్దు, మూఁడవ పరహాషధము లంఘనము. రోగముల జాతు లన్నియు ఈమూఁటికే విభజింపఁబడి యుండెను. అతఁడు ధనమీయని వారికి ముఖ్యముగా ఈ మూఁడవమందే వాడును. అతఁడు నడుమ నడుమ వేదమునుండి కారికలుచదువును. 'అజా మేకాం లోహిత

(శుక్ల) కృష్ణామ్ గ్రామవైద్య మంతయు అతనిమీదనే జగుగుచుండెను గాని ప్రకృతము ఆ పల్లెటూరు కూడ బస్తీనుండి ఇంగ్లీషు వైద్యులను రానిచుకొనుచుండెను.

ప్రతికుడు తనను బిల్బువారికడ ఆయుర్వేదమాహాశ్శ్యమును, చరకుడు సుశ్రుతుడు మొదలగువారు ధన్వంతరికి అపరాధ తారములని వేదమునుండి కొన్ని వాక్యములను ఉదాహరించుచుండును.

ప్రతికుడు షభ్యము నిర్మించుటలో ఆనమానుడు. ఆ షభ్యమువలన రక్తమాంసము లెన్నటికిని వృద్ధియయి ఆధిక్యబోషమును చేయవు.

చంద్రునకుమాత్రము ప్రతికుడు తాత'యని మైనను అతని మందునడ ప్రీతిలేదు. పెరటిచెట్టు మందుకు రాదు. ప్రతికుడు మంజీయంగనే చంద్రుడు రివ్రున ముఖము కేసి వినుచుకొనువాడు. ఆ మందు నోటిలోనికి పోయెనో జాట్టులోనికి పోయెనో ఇ వన్నియు దాటి పెరటిలోనికి పోయెనో తెలిసికొనుట చాల కష్టము.

౨

ప్రతికునిట సదాచారుడు అనువాడు ఒకడు కలడు.

సదాచారుడు మొదట మొదట సత్ ఆచారుడు. పిదప సదా ఆచారడు.

ఈ సదాచారుడు ప్రతి ద్వీపములో ప్రతి జాతిలో ప్రతి సంఘములో ప్రతి మనుష్యునిలో

ఒకొక్కరీతిగాపుట్టి ఒకొక్కరీతిగా మాటి తర్కమును అవహేలచేసి విశ్వాససింహాసన మెక్కి శాసించుచున్నాడు. అతనికి దర్పిద్రుడును మహారాజును ఒకటే. అతని శాసనమున దయయు, కోపము ఒక్కటియే. దానికి ఇనుమును వెన్నవలె కరుగును; మోడును చిగుచ్చును.

అతనిని కొందఱు మొద వందురు. మరి కొందఱు ఆపు మొగపు పులి యందురు. కొందఱు అతనిని మొదట మొదట కప్ప యందురు; ఇపు డీపుడు కప్పకూతపామందురు.

మహానదులమూలమైన తెలియును గాని సదాచారుని ఆనుపాను లెవరికిని తెలియవు. ఇతఁ డెపుడు పుట్టెను? ఎక్కడ పుట్టెను? అను శంకయే యింతవఱకు ఎవరికిని తట్టలేదు.

ఇతఁడు పురాణబాలకుడు. స్మృతులు ఈ వృద్ధకుమారుని దేశకాలానుగుణముగా పెంచినవి. ఇతనికి స్మృతులు తల్లియగువో వేదముతర్క. ఇతఁ డెంతపురాణబాలకుడో అంత నిత్యయావనుడు.

మహానదిలో అనేక-ఉపనదులు వచ్చి కలిసినట్లు సదాచారునిలో అనేక-ఇతరాచారములు వచ్చి కలిసెను. ఉపనదులు సంగమించిన తావులలో నీరు వేటువేటుగ కానిపించుచునే యుండునుగాని పోనుపోను ఆ జడచిక్కు విడదీయుట చాలచిక్కు.

ఏకాలమున అర్థవాదములే యథార్థవాదము లాయెనో, ఏకాలమున భీతులే

దేవతలాయెకో, ఏకాలము సర్వమును అదృష్టముమీఁదనే వట్టకొని నిలిపియుంచెకో, ఆ కాలమున ఈ యితరాచారములు సదాచారమున కలగఁపులగ మయిపోయెను.

సదాచారుడు పిల్లికాని, విభవకాని యెదురాయెనా వెనుకకు పొమ్మనును. తుమ్ముచో లోలోపల తిట్టకొని కార్యమారంభింపడు గూఢ అటచుచో ఎవరో చత్తురని శంకించును.

అదివారమునాఁడు ఉసిరికాయ పచ్చడి తినరా దనును. మంగళ శుక్రవారములలో ఇతరులకు దమ్మిడియైనను ఈయఁడు. శని సోమలలో కూర్చునకు, గురువారమున దక్షిణమునకు, ఆదిశుక్రలలో పడమటికి, బుధమంగళలలో ఉత్తరమునకు వెళ్లినీయఁడు. బుధవారమునాఁడు పులిసేని బయలుదేరఁగియఁడు. ప్రతి శనివారమునాటి ప్రాతఃకాలము పావకాలము. మంగళవారమునాఁడు తాటాకులపాక కుట్టనీయఁడు. వైదికునిచే నియోగి యింటి పాకము తినిపింపఁడు.

అతని శాసనము చాల క్రూరము. ఏ యవయవము దోషము చేయునో ఆ యవయవమును ఖండించును! యజ్ఞము చేయువానికి వేదము రానిచో దానికి వశువును చంపుట శిక్ష.

ఇట్టివి పెక్కులు సదాచారునికి ఎడమ చేయి. అతని కుడిచేయి సుశీతలము. అది బహిరుష్ణము, అంత శీతము. ఆ హస్తమునందలి చేఖలు ఏ పురుషునకును లేవు.

ఈ సదాచారుడు తన కుడి యెడమ చేతుల నడుమ ప్రతికుని కఁగిలించుకొనెను. ప్రతికుడు ఎక్కువ ఎడమచేతి వట్టులోనే యుండెను.

సదాచారుని కన్నులు మూసి దురాచారుడు ఆ యింట ప్రవేశింపక పోలేడు. పాల నెడముతో లేసిన కుట్టలు చంద్రుని లోనికి జాలుచుండెను. వెన్నయను పేర లిస్కతులు చాకొలేట్. ఇంగ్లీషు మందుకాని ఇంగ్లీషు మాటకాని ఇంతవఱకు ప్రతికుని బాగహాకత చేత ఆ ప్రదేశముకు తొంగిమొన చూడలేదు.

ఇరుగు పొరుగు పిల్లలను, ముఖ్యముగా విశ్వంధరుని జూచి తల్లి శుభాంగి చంద్రునకు క్రాపింగు పెట్టించెను. ప్రతికుడు ముహూఘు శిరోముండనము చేయించి మరి విడిచెను. దానితో కూడటికూడ కూయిడెను.

ప్రతికుడు నకులునితో ఒకనాఁడు ఇట్లనెను—‘చంద్రుని మెడ చిన్నబోయినది. చిన్నబోవుటో పెద్దబోవుటో నకులునకు తోడలేదు. ప్రతికుడు—‘ఏదేండ్లు నిండినవి. గర్భాస్తవములలో ఉపనయనము చేయవలెను’ అనెను.—‘వాఁడవలే జల్మవాఁడు, ప్రాద్దుననే స్నానము చేయవలెను; జందెము బుజమెక్కువనుమాటయేకాని సంధ్యావందనమా, చట్టుబండలా?’ అని నకులుఁడనెను.—‘నాకు ఆ యేటనే ఐనది. నీకు ఆ యేటనే చేసితిని. వానికిని ఈ యేటనే కావలయును. ఇందులకు పూర్వాచారము పరిత్యజింతుమా?’ అని ప్రతికుఁడనెను.

వాద ప్రతివాదములు అయినవి. ప్రతి కుని మాటయే మంత్రమైనది. చంద్రునకు వడుగు అయినది.

చంద్రుడు ప్రౌద్ధుననే స్నానము చేయును. ప్రతికుడు సంధ్యావందనము చెప్పను. చంద్రుడు 'దానికర్థమేమి? దీనికర్థమేమి?' అని యడుగును. ప్రతికుడు 'వచ్చినతరువాత చెప్పెదనులే' అనును.

చంద్రునకు సంధ్యావందనము ఎన్నాళ్లకును రాలేదు. అతడు ఊరిలో నున్నవారి నందఱును అర్థ మడుగును. తమకు అర్థము వచ్చినటులు ఎవరును చెప్పలేదు. చంద్రునకు విసుపు కలిగెను.

ఒకనాడు ప్రతికుడు మనుమని దండించెను. 'నాకు అర్థము చెప్పనిది రాదు' అని చంద్రుడు అనెను. 'మే మందఱము ఇటులే చెప్పికొంటిమి. మీ నాయనయు ఇటులే చెప్పికొనెను. నీవును ఇటులే చెప్పకొనవలయును. ఊఁ, చెప్పకొనుము.'

ప్రతికుడు ఇటు లనినంతనే చంద్రుడు సంధ్యావందన మంతయు గడగడ ఏకరువు పెట్టెను. ప్రతికుడు వరవశుడై 'ఇక నీకు వేదము మొదలుపెట్ట వచ్చును' అనెను. చంద్రుడు—'దానికి అర్థ మున్నదా?' అని అడిగెను. 'ఎక్కడి పిల్లడవురా? వేదమునకు అర్థ మేమిరా?' అని ప్రతికుడు డనెను 'అట్లుగుచో నేను చెప్పకొను' అని చంద్రుడు డనెను. ప్రతికుడు—'వట్టి కలికాలము, వట్టి కలికా

లము' అనుకొని పిదప 'భట్టవల్లిలో వారములు చేసి వేదము చదువుకొందువా?' అనెను. 'విశ్వంభరుడు అమలాపురములో చక్కగా కాపురముపెట్టి ఇంగ్లీషు చదువుకొనుట యేమి? నేను వారములు చేసికొని అర్థములేని వేదము వల్లించుట యేమి?' అని చంద్రుడు డనెను. 'ఓరి అభాగ్యుడా! మాలలలో కలిసెదవా? చూడు రేపటినుండి చితుకనేసి సంత చెప్పెదను' అని ప్రతికుడు గడమాయించెను.

చంద్రుడు అతనివద్దనుండి లేచిపోయెను. ఎక్కడనెక్కడనో తిరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చునరికి రాత్రి ఆయెను. అతడు రాత్రి అన్నము తినలేదు.

నాయనమ్మ బతిమాలుకొనెను. తల్లి బతిమాలుకొనెను. తండ్రి ఊలాలించెను. అతడు అన్నము తినలేదు.

తుదకు ప్రతికుడు కోరచూపులు చూచుచు—'వైరివైరి కళ్లు! అందఱు బతిమాలుచుండగా రెచ్చి పోయితివి! లే! లేచి సంధ్యావందనము చేసికొని రెండు మెతుకులు తిను' మని గద్దరించెను.

చంద్రుడు మునుగు పెట్టుకొని నడుకొనెను. ప్రతికుడు రెండు కొట్టి సంధ్యావందనమునకు కూర్చుండఁ బెట్టెను.

'నాకు జ్వరము తగిలినది. నేను సంధ్యావందనము చేయలేను' అని చంద్రుడు డనెను.

ప్రతికుడు చేయిచూచెను. 'నీకు దొంగజ్వరము; రెండు తన్నుచో పోవును' అని భయపెట్టుచు వెల్లిపోయెను.

3

ఆ మఱునటి ప్రాద్దున ఉనుదుసుకు మనుచు ఒక అతిథి చంద్రునిటికి వచ్చెను. వెంటనే చంద్రుడు అభ్యుత్థానము, అభివాదనముచేసి అర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చి ప్రాణమును విగ్రహట్టుకొనెను. ఆ అతిథి అతి పరిచితుడగు జ్వరభట్టారకుడే.

అతని వెనువెంటనే దయ్యములు, భూతములు ఒకటొకటిగా వచ్చెను.

ప్రతీకుడు చేయి చూడవచ్చెను. చంద్రుడు చేయి ఈయలేదు.

ప్రతీకుని మనస్సు ద్రవించెను. 'రాత్రి నేనుదొంగజ్వరమంటి నే' యని నొచ్చుకొనెను. కన్నుల నీరు తెచ్చుకొని చంద్రుని ఉపలావించెను కాని అతడు చేయి చూడలేదు. ప్రతీకుడు ఒడలిపై చేయివైచి ఎంతోనే పుంచలేకపోయెను. అతడు పరికించి పరికించి మఱుచిగా నిర్ణయించెను.

చంద్రునకు ఆరేయి నిమరలేదు. తల నొప్పి తోపాటు దప్పి యొకటి. ఆ రాత్రి యెట్టలో కడచెను.

మఱునాడు చంద్రుడు—విక్రంభరుని యింటికి మామూలుగా వచ్చు ఇంగ్లీషువైద్యుని తీసికొనిరమ్మని తల్లితో పోరు పెట్టెను. శుభాంగి నోరిమీఁద చేయివైచికొని యూరకుండెనుగాని చాటుచాటుగా తనఅన్న జటావల్లభునితో కలుగువంపు ప్రయత్న మొనరించెను.

అమలాపురమున వైద్యముచేయు టన్న అయ్యుర్యదవిశారద బిరుదాంచితుడగు రామశాస్త్రిని తీసికొని రావలయునని నకులున కున్నదికాని తండ్రినిచూచి జంకు.

గృహవైద్యము విడిచి అన్యవైద్యము తలచుటయే ఓగాత్యము. అందులో నగర వైద్యమా? తనకు అటువంటి ఉద్దేశము కలుగుటయే అమంగళమని అతఁ డనుకొన్నాఁడు.

ప్రతీకుడు ఎట్లో కష్టపడి చేయిచూచెను. అతనికి కాళ్లాడలేదు. కర్మవిపాకము తిరుగవేయించెను. నూపులు, పూపులు, కుంకుమము, రాంకవము మొదలగువానిని తెప్పించి దానముచేసి ఇతఁ తగ్గిపోవచ్చునని అనుకొనెను.

ముదువండ్లు ప్రతీకునకు మరియొక విధముగా తోడుపడకుండ ఊరక కూరుచుండలేదు. సోదె చెప్పించిరి. సోదె చెప్పినదానికి ఒక చీరయు, ఒక రైకయు, దాని కొడుకునకు లాగుగుడ్డ రుమాలును ఇచ్చిరి. కోడిపిల్లను దిగదుడిపించి పొలిమేరలో పాటవేయఁ బంపిరి. అచట పాటవైవఁ బండఁబడినవాడే దానినింటికి తీసికొని నెల్లెను. మంచము చుట్టును కల్లు సురానింపించి పాటఁబోయించిరి.

ఈ యుపచారములకు జ్వరభట్టారకుడు ఉబలాటపడలేదు. అతని శ్రోవ అతనిదే వాని శ్రోవ వానిదే.

'ఇది లోపలిపోత. అమ్మవారు దాని యున్నది. ధూపదీపవై వేద్యము లీయవలెను,

అని ప్రతీకుఁ డనుచుండఁగా చంద్రుఁడు 'నాకు ఇంగ్లీషు మందు కావలెను. అర్థమున్న మందు కావలెను. నేను దాఁగలేదు. బయటనే ఉన్నాను' అనెను.

ఇది సంభిజ్వరముకాని అమ్మవారు కాదని అమ్మలక్కలు అడివోసిరి. ఇంటిల్లి పాది ఆ మాటనే నిర్ధారించిరి. తుదకు ప్రతీకుఁడు కూడ అటులే అభిప్రాయపడెను.

ప్రతీకుఁడు చేయి చూడఁబోవుచుండఁగా ఎవరో తుమ్మిరి. అతఁడు పిఱికి మొగముతో చేయి విడిచిపెట్టి వాకిటికి వెల్లెను.

'రోగమే తుమ్మినది. అసలు తుమ్ములకే మందు తాతను కొంచెము ఆవిలికి వెళ్ల నుని విశ్వంభరునిగారి యింటికి వచ్చు ఇంగ్లీషు వైద్యుని తీసికొని రం'డని చంద్రుఁ డనెను.

వాకిట సచారు చేసి కొంచెము కాలము దాటిన పిదప ప్రతీకుఁడు లోనికి వచ్చి రోగి చేయి చూడఁబోయి సం దేహించెను. వెంటనే పంచాంగము చూచెను 'వర్జ్యము విర్జ్య'మను కొనుచు మంచము ప్రక్క కూరుచుండెను.

'జ్వరమునకు వర్జ్యమూ లేదు. తాతకు మఱిలేదు' అని చంద్రుఁ డనెను. ఆమాటలలో ప్రతీకుని కేదో సత్యము ఉన్నటులు గోచరించెను. అతఁడు తెల్లబోయి కూరుచుండెను.

ఆ సమయముననే జటావల్లభుఁడు ఇంగ్లీషువైద్యుని ఎవరికిని తెలియకుండ తీసికొని వచ్చెను. అంత హఠాత్తుగా ప్రవేశించిన ఆ దురాచారమును సాహసించి ప్రతీకుఁడు

ప్రతిఘటించ. లేకపోయెను. అతఁడు సహింసలేక నోరు తెఱచెను. అందు విభవలు, ఒంటి బాహ్యములు, తుమ్ములు, కాకులు, గూబలు మొదలగు సవి కానిపించెను.

అతనిని చూచినంతటనే చంద్రుఁడు లేచి కూరుచుండెను. వైద్యుఁడు పరిశీలించి మండిచ్చి వెల్లిపోయెను.

ఆ మఱునాఁడు రోగనిదానము విషయమున, ప్రతీకునకును ఇంగ్లీషు వైద్యునకును నిదానముగా వివాదము జరిగెను.

ఆ వివాదము సంతయు చంద్రుఁడు వినెను. ఆ మఱునాఁడు చంద్రునకు మరికొంచె మెక్కువ చేసెను. ప్రతీకుఁడు మందు ఈయఁగా చంద్రుఁడు ఆ మందులను అతని మీఁదనే పాటవైచెను. ప్రతీకుఁడు ఇంటిలోనికి పోయి ముడుపులు కట్టెను. చంద్రుఁడు లోలోపల ఇంగ్లీషుచదువు మీఁద ముడుపు కట్టుకొనెను.

సెలవులు కావున విశ్వంభరుఁడు స్వగ్రామమునకు వచ్చెను. వచ్చిన వెంటనే బాల్యమిత్రుని చంద్రుని చూడవచ్చెను. చంద్రుఁడు అంతజ్వరములోను లేచి కూర్చుండి—'ఏ క్లాసు చదువుచున్నావు? మీకు పాఠాలకు అర్థములు చెప్పెదరా? తాత నాకు అర్థము తెలియని వేషము చెప్పెదనని పట్టు పట్టినాఁడు. నేను మీ యింటిలోనుండి చదివికొందును. నన్నుగూడ తీసికొని పోదువా? బియ్యము మా అమ్మ నడిగి తెచ్చెదను లే. ఇంగ్లీషు బడిలో పడనిది నాకు ఈ జ్వరము నెమ్మ

దింపదు' అనెను. విశ్వంభరుడు 'నిన్ను
తప్పకుండ తీసికొని వెళ్లెదను' అనెను.

'కొంప తవ్వి బిగ్గరగా ఆనకుము. మా
తాతవి పాముచెవులు' అని మంచముపై పడి
పోయెను. ఈమాట అన్నియు వినుచుండిన
వైద్యుడు ఉపచారములు చేసి మందు లిచ్చె
ను. చంద్రుడు కొంచెము కుదుటబడెను.

ఈ సంగతి ఇంటిల్లిపాది వినిరి. తలిదండ్రు
లింగ్గీమ చదువు ఒప్పుకొనిరి. తుదకు ప్రతీకు
నిచేగూడ వైద్యుడ ను, వ్యాధియు ఒప్పించెను.

చంద్రునకు క్రమక్రమముగా ఆరోగ్యము
కలిగెను. ఆరోగ్యము కలిగిన వెంటనే చేసిన
పని యేమనగా విశ్వంభరుని సాహాయ్యమున
తాతగారి ఎర్రమందులు, నల్లమందులు నేలలో
పాతర వేసెను. మూడవమందును మాత్రము
నీమియు చేయలేకపోయెను.

ప్రతీకుడు చేయునది లేక చూచుచుం
డగా కొలది రోజులకే చంద్రుడు విశ్వం
భరునితో అమలాపురము వెళ్లెను.

మగనలాలు వృత్తినిగూర్చి మహాత్ముని విచారము

ముడుంబ నరసింహాచార్యులు గారు

(మంజరీ గేయము)

అకట! నా స-ర్వస్వమునకును
హక్కుదారుడు-గాగ నెవ్వరి
నెందితినో, యా-మగనలాలో నా
కింక కలవయ్యె.

మదిని నాకప్పుడపుడు తోచెడి
మంచియూహలు-వినుట తడవుగ
కార్యరూపము-దాల్చి కేసెడు
కర్మకుడు వోయె.

నన్ను విడువగ-నొల్ల కిరువది
నాలుగేండ్లును-దోడి నీడై
వర్తిలిన నా-యన్న కొమరుని
మూర్తి ననువీడె.

కన్నులుగ, నా-కాలుసేతులు
గనగ, నిచ్చలు-నుకరించిన
యీడులేని, శు-భాంగకల్పం
డింక లేడయ్యె.

బ్రహ్మచర్యా-శ్రమ, మనోజ్ఞము;
కదరు నిర్మా-ణానుకూల్యము;
స్వానుభవమున-వెల్లడించిన
సాధుసత్తముడు.

స్వీయపుత్రుల-కన్న నాకలి
ప్రియతరుడు; వి-శ్వాసపాత్రుడు;
ఆశ్రమాభ్యుద-యానురక్తుం;
డమలచరితుడు.

నన్ను వంచన-నేయడెన్నడు,
నా యనుజ్ఞకు-నెదురు సెప్పడు,
బడవె నత్యు-త్సాహ మాతని
యిన్నిచే నాకు.

శాంతమూర్తుల-సతతకార్యా
చరణక్షయ-నాకు ప్రాణం;
బదియవోయిన-నా మహాత్ము
బద్ధశమా గాడె.

నా శరీరము-నాదు ప్రాణము,
నాదు సర్వ-స్వముగ, నమ్మిన
మిత్ర సత్తము-మృత్యు దేవత
మింగి వైచినది.

ధవుని యెడబా-తుదను మఱిమఱి
దలచి వగగొను-వెట్టి కోడలు;
మించె, నా వై-ధవ్య దశకిక
మేర యున్నదియె ?

నమ్మదని గల-దైవ విశ్వా
సమై, నను బ్రతి-కించె; నది లే
కున్న మతిపో-కున్న ? హితుమృతి
విన్న తత్క్షణమె.

దేవ ! నీ కృ-త్యముల మర్మము
దివ్య లైసను-నేరరస, మే
మొంచ గలమా ?-నీదు చేష్టల
మంచి చెడ్డలను.

ఈ జగన్నా-టకము రక్తి న
హింప నవసర-మైన మార్పులు
దేవ ! నీవొన-రింప మేమవి
తెలియనే లేము.

ఏది చేసిన మా శుభమున
కే యొనర్చు, ద-యాభుడవు; నీ
కృతము లెఱుగని-జనములే మహి
వెలల బిక్కెదరు.

భారతాభ్యుద-యమ్ము గూర్చెడి
పట్ల, నీకొక-సాధనమ్ముగ
దేవ ! నన్నొన-రించుకొనుమా
తరు నా కోర్కె.

మాతృ బంధ వి-ముక్తి గోరెడు
మము గృహమతి-జూడు మయ్యా,
శౌరి ! నీవొనరించు మార్పుల
తీరు మాకేల ?

పాద్మసనుండియు ముద్దుకృష్ణ, మేడ గవాక్ష ముద్దుగ నే కూర్చుండి యుండెను. ఆకస మున తొలుక్తోల నొకటి రెండు ముట్టుకీరలు గానిపించి చూచుచుండగ నే యిటునటు వ్యాపించెను. "నేడు వాన పురియగుగా" యని యాయవకుండు వెలగొండెను. అతఁ డెవ్వరినెట్టుగ నే కొంచెము తుమరము పడెను. అంత నతనిసంశయమును శమింపజేయుటకో యనునట్టుగ గగనమున వెలుతురు గానిపించెను. ఇక భయపడనక్కఱ లేదని యాపిన్నవాడు దైర్యమందెనుగాని వెంటనే తిరిగి యాకాశము మేఘావృత మయ్యెను. ప్రాతఃకాలము నందలి తుంపరవంటిదిగాక ఇప్పుడు కంచివాన పురియఁ దొడంగను. చేయునదేమియు లేక ముద్దుకృష్ణ కిటికీ నుండి చూచుచుండెను.

గగనమందయు కారుపట్టు క్రమ్మియుండెను. వర్షము పురియుచుండిటచేత బతులు తమ పువీరముల నిలచి యుండిరి. అందులన వానపద్మతప్ప గ్రామమున మఱియేపద్మను గానరాకుండెను.

సంతకధారగ నిపుడు పురియుచుండెడి వర్షము ముద్దుకృష్ణ మనోరథములను ముంచివేసెడి వెల్లువ వలె వానికనుల కగపడెను పొల్లుపొల్లుగ వీచెడి వాయువు వానికోరికల నెగురఁజిమ్ము మహావాయువుగఁ గాని పించెను! ముద్దుకృష్ణ కీయలజియేల?

ఈ మిన్నూరు గ్రామము మొన్న మొన్నటి విజయము ఈప్రాంతములందు ప్రసిద్ధి కెక్కి యుండెను. మిన్నూరిరెడ్డు పులకేశురుని పొగడ్తలనందిరి. పెట్టుమాగాణిసేద్యములకు మిన్నూరివారు వాసికక్కి యుండిరి. ఎంతటి ధనవంతుడైనను వారు ప్రాలుమాలిక లేక తమ రైతులతోఁ గలసి పొటుపడుచుందురు కావుననే వారి యొక్కవర్షము స్థిరముగ నుండెను. ఇంతలో ప్రస్తుతము దేశము వానిరించిన మిథ్యానాగరకతా ప్రభావమున

మిన్నూరి రెడ్డులో సోమరితన ముండురించెను. పరిపాలములు, మాగాణిపైరులను వీడి యామహానియు తిప్పుడు కాఫీకాలలు, నాటకకాలములు తమ విహారరంగములంగఁ జేకొనిరి. అంతకంతకు పట్టునివాసమునుంపెర మిన్నూరుసేద్యము దివిట్టికొండ దీపమయ్యెను! క్రమకోర్చి పని చేయునలవాటు విడిచి కాలు కదల్చుటయే నీరమని వారు తలచిరి. కావుననే మోటారువీధి విహారము, వేళ్ళలతో విహారమును వారికి విహారాని విధు లయ్యెను. వారిలోఁ గొందఱికి రాసురాసు నెల్లవారు నివాసమెక్కుగ్రామనివాసముకాఁగా వారు చెన్నపట్టణమునకుఁ దమ పీఠమును తరలించిరి. ఇట్లు నగరవిహారములను, పట్టణ భోగములను మరగిన యా రెడ్డు శీఘ్రకాలములోనే యప్పులవారి చేతులలోఁ బడిరి.

మిన్నూరి మల్లారెడ్డిని, సోదరులను ఎఱుంగని వారెవరు? నకలైవర్షములకును ఉనికిపట్టని పొగడ్తల నందిన వారియొద్ది కాలక్రమమున పాపాలకారుల చేతులలోని కిట్లు వచ్చెను. ఇట్టి యర్హతపైఁపక ఈ కుటుంబములోని కొందఱు ఆకాలమరణము నొందిరి. తక్కినవారు ఉక్కుచెడి ఫలా యొక చోటను తలదాచుకొనిరి. వీరు తమ వైరులవీధిఁ దెచ్చిన యభియోగమున చెన్నపురమున నిన్ను నే తుదితీరుపు చెప్పియుండురు. పర్యవసానము తింఠ్రీమూలమునఁ దెలియు నేర్పాటులు ముద్దుకృష్ణారెడ్డి చేసికొనెను గావున ఆ సమాచారము వినుట కరఁడు ఉద్విగులూరుచుండెను. తంతి తెచ్చువారు దూరమున నుండగఁ గనిపెట్టుటకే ముద్దుకృష్ణ ప్రాతఃకాలము నుండియు గవాక్షమునొద్దఁ గనిపెట్టుకొని యుండెను. ఆవార్తవీధినె మనసుంచిన యాతనికి వాయువర్షముల తామఁ దంతగఁ దోపకుండెను. "గాలి బలమగుచున్నది; మేడదిగిరమ్మ"ని యెన్నిమాటలు క్రిందినుండి యతనికి వార్త చెల్లినను, లెక్కచేయక యతఁ డవటనే చేచియుండెను.

చినికెనిసి. గాలివాన యగునన్న చొప్పున మార్గాస్తమయ సమయమునకు పరిస్థితులు ఘోరమయ్యెను.

గ్రామముందలి పూరియిండ్లు ఎగిరిపోయినవి. చెట్లకొమ్మలు విరిగిపోయినవి. చిన్నపట్టణముల నుండువారి గతి చూడగా ముద్దుకృష్ణకు జీరకాల మిత్రుడగుబావా తీసంగతి స్ఫురణమవకు పచ్చెను. ఇంతలోనే తన్ను క్రిందికి దోడుకొనిపోవుటకు లైకి వచ్చిన పరిచారము చేరి లాంతరు తాను జేతబూని, “నలచు, నలచు!” అని యింటనుండువారు వారించుచున్న ను జమ్మగూడ నెత్తి నిడుకొని ముద్దుకృష్ణ పీఠినిబడెను.

“నలచు,నలచు!” అని యింటనుండువారు వారించుచున్న ను జమ్మగూడ నెత్తినిడుకొని ముద్దుకృష్ణ పీఠినిబడెను.

౨

విన్నూరునకు ఆ ప్రక్కనుండిపోవు పెద్ద బాట చేరవనె యుండును. గ్రామమునుండి యచటికి పాలము గనిములమీదనుండి నడచిపోవలయును. ఈ సన్ననిత్రోవను నడచునపుడు పలుమారు వారికాలు బారుచుండెను. దారిప్రక్కలనుండిన చెట్లకొమ్మలు విరిగి వాని పాదముల

కడ్డముగఁ బడుచుండెను. వర్ష బిందువులు గాలిచేగమున రాళ్లవలె వాని దేహమును మోయుచుండెను. వీనిసేమియు లెక్కనేయక ముద్దుకృష్ణ పెద్దబాటచేరి, కొంతమారమునడచి బైరాగి పట్టణముఁ గాంచెను. “దేవుతీ, దేవుతీ!” అను పలుకులు విని బావాతీ తలుపుతీసి “ముద్దా! నీమీ నీ సావాసము! లోనికిరా. ప్రాణములు పోయిపోయి టకే వచ్చినట్లున్నావు!” అనెను. ముద్దుకృష్ణ వానితో “దేవుతీ? ఈవాడు గాలివాన మిగుల బలిష్ఠముగా నున్నది. మీయిల్లు నిలువదు. కాబట్టి మీరు నూయింటి కిప్పుడే రండి!” యనెను.

విలువవునవిచ్చి బావాతీ “ముద్దా! నీ నీవానలో నెందుకు వచ్చితివి? వాప్రాణముల కేమివచ్చెను. గడువు దగ్గరవడినవానికిఁ గావుగడలేలే తడిపిపోవుచున్నావే! లోనికిరా!” అని వాని వాహ్వనము చేసెను.

ముద్దుకృష్ణకు ఎటులైన బావాతీని తనయిల్లు చేర్చి రక్షింపవలెనని కోరిక. బావాతీ మాత్రము “నా తీవముల కేమి! ముద్దా! నీ రక్షణమును నుజిందియే ఆలోచించుచున్నాను. లోనికిరా! నీకేది శ్రేయమో యెదు నిము సములలోఁ జెప్పెదను,” అని బావాతీ పిన్నవానిని వొందర పెట్టి వానిని లోనికి బూత్కొనముగ లాగి మంచముమీదఁ గూర్చుండఁజెట్టెను.

ఒకింతినేపు ముక్కుచివరవ్యాసమును వ్రేళ్లతో జూచి, బావాతీ, “నీవు చుంచినయే చేసితివి. ముద్దా! నేడు రుపానుగాలి గాఢముగఁ గొట్టుచున్నది. మేడలు మిదైలు కూలిపోవును. నీ విచటనే యుండిన నీప్రాణములు దక్కును.” అని చెప్పెను.

“దేవుతీ! ప్రాణములయందు తీసి నాకు నేటితో తీజిపోయినది! మీజోటి మహనీయులు సకేవులైయుండిన వాకుఁ జాలును. మీ రక్షణోపాయమేమో నాకుఁ జెప్పెదను. వా ప్రాణములు గాలికి నదలివేయుదమనియే నాకోరిక!” అని ముద్దుపలికెను.

“హరిహరీ! ముద్దా! పరితనముననే నీకేల యా విపరీత విరక్తికిఁ బాలుచాలు! ఇక్కడనుండుటయే నీకు శ్రేయము. ఇక్కడనుండి కదలకు!” అని బావాతీ వాని చేరిని బట్టుకొనెను.

“దేవుణ్ణి! మీ యాజ్ఞ మొలుపకు మనసొప్పదు. కాని యేమిచేయను? మీరక్షణమే నాకు పదివేల! ఇంక నేనన్నకో, అప్పులువారిచేత అనుమానపడి యంతరించుట కంటే నాయనగులుల వాతఁబడి మిడియలుటయే మంచిది కదా!” అని ముద్దు తనయొక్కాను లాగికొని, ఇతడు తలుపును మాటిమాటికిని హెచ్చు జడి నెదుర్కొని “నల విందు, పోయినచేదను దేవుణ్ణి!” అని బైటికి యుక్తను, బావాజి యేమి నేయుటకును దోపక, భిన్నుఁడై, “ముష్టా! మహాబల నిట్లు నీ వెదుర్కొనుట మృత్యువు నెదుర్కొనుటయే! ఒక పక్షమున పరోపకారమునకే యిట్టి సాహసము కూడునుగాని అన్యచింత కనువికము నుమో!” యని హెచ్చరించెను.

బావాజీ, తన యీ కడపటి మాటలు మధుర్కృష్ణ కర్ణరంధ్రములు చొచ్చెనాయని సందియమందనేకాని అది వాని హృదయభలకమునుగూడ భేదించుకొని పోయారాయుండెను! తన వ్యాజ్యముపోయి పరిస్థితులు వ్యక్తిత్వ మగుట, ప్రేమగౌరవముల కాస్తదమను బావాజీ నీకష్ట సమయమున రక్షణపానమును జేర్చులేకపోవుట ఇది యన్నియు తన జీవితమునకు వైఫల్యముపొందించు శత్రువు లని మధుర్కృష్ణ యెంచుకొని తనతలంపులకుఁ దలయూచు నట్లుగనే యిపు డీ ప్రపంచవాయువు విడుచున్నదని తల పోసి, ప్రాణములు గోలుపోవుట కిది యవసర మొదలు నుద్యమించెను! వనసుగురూత్తమండను బావాజీవాక్కులు వాని బుద్ధిని పూర్ణచింతనమునకు ద్రిప్పుట కారంభించెను. దైవసంఘటనము లెంతటి యద్భుతములని తల పోయెను మధుర్కృష్ణ యా కుటీరము వెదలి, చైట నాలంగడుగులు వేసినతోడనే యతని కమితమున బడలిక గలిగెను. పరోపకార మినుమంతయైనఁ జేసి మఱి యగు వులు వా వెదనని యా యువకుడు మీఁదఁబడు చైట్ల కొమ్ములను ప్రోపించెను, కాలికడ్డమునచ్చు రాళ్లను తొలగించుచు వేసేగముగ పెద్దచాటను బోవుచుండెను.

ఇట్లు కొంతమార్గము నడుచగా, వానికొక మాను మట్టము విసవచ్చునట్లు తోచెను. కొంచెము పొంచి వెల్లగ నడుగులు పెట్టుచుండగా, వానిపాదమున కేదో మెత్తగదగిలెను. అంత చేతనున్నలాంటిరులోని దీపము

“ఇక్కడనుండి కదలకు!” అని బావాజీ వాని చేరిని బట్టుకొనెను.

పెద్దది చేయగా తనతెవరుని కొట్టుకొని యాటిపోవుచున్న దీపపువెలుగున మనుష్యుని దేహమెక్కిరింపఁజేసెను. ఆ కేరళమున వేదమి కానవచ్చుటచేతను, నానిక నుండి వ్యాసము నడచుచుండుటచేతను జీవముండుట నుర్రెటిగి, మధుర్కృష్ణ వానిని దన బుజములమీఁద జైలు కొని వచ్చినదారి నె వెనుకఁదిరిగి యడుగులు పెట్టెను.

ఎంతసేపు నడచినను వానికి బావాజీ కుటీరము కానరాదయ్యెను. మోమునను, కన్నులను జడివానగొట్టుచుండినను, అపుడతడు ఆకాశమునఁ దోచు మెఱపుల సాయమున వెల్లుకేట కాలఁడు బావాజీ నివాసముచేరెను. కాని యందలి కుటీర మిపుడు సేపాలయ్యెను. “అయ్యో! మృతు లొకరి కిద్దరగుచున్నారే!” యని యలజడిపడి, క్రింది కొఱి పోయిన కుటీరముమీఁద హెచ్చి, “దేవుణ్ణి, దేవుణ్ణి!” అని యాపిన్నవాడు విగ్రహ నటించెను. అంత కొంతవడికి, లోనుండి యొక హీన

స్వరము వివరమైనను, తాటియాకులకప్పు నొకింత నడలించి బావాటి, “ఏమిబావా! లోనికిరా!” అని పలికెను. ఎటులో సందు చేసికొని, ముద్దుకృష్ణ తాను ముందుగ లోనికిఁ బోయి, తాను చెచ్చిన మానవ కళేబరమును విప్పుట లోనికిఁ గొనిపోయెను.

చైతన్య పడి పోయినను, లోపల మాత్రము బావాటి గృహము వెచ్చగ నుండెను. బావాటి కరదీపి కను జూపఁగా, పెట్ట మీద నడచి, ముద్దుకృష్ణ ఒక పారంగము పాచ్చెను. అం దొకమూల పెంటచేసి యుండెను. పడిపోయి యుండిన యా మనుష్యుని దేహము వాడు నుడ్డలతోఁ దుడిచి, యుష్ణోపచారములు చేసిరి. కాలుదుండు పాలులో నొకింత చూర్ణము గలిపి బావాటి వానినోలుఁ జూపెను. ఆయనుష్యుఁ డంత తెలివి నొంది కదలి, మాటాడఁజొచ్చెను.

ఏకటిలోఁ బడి యుండిన యా మనుష్యుఁడు, తాను, చెన్నూరు చెన్నా రెడ్డి సేవకుఁడనయియు, తన యజమానుని కోడలి కావాఁడు ప్రసవ మాసన్న మగుటచేత మంత్రిసానిని లిలుచుకొని పోవుటకై పొరుగుారికి బయలుదేరి, మార్గమధ్యమున గాలివాన తాఁకుచుచే పడిపోతి ననియుఁ జెప్పెను. చెన్నా రెడ్డికిఁ బిన్నవదన ముద్దుకృష్ణ పూర్వాయము తలతల కొట్టుకొనెను. రెడ్డి యాప్రాంతపు భూస్వాములలోఁ జేరెన్నిక గన్నవాఁడు. ముద్దుకృష్ణకుఁ బరిచితుఁడు. అతని యింటి కనేకపర్యాయములు వ్యవహారపు బతులచేత, ఆ యువకుఁడు రాక పోకలు సలుపుచుండెడివాఁడు. కాని యిటీవల ముద్దుకృష్ణ యచటికిఁ బోవుట కంతగ నిష్టపడెనుండెడివాఁడు. దీనికిఁగారణము లేక పోలేదు. రెడ్డి మనుమరాలు క్యామల. కేరకసాక్షి మార్గముతో సమానమగు బుద్ధి వికాసము గలిగియుండిన యా కుందరి, విద్యావతి యనియు, వినయ సంపన్న యనియు చుట్టుపట్టుల పెల్ల విఖ్యాతి నందెను. ముద్దుకృష్ణ తన సాంతపనులమీఁద చెన్నా రెడ్డి దర్శనము చేసి నపుడెల్ల, ఆ ముద్దియ ముఖందర్శనభాగ్యముఁ గాంచుచుండును. ముద్దుకృష్ణ పట్టపర్శియందు గెలుపొందిన వాఁడు; రెడ్డియవకులలో కుక్కగబుద్ధి గలవాఁడు;

సమాన మగుజావరి యున్నచోట్ల ప్రేమ స్నేహములు పెరుగునని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావుననే క్యామలా ముద్దుకృష్ణులు, అచిరకాలములోనే, ఒకరియొడ నొకరు అవ్యాజ ప్రేమ గలవారైరి.

చెన్నా రెడ్డికి మాత్రము, విద్యాప్రేమములను నూతనకాలపు విషయములనన తలనొప్పి. దీనికిఁ బోదు, ముద్దుకృష్ణ చితికిపోయిన సంసారసిత్థిని జూచి పలుమారు రెడ్డి పరిహసించుచుండువాఁడు. ముసలి రెడ్డికి ధనమే ముఖ్యదేవత. ధనమంతయు కానివారలు వరవామమున కద్దులు కారని యాతని మతియు! కావుననే రెండు మూడు మారులు తన మనుమరారిని, ఈ ధననిహీనుని నెయ్యము వీడుమని రెడ్డి హెచ్చరించెను. తా నాయువకునిలో మాటాడుచుండునపు డిటీవల, కారణములేకయే రెడ్డి వానియొడల నిరసన భావముఁ జూపించెను. ఇది చూచి, రసజ్ఞతలేని యా పురుషుని గృహమునను ముద్దుకృష్ణ రాకపోకలు చాలించెను.

ఇదియు చెన్నా రెడ్డి పరిచారకుఁడని తెలిసికొని నపుడు, వానియొడల ముద్దుకృష్ణ మనస్సుననున్న దయా రస మింకిపోవునట్లు కావలెనని! కాని, ద్వేషాంకురములఁ గోసివైచి, ఇప్పుడు వారి స్థితిగతు లొకింత వ్యత్యస్త మగుటచేత, అప్రభు పరిచారకుల యెడల కనిఁగముఁ బూని, “ఓయీ! నీవు జరుగదలపనిమీఁద నచ్చినను, బహుళిక పడితివి కావున, ఇక్కడనే నిలిచి యుండుట శ్రేయము. నేను బోయి, మంత్రిసానిని రెడ్డియింటికిఁ బోడ్కొని పోయెదను.” అని ముద్దుకృష్ణ పలికెను.

ఈసారి ముద్దుకృష్ణ కుపానుగాలిలోఁ బోవుట బావాటి కంతమాత్రము నిష్టము లేదు. ఎవరికిఁ గాని యిప్పుడు టైట కాలుపెట్టుట కేక్యము కాదు. మహారానములలో వాయుదేవుఁడు కనఁబడిన పదార్థము లన్నిటిని మోచి బ్రద్దలు చేయుచుండెను. వానికి సాయపడి, వరుణుఁడు, భూమి తలమును వర్షజలమున ముంపఁ జూచుచుండెను. రత్నఁబడి విచ్చల విడిగ పాంథజనులను మోచు బండికాండ్ర విరే, ఈ రెండు భూతములు భూతలాల మంతటిని కొట్టి కోలాహలము చేయుచుండెను. ఈ యిరు

పురుషులను బలమును ధిక్కరింపఁ గల జగత్పట్టు లెవరును జగతిని గావధానములు దోచెను!

సత్యము మాత్రమే మది కాదు. బలములలో తాము బలము పట్టుకొనెనను, దానిని మించునది మేధాబలము. తాము బలమును ధిక్కరింపఁగలది యంతర్బలము. జంతు జాలమునకు, వృక్షజాతికి, తుదకు జడప్రపంచమునకును యమస్వరూపమును నీ ప్రపంచవాయు న్నగ్న సమయమునకు తలయొత్తి నిలువఁగలవాఁ డొక మనుష్యుడే. కొద్ది స్వయాపీణియు, పశుకీర్తియు క్తయు వన ప్రకృతికాంత నీ సమయమున ధిక్కరించి సంచరింపఁ గలవాఁడు. సత్య గుణప్రధానుఁడును, దయాశీలుఁడును వన మనుజుడే. ముద్దుకృష్ణ, శీత్రుమిత్రు లను భేదము పొడింపక, ఆపన్న యగు నా యబు సందర్శనార్థమై యా జడివాడలో, తావాడియొద్ద నెలపుగొని, వాని దీవనలతో నుటీరము లైటికి వచ్చెను. మంత్రసాని యుండు గ్రామము వానికిఁ దెలిసినదే. అది చేరువనే యున్నను, ఆ సమయమున మాత్రము చేర నశక్యునును ప్రదేశము. వారిలో పడుచు లేచుచు ముద్దుకృష్ణ యెల్లు నడచి యా పల్లె చేరెనో యరినికి తెలియదు. ఆ యూరఁగల యిండ్లలో ననేక ములు నేలఁబడిపోయెను. దొరివారికై నను, ఆ సమయమున మంత్రసానియింటి వానవాలుపట్టుట ప్రయాసకరము. ఎట్టుకేల కారణ దోక యింటియొద్ద కేగి తలుపుతట్టి "కొలఁమ్మా?" యని విగ్గరగ విలిచెను. మంత్రసాని యట్టి సమయమున రా లేదని యింటివారు చెప్పివేసినను ఆ యువకుని మాట తీసివేయఁజాలక, కొలఁమ్మ బయలు దేరెను. రాత్రి పదిగంటలయ్యెను. అప్పటికి తుపాను అతి తీవ్రముగ నుండెను. నైట నిలుచుండుటయొ రుమ్మరము. కేకకోపము పెట్టునట్టుగ నలు దిసలనుండియు రాళ్లు, కొమ్మలును వచ్చి శిరముపైఁబడుచుండెను. నడచు చుండువారిని, తిక్కలు లేకున్నను ఎగురఁజేయు ప్రభావముగల వాయుదేవుఁ డాతఁడే సర్వస్వకంఠుఁడై జగతిని సంచరించుచుండెను. కొంత నడచునప్పటికి కొలఁమ్మకు బడలిక రాఁగా, ముద్దుకృష్ణ యామెను బులుములమీద నై మోసిపోయెను. ఆయువకుఁ డపుడు నడచిన మైదును పదిమైదువలె దోచెను. ఎట్టుకేల కఠిండు గమ్యస్థానము

చేరునప్పటికి చెన్నా రెడ్డి యిల్లు చిందఱునందఱుగ నుండెను. మేడ పైయంత్రు గూలిపోయెను. గదులమీదనుండి పెంకులు జారి పడుచుండెను. ఇంటునుండు వారందఱును రెండుమాఁడు చిన్న గదులలోఁజేరి ప్రాణములు దక్కించుకొనుచుండిరి. ఇంతలో గర్భవతికి నొప్పులు ప్రబలమయ్యెను. ఎన్నికష్టముల కొర్పుకొనినను, ఈ కష్టము దాటఁగూడనిదికదా! ఈవివర్తనయమున దయకు వైద్యుఁడుకాని, మంత్రసానిగాని లభ్యునునాయని యింటివారు ఇట్ట దేవతలకు మ్రొక్కులిడుచుండిరి.

ఎవరో పిలువగ వారపుడు తలుపుతీసిరి. తాను జీవితము మీద నిరాశ చేసికొన్నను, కోడలికి సుఖప్రసవ మెట్లు చేసారునాయని పలవించు చెన్నా రెడ్డి కన్నులకు

చెన్నా రెడ్డి కన్నులకు మంత్రసానిని తన భుజములనుండి దించుచున్న ముద్దుకృష్ణ యాకారము గజేంద్రవరదుని యాకృతివలె...తాఁడ్రోలెను.

మంత్రసానిని తనభుజములనుండి దించుచున్న ముద్దుకృష్ణ యాకారము గజేంద్రవరదుని యాకృతివలె తట్టి, వాని

మీదతనకదివఱకుగల దురభిప్రాయమునువారలక్రొలెను. ముద్దుకృష్ణ మూత్రము, అతనిసగడ్డలఁ తెలిపెట్టక మం త్రసానికి జవ చేరు మహాయము చేసెను. అంత నామె సాహాయ్యమున రెడ్డికోడలు కొన్నినిముసములకఁ గుఖ ప్రసవ మయ్యెను.

౪

ఇప్పటికి రాత్రి పదునొక్కగంట లయ్యెను. గాలివాన కొంత తగ్గువట్టు తోచినను, అట్లు జరుగ లేదు. వాయుదేవుడు దిశలమాత్రము మార్చెను. ఇదియైనఁ గొంత యుపశమనముగ తోచినను, వేలు దిక్కునుండి జగత్సంహార కార్య మారంభమయ్యెను. ఇదివఱకు పడని యిండ్లు చెల్లునిపుడు కదలిపోవోచ్చెను. తాను మిక్కిలి బడలియున్నను, ముద్దుకృష్ణ, గృహస్థునితో, “అయ్యా! మీ పశువుల కొట్టము లడలిపోవుచున్నది. వానిలోని పశువుల సంగతి యెమి?” అనిప్రస్తావించెను. వెన్నా రెడ్డికి తన పశువులే ప్రాణములు. ఐన నరెడ్డిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. “నాయనా! మనప్రాణములె యిట్లు అరచే గులలోఁ జెట్టుకొని యున్నాము. ఇంత భీషంతిలో మనకె తలదాచుకొనుట కష్టముగనున్నది. ఇంకపశువుల నెట్లు కాపాడఁగలము? వానిసంరక్షణము పరమాత్మునికి వదిలివేయుదము!” ఇట్లు వారసకొనుచుండఁగానే, నుభా లుమును చప్పువయ్యెను. “అదిగో నాపశువులు మంటి లో గలసిపోవుచున్నవే!” అని యెరుంగెత్తి రెడ్డిపలికి, నేలకొరిగెను. ముద్దుకృష్ణ ధైర్యముతో లాంతరు చేత బూసి, “అయ్యా! మీయనుష్యు లెవరైనఁగలరా? కొడ పలి యొక్కడ?” అని యడిగెను. తలమాసి పున్నయ్య కొంచెము ముక్తుతో మూలబడియుండెను. ముద్దుకృష్ణ, వానినొక కాలిక్రొత్తుతోరేపి, వానిని కోడుకొని, ఇంటివారు వలదనుచుండఁగానే, పెరటిలో నడుగిడెను. కాని గాలి తీవ్రముగ వీచి వారి నింటిలోని కెన్ని మారు లో దొరలించెను. కాలహరణమునకు జింతించి, సాహ సింబి యాయురువురును కొట్టముల దిక్కుగిరి. వానిలోఁ గొన్ని నేలపాలయ్యెను. మిగిలినది యూరను మిక్కిలి యపాయకరమును స్థితియందుండెను.

వారిపుడొకకొట్టమునఁ జొచ్చిరి. ప్రాణోపద్రవ కాలమున విగ్గరగవఱుచును, తమ్ము బంధించినతాళ్ళతో దెనఁగులాడుచుండు పశువులతాళ్ళను, పున్నయ్య లాం తరు మాపుచుండగ ముద్దుకృష్ణ కొడవలితోఁ గోసి వైచెను. కొన్ని పశువులు ఓసిక లేక, తమ త్రాళ్ళకొసి వేయనీయక గింజాకొనుచుండెను. ఎట్లో యాయురువురును రెండవ కొట్టములోని పని ముగింపనున్నప్పుడు గాలి తీవ్రత బలమయ్యెను. కొట్టము నుభాలునఁ గూలెను. ముద్దుకృష్ణ తప్పించుకొనెనుగాని, తలమాసి కాలికి గా యము తగిలెను. ఇంకఁ దా నిలువఁజాలనని వాడు లాంతరచట నె పడవైచి యింటిలోనికి బరుగకైను.

చేయుచుండు పని కిట్లు విఘ్న ముపొదిల్లుటకు ముద్దుకృష్ణ వగచి, తానొకఁడే పురుషుణ్ణికార్యము నిర్వహింపఁజూచెను. ఇంతలో నింటిలోనుండి యెవరో లాం తరుతో వానిదెసకు వచ్చుచుండిరి.

నడకనుబట్టి యది స్త్రీయకారముని తోచఁగా, ఇంతవఱ ముననేస్త్రీరా సాహసించు నని యతఁడా త్పర్యపడెను. ఆమె యొక జవ్వని. ఆ తరుణి ధరించిన చలువలబావ, చర్మ దేవుని యార్చ్యచేఁ దనవక్రదనమును గోల్పోయియు, యజమానురాలి యంగసాందర్యమును గాపాడి తన సౌకిల్యమును స్థిరపఱుచుకొనెను. వర్షజల సిక్తమగుటచే జెంపల నంటియున్న కురులు, ఆ యంగవ ముఖపద్మము సానవాలపట్టుకుండి జేయుచుండినను, ఆ సుకుమారి చిఱునగవును, కన్నుల మనుకాంతియును, తమస్వామిని గుట్టు బయలు పెట్టుచుండెను. వాయు వర్షములచే గానివడు జనుల నేవదేర్చుటకు భూతలమున కేతెంచిన దేవకన్యకవలె నాకాంతి కనఁబడెను. అంత ముద్దుకృష్ణ, “క్యామలా! గాలివానలో నీ కిసాహసమెల్ల కఠినమౌదయు డగు వర్ష దేవునికి నీకోమలదేహము ముద్ద మకొంటివా? వెంటనె లోనికి మరలిపో!” అని పలికెను.

కాని క్యామల మాత్రము, “నాభా! నీ నిరంతరేపుమ మీకష్టము మారక కిటికినుండి యాదురతతో కనిపెట్టు నప్పటికంటె చినుకులలోఁబడి మీకు సాయము చేయ వచ్చిన యిప్పుడె, హాయిగ నున్నది! పరోపకారుల పరి

చర్యల మరగిన మాకు ఇంటిపనులమీద నీసడింపేకదా! వినను నేనువచ్చినది మీకుతోడ్పడుటకు గాదు, నామ ద్దమాడట సంరక్షణమనకే! హింసనున్న యాకొట్టములో నావెల్ల దూడయును, పడిపోయిన యీ పాకలో నా నల్ల లేగయు నున్నవి. వీనిని ముందు విడిపింపవలయును!" అని పలికెను.

అంతట క్యామల లాంతరు చూపగా ముద్దుకృష్ణ ఆ మా కొట్టములలోనికి బోయి, దూడలను విప్పివేసెను. తనకు బ్రయములగు గోవు రివియని మాటచురస కాస్త్రీ యనెనేకాని, గోబాతిమీద వంతయు ఆ జవ్వని కవ్యాజ్ఞ ప్రేమయు గలదు. కావుననే బోయన గురియు నా వద్ద మన నా తరుణు లిరువురును పశుగణమును మృత్యు ముఖమునుండి తప్పింపఁగలిగిరి.

పడిపోయిన కొట్టములనుండి చనిపోవు పశువుల యజువులు వారి వీనులకు వినవచ్చుచుండెను. అట్టి ప్రదే శములకుఁ బోయి యా యిరువురును, తమ చేతుల కంది సంరక్షణకును పశువుల మెడ పలుపులు గోసివైచిరి. కాలు స్వాధీనముగనుండిన యావులు తప్పించుకొని పారిపోయెను. లేవలేకుండువానిని ముద్దుకృష్ణ చైటి కీడ్చివైచెను. కాని యన్నిటికి నతఁడెట్లు సాయముచేయనేరకుండెను. కొట్టమురుద్ధ్వ పడిపోయి, తల చితికి, రక్త ముస్రవించుచుండ, నాలుక చైటవేసి, నిలువుగడ్డుపడి పోయిన గోవులనుజూచి క్యామల విలపించెను. ఇట్టి ఘోరదృశ్యములు, ఆ మృదుస్వభవ కన్మల బడుటకు ముద్దుకృష్ణ కీడ్చుచు లేడు. ఏ పురుషుడైనఁ దనకీతరుణమున సాయపడినచో, క్యామల నింటిలోని కంటివైచి, యి సానదశనుండి పెక్కుగోవులను దాను దప్పింపఁగలవని యా యువకుడు తలంచుచుండునపుడే, ఇంటిలోనుండి వచ్చెడి ఘనుష్యునిచేతనున్న లాంత రతనికన్నులకు పొడ గట్టెను. "బాబా! ఎక్కడనున్నావు? బ్రదికియంటివా?" అను నార్థపాదము వాని వీనులకుఁ దట్టెను. ఇట్లు ముద్దుకృష్ణ నేను మరయుచు వచ్చినది బావాజీ.

ఆ ప్రళయకాలమున, స్వసౌఖ్యమునుపేడి, గోసం రక్షణమును చేయుచుండెడి యా తరుణులను జూచి,

బావాజీ అనందపరపశుడయ్యెను. ఆ మదిత క్యామల యగుట తెలిసికొని బావాజీ, "బాబా! ఇప్పుడుగదా నా కన్నులు ధవ్యరవించెను! సౌజన్యమున మీ లోకరి లోకరు తీసిపోరు. వికరిలోక రెంతయు తగియున్నారు. ఇప్పుడీ మాటలకేమి గాని, యీ వానలోఁ దడిసి, యీ మోటుపనులు చేయుట ఈ లోమలి కనుచిరము! నేను నీకు తోడ్పడెదను!" అని చెప్పివేసి, యామె నింటిలో దిగవిడిచి వచ్చెను.

అంత బావాజీ, ముద్దుకృష్ణ చేతనున్న కొడవలిని దీసికొని "నాయనా! నీవు క్రమపడి యున్నావు. నాకు దీపము చూపించుము. నేను పశువులనువిడిపించెదను" అని పలికి, గోసంరక్షణ కార్యమునకు దిగెను.

ఇట్లు వారు తమ పని పూర్తిచేసికొని, పారిపోవుచును, పడిపోవుచును మిండు పశువులను దప్పించుకొని ఎట్టుకేలకు నింటిలో నడుగిడిరి. కీతచాతముచే కొయ్యఁ బారిన వారి దేహములకు నేడుము గలుగుటకై రెడ్డిమంటవేసెను. వారు కట్టుకొనుటకు సాదీపస్త్రము లిచ్చెను. ఆప్రార్థితముగ నీయరువురు పురుషులను తమ కీకట్టకాలమున సాయము చేయుట నిలబోయఁగా, రెడ్డి మతి భ్రమణము గలుగుటలు లుండెను. ఇట్టి దయార్థిత్వార్యత మానవులకు సాధ్యమా యని యతఁడు నిర్విణ్ణుడయ్యెను.

ఇప్పటికి రాత్రి యెంటి గంటయ్యెను. వాన తోరు తగ్గిపోయెను. "మన మింటికేల పోయోడు?" అని ముద్దుకృష్ణ యనఁగా, బావాజీ వానిని వారించి, "నాయనా! నీవు మిక్కిలి డస్సిపోతివి. నీ ప్రాణము లీనాడు నిలిచి యుండునని నేననుకొన లేదు. నేడు నీ గండ మిరుల మీయగా పోయినది! నీకేక భద్రమే. కాని కొంచెమునీవు నిద్రించితివా స్వప్నపముచువు." అని బావాజీ బ్రతిమాలినను, యువకుడు వినక, "దేవుడ! ఈ లోక సంక్షోభసమయమున మా ధైర్యవీరిబట్టుచు! ప్రాణ భయముచేత ప్రజలు నిరాహారులై యీరేయి బాగరణము చేయుచున్నారు. చంటి పిల్లలు సయితము తమ తల్లుల యొద్ద పాలు ద్రావ మిటచిరి! ఇట్టి విపత్సమయమున

జనుల చెతల దీర్ఘబుయ్య చేరిత పరమార్థము గదా. నాకు నిద్రావిక్రాంతులతో పనిలేదు. మీ చెలవుగొని పోయి వచ్చెదను. మీ రిచట విక్రమించి, వేకువనె యింటికిఁ బోందు. నేనడుగుట మఱచితిని! మీ రీ గారివాసలో ని శ్లేల చెవరివచ్చితిరి?" అని ప్రశ్నించెను.

బావాశీ "నాయనా! పసివాండ్ర కత్తునును వారి భోగజియెకాని, వేలు ప్రసక్తిలేదు. పెద్దవాండ్ర నును చూచి గూడ మానవ హృదయములే నుమీ! బడి నావలో బతులు వెడలిన నీకొఱకు, లేదగు బాసిన గోవునలే నేఁ బరితపించితిని. వెట్టిదుఃఖము నా మనస్సు నానపించెను. నిశ్చేష్టికుండ నైతిని. కొంతసేపటికి మోహము తెలిసికొనిన నా ఆంతర్మతము వెనుట, రక్త ప్రవాహము మధ్యమున, మృత్యువు పన్నిధిని, తాండవ మాధు నీయాకారము పొడగ బైను. ఇక నా కాళ్లాడి నవి కావు. పారంగమున నిద్రించు మనుజునితో పనిమీఁ దపోయించెన నని చెప్పి, నేనిల్లు వెడలితిని. నిన్నుఁ జేరవలె నని మనస్సున నెంత వ్యామోహమున్నను, కాలిలో సత్తువలేదు. ఐనను, గాఢాంధకారమునఁబడి, మహాబలు వెదుక్కొని, యీ యూరి మొగమైతిని. అడుగడుగునకును అడ్డంకులే. రాక్షసువృలు, గరుకులు గండ్లు, తిప్పిందుకొని, యెట్లో యింటికి వచ్చి నిన్నుఁ జూచి ప్రాణములు నిలువఁజెట్టుకొను నాకే ప్రేరింపఁగా నేను నడచితిని. ఇల్లు నేగముగ నడుగులు వేయుచుండఁగా నా కా లొకపడిపోయినచెట్టునకుఁ దగిలి నే నేలఁ బడిపోతిని. ఎట్లో తెప్పిరి, మరల పైనము సాగించి, యిచటఁ జేరితిని. ఇక కార్య సాధ్యమైనది!"

వీరి సంభాషణముతో నేమన సమయ మయ్యెను. ఇప్పటికి నానయు, సారీయుఁ బూర్తిగ నభంగి పోయెను. ఇకఁ జోయి వచ్చెదమని బావాశీ, ముద్దుకృష్ణులు చెన్నాకెడి యొద్ద చెలవు తీసికొని ఇంటి దెసఁబట్టిరి.

౫

ఇత్రును రస్తామీద బాహుళముగ నడువ నీలు లేదు. అసంఖ్యాకములగు చెట్లు, కొమ్మలును, దారికడ్డ ముగఁ బడియుండెను. అట్టిచోట్ల నడకసాగుట యసా

ధ్యము. ఎటులో నడచి బావాశీ ముద్దుకృష్ణులు, పడిపో యిన బావాశీ కుటీరమునొద్దకు వచ్చిరి. లోనికి వచ్చి కొంచెముసేపు ఆలయిక తీర్చుకొని మఱి పొమ్మని బావా శీచెప్పినను, తన యింటి నేరుమును, దీరి సమాచారమును గనిపెట్టవలయునని ముద్దుకృష్ణ వెడలిపోయెను. ప్రభా తసమయమునఁ గలకలనవ్రవ్రయందెడి మిన్నురుగ్రామమి త్రుకు పొరువారియుండెను. పడిపోయిన చెట్లు, కూలి పోయినయిండ్లు, చనిపోయిన జీవరాసులను జూచి ముద్దుకృష్ణ కన్నుల నీరు క్రమ్మెను. సగము జీనముతో నటయుచుండు గోవులను, కొనయూపిరితోఁ గొట్టుకొను చుండు సన్న శివములను జూచి, చేయున దేమియులేక యా యువకుడు శోకించెను. పేదవారలం తమకుటీరము లుకూలి, తమయా న్నియంతయు నేలపాలగుటకు దిలపించుచుండిరి. భాగ్యవంతులకును వనట లేకపోలేదు. తమ కొట్టములు గూలి పశువులు మగడించినవనియు, గాద లుపడి ధావ్యాదులు మంట గలిసెననియు భూస్వా ములు పలవించుచుండిరి. గారివాసకు గాసివొందని గృహస్థు లచట నెరుచులేదు. వట్టపడినవారి యొగక్షే మమరయుచును, కష్టవశే నున్నవారికిఁ జేతనైననాయము చేయుచును ముద్దుకృష్ణ తనయింటి దెసకుఁ జోయెను. ఇత్రువతిని యిల్లెవృట మన్నది? ఆ గ్రామమందలి గృహములలో మేటి యనఁడున వారి మేడ, ఆనవాలుపట్టు టకు వలనుపడని విధమున నేలపాలయ్యెను!

శిథిలమైన యాగృహము నొద్దఁ జేరి, యచట ప్రభాతభాను వెనుట నిలుచుండునపుడు, పాపము ముద్దుకృష్ణకుఁ గన్నుల నీరు క్రమ్మెను. "ఆహా! దైవ మీకుటుంబమున కంతటి యాపద తెచ్చిపెట్టెను! మా ప రిధికులవలెనే మాగృహమును జితికి నేల పాలయ్యెను. అప్పుల వారిచే కాగల కార్యము గారివాసయే తీర్చినది! దైవ సంఘటనలు చాటఁ గూడనిగదా? ఐన వగచిన పని యేమి?" అని యతఁడు వైర్యము తెచ్చుకొని, ఇత్రును తన నేమమెఱిగి సంకెనుచిన యింటి వారలకుఁ దా నింటి పనులందుఁ దోడ్పడెను. ఎట్టి విపదకలయం దైనను సజ్జనులకు సర్వైర్యాచరణమున కవకాశములు గలుగుచునే యుండును. తమ యిల్లు పోయినను, కడ్డ

గానె నిలిచి యుండుట కరణంబులను సంతోషించెను. ముద్దుకృష్ణ మనమున నపు డొక సత్కార్యాచరణమును సంకల్పించు కొనెను. పర్యవ్వును కోలుపోయి యల్లాడుమండలి యా గ్రామమునది పేదవారల నతడు రప్పించి, కొన్ని దినముల ముఖము వారికిఁగానలసిన వస్తు వారికిచ్చెను. ఈ పుల్కపాపాఽయ్యమే యా పేదలకు పదితొంక నుండెను.

ముద్దుకృష్ణ కిప్పుడు తన యూరివారల నుద్ధరించుటయే ముఖ్యకర్తవ్య మయ్యెను. తన పెరఁబోలిన తోటలలోను బడిపోయిన చెట్లు, ఇండ్లు కట్టుకొనుటకై పేదల కరణ దిచ్చివేసెను. అందు వలన నందఱికి నీమేలు సమకూరెను. చెట్లు పడుటవలన నడచుటకు వల నుపడెడి ప్రదేశములు కీక్రమెనక్కఱబడెను. తమ కిన్ని విధముల కోట్పడిన యా పరోపకారియడ నందఱికిని గౌరవానురాగములు మిక్కిలివయ్యెను. గ్రామముం తయు వెంటనే పరిశుభ్రమయ్యెను. కావుననే మిన్నగు గ్రామమున కుల్లి నయాసులు, దనిపోయిన జంతు కళిబరములు తక్కిన ప్రదేశములందువలె వారముల కొలది నేల నిలచియు, నీట మురిగియు దుర్గంధములు వెడఁ జల్లియు నొగవ్యాపనమునకు తొడియ్యక కీక్రమె భూగర్భమునఁ జొచ్చి, భూమికాలపుష్పముల కుపకరించు నెరుపునఁ బరిణమింప మొనరించెను.

౬

తనవాని సంభవించిన కొన్ని దినముల నెరకును మిన్నగు గ్రామమున ముద్దుకృష్ణకు తలయెత్తుట కైన తీరిక లేనంతి పని గలిగి యుండెను. కావుననే మనమున నెన్నిమాటలో బావాడేని నుండి యతఁ డనుకొనినను పోయి యాయన దర్శనము చేయ నలను పడకుండెను. ఒకనాఁ డతఁడు తీటిక వేసికొని, బావాడేని జూచెను. బావాడీ మంచముమండి లేవలేక పోయినను, చిటునవ్వుతో ముద్దుకృష్ణను నుకల ప్రశ్నము చేసెను. గారివాన రాత్రి తిరిగిన దబ్బవలన బావాడీ కాలు వాచెను. ఇన్ని దినములనతడును ఆయననీను మారయకుండుటకు ముద్దుకృష్ణి కొచ్చుకొనెను. బావాడీ చానినివారింది, మద్దుకృష్ణి నీవు గ్రామమునకు చేయు నీవా సమాచారము నాకు

దలిసి సంతోషించిరి. ఈతాపత్రయముచేతనే నీ ముద్దు ముగమున ముదిమి గానవచ్చుచున్నది! నీ పరోపకార మిది గారివాన రాత్రియే వా కగపడినది. ఒడలుదాచు కొనక ప్రవాసేన చేయుచుండుము. ఇదియే నిజమైన పొరుషును. దీని వలననే నీకు శత్రుసంహారమును, మిత్ర సంపాదనమును కేటానును. శత్రువు లనిన జ్ఞప్తి వచ్చినది మీ వ్యాజ్యము సమాచార మేమైనఁ దెలిసినదా?"

ముద్దుకృష్ణ "చిత్రముగా నున్నది. ఏ సమాచారమును తెలియలేదు. ఒక స్నేహితుఁడైనను తెలియఁ బడి చినాఁడు కాదు. తంఱియుఁ జూచును గూడ లేవు!"

బావాడీ:—“మన కిదివరకు బాగా తెలిసినది కాదు. గారివానకు తంఱి తీగలు తెగిపోవుటవలన తంఱి వచ్చుచుండుట లేదు. ఆ కారణముననే రయిలు కూడ లేదు. కావున జూచును లేవు. దీనికి నీవు పరిత నింప నక్కఱ లేదు. మీరు మంచి దినములు తిరిగి చూచును.

“దేవుడే! గలిచినాము!”

ఈమాటలు చావాటి పెదవుల నుండఁగనే తిపా
లుజవాను బాబులకుఁజెందినదచ్చి ముద్దుకృష్ణ చేతనుంచెను.
తంఱి విప్పుకొనుచునే యా యువకుఁడు ఒక గంటిడిఁ
“దేవుడే! గెలిచినాము!” అని యావందాస్రవులు
చాల్చుచు, బావాటిని కొఱిలించుకొనెను.

బావాడే వారి వధివంటిది “ ఎంతబాధపడితివి
విడ్డా! నేటితో మీ కుటుంబపు బాధలు పరిసమాప్తి
కొందవని, ఎల్లకాలము ననుపన నిశ్చలేనా? నిండు వెన్నె
లలు కురియు నుండఁగా నీక్షుమె రారాజును తోలిన
నీకీర్తి ధగధగ మెఱయఁగలదు! లేలెమ్మ!” అని కన్న
తండ్రి కొమరుని లాలించునట్టుగ నాయువకుని లాలించెను.

అంత-వారిరువురు నిట్లు సంభాషించిరి. ముద్దు
కృష్ణ “దేవుడే! ఈ రెంతిలోను బాబులలోను గల సమా
చారములు సర్వమేనా! మా సంసారమున కెన్నఁటికైన
సౌఖ్యదీపములు వచ్చునా? ఆ నెల్లారు వారి చేతులలో
నుండి మాకెప్పుడైన విముక్తి కలుగునా?”

బావాడే—ముద్దు! నీజేల యింకను పండియ
పడుచున్నావు? కాలచక్ర మెప్పుడును ఒకరీతికే తిరు
గదు. నెల్లారునగర మెట్లు నష్టపడినదో మనకుఁ జెలిసి
నదిగదా. చూచి వచ్చిన చెంగారెడ్డి చెప్పినాఁడు, పాడు
పడి పకలగుర్గంధములకు మూలకందమైన యా నెల్లారు
నగరమునకుండు క్షుగ్రాదు మగు మన మిన్నారె మిన్నగ
నున్నదని చెప్పెను. కావుననే, పిల్లలు మాడ

‘నెల్లారు నేల పాలై నే,
మిన్నూరు మిన్ను ముట్టును!’

అని దీగులలో పాడి సంతసించుచున్నారు.

“ముద్దు—దేవుడే!

‘నెల్లారు నేల పాలయితే మిన్నూరు మిన్ను
ముట్టును!’

అను సామెత కింకేమైన అర్థము చేయవచ్చునా?
మాదికోఁగులు నెల్లారులో నిభుడు పొందిన నష్టమునకును
మాకిపుడు లభించిన లాభమునకును, ఏమైన సామ్యము
చెప్పుకొనఁగూడదా!”

బావాడే—“అర్థముల కేమి కొరుడే? అన్వయము
చేసికొను వారి చమత్కృతిని బట్టి సుద్దుల సారస్యము
తేటపడుచుండును! దీనికేమిగాని, నీకు సిరితోపాటిం
కొకశుభముకూడ సమకూరునట్లున్నదోయి ముద్దు! నీకు
చెప్పమఱితిని. నీకోఱకు రెండుమాఁడుపాదులు చెన్నా
రెడ్డి కలురుపంపినాఁడు. తుపాసు రాత్రిమండియును
నీపేరు వారియింట రామస్మరణ యైనదని చెప్పుచు
న్నారు. పిమ్మట వికూచి ప్రబలినపుడు చెన్నూరుగ
మమునకు నీవు నేవాసమితివారిచే కేయించిన ఫహాయ
ములన చెన్నా రెడ్డి నీకీర్త్యంతుప్రియుఁడైనాఁడు. నీకేవో
పెద్ద బహుమతి రెడ్డి యాయనవచ్చుటగ వినుచున్నాను.
అన్నిటికేమిగాని, నీకొక బహుమాన మిచ్చిన సత్కృ
తచుము సుమీ?”

ముద్దు: “అదియేది, దేవుడే?”

బావాడే: “నుఅచిలివా, ముద్దు! నీహృదయేక్వరి
శ్యామలయె!”

2

ఇంత గాలివానకొట్టి ఇన్ని దురవస్థలకు దీనజ
నులు లోనయినపుడుగాని, చెన్నా రెడ్డికి ముద్దుకృష్ణ
యెడల దురభిప్రాయము పోలేదు. అవాదిగా నెల్లారు
చెన్నూరు రెడ్డుకు, మిన్నూరువారివీధి వైరములు గలవు.
కాలానుగతముగ నది సమసిపోయెడినె. కాని, పారు
వమె ప్రధానమైన యా రెడ్డికులకేఱుటలకు పూర్వవైర
ముల పెనయచుండుటయే తమ కులభర్యచుని తోచె,
వారు, తదనుగుణముగ నడచుకొనుచుండిరి. ఐనను, చెన్నా
రెడ్డి మనసునకు ముద్దుకృష్ణ ప్రజ్ఞానుగుణములు నచ్చి
ఆ యువకునకు మంచి యరణముతో దన మమమరాల
సోపంక నిభుడతఁ డుద్దుఁడయ్యెను. ఇంతలో ముద్దు
కృష్ణ సంసారస్థితిగతులు వ్యాజ్యపు తీర్పుమాలమున
బొనుపడుట కూడ తలస్థించెను. కావున శ్యామలా
ముద్దుకృష్ణుల పరిణయపుసమాచారము జనులు విని
మిక్కిలి సంతోషముతో,

“నెల్లారు నెల్లారు నేలపాలై నపుడు,
చెన్నూరు మిన్నూరు చెలిమితోనుండు?”

అని పాటలు పదములు పాడుకొని, వికోదంప సాగిరి.

ముద్దుకృష్ణ తన మనోహరిణి క్యామల తనకులభిం చుటకెంత మువకుండినను, తమ మండల మెట్టి కష్టదశ యందుండెనపుడు తాను వివాహార్థిగము లనుభవించుట యనుచితమని నమ్మి, తా నొకవర్సరము మాకును పెండ్లి మాట తలపెట్టనని నిశ్చయము చేసికొనెను. దీనివలన స్వతన కవిజన హృదయములకు గొంత యాకాఢిగము గలుగునటు లయ్యెను. కాని, బావాజీ యొకవాడు ముద్దుకృష్ణను చిలువనంపించి, “బాబా! నిన్ను గుఱించిన నా కోరిక లన్నియు నీడేరను. నే నిపుడు దూరదేశయా త్రకట్టవలసి యున్నది. కన్ను కండ్రివలె నీ పెండ్లి కన్ను లారగాంచి మఱి పోవలెనని యున్నది!” అని పలికెను. బావాజీ యభిప్రాయము తెల్లంపఁ గలుగుట ముద్దు కృష్ణకు మహాప్రసాదము. కావున శీఘ్రకాలములోనే క్యామలా ముద్దుకృష్ణుల పరిణయ ముచి వైభవముగ జరి గెను. ముద్దుకృష్ణ సంతోషము విన్ను ముట్టునట్లుండెను. బావాజీ యానందమునకు పేరలేనట్లుగ దోచెను.

౮

ఒకనాడు బావాజీ ముద్దుకృష్ణకు సత్తమాన మం పెను. తుపానురాత్రినుండియు బావాజీకి దేహస్వాస్థ్య ము రిప్పియుండెను. వాటిరాత్రి తగిలిన దెబ్బవలన నతని కాలు వాచెను. ఎన్ని చికిత్సలు చేసినను ఆవాఁ ట్టియకుండెను. జ్ఞానవై రాగ్యవిషయములంకాదేక వైద్య మునందును ప్రవీణుడని బావాజీ యా ప్రాంతములందు ప్రసిద్ధి కల్గెను. ఇత యొకవిద్య యాతని సొమ్మే. ఇన్ని విద్యలుండియు బావాజీ తనకాలు పెమ్మనిపము కొనలేకుండుటఁ జూచియందలు నాశ్చర్యపడిరి. బావా జీ క్షిప్రాంతము లందుండుట కింక నిష్టము లేదనియును, కొలది కాలమున నే హిమాచలప్రాంతములకో వెడలి పోమన్నాడనియును పలువు రనుకొనిరి. ఇట్టి వారిలో ముద్దుకృష్ణ యొకఁడు.

కుటీరము సొచ్చి బావాజీని చూచినంతనే యేల యో కానిముద్దుకృష్ణ కావాడు చూపుము పొంగిపొరలి

వచ్చెను. బావాజీ కాలు పొంగియుండెను. ఆయన ముఖ మున భవభీతుఁగానబడెను. పెదవులయందు క్షత్తిమ తోఁప కుండెను. ముఖము వివర్ణత నొందియుండెను.

దైవ్యముచే దహఁబడిన గొంతుతో ముద్దుకృష్ణ, “దేవుణ్ణి! ఏల మీరెటు లున్నారు? మీ యారోగ్యము క్షీణించుచున్నదే. మనకు వ్యాపకలవోంది యున్నదే. మీ నేవ చేయుటకు నేను సంసిద్ధుడను.” అని చెప్పెను.

బావాజీ: “బాబా! భుక్త్యురాసుగ్రహ మిట్లు న్నుది. నేనిక నీదింపను. నీతోఁ గొన్ని రహస్యపు మాటలు చెప్పి మఱి ప్రాణములు విడిచెదను.”

బావాజీ కిపుడు బలహీనత హెచ్చుచుండెను. అవేషంతో దుఃఖ ముహ్సాంగుచుండెను. కంఠస్వరము హీనమయ్యెను. అతని కయ్యయొద్దకు ముద్దుకృష్ణ వచ్చి వినుచుండెను.

బావాజీ: “నేను విన్నూరి కడ్డనంశమువాడను.” అని యారంభించినతోడనే, ఆశ్చర్యమున ముద్దుకృష్ణ లేచి, “నేనెన్ని మారులో అట్టి అనుకొంటిని. కాని, చెప్పండి.” అనెను.

బావాజీ: “మల్లారెడ్డి కేష్ణుడు పుత్రుండను. —” అని యతని నోటినుండి రావేగమె, ముద్దుకృష్ణ ఒకగంతుతో దోయి, కోగిని నాగిలించుకొని, “తండ్రీ! ఏల నీవిత కాలమునకును నీ సంగతి మఱుగుపఱచితిని? జనమని వలెనే నిన్ను హృదయమున భావించుకొంటిని. ఇంకను చెప్పండి!” అని పలికెను.

బావాజీ: “మన కుటుంబపు స్థితిగముల తార మారగుచుండుటచేత, నాకెంతిమీద కోరిక ననింది, దేశ ములపాలై పోతిని.

ఉత్తరహిందూస్థానమేగి, కొందఱు మహనీయుల యనుగ్రహమున యోగకాస్త్ర మధ్యగించి, వైద్యకాస్త్ర రహస్యము లనేకములు గ్రహించి, దేశసంచారముచేసి, చిరకాలమునకు మరల నీప్రాంతముల కేతెంచిరి. అప్ప టికి మనపెద్ద లనేకులు గలిందిరి. చిన్నలలో పలువురు కుత్సిరేవృత్తులఁ దగిలి, కుటుంబ భవమును కొల్ల పెట్టుచుం డిరి. నీవు బాల్యముననుంటిని. సన్నాపిస్తినను కుటుంబ

గౌరవమును, నీవుకొన్నదినిగోరి, ఇవట నేనిలిచియుండుట కుద్యమించితిని. అట్టికొ, ఏప్రకారమున నేదర్శించుటకుఁ బోయినను, మనస్సుచూత్ర మివటనే యందుపడుట స్పష్టము. కావున నిరటనే ప్రవృత్తముగనుండి, నీ నేమూరయ్యెను, లేనిపోని సంబంధములుచూత్రము కలిగించుకొనక, నామార్గమునఁ జూచుకొనుచుండుట లెస్సయని మనస్సును సమాధానపఱచుకొంటిని.

“పూర్వము నన్నెఱింగిన పెద్దలు గతించుటవలన నన్నీమూలవాక్రమమున వెనుకను గుర్తింపఁజాలరైరి. అందుచలన మెల్లఁగ నిరట కుదీరము వేసికొని ఒకకన్ను నీమీదను, ఒకకన్ను పరమాత్మునిమీదను నుంచి దినములు గడుపుచుంటిని. మెల్ల మెల్లఁగ నీతోన్నేహము కలిపితిని. ఎప్పుటి కప్పుడు నీమనస్సుగ్రహించి, అది సవ్యార్థమునఁ జరించునటులు పదిలపఱచుచుంటిని. ఇదియే నా ముక్తి మార్గ మనుకొంటిని. చెప్పుట కేమి యున్నది? ఇప్పటికి నా యైహికకష్టములు తీతినవి. నామనస్సు కుదుటఁబడినది. ఇంక మృత్యుముఖము నపేక్షించుచున్నాను.”

తండ్రికొడుకు లిరువురి కన్నులమండియు వశ్రుకణములు సంతతి భారగ నొలుకుచుండెను. అంత పుత్రుఁడు తీజనిమోహమున జనకుని కాఁగిలించుకొని, “నాయనా! కొన్ని దినములైనను నే నీనూతన బాంధవ్యపౌఖ్య మనుభవించగూడదా? మీ చురణమున కింతటి యాకస్మికత్వ మేల?” యని యడిగెను. బావాతీ, “నాయనా, అట్లా నముచే నీ వదుగురువ్వాళ్లు! నా గడువు సమీపించినది

గావుననే, మనసంబంధ మిప్పుడు బయలుపడిన దనుకొనఁ గూడదా? భూలోక నివాసముతోఁ దనివిఁ జెందితిని. అది యెంత దీర్ఘమైన వంత దుఃఖావహము!

“కుపాసురాత్రితో నాకు కీచితము రెన విముఖత్వము గలిగెను. ప్రభవ్యరక నందినటులైన ప్రకృతినోదరి నీ కన్నులతో నేఁ జూడవోల్లను! నశించిన గృహములు, భవనములును మరల వెలయఁగలవుగాని, దీర్ఘ కాలము పెరిగి లోకమున కలంకారధూతములై ఒక్కపెట్టున నశించిన యా మహాస్మిక్షములు తిరిగిరావుగదా. పెక్కిండు జనులను, నోరులేని తీవరాదులను ఈ కుపాసు తన పొట్టఁ బెట్టుకొనెను. నోదరవమానులను పీరదపటితో నే నేలఁ పోఁగూడదు? వారిది నిర్బంధమరణము, నాయది స్వచ్ఛందము!

“వ్యామోహమునఁబడక, నన్నింక వదలివేయుము. భరణిని జరకాలము భర్తమునకై ధైర్యమునఁ బోరాడుము. నిరతము నీకు జయమగుగాక శ్రీహరి!”

మాటలు పూర్తిగాక మున్నే, బావాతీగొంతులో గుర్రకపుట్టెను. చూపు వికారమును బొరపెను. బావాతీ పరమపదము నందెను.

మిన్నూరు బాట చక్కఱ నూతనముగ పెద్దపూధి వెలసిగది. అవట నోకముకము స్థాపించి ముద్దుకృష్ణ రెడ్డి, కాశ్వరముగ దానిని జరుపుటకై యేర్పాటుగా చేయుచున్నాడు.

క్రంభజన్ముండవైనంతః గొడువయేమి? - బ్రహ్మకులభూషణుండవు, పావనుండవు
శత్రుగురుండవు, శాత్రువిశారదుండవు-శిష్యవత్సలుండవు, కేముషీమదగ్ర
గణ్యుండవు; కాని, లోప మొక్కండుగలదు-నిర్మలము, నిష్కళంకము, ధర్మయుతము
నగు భవచ్ఛరితంబునం దరసినూడ-లోపమాత్రంబు కా దతిలోకపాప
పంకనంకలుషితమూ కళంకమద్ది-న్యాయమనియెడ, దుష్కృత్తిపోయఁబోకు
నచ్చఁజెప్పెద నది కప్పిబుచ్చఁబోకు-నిక్కమో, కాదో, నీమది కెక్కనేని
యందలి నిజానిజంబులు నరయుమయ్య, పిన్ననాఁ డున్న నెయ్యంబు విడచె నంచు
ద్రుపదుపై దోషమొక్కటి రూఢిపఱచి-పట్టిపగదీర్చుకొన వానిఁ బట్టితెచ్చు
ఘనుఁ డెవఁడొక్కో నాశిష్యగణమునంద-టంచుఁ దలపోసి యందు సమర్థుఁ డొక్క
పాఠ్యుఁడేయని నిశ్చయపఱచి యతని-నద్వితీయాశ్రయవిద్యారహస్యవేది
యగునటులు శిక్షగఱపితి, జగతి నీకు-సాటియగు మేటిలేడు, ముమ్మాటికనుచు
దంభములు పల్కితివిగదే కుంభజన్మ!

అల్ల జగదేకపీరుఁ డైనట్టివాఁడు-అర్జునుం డొకనాఁడు వాహ్యశివెడలి
మగ్గుడి నీమొడ కరుదెంచి మొగమువ్రేల-వైచి, నీతోడ నేమనిపల్కినాఁడు?

...

...

...

...

అయ్య! గురువర్య! నను భవవైకపీరుఁ-గా నొనర్చితిసంటివి కల్లయయ్యె
నన్ను నిన్నును దలఁదన్ని యున్నవాఁడు-ఉన్నవాఁ డొకఁడో నొకపిన్నవాఁడు
అన్న నామాటలాలించి యతనితోడ-నరిగి గురువర్య, యెవ్వని నరసినావు?

...

...

...

...

అధికభక్తిని మృద్విగ్రహం బొకండు-దారించి, యదే భరద్వాజఁ డదై
తనకుఁ గూర్చుగురుండని తలఁచి తలఁచి-నిర్వలమనస్కుఁడై మది నిన్నె నమ్మి
యొక్కబయలునఁ దనవిలు నెక్కువెట్టి-అనుపమానాశ్రయవిద్యారహస్యమెల్లఁ
ద్రుభవనస్థలులను నన్ను తించునట్లు-నశ్రుసంధాన మొనరించునట్టివాని
వీరరసమెల్ల మూర్తీభవించువాని-సాధుశీలుని యొక్కనిపాదరాజ

మాణవకు నేకలవృద్ధి మహితయశుని-గని, పులింగన్న హరిణంబు ననుకరించి
 భీరచిత్తుండవై నేటు చేతకాక-అసహనాంకురములు మది నాక్రమింప
 కల్మషరసంబు పై కుటుకంగనీక-కపటచిత్తుం డవగుచు రక్క-సునిపగిది
 కపటమాహేంద్రజాల మొక్కఁడు రచించి-యతనిచెంతకుఁజని పరమాపుభంగి
 పక్కితివి ప్రేమరస ముట్టిపడెడునట్లు-ఓ నిషాదకుమార ! రమ్మాయి, నీదు
 భవ్యతరశర విద్యాప్రభావ మరయ-నచ్చెరువుదోచె నినుఁ జాలమెచ్చుకొంటిఁ
 దావకీనాశ్రుగురుఁ డెవ్వరో వినంగ-తహతహం జెందుచుండెఁ జిత్తంబు మిగుల
 జెప్పఁ గదవయ్య, నీదు దేశికునిపేరు-అనుచు నీవాడునుడుల గూఢార్థ మెఱుంగ
 నేరక, నమాయికుఁడుగాన, నెమ్మికోడఁ-జెప్పెదను బ్రాహ్మణోత్తమ, చిత్తగింపు
 తండ్రియు, గురుండు, వైవము తలఁప నాకు-భవ్యచరితుండు కుంభసంభవుఁడు గాదె ?
 అతనిమూర్తి నె హృదయంబునందు నిలిపి-నిరత మాతని మదిని ధ్యానించుకొంచు
 గంటి శస్త్రాస్త్రకళల నన్నింటిననుచు-ముకుళితాంజలియై నీదుమ్రాల నిలిచి
 పలుక, సెహబాసు, మెచ్చితి వత్స ! నిన్ను-కుంభసంభవుడే నీకు గురుఁడయ్యెని
 అల్ల కలశిజాడనునేనె యగుదుఁగాదె-నాకు గురుదక్షిణయొసంగుమీ కుమార !
 యంచు నీవాడ నతఁడుహర్షించి దేవ !-ఘనముగా నిచ్చెదను గురుకట్న మిపుడె
 తావకీనమనోవాంఛితంబుఁ జెప్పుడు-ధనమొ? ధాన్యమొ? వస్తువాహనచయంబొ?
 పశుగణమొ? భూములొ? యేదివలయునీకు-నదియొసంగెద, ననఁగ నేమంటివయ్య !
 వలదు నీవన్ని వేదియు వలదు నాకుఁ-గోరితి నొసంగుమీ కరాంగుష్ఠములను
 అనుచు నీవన, నతఁడు నితాంతభక్తి-అన్నమాటకు పె న్నియనట్టివాఁడు
 గాన తానన్నమాటకుఁ గట్టునడియె-గాని, లేకున్నచో దనకన్న లెఱ్ఱఁ
 జేసి, హా !! యట్లనా !! యని చేయిచఱచి-హుంకరించిన ప్రాణాలుచంకఁబెట్టి
 తోకఁజాడించి పోవకుండువె ? గురూజి ! వానిమించునుపాయ మెవ్వలనులేక
 ఎట్టిదుష్కృత్యమున కొడిగట్టితయ్య, కుడువనా ! త్రావనా !! యందుకొఱకు ? వాని
 ప్రేకు లిమ్మనికోరితి విప్రవర్య !-ఏకలవృద్ధి గురుభక్తి లోకమెల్ల
 నెట్లుకీర్తించుచున్నదో మెఱుంగుమయ్య, నీదుకొటిల్య మట్టులనే జగత్తు
 ఎటులు గర్హించుచున్నదో యెంచుకొనుము-ధర్మనూత్మ మెఱిగిన ధరణిసురులె
 హేయకృత్యంబులకు వెనుకొనుకున్న-నెన్నివిధములఁబడి తన్నుకొన్నఁగాని
 బ్రాహ్మణద్వేష ముద్వేషైఁ బ్రబలకున్నె !)

౧

అమరనాథుని ఆంధ్రజ్ఞానము, కవితావిమాటలు అతనిని బొంబాయి నగరము చెడుల పురికొల్పెను. కాని, కలకత్తాయందు ఊపిరి సలుపకుండ పనులన్న సమయమునందు, ఆ ప్రదేశమును వదిలి, బొంబాయి వీలచెడలెనో, అతనికి తన్నుగా బోధపడుచుండుటలేదు. ఒక దినము తయి ఉన్నప్పుటికి, బొంబాయి వీధులన్నియు తిరిగి మరునాడు శుక్రమవారమునాటి పాయంకాలమున, అమరనాథుడు, "టాక్ మహల్" అనుపేరుగల, పంట పూటింటికి వెళ్లెను. అచట తేనీద్రుగోలిన పిదప, అచటికి సమీపముగానే యున్న సమప్రతీరమునకు బోయి, ఒంటరిగా, ఒకస్థలమున ప్రకృతిసౌందర్యమును తిలకించుచు, అబోచనామగ్నుడై విశ్రేమించియుండెను. నిర్విరుద్ధ సభాస్మరణం డప్పుడే ఆ ప్రమించుచుండ, ఆకాశంవరియు నూతన కోభతో విలసిల్లుచుండెను. కుకపికాడులు తమ తమ కులాయంబులు తేరుకొనుటకై వడివడిగా పోవుచుండెను. ప్రకృతిసౌభవవ్యయము, విశేషమునందేకాక, మన అమరనాథు హృదయపీఠమునగూడ అధిష్టించియుండెను. ఇట్టిసమయమున అతిలాహ్యవతియగు నొకయువతీమణి రూపము, అమరనాథుని జ్ఞానస్మృతిమునకు గోచరింప, ఒకటి రెండ్రువులరాల్చి, అమరనాథు డారూపమునే తప్పనేయక మోచుచుండెను.

మన యువకుడు ఇంగ్లాండునుంచివచ్చి చాలాదినములు గాలేదు. ఇట్టి పరధ్యాన మనస్కుడగు అనురంధ్రుడు కలకత్తాయందు గొప్పరక్షకమును జేయుచుండెను. ఇటీవల నూలినముగా చిత్రపటముల వ్యాపారము గూడ పెట్టుకొనియుండెను. వృద్ధుడగు గంగోపాధ్యాయుడు, వర్తకమునందు, అమరనాథునికి సహాధ్యాయిగా నుండెను. ఇతనికి బుద్ధి బలముకన్న శరీరబలమే వేయి మడుగుల బధికము. కాన, అమరనాథునికి, ఈతనివల్ల మరియే సాహాయ్యము లేకపోయినను, నలయునపుడెల్ల ధనసాహాయ్యము మాత్రము కలుగుచుండెడిది. గంగోపా

ధ్యాయునికి, అమరనాథుని నవనడిక ఏమియు అర్థమగుట లేదు. కాని తనకు ధనలాభము వచ్చునంతికాలము ఆత నెటులున్న నేమియుని, ఆతని విచిత్రప్రవర్తనను గురించి, ఎక్కువగా, గంగోపాధ్యాయుడు ఆలోచించుటలేదు. పని ఎక్కువగానున్న సమయములందే, అమరున కొక చాలికా ముఖారవిందము, కట్టెడుటనిర్చి, తన్నెచటకో రమ్మనుచున్నట్లు పిలువ వినినవాడై, ఎట్టి ఆపనరమైన పనియున్నను పర, కలకత్తావది, తిత్తుడుమే ఆచారికా మూర్తిని చెవకుకొనయ, నూలినపట్టణములకు బోవుచుండెడివాడు. ఈవిధముగా, ఒకమారు "డాక్టరింగు"నకును, మరియొకమారు, హిమాలయప్రాంతములకును, ఇంకొకమారు ఇంద్రప్రస్థనగరమునకును, ఇంక నెన్నియో ప్రదేశములకు, అమరనాథుడు పోయియుండెను. కాని, తిరిగి నిచ్చునపు బొకమారు కన్న ఇంకొకమారు దుఃఖాకాంతుడై యుండుటయే కాని, అమరనాథుడును సైర్యమును పొందుటలేదు.

ఇంతవరకు పృథగంగోపాధ్యాయుడు అమరనాథుని ఏమియు అనలేకపోయెను. కాని ఈమారు, అమరనాథుడు బొంబాయివెళ్లుట మిక్కిలి పొరపాటుపని అని అతని సహాధ్యాయి తలచుచుండెను. ఏలయు, వార్తాపత్రికలవల్ల నాలుగైదు నాకల విదేశవస్తువులతో వర్తకులు నచ్చుచున్నారని తెలియుటచే, గంగోపాధ్యాయుడు రాబోవు ధనలాభమును తలచుకొని ఉచ్చాసపరియెను. ఇట్టి సమయముననే మరల మన అమరనాథుని కాలని దేవీమాత్రీ, హృదయస్థిమిది కోకిలను నిరసించు గాత్రముతో వచ్చిచటికో వీలిచిపట్టుయిన, వెంటనే, అమరనాథుడు కలకత్తాను వదిలి బొంబాయి నగరమునకు వెదలి పోయెను.

సంధ్యాసమయంబున, అమరనాథు డావిధముగా సమప్రతీరమున తన దేవీమాత్రీని దర్శించుచు, తన్నయర్థము నొందియుండెను. భాస్కరుడు పూర్తిగా, అపరచారిధిని గ్రుంగిపోయెను. సంధ్యచీకటులు నలంద

శుభ గ్రమ్మకొనకొచ్చె. అట్టితరి, అమరనాథుని చేపల గూడ అంతర్ధానమును, అతని పౌరయాతాళమును నీకటిగా తేసివైచెను. పశ్చాత్తాప వహ్నిచే, పౌర యము దహింపబడుచుండ, అమరనాథుడు నలుదిక్కుల బరికించిజూచి, తనమనస్సే ఇదివరకన్యాయముగా ఒక తీవ్రని బాధించినందులకై తన్నిటులు యారసపెట్టుచున్నదనియు, నిండమావుల వంటి ఇట్టి ప్రేమను నమ్మి ఇక నెప్పుడును స్వగృహమును, స్వదేశమును వదిలి రాగూడదనియు, వృథాప్రతిజ్ఞ చేసుకొనినది.

అమరనాథుడు “టూల్ మహలు” చేరువప్పటి కప్పుడే, గాఢాంధకారము నలుచెసలు దట్టముగా గ్రమ్ముకొనియే, విద్యుద్దీపము రెల్లెడ వెలిగింపబడెను. అమరనాథుడు భోజనకాలకుఁజొని, తనకొరకై వీర్పాటుచేయబడిన స్థానమున భోజనమునకై అసేమదాయెను. ఇంతలో, ఉదయము మెయిలులో నచ్చిన ఇతర అతిథులందురు విచ్చిర లోనికి వచ్చి వారివారి ఫలములయందు హర్షింపసాగిరి. అమరేంద్రు డాశ్చర్యముతో వారినందర కారుచుండెను. అమరనాథుని మేనమామ తాతయగు; ప్రాణసేహితురాలునుఅగు శరీమతుమారి, తనభర్తయగు ప్రతాపసింహునితోగూడ లోనికి వచ్చి, అమరనాథుని చూడకయే ఆతని ప్రక్కనే కూర్చుండిరి. శరీమతుమారి ప్రతాపసింహునివలెగాక అల్పసంతోషి, సదా మందహాసవనారవిందయై, చూపవల మనంబులు గంజిల్లకేముచుండెను. శరీమ తటాలున ప్రక్కనున్న అమరేంద్రునిచూచి, వికసితవనారవిందయై, “అమరా! ఇదియేమి తెలసి తెలంపుగా నీ వర్తనభాగ్యము మాకు నేడచ్చె. తొంబాయియందు నీకేమైన పని గలిగినదా! విద్వియాక్షేపముగా నున్నదా” అని ఒకదానివెంటకొటిగా, దువ్విరి యాతకుండు ప్రశ్నించి ప్రత్యుత్తరమునకు నరిక్షింపకయే, మరల “అమరా! మేము ఐదోమా ఆమెరికాదేశములందు, ఈ ఎనిమిదిమాసములును మిక్కిలి సౌఖ్యముగా, గడపితిమి. ఎన్నిమాచుట నీకు ఉత్తరములు వ్రాసివని ఒక్కదానికైనను ప్రత్యుత్తర మియ్యెనైతివి. నేటి ఉదయముననే ఇచ్చటికివచ్చితిమి. మిథునపుర పుష్పవనములలో నున్న మా పర్వ కుటీరమునకు, ఆదివారము బయలుదేరి

పోవుచున్నాము. అమరా! నీ నెన్నివిధముల ఎన్ని మారులు మా గృహమున కొక్కమారు రమ్మని నిన్నుబ్రతిమాలుకొనుచున్నను ఇంకను నీకు మాపై, అనుగ్రహము జనింపలేదు. ఈ మాత్రనను వచ్చెదవా రావా చెప్పుము. వత్తునన్నగాని, ని న్నీమారు విడువము” అని శరీమ నిర్బంధింప, అమరనాథు డాశ్చర్యముతో ఆయుననినిజూచుచు, “శరీమ! శరీమ! అంతగట్టిగా మాట్లాడకుము. ఇతరులకు మాడ మాటలాడుటకు, కొంచె ముకాళమిమ్ము. ఇచట మనము మాత్రమే లేము” అని ప్రతాపుని వైపునకు దిరిగి—“ప్రతాపా, ఇంత మాటకారి యగు శరీమతో పాపము నీ వెటుల వేగుచున్నావోకదా. నాకైన ఒక్కదినములోనే విచ్చి యెత్తిపోవుముమా” అని నవ్వుచు బల్కె శరీమ ఆ మాటలను చెనిదిట్టకయే మరల అమరనాథునితో, “అమరా, దీనికి సమాధముగా మేముక మేడను, అద్దకు దీసికొని యున్నాము. రేపు నీవు తప్పక ఆచటికి రావలయును. నాన్నేహితు రాండ్ర నందరిని చూచినయెడల నీవు మిక్కిలి సంతసింతుమని నేతలచెదను. వారందరూ హైందవ బాలికలే మమా! ఆమెరికా విశ్వవిద్యాలయములయందు తీర్థిల్లలెన వారు. వీరినైన జూచుటకు నీకు ఐతూహలము గలగుటలేదా” అని పల్కె మిక్కిలి ఉత్సాహముతో అమరనాథుడు “శరీమ అంతగా నన్నడుగవలయువా, అటులనే తప్పక రేపు సాయంకాలము మీ సదనమునకు వచ్చెదను కాని చాలి కలందరిని నీ వెవల కలఁగుకొంటివి. వారు యిచ్చటికి చేనికొరకై వచ్చిరి?” అని యడుగ శరీమ ఇట్లని చెప్పసాగెను. “ఈ బాలికలందరు ఒక సమాహముగా హిందూదేశ పరస్పర స్నేహితులై, ప్రతి గ్రామమునకు బోవునిచ్చతో ఇచటికి వచ్చిరి. హిందూ జాతీయ గూఢులను నురించియు, లలితకళల ప్రాముఖ్యమునునురించియు నీతో విత్కించుటకు వారు చాలా ఇష్టపడెదరని నే ననుకొనెదను. అమరా, నీకుమునుపటివాగ్ధాటియన్నదా? ఏమి నేను తెప్పువాక్యములు వింటివా లేదా? ఇంకను మునుపటి పరధ్యానము నిన్ను మదలలేదా? నీ కనురెప్పలేల పెట్టెలవలె బరువుగా నున్నట్లు కాన్పించుచున్నవి? అమరా! నల్లముం దేమైన నేదించితివా యేమి?” అని

శరీమ వల్ల దద్దరి అమరనాథుడు “శరీమ, నీల అట్లు నుచుంటివి” అతను. దానికి జవాబు చెప్పకయే శరీమ “అమరనాథా, కాంతి ఆచారిక లంబరిలోను చుక్కల లో చంద్రునివలె యుండును. ఆమె నయస్సునకు మో వును విద్యయు, విద్యకు తగిన సౌందర్యము, సౌందర్య మునకు తగిన విచయము, విచయమునకు తగిన దైవభక్తి గలిగిన సుగుణుని. ఆమెను చూచిన ఏటివారైన ఆమెను ప్రేమింప నుండ నుండజాలరు.” అని ఇంకను ఏమియో చెప్పచుండెను గాని పాపము, అమరనాథుని వీరుల “కాంతి” అను నామము సోకివంతనే, నిశ్చేష్టుడయి ఏదియో జ్ఞప్తికిరా అటు నిలవలేకపోయెను. కాని వెంట నే ఆచార్యుల బాసినయెడల శరీమ తన్ననునానించునని అతి కష్టముతో తన భావముల పైకి గాన్పింపనియక ఆమె కాంతిని గూర్చి చెప్పచున్న మాటలన్నియు మిక్కిలి ఆశురతతో వినుచుండెను. “అమరా, కాంతి నిజముగా ప్రేమనిధి, అనేక జాతీయకన్యల నేమకలును కొంటిని గాని వారయందు భారత రమణులయందున్న ఏదోయొక ఆకర్షణశక్తికారితోడియున్నది. అమరా! అది యేదియో నేచెప్పజాలను. ఆచెప్పజాలనిదేదియో అదియే స్త్రీకి నిజమైనభూమియని నే భావించెను. నేను మొదటి పారి కాంతిని కలుసుకొనినపుడు, “ప్రపంచము తన స్త్రీ యోగ్యులను పోగొట్టుకొనినపుడు ఆ యోగ్యుల తీర్థవాసి వలె ఈ భారతరమణి పాదసన్నిధి కేరెంచెననినే మరల భావించితిని” అన, అమరనాథుడు తన స్వాదయవేదనను పైకి గాన్పింపనిక, ఎంతయో శ్రద్ధతో వినుచున్నవానివలె నటించును. “శరీమ, ఎట్టికవులైనను, ఇట్టివర్ణనచేయజాలరు సుమీ. నీమాటలు నిజముగా మిక్కిలి ప్రశంసనీయములు” అని చిరునవ్వుతో బల్క, “అమరా, ఓర్పు నహింపుము. ఆమెను కేపు నీవు కలసికొనినపుడు నా మాటలయందలి విజానిజములు నీకే తెలియును” అని, మే మామెను ఇబ్బలే చేశమునందు కలుసుకొంటిమి. అక్కడనుంచి మేము ఇన టికి కలిసియే వచ్చితిమి. ఆమె అమెరికాదేశమునందు విద్యను ముగించినదట. అమరా, ఆ దేశీయూర్తి వదన ముందు నే నిదియని చెప్పజాలని ఏదోయొకశక్తి నాకు గాన్పట్టుచున్నది. ప్రపంచమున, సంసారమునందును వై

రాగ్యముగలిగి కాంతిలేని స్వాదయములతోనున్న మీ ంటి వారందరు వావర్దకు వచ్చినయెడల కాంతిని ప్రసా దింతునని చెప్పచున్నదో యనువటువంటి ఉత్కృష్ట మైన కాంతి సరళముల నూచన ఆమె ముఖములమున గాన్పించును.” ఈవలకులకు అమరనాథు డేమియు చెప్ప లేక మాగవానివలె ఆమె మాటల వినుచుండెను. శరీమ కుమారి ఒకనిముసమాగి మరల “అమరా, ఆమె సౌం దర్యము వర్ణవాతీతము. చంపక, విరజాత, మల్లె, గులారీ మొదలగు పుష్పరాజముల పరిమళము మిశ్రమమైన ఎటు లుండునో, ఆమెయందము అటులుండునని అనవచ్చును. మంచిగంధపు వాసనతో గూడినమందలయూనిలముసర్వేంద్రియముల కెట్టి హాయికొనంగునో, ఆమె సౌగంధ గూడ అట్టిదియే. మాధుర్యనిర్మలత్వములు ఒకదానియం దొకటి రీతమై ఆమె సౌందర్యముగా మారియుండును. ఆమె నయనములు తామరచేకులవలె సోగలు గాకపో వచ్చును. కాని అవి నిశ్చయముగా, ధవళకాంతియయ మగు పరిమళార్థము వెలిపుచ్చు తారకచిన్నములని చెప్పవచ్చును” అనెను. అమరనాథునిమనోవేదన మితిమీరు చుండెను. వేయివిధముల దాని వణప బ్రయత్నించుచు, అమరనాథుడు, “శరీమ, ఆ యువతిని నీవు మోహిం చుటలేదు గదా! కాని ఆమె నీవలె మాటకారి గావని నే ననుకొనెద” అని హాస్యమునకై పలుకునట్లు నటించెను. శరీమయు మెల్లగా “లేదు అమరా, ఆమె నావలె మాటకారి కాదు. ఆమె ఉచ్చరించునదికొన్ని వాక్యములే వినును, అవి మిక్కిలి భావగర్భపూరితములుగా నుం డును. ఇక ఆమెపై నాకు మోహించుటవా వినుము” అని ప్రతాపపురికై పునకు దిగి, “నాథా, నేనిపుడు చెప్ప బోవునది మీకు నాపై అనూయ కలిగింపదని నేనమ్మెద. నేనే పురుషజన్మమేగైన నైన, ఆమె నన్ను ప్రేమించి నట్లైతే, ఆనేకుహిమాచలపర్యంతము, నాకంటె అదృష్ట వంతుడు—ఏవిషయమునందైనను గానిమ్ము—మరియొక డుండబోడని, నిశ్చయముగ, నిర్భయముగ, నిస్సందేహ ముగ చెప్పగలను.” అనెను.

ప్రతాపసింహుడు, శరీమ. ఎంత మాటకారియో అతే వంత మోసప్రతిముగలవాడు. అమరనాథుని ఓర్వంత

దొరులు అట కలుసుకొనికో, ఆవాడే వారి కన్యవ్యా
మరాగ మదయించెను. అనేకదినములు, వారందొరులు
కలసి మెలసి యుంటుండే కాంతి అమరనాథుని సుఖం
నిధిగా పూర్తిగా తెలుసుకొనినదై ఎన్నడైన అట్టివాని
చెట్టపట్టుభాగ్యము తన కబ్బువా యని విచారించు
చుండెను. తనపై ఎట్టి యమరాగ మున్నదో, ఆ విధము
గనే స్వదేశముపై గూడ అమరనాథునికి మిక్కిలి అభి
మానమున్నదని ఆమె తెలుసుకొనెను; దినములు గడి
చుకొలది అమరనాథునికి కాంతియందలి గాఢప్రేమయే
దేశాభిమానముగను, దేశాభిమానమే కాంతిపై అమరా
గముగను పరిణమించెను. వాటిని, అమరనాథుడు విడ
దీయజాల దయ్యెను. కాంతికి అమరనాథుని దివ్యమంగళ
విగ్రహమునే కన్నుల కనివి దీర జాడవలెననియు, ఆతని
మృదు మధురవాక్కులనే పదా విసవలెననియు తప్ప
మరి వేరుకోరిక లేకపోయెను. “దెప్పిమోనా” కేమాత్ర
ము తీసిపోని కాంతి “ఒక్కల్లా” కెనయగు తన అమర
నాథుని వాక్కుధారసము గ్రోలుచు, హింసాదేశనర్తి
యందు ఏదో యొక భూరసంగ్రామమున అమరనా
థుడు మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి నొందుననియు, ఆతని మాట
మున తానుకూడా ఏదియో గౌరవ పదవి నలంకరింప
గలననియు తలచుచుండెను. కాని రాజోపమన్న చెట్టి
పాత్రో నిర్ణయింపజాలకుండెను. అమరనాథుని స్నేహము
లభింపని పూర్వము కాంతి యెన్నియోమారులు తన
భావికాలమునుగూర్చి తలపోయ సమకట్టినను, పరిణా
యము తప్ప మిగిలిన విషయములే ఆమె తలంపునకు
వచ్చుచుండెడివి. ఇప్పుడో, ఆపార్శ్వకలు అమరనాథుని
నామస్మరణతప్ప మరెయేమియు ఆమెకు రుచింపవయ్యె.
ఒకానొక దుర్దినమున అమరనాథుడు విచారాకాంతు
డై ఆమెకడ కరుదించి గద్దవకంఠముతో మెల్లగా
“కాంతీ, నన్నేదియోపికావ మావహించి నన్ను విడేక
ములకు పర్యసంగ పరిత్యాగిస్తే పోవ ప్రేరేపించు
చున్నది. పర్యవ్యాప్తి యగు పర్యేత్యుడుగాని, మనుష్య
మాత్రుడుగాని మన్నింప అర్హులరేని హృనికృత్యమును
నీ యెడ నేజీయ సమకట్టుచున్నాను. ఎన్నడులేని నా
అంతరాత్మయే న న్నిట్టి పని జేయ ప్రేరేపింప నే నేమి

చెప్పగలను. కాని కాంతీ, నా మనోహారిణీ, నేను నిన్ను
ఎడదానీ పోవునంతమాత్రమున నీ ప్రేమపాశములను
ఖండింతునని తలంపకుము. ఇదివరకున్న వేయి మడుగు
లధికముగా నిన్ను ప్రేమించెన. ప్రేమగాను, నిన్ను అనా
ర్థికలు నా హృదయ పింహాసమున వృధిప్తింప జేసి
యారాధించెను. నీవు తప్ప వాకిక వేరుదైనము లేదు”
అని చెప్పెను, ప్రత్యుత్తరమును నిరీక్షింపకయే ఆశ్రు
పూరితములైన శేత్రముల దుడుచు కొనుచు దిరదిర వెడ
లిపోయెను. కాంతి కిదియంతయు స్వప్నమువలెదో చెను.
వెంటనే చైతన్య విహీనయై భూమిపై బడిపోయెను.
కొంతవడికి, తెప్పిరిలి లేచి జరిగినవంతయు జ్ఞప్తికి
చెచ్చుకొని కన్నీరు మున్నీరుగా దుఃఖించెను. అమరనా
థుని కఠినహృదయం దినికాని, కపటాత్ము డినికాని
కాంతి నిందింపలేదు. అమరనాథునిపై కాంతి ప్రేమ
మన్నమైన మానవసంబంధమైనది కాదు, అది కళంక
రహితమైనది. పదిత్రమైన పరలోక సంబంధమగు ప్రేమ
కాన ఉదారహృదయముతో తన ప్రాణనాథుడు చేసిన
పనియం దిడుమంతయు తప్పులేదని ఆమె తలచెను.
బుద్ధిని బృహస్పతిని, ఓర్పున భూదేవిని బోలు కాంతి
“నా జీవితేశ్వరునకు, ఏదో కార్యవిర్యహామం దుత్సా
హము గలిగినది. కాననే, ఆతనికి స్వేచ్ఛయందు భూదే
వెచ్చగలిగినది. నాఅమరుని సంతోషమే, నాకును సంత
సమునగూర్చును గాన, నిజముగా మనోవాక్కాయ
కర్మలతో నే నతని ప్రేమించితి నేని ఆతనికార్యముల
కన్నటికి ఎట్టి అటంకమును పెట్టరాదు” అని తలపోసి,
నెలపు పుచ్చుకొనునప్పటి ఆశీర్వచనవాక్యములుగా
“అమరనాథా! నీవు నాయెడల ఎట్టి అపచారమును
జేయలేదు. ఆలోచించినయెడల ఎంతయో ఉపకార
మొనర్చితివి. నా జీవితమంతయు, కోటిమార్గ పకాళ
మానమున ధవళకాంతితో నింపితివి. నా యీ పదిత్ర
ప్రేమయే నీ మైట్టి భూరారణ్యములయందైనను అంగ
రక్షకునివలె రక్షించుచుండును. అమరా, నా కొక్కనె
మును మాత్రము ప్రసాదించుము. అదియేనన; యీ దీను
రాలగు కాంతిని మడుపకుము. నిన్నీ అన్యమున మరల
సందర్శించుభాగ్యము కలటో లేదో నే చెప్పజాల. ఏది

ఎటులైనను దీక్షములతోగూడ క్షీణించినటువంటియు, ముదిమి చావులవలన భయములేనటువంటిదియు నగు గాఢప్రేమతో నిండిన నాహృదయమును నీ కర్మము చేయుచున్నాను. అల్పముని నిరకారింపక స్వీకరింపకుమని తెలుచుచు నిరమించుచున్నాను" అని లేఖ వ్రాసి అమరనాథునికి పంపియుండెను. ఈ వాక్యములే, అమరనాథుని హృదయమున లోతుగా నాటిపోయెను. కాంతిపై నానాటికి అతని ప్రేమ శుక్లపక్షపంద్రునివలె, దినదినాభివృద్ధి నొందసాగెను. దేవతాస్వరూపిణి యగు తన కాంతితప్ప మరి ఇతరు లెవ్వరు అట్టి ఉత్కృష్టభావములతో నుండిజాలరని అమరనాథుడు నమ్మియుండెను. నా లోకరినోకరు ఎడబాసినపిమ్మట దివము లే విధముగా గడచినచో, అమరేంద్రునకు తిన్నగా జ్ఞప్తి యుండులేదు. కాని హృదయమేదన భరింపరానిదైనపుడు అమరనాథుడు హింసాదేశమును వదిలి ఇంగ్లాండునకు వెడలి పోయెను. ఎప్పటికైనను, కాంతియొడ ఆ విధముగా ప్రవర్తించినందులకు తా నేమాత్రము కారణము కాదనియు, ఏదో విశాసము తన్నావహించి అటులు చేయించినదనియు అతని సంపూర్ణవిశ్వాసము. అట్టి తన ప్రవర్తన తప్పనియు అసత్యమైనదనియు కర్మజనియు, దుష్టత్వజనియు, మరియు వేయివిధంబుల తన్ను తాను నింపించుకొనుచుండెను.

ఇంగ్లాండునందు కొన్ని వల లలులనే గడపి తుడకు ఎంత దూరాలోచనచేయక కాంతిని ద్రోసి పుచ్చెనో అట్టివిధముగానే నీర్వియాయను శైలియను కన్యకు, అనాథబాలిక యని కనికరించి, పరిణయంబాడెను. కొలది దినములు మాత్రమే వారిరువురు సౌఖ్యముగా నుండజాలిరి. వెంటనే పశ్చాత్తాపపీషితే, అమరనాథుని హృదయము దగ్గము కాల్చొచ్చెను. కాంతి దేవీమాత్రిని తనయ్యటయినను నారాధితులవలనను, ఆమెనే అహర్నిశలు స్మరించుటచేతను తప్ప మరి ఎందువలనను అతనికి కాంతికలగుటలేదు. అమరేంద్రుడింగ్లాండునకు పోయినపిమ్మట కాంతి కూడ ఆమెరికాకు వెడలిపోయెను. కాన ఆమె నిశ్చయముగ ఎచ్చట నున్న సంగతి ఇంగ్లాండునుంచి వచ్చినపిమ్మట అమరనాథుని

కేమియు తెలియలేదు. కాని, దిన అంతరజ్ఞానమున కామి ఎచ్చటెచ్చట నుండునని తోచుచుండెనో అప్రదేశములకెల్ల పోవుచుండెను. అవిధముగనే అమరనాథుడు బాంబాయికిమాడ వచ్చియుండెను.

3

ఎన్నియో వత్సరముల క్రిందట జూచిన అమరనాథు నానాడు కాంతి, శరీషకుమారి ఇంటికి రాత్రి విందునకై వచ్చినపుడు జూచి సర్వోత్కృష్టమైన ఆనందమున పరవశురాలై పోయెను. అమరనాథుడు మరునాడు కాంతి నివసించుచున్న గదికి బోవ కాంతి అనుజ్ఞ కైకొని అదటనుండి అచిరకాలములో వెడలిపోయెను. మరునాడు అమరనాథుడు ప్రియురాలిని పందర్శింపబోవు ప్రియునివలెగాక కొలదికాలములోనే తనకు సాక్షాత్కరింపబోవు తన ఇష్టదైవమును చూడబోవు భక్తునివలె ఆమె పునఃమువకు వెడలెను. కాంతియు, తన నాథుని పాదస్పర్శి వీనులబడ తటతట కొట్టుకొను గుండెయలతో అతని నెదుర్కొనబోయెను. అమరనాథు డామెను వీక్షించిన తర్వాత డామె తటాకున ఆమె యెంత వలదని వారించుచున్నను వినక ఆమెపాదములపై వొరగి ఆమె పాదధూరిని శిరసావహించెను. కాంతి గద్గదకంఠయై పొంగి పారలివచ్చుచున్న దుఃఖము నలికెత్తముతో వణముకొనుచు అప్పట్లవాక్కులతో "అమరా, నన్ని క్షేల అనమానపరచెనవు" అని పల్కినను. అమరనాథు డేమియునరింపక పరమభక్తునివలె లేచి నిలువబడి, "కాంతి, నీ విటులు పల్కదగదు. నేజేసిన ధర్మరాపరాధమునకు ప్రాయశ్చిత్తముకానిదే నీవంటి దేవీమాత్రిసన్నిధి నిలువ వద్దుడనా? నేజేసిన అపరాధమునకు ఈలోకమున తనన ప్రాయశ్చిత్తమేలేదని నేతలచెద. కాని నీపాదారవిందముల స్పర్శయే దహించుకొని పోవుచున్న నాహృదయమున కొకింత చల్లదన మిచ్చుచున్నది" అని వైసచెప్పలేక అశ్రుపూరితవయనములతో ఆమెపై దృక్పాటు నిగిడించి ఉర్రకుండెను. శరీషయు అట్టిస్థితియందే యుండెను. కాని లేని చైర్యమును దెచ్చుకొని "అమరా, నీ వెట్టి అపకారమును నారొడ యొనరింపలేదని ఇదివర

నే నీకు తెలియజేసిగదా. మరియొకమారు చెప్పినను వినుము. నీవేమియు నాడెడ యెట్టి తప్పిదమును చేయలేదు. కాన నీవేల ఇట్లు అపరాధమనియు, పాపవిమోచనమనియు, ప్రాయశ్చిత్తమనియు, పలుమారు పలుకుచున్నావు. నీ ఉపాక్యములు నన్నెట్టి దుఃఖపాగరమున ముంచుచున్నవో నీ పూహింపగలవా?" అన అమరేంద్రుడు ప్రేమపూరితవీక్షణంబుల నామెపై బ్రభ్రమ, నిరుత్సాహయ్యై. మరల కాంతియే "అమరేంద్రా! నిన్నటి దినము, తీవ్రమృత్యుకరి గృహమున నీదర్శనభాగ్యము నా కొదవునని నే కలనైన దలపలేదు. దినములు గడచుకొలది మీరు నన్ను మరచుచున్నారేమో అని తలచుచుంటినిగాని, నన్నింకను మీరు జ్ఞప్తియందుండురనిమాడ నే నెంచుటకు సాహసించలేకపోతిని" అని చెప్పుచుండ "కాంతీ! నీవటులు తలచినందున నీయందేమాత్రమునకప్పు లేదు. కాని ప్రియతమా! నిన్నెల్లప్పుడు ప్రేమింతుననియు, ఆరాధింతుననియు, ఇదివరకే నీతో నే తెప్పియుంటినిగదా. దానిమాట నటుంచి కాంతీ! మనమొందొరుల నెడబాసినదిమొదలు నేటివరకు జరిగిన, సంగతులన్నియు నాకు విమంషనవా? నిన్నెడబాసినది మొదలు నిన్నటివరకు నీసంగతి నా కిసుమంతయైన తెలియలేదు" అన కాంతి నిట్లుార్చుచుండ "అమరా! నావర్తిత ఆరిసంగ్రహముగా చెప్పటచేయుము లేదు. వివర వివరముల హుండువుగా నున్నావు గాన నా దీన చరిత్ర వాలింపుము. ఆవిధముగా బల్కి, నాదు నన్నుమరల చెడలిపాయివపుడు నిజముగా నీవు నన్నెడబాసితమని నే నమ్మక నీ నిమిషమున కానిముషము నీరాకకై ఎదురుచూచితిని. నాపై నీప్రేమ, నాకొరకై నీ వనుదినము దెచ్చుచుండెడి మనోహరములైన సభివశకుసుమంబుల పరిమళము వంటిదని తలచితినిగాని, కొంత రెడనై నవ్వుట అని నాకు వట్లే నీప్రేమయు క్షీణించునని నే దలవనైతి. అచిరకాలములోనే నీవు నావద్దకు తప్పక వత్తుమని నమ్మియుంటిని. అట్టి సమయమున నీవు నిర్వియాధునికై యిటు కన్యకు వివాహమాడినటులు నాకు తెలియ నేనించుకంతయైన అనియ నొందక "ప్రేమన్నారాధులుడు నాఅమరనాథునికి సంపాదముగందు సకలసౌఖ్యములొన

నున్నుగార్తయని" ప్రార్థించి, నీన్నీహమునలన పొందిన ఉత్తమవియమములన్నిటిని, అజన్మాంతము బ్రహ్మచారిజీవై నా దినచర్యయందు ఆచరణయందుపెట్టద్యుక్త నిశ్చయురాల నైతిని. కాని 1919 సంవత్సరము ఏప్రిలు నెలవరకు నీపై నానిజమైన ప్రేమకాపుటకు నాకు తగుము లభింపలేదు. ఆ సంవత్సరమున, అమృత సాగులో ఆంధ్రయులు భారతీయుల డెట్టిన బాధలు నీవు వినియే యుండువు. అట్టితరి నా హృదయము హింసాదేశకేవలకై పాటుపడ నుత్సాహముతో నిండిపోయెను. అప్పుడే నీకు ప్రీతియైన మాతృదేశసేవయందే, నాజీవితకేమనుంతుయు గడుప సర్వస్వమియెడుట భూరప్రమాణము చేసితిని. నాదుమొదలు భారతమాత ముద్దువిడ్డలెల్లరు హాయిగా మండుటకై సాధ్యమైనంత వరకు కృషిచేయుచుంటిని. అప్పుడే హిందూదేశ సమస్యలగురించి, విమర్శనముచేయు నుత్సాహముతో దీనిని చేయుటకు ముందు ఇతరదేశ చరిత్రల తెలియుట అవసరమని తోచుటచే ఆమెరికాకు బోయి అచట విశ్వవిద్యాలయమున తీరితిని. ఇదియే నాచరిత్ర. కాని నీవు నన్నింకను మరుసలేదను సంగతి నాకు తెలిసియుండిన ఇన్నిదినములు ప్రస్తుత తీవ్రస్వభావమైనదిగా గొంచెమైనను సంతోషముతో నుండియుండెడిదానను." అని పైన చెప్పలేకపోయెను. సావధానముగా అన్నియువిని, అమరేంద్రుడు "కాంతీ! అహర్నిశలు నీమూర్తితప్ప నీ విషయమగు ఆలోచనలు తప్ప తదితరములు నాహృదయము నందు ఈక్షణమువరకును లేవిని భగవంతునికే తెలియను. కాని నిర్వియాధునిక పరిణయం బాడినట్లు ఏటాటులు తెలిసికొంటివనిమాత్రము అశ్వర్యము గలగుచున్నది. అవును; నిన్నడుగ నేలినన్ను నేనే అనేకమారు లామెను నేనీల పరిణయం బాడితినిని ప్రస్థించుకొని నిరుత్తిరుడనయి యుంటిని. నిర్వియాధుడై గొప్ప అపరాధమును చేసితినిని మాత్రమే తెలుసుకొనగలిగితిని. కాంతీ! ఏమైననీమీ ఇక నాకథ వినుము. అన్నిటి వారిధముగా గందరగోళముగా జేసిపైచి ఏమియు పాలుపోని నాదీవావధయందు, నీవామస్మరణయే భక్తుని తారక నామమునలె హృదయకాంతిని గలిగించుచుండెడిది. కాని

అదియే విశ్రాంతిని బడలగొట్టినది." అన "అమరనాథా! నేనేల నిన్ను చంచలచిత్తునిగా జేసితి" నని కాంతిపల్ల అమరనాథుడు "కాంతీ! నిన్ను దీనములు నేను దేవతామూర్తివని భావించి పూజించితినో అంతవరకు కాంత చిత్తుడనై యుంటిని. అప్పుడప్పుడు, ఇహలోకసంబంధ మగు ప్రేమచే నా హృదయము నింపబడ నిన్నెపుడు మరల దర్శింతునాయనియు, లేఖయైన లిఖింతునాయ నియు, వివిధములగు ఆలోచనములతో నా హృదయ కాంతిని బాహ్యద్రోలి విరహాగ్నిని ప్రవర్ణయందెడినాడను." అని ఇంకను ఎమో చెప్పబోవుచుండ కాంతి అటులైన తన కొక్కమూర్తివలన ఇన్ని దినములు ఏల లేఖలంపలేదని ప్రక్షింప అమరనాథుడు మరల "కాంతీ! నేనేమిచేయుటకును సాహసించబాలవైతి. నా కతివత్తి మునకు నీవు నన్నెటులైన మరచిపోవ ప్రయత్నించుచున్నావేమో యని తెలచి, స్వలాభద్రియుడనై ఆరుచున్న అగ్ని నేనేల నీహృదయమహారణియన రాజజేసి మరల నిన్ను భరింపరాని మనోవేదనయందు ప్రవర్ణజేయవలయు ననెడి పాపతో నీకు లిఖింపలేదు. కాని అహర్నిశలు కనులు తెరచియున్నను, మాసికొనియున్ననుగూడ కాంతీ, నీ రూపమే, ఒకనూరు మూర్తిభరించిన ప్రేమ దేవతవలెను, మరియొకనూరు నాపై ప్రేమయంతయుభార ద్రోలి ముడుపెనికురులతో, మరినవస్త్రధారిణివై సామెత్తిరించిన శోకదేవతవలెను ఇంకొకనూరు నాహృదయమును మొదలు పొరించిన ముగ్ధబాలికవలెను, వింద్రజాలకు డెట్లు తెలచినపుడెల్ల వలయు విప్రువుల నెల్ల నిర్మించి కలుగ జేయునో, ఆ విధముగా నా జ్ఞానసేత్రమునకు, ప్రత్యక్ష మగుచుండెను. నీ దీనవరసము తెలకించినపుడెల్ల నీ కొమలహృదయమును నుత్తునియులుగా జేసిన కఠినాత్ముడనవియు, నిన్నికపై గోరుట అందని ప్రానిపండ్లకర్రలు సాచుటయే యనియు వేదిధముల తెలపోయెను పరిరేపించుచుండెడివాడను."

ఇటులు కొన్ని విధిగములు గడవ నీ రూపము నా జ్ఞానసేత్రమునకే కాక, సూలకీరమునకు గూడ గోచరింప సాగెను. నీ వెలకోరమృతమన్నట్లు నీ ధ్వనినూడ స్వచ్ఛముగా వినబడుచుండెడిది. వెంటనే నా

అంతరాత్మ ననుసరించి నలుమారు వివిధదేశములకు నిన్ను సందర్శింపవలెనని గంపెదాకతో బోయి భగ్గుమనోరథుడనై మరలివచ్చుచుంటిని. ప్రస్తుత మిదటికి నాఅంతరాత్మ ప్రేరేపణవలననేమి నా వచ్చితి" నని "కాని కాంతీ, పూర్వము నామనస్సే నన్నిటులు పిచ్చివానివలె ఆడించుచున్నదని నే తెలచుచుంటిని. కాని అది నిజముకాదు. తప్పక మన సూక్ష్మకీరములు ఇంతవరకు సమావేశమగుచునేయున్నవి. నాసూలకాయముతో వాటిని వీక్షింపగల్గిన నా అద్భుతమే అద్భుతము. అట్టికేతి వాగోపనిన పరమేశ్వరునకు నాకృతజ్ఞతానందనకేతలు లిడ అర్పించుచున్నాను" అనుచు అమరనాథుడు కరముల జోడించి నిమిలితసేతుడై నిలువబడ కాంతి విస్మయాశ్చర్యములతో "అమరా, నేనుగూడ భగవంతుని కంతయో కృతజ్ఞురాలను. ఎప్పటికప్పుడు నీ సంతసమే నా సంతసమని యెంచిన నేను, నీవు దేశమునకై జేయ నుత్సాహపడుచుండెడి పనులన్నియు నే జేయ సమకట్టి నా పూర్వన రిక్త మగున ఎంతయో ప్రయత్నించితిని. కాని నేనేదైన పురాతన నగరమును పరీక్షించునపుడుగాని, క్రొత్తదేశ మందొంటరిగా సంచరించునపుడుగాని, చిత్రకావ్యపుణ్యమును జూచుచున్నపుడుగాని, మరి యే దేశదరిత్రయే నను పఠించునపుడుగాని, నాకు తెలియకయే నా మనస్సు వీయందు లగ్నమై, నన్ను పారదుఃఖవారిధిని ముంచుచుండెడిది. అట్టితెరి, కన్నీరుమున్నీరుగా విలపించుచు, గద్గదకంఠముతో "అమరా" యని దిక్కులు పిక్కటిల్ల విలచుచు నన్నేల మొదలు, స్వర్గసింహాసనము వధిష్ఠింప జేసి మరల పాతాళలోకంబునకు గూల ద్రోసితిమని విలపించుచుండెడిదానను. బహుశః అట్టిసమయములందే నా ఆర్తధ్వని నీ వీనుల బోధి నీ అంతరాత్మ నన్ను నెరుగుటకై నిన్ను నలుడెవల కనిపియుండును. కడపారిమూటచే నే నట్టియవస్థకు ఇటటిదేశమున లోనైతి. తనెనాయం దొకానొక నిండు పున్నుచురెయి పము ద్రతీరమున ఆసీనురాలనై యుండ ఇటటి దేశమందలి వేరువేరు కలహముల నగుచిత్తచి అనట వికమర్శము సాపించి కుడకు ఇటటిసంతయు ఒక్కదేశముగా జేయ సమర్థత స్వాగృహ్యముచే తనభర్తయగు "కెవోరు"నకు

గరిగించిన మానవతీ శిశోమణిచరిత్ర జ్ఞాపింపజేసెను. ఆమె ఎలెనే నేమను నాతోచిన సాహాయ్యము నాడకమునకు చేయగలుగుదునుగదా యని సంకపించితిని. కాని కనురాప్ప పాటు కాలములో నా యూహలన్నియు పటాపంచలయ్యె. ప్రకృతియే నన్ను మోసగించినదని అంతవరకు నే నెరుగజాలనైతి. అప్పుడు ఉన్నత్యురాలినలె ఇదివరకన్నదును మీలవంతటి గట్టిగా నిన్ను పిలిచి పిలిచి విసిగి వేసారి, తుదకు దిట్టు వాపోవును అనటనే మార్పిల్లిపోతిని. తెలిసి వచ్చునప్పటికి కాసులు కావుకావు మని కూయుచుండెను. “అమరా, ఎన్నియోమారులు స్వప్నమున నీతో సమస్తపౌఖ్యముల ననుభవించుచుంటిని. కాని మెలకువవచ్చినపుడు స్వానయకంటకము మాత్రము పూర్వమువలెనే నాటుకొని యుండెడిది.” అని పల్కుచు కాంతి మనోదైర్యమును విడనాడి చంటి దిడ్డవలె చెక్కిచెక్కి ఏడుచుసాగెను.

* * * * *

పది సంవత్సరముల పిమ్మట కాంతీఅమరవాఘలు కలుసుకొనిరి. ఆశ్చర్యనామరాగమును తెలుసుకొనిరి. కాని ఇరువురును పూర్వమువలె నుండుటకు నీలులేదను సంకతిహాడ ఇరువురి అంతరాత్మలకును తెలిసియే యుండెను. కొంతనేపిద్దరు మానము వహించిరి. ఇటులుకొన్ని నిమగ్నములు గడచిపోయెను. అప్పుడు మెల్లగా అమరవాఘడు “కాంతీ, పరమేశ్వరుడే మనయిరువురకు నేటిట్టి విచిత్రసమావేశము గరిగించెను. ప్రకృతిగూడ మన గాఢప్రేమను ద్రుంధలేకపోయినదిగదా. కాన మరెవ్వరూ ఈ ప్రపంచమున మనల నిరువుర నిక ఎడతాటుపయ జాలవు. కాంతీ, మన మిరువుర మేల ప్రాణస్నేహితులవలె నుండరాదు! అప్పుడు మన మిరువుర మేకీభవించి, మాతృదేశసేవ చేయుదుము. నే నిప్పుడు తీవ్రస్వభావవలె నున్నాను. నా తీవ్రమందరి ఉత్సాహము లన్నియు నశించినవి. కాంతీ, నీ మృదుమధురవాక్కులు ఎండిపోయిన నా మనస్సును మరల చిగురించునట్లు చేయుచున్నవి” అని పల్కు. కాంతి నిరస్సు పైకెత్తకయే: “అమరా, అటులు మన మిరువురము ప్రేమమిత్రులవలె నుండుటకు నీలుండిన మన మిత్రనిచారిన పనియేలేదు.

అటులందుటకు నీలులేదు. కాని అమరా, ఇట్టి మనము మన కిజన్మమందు మరి యొకటి లేదు. అదిమాత్రము జ్ఞప్తియందుండుకొనుము. కాలయాపనచేయక, నన్నిక మరున ప్రయత్నించుచు, నీవు నీ ప్రాణేశ్వరియగు సిర్వియూవద్ద కేసును” అను కాంతి పలుకులు, అమరవాఘుని కిమలకు మలుపులై పోవు. “కాంతీ” నేడేల నీవు నాపై కాశివ్యము బూనుచున్నావు? పవిత్రప్రేమతో మన మిద్దరము ప్రాణస్నేహితులవలె నున్నవాత్రమున, మానవత్వీతమైన చట్టములను గాని, చైవరియైన కాననములనుగాని అతిక్రమించుట లేదుగదా. కాన దాన భయమేమి? అని అమరవాఘుడు సాంగి పారలించుచున్న దుఃఖమును అగచుకొని పల్కు. కాంతి లేనిదైర్యముతో “అమరా, నే నేల అటులు విన్నవించితిన్న నీకు పోధపడలేదా? మన స్నేహమున కేమాత్రమవకాళమున్నను నేను వెనుదీయుదునా? మన అన్యోన్యమారాగము స్నేహితుల కొకరిపై నొకరి కుండుదాని ఎలె గాక వికాలమైనది. ఉల్కిలై పై మైనది. స్నేహము నందు ప్రేమకు పొద్దు గలదు. కాని మన పవిత్రప్రేమ భూనభోంతరాళములెల్లనిండి ఇంకను మిగిలియున్నది. కాన, మన మెన్నివిధముల ప్రయత్నించినను మనకొకరిపై నొకరికున్న స్నేహభావము అచిరకాలములోనే అంతరించుననుట నిక్కము. దానివలన, అనేకపక్షములు కలుగును. అంతయేలే! స్వర్గవాసముగూడ కలుగుట కవకాళమున్నది. కాన, నాపై కిమివహించక అమరా, నీవు సిర్వియూవద్దకు పోయి, మాతృదేశసేవ నీ కొవివంత చేయుము. భగవంతుని యొడుట ఘోరప్రమాణమొనర్చిన రీతి, నాతీవ్రతమును మాతృదేశసేవయందే గడపెదను. నాకొరకై, అమరా, నీ వన్నటికిని విచారించకుము.” అని పల్కుచుండ, అమరవాఘునికి హతాశుగా తలపై బిడుగుపడినట్లయ్యె. కొంతవడికి తెప్పిరిలి “కాంతీ! అటులైన ఇక నీ చర్యనభాగ్యము నాట లభింపదా! పూర్వజీవన సాంధ్యమని నన్ను గ్రోపిజేయుచున్నావా?” అన, కాంతి “అమరా, అటులేన్నటికిని తలంపకుము. ఇది మన కంత్వసమావేశముగాదు గుమీ. మరల మన మిరువురము పరలోకమున తప్పక కలుసుకొనెదము.

గత వృత్తాంతములన్నియు, మన మొకరి నొకరము గాఢముగా ప్రేమించుచుంటిమి. నేను అట్టి పవిత్ర ప్రేమకుడునుగుచ్చము మనయందు నానాటికి వికసించుచున్నదని తెలుసుకుంటిమి. అనుభవమును అటులనే వికసించియుండెను. అదియే ఉత్కృష్టమైనది సఖిముగాని మరేరథమే చాలాకాలముండును. అమరా, ఇప్పుడు చూడుము. ఎట్టి కోమలపుష్పమైనను, హృదయమునందెమి నిగ్నపై ధరించిన, కొలది నిమగ్నములకేవాడి పోవుచున్నదిగా! అప్పుడు మన కంతయో పరితాపము గలుగుచున్నది. కాన అట్టి ప్రేమ దుఃఖమునకు కారణమేకదా! ఇరియన్నియు అమరా, చారికగా నున్నప్పుడు నీవేకదా నాకుబోధించింది. వేడేల నీవు వికలమతిపై యున్నావు? ఒక్కచూడు భారతదేశదుసితిని తిలకింపుము. భారతమాతవిలాపము నీ పీనుల బొచ్చుట లేదా? అమరా! నాకు హిందూదేశమున ప్రస్తుతమువలె గాక, క్రొత్త వంశపరంపర బుంజవలెనని తోచుచున్నదిగానమనమిది పురమట్టి మాతనసంతతికి ప్రభములుగానుండును. మనము నిర్వర్తింపవలసినపనిమిక్కుటముగా నున్నది. భారతమాత ఇక నొక్కతృటికాలమైనను సహింపజాలదు. మన మొండొరులు కలిసియున్నప్పుడు గలరు ఆవందము ఆననిని నిర్వహించుటయందుగలగు గలదు! అనికాంతి ఉత్సాహపూరితహృదయవలెనటించుచు పల్కెడి మాట లనుపాక్షములచే అమరనాథుడు పూర్తిగా బుంధితుడాయెను. ఈ గడచినదినములు ఆమెయందు గొప్పమార్పున కలిగించెనని తలచుచు అమరనాథుడు: “కాంతి, నీయాజ్ఞానుసారముగా దేశసేవ చేయు ఇక ముందు ప్రవర్తించెనను. కాని నీఉత్సాహముంతయు వశించి చాలదినములయినది. నిరుత్సాహము నన్నేమియు చేయనీయదేమో అనిమాత్రము భీతి లేందుచున్నాను” అని ప్రత్యక్షతరమివ్వ కాంతి మరల “అమరా, నీవంత నిరుత్సాహముగా నుండరాదు. మన అన్యోన్యప్రేమ పాపభూయిష్టమైన సాధారణ కుచ్చప్రేమ అని తలచుచున్నావా? ఎన్నడును అటులు భావించకుము. మనప్రేమ నిర్మలమైనది. నిష్కలంకమైనది పవిత్రమైనది. అది పరలోకసంబంధమైనది గాని ఈ రుచ్చలోక

సంబంధమైనది మాత్రము గాదు. ఇట్టి మనప్రేమ మనల నెల్లప్పుడు ఉత్సాహపూరితహృదయాలను గాన చేయుచుండును. అదియేకదా అబలనని నా హృదయమును దైర్ఘ్యపైర్వములతో నింపినది. ఇన్నివిధముల పబ్బించుకుంటున్నామే అమరా, నాకు నిన్ను నెడతానీయుండుట కులభసాగ్యమని ఎంచకుమా. అహర్నిశలు నీ నామామృతమేనన్నీధరపై, ఇంకను జీవించజీయుచున్నది. కాని ఇకపై నా హృదయకుహరమునందొకమూల నాకు నెలవున్నదను తలంపే నన్నెట్టి కష్టములనైన భరింపదగినదానినిగా జేయగలను. కాన అమరనాథా, గడచిన చరిత్ర మరచిపో ప్రయత్నించి ప్రస్తుతము నీవున్న లింగాలదేశమున సంఘసంస్కరణముచేయ క్రిష్ణముగా జూమ్మ! అనిపల్కె అమరనాథుడేమియు చెప్పలేక ఆశ్రుపూరితనయనములతో అటనుండి వెడలిపోయెను. ఇంతవరకు కాంతి భరింపరాని తన హృదయవేదనను తన హృదయమునందే పైకి గాన్పింపనీక నుత్తపరచియుండెను. కాని అమరనాథు డచ్చొట్టువాని పోయినట్లంటునే కాంతి “అమరా! యని ఒక్కరేకవైచి భూమిపైబడిపోయెను.

౪

అమరనాథుడు కాంతివచ్చినచోప్పున కలకత్తా నగరమునకు మరునాటి మెయిలులో వెడలిపోయెను. లేని ఉత్సాహమును దెబ్బకొనుచు ఎన్నియో విషయములందు పనిచేయ మొదలిడెను. కాని సఫలీకృతుడై కాక పోయెను. ఏలయన అతని జీవితమందలి ఉత్సాహము తియు చాలకాలమై ఆతని విషనాడి మరియొక నెలవునకు పోయెను. ప్రస్తుత మతని హృదయము శూన్యముగానుండెను. కాంతిని పరిణయమాడ లేకపోతినిగాదాయను ఆలోచన తప్ప మరి ఇతరములేమియు ఆతని తలకమ్మటలేదు. మదకు వ్యాపారమునందు కూడ ఆతని ఉత్సాహ ముగిసిపోయెను. ఒకానొక దినమున పర్యసంగపరిత్యాగియై హిమాలయప్రాంతముల తీవ్రతేజము గడుప అమరనాథునికి బుద్ధిపుట్టెను. అటులు చేయుటకు సిద్ధపడుచుండ కొన్నివర్షములక్రింద పాపాత్మకైర్పించిన కాంతి దివ్యయంగగ విగ్రహము ఆతనికి

ప్రతిష్ఠాచువుటచే ఆమెను మరల ఎడబాటున్నదో కనుగొను నభిలాషతో ఆమరనాథుడు దేశాటనముచేయ నెందులు పెట్టెను. మార్గమున శరీమకుమారి నోకమారు చూచుటకై ఆమరనాథుడు శహారనపురమున ఆగి ప్రతాపసింహుని ఇంటికి వెళ్లెను. ఆమరనాథుడు శరీమను సోదరికన్న ఎక్కువగా ప్రేమించినను ఆమెతో రస కీర్తిత గ్రహస్యమెప్పుడును జెప్పియండలేదు. శరీమకుమారి ఈనాలుగైదు మాసములలో ఆమరనాథునియం దంతయో మార్పు గనిపెట్టెను. మునుపటివలె ఆమరనాథుడు మాట్లాడుటలేదు. ఒక్కొక్కపుడు పిచ్చివారివలె అర్థము లేని వాక్యముల నుచ్చరించుచుండెను మరియుకప్పుడు గూఢార్థవాక్యములు పెక్కులు పల్కుచుండెను. అతని ముఖము పాలిపోయియుండెను. అట్టిసమయమున గూడ ఆతని లాన్యము చిత్రకారుని మనస్సును రంజిల్లజేయుచుండెను. కాని, ఆమరనాథుని అప్పటి స్థితి శరీమవంటి ప్రాణాన్నే హితుల హృదయములను ప్రేమింపజేయుచుండెను. శరీమ ప్రతాపసింహులు ఆమరనాథుని కటులైన సంతక మొనగూర్చుటకై, ఆతనిని ఫలపుష్ప తరుగులమలతో నిండియున్న తమ తోటకు దీసుకొని పోయిరి. కాని ఆమరనాథు డావనమందు నిద్రలో పడచువానివలె సంచరింప దొడగను. శరీమ ఎటులైన, అమరేంద్రుని అస్థుల ప్రవర్తనకు హేతువు కనిపెట్టవృథమనస్కురాలై, ఎన్ని విధములనో ప్రయత్నించి చూచెను కాని భగ్నమనోరథయై పోయెను. తుదకు స్త్రీ సహజమును కోమలత్వముతో "అమరా! నేనెన్ని విధంబుల బ్రతిమాలుకొనుచున్నను నీవిచారకారణము చెప్పకున్నావు. నీసోదరినకు నాకు నాదీతిత రహస్య మెరిగిందరాదా" యని కన్నుల నీరుపెట్ట అమరేంద్రుని వెన్నవంటి హృదయము కరగి, ఆమెకు లెనచరిత్ర యంతయు ఏదియుదాహరణ చెప్పించి బాలకునివలె వెక్కి-వెక్కి రోదన నేయసాగెను. శరీమ అతని నోదాన్ని ప్రస్తుత మెడటికి బోవు చున్నా"నని ఆమరనాథునడుగ"కాంతిని వెదకుచు బోవుచున్నా"నని ఆమరనాథుడు బదులు చెప్పెను. ఇదివరకు కాంతి ఆమరనాథుల పెట్టులు సమావేశము చేసెనో, అవిధముగనే శరీమ వారిని మరియుకమారు

సమావేశపరచి మరల ఎడబాటు నొందకుండ జేయవలయునని ఆలోచించుచు ఆమరనాథుని కొన్ని దినముల వరకు రస యింటనే ఉంచి జైచెను. అంతగా ప్రేమించుచున్న ఆమరనాథుని కోరికను ద్రోసి పుచ్చిన కాంతి కఠిన హృదయయని శరీమకు దోచెను.

శరీమ కాంతిని శహారనపురమున సమాజాభివృద్ధికై పనిచేయ తత్క్షణమే రమ్మని బ్రాయ నిశ్చయించుకొనెను. కాని అంతయు సిర్వీయాలోనే ఉన్నదనియు, ఆమెనే శహారనపురమునకు రప్పించియెడల కాంతి అమరేంద్రులకు సులభముగా సమావేశము చేయవచ్చుననియు ఆలోచించి శరీమ, వెంటనే కలకత్తా యందున్న సిర్వీయాకు తత్క్షణమే, శహారనపురమునకు బయలుదేరి రానలెనని తంతివర్తమాన మంపి ఆమె నడటికి రప్పించెను. సిర్వీయా మునుపటివలె లేదు. ఆమెనడనము విచారమును వెల్లడించుచుండెను. ఆమె నయనములయందగు పూర్వపు తేజము మాయమైనది. ఆమె సంతారమును పరిత్యజించిన బాలబుడివలె చూపరులకు కాన్పట్టుచుండెను. శరీమ సిర్వీయాలో కాంతి అమరేంద్రుల స్థితిగతులవెల్ల ముచ్చటించి మెల్లగా "ప్రియసోదరి, సిర్వీయా, ఈవిమోచనాలు కమును సంతోషముగా పరిగమింప జేయుటకు నీకుతప్ప మరి ఇతరుల కెవరికిని అలవిగాదు. మీరు మువ్వరు గూడ నాకు ప్రీయవిప్రులవుటచే మీ ఆనందమే నాకును ఆనందము. నీవు తెలచినట్లయిన సిర్వీయా, తప్పక అంతయును సంతోషముగా పరిగమింపగలను. కాన దానికి ప్రయత్నించవా" అనిపల్క సిర్వీయా దిరుగగవు నవ్వుచు "శరీమ కుమారి! నన్ని పుడేమి చేయుచు నెవనో నీవే విచిత్రముగా జెప్పుము. ఎట్టి పనియైనను గానిమ్మో, నను దీయదానమగాను నుచి" అని వక్కాణింప శరీమయు "అటులైన యెడల సిర్వీయా, ఈ గడియ మొదలుకొని కాంతిని ప్రాణ న్నే హితురాలివలె జై నను, లేక ఆమరనాథుని న్నే హితురాలిగా జై నను చేయు ప్రయత్ని మారంభింపుము. అటుగానియెడల ఆమరనాథుడు అచిరకాలములోనే ఈలోకమునం దస్తమింప గలడు." అని చెప్పెను. ఈ మాటలువిని సిర్వీయా నిమిలితనేత్రయై పరమేశ్వరుని ఈ కార్య నిర్వహణమందు తనకు తో

దృష్ట ప్రార్థించుచున్నదో యనునట్లు చేష్టలుచేసి కొన్ని నిమిషము లట్లే నిలువబడి యుండెను. ఇంతలో ఏదో సిల్వీయా స్మరణకురా వెంటనే కమలచెరచి "శరీమ! దీనికై ఇంత ఆలోచన యేల, నీవు గనుక నాకు తోడ్పడిన యెడల వారిరువురి సమావేశము ఈ ఊరమే చేయగలుగుదును. నేను వెంటబడి ఆమరవాధుని ఇంగ్లాండువందు కలుసు కొనినపుడే పైకెంత ఆనందముగా నున్న వానివలె నటించుచున్నాను, ఆతని విచారపూరిత దృక్పథాలచే ఆతనిదియో రహస్యజేవన నమధించుచున్నాడని గ్రహించితిని. ఆపార కరుణార్ద్ర) హృదయుడగు, ఆతనిని నే గాథముగా ప్రేమించితిని. అప్పటి కప్పుడే నాభర్త వధోపామహాసంగ్రామమునకు బోయియుండెను. సకీవుడై, తిరిగి నానాధుడు వచ్చునో రాడోయను విచారముగానే ఉపయోగపడుతున్నట్లు ఒకానొకదినము నా నాధుడు రణమున మరణించెనను వార్త నా చెవులబడెను. పంచప్రాణములకన్న నెక్కువగా ఆమరవాధుని ప్రేమించుచున్నదాన నాటచే నాకు పరిణయం వై నదను సంగతి ఆ మహాభాగునికి విన్నవించి నిరాకరించునేమో యను భయమున ఆ సంగతి ప్రస్తావించకయే ఆమరవాధుని వివాహంబాడితి. వెలదినములక్రితమే విదేశపు రేవులలోనుండు ప్రభుప్రతినిధి నాభర్త రిజమున గాయముల నొందుటచే చికిత్సాలయనకు బంపబడెననియు పిమ్మట చిక్రిచాందల్యముగూడ గలిగినదనియు, ప్రస్తుత మున్నయు పూర్తిగా నయచునుటచే నాకొరకు వెదకుచున్నాడనియు వర్తమాన ముపియున్నాడు. ఈ నాశీవిత రహస్యము ఆహర్నిశలు కంటఁమువలె నన్ను వేధించుచున్నది. కాన శరీమ, నీవు నాకును ఆమరవాధునికిని జరిగిన పరిణయము శాస్త్రయుక్తమైనది కాదని ఋతువువరుస నేర్పాటు చేసినయెడల ముక్కిలి సంతోషముతో నా శీవితేకు సన్నిధికి నే నేగుదాన. కాంతిదేవియును, ఆమరవాధుడును ప్రాణమిత్రులవలె గాక దంపతులే కావచ్చును. కాని నేను వారియెడ జేసిన ఆపరాధమును దయతో మన్నింప వారి పదములంటి ప్రార్థించుచున్నదాననని మాత్రము శరీమ, వారితోవిన్నవింపుము." అనిన శరీమ మనంబున మిగుల నుప్పొంగి, సిల్వీయా చేయుచునగు విన్ని

యు చేయుటకును ఆమెకు మాడ సౌఖ్యమును జేహర్చుటకును వాగ్దానము చేసెను.

* * * * *

కాంతి ఆమరవాధుని బాంబాయి యందు కడ సారి దర్శించి సంభాషించినపిదప తన తండ్రితోగూడ దక్షిణహిందూస్థానమునకు బోయి అనట తన తండ్రితో పని యుండుటచే కొన్ని వల లవటచే ఆగవలసి వచ్చెను. కాంతికి ఆమరవాధుని సంగతి యేమియు తెలియుట లేదు. మన శరీమకుమారి సిల్వీయాతో పై సంగతులన్నియు మున్నటిందు సమయముననే సుమాదు చెందువలె మైశ్ల మారములోనున్న కాంతి "సంఘసంస్కరణ"ను గూర్చి ఉపన్యసించ దినమంతయు వివిధ గ్రంథరాజముల నుండి పెక్కురు మకుష్టముల వక్కాజేందిన నీతివాక్యముల నేరి వ్యాసమును సిద్ధపరచెను. నాయంకాల సమయంబున కా వ్యాసము ముగియ విర్రండుదేశపు మహాకవిచేరచింపబడిన పద్మమొకటి హిందూదేశమునకుగూడ చాల బాగుగా అన్వయించుటచే దానిని వ్యాసాంతమున వ్రాయసాగెను. ఈ పద్యము కడపటివరుసయే కాంతి ఆమరవాధునికి దైర్ఘ్యతాపములు గలుగుటకై కడ సారి వారు సమావేశమైనపుడు నుడివియుండెను. ఇప్పుడాసంగతి హఠాత్తుగా కాంతికి జ్ఞప్తికిరాగా "తెంగాలు నకు సంఘసంస్కరణకై శీఘ్రముగా పో"మన్ను చెప్పుచున్న తన ప్రేరేపణవాక్యముల వినచు, కన్నీటిబిందువులలో వత్సస్థలమెల్ల తడుప స్తంభితుడైయున్న అమరేంద్రుని దివ్యమంగళవిగ్రహము ఆమెకు సాక్షాత్కరించెను. పూర్వచరిత్రయంతయు ఒక్కమాదుగా ఆమె స్మరణకు రాగా ఆమె హృదయము ఆపారముగ గాథ ప్రేమతో నిండిపోయెను. కాని ఏదియో అపద మాడ రానున్నదని ఆమె అంతరాత్మ ఆమెకు చెప్పసాగెను. దేశసేవారత్నరారైన కాంతి పగలంతయు దేశోద్ధరణ విషయమై పనిచేయుచుండి సంధ్యాకాలమున తీరమున జేదనతో మాతనుగోల్పోయిన పసినిసువువలె కోదనము చేయసాగెను. కొన్ని నిమిషము లిటులే గడదిపోక కన్నులదుడుచుకొని కాంతి వ్యాసమును చేరనుచుకొని వసారాపై ఇటునటుపచారుచేయుచు సమాపముననేయున్న

మహాబలినిధి తిలకించుచుండెను. సముద్రస్థానము ఆమె
 వినులకు "ఆమరేంద్రుని సర్వనము నీ కి క దుర్లభము—
 దుర్లభము దుర్లభము" అనునట్లుగా వివరించుచుండెను.
 ఆమె చేతిలో కాగితములకట్ట ఆమెకు తెలియకుండగనే
 జారి పోయె బడెను. ఇంతలో పవిత్రప్రేమతో నాథుని
 పాదారవిందములు నేమించుమునీరత్న మాలిని యెడ
 వాసినపుడు దుర్లభము అర్చి వాదమువలె కాంతి హృదయకు
 పారమునుండి దిక్కులు ప్రతిస్పందింప ఆమెకు తెలియకుండ
 గనే ద్వని యొందు బడుచుండెను. అస్పష్టవాక్కులతో
 కాంతి "అయ్యో, కర్మకల్పాద్యులైన నీన్నే నేలపంపిస్తాదికి
 అమరా, నన్ను మన్నించి నీ దర్శనభాగ్యము నాకు
 లభింపనీయవా, రావా, నావద్దనుండవా" అని దీవాలా
 పముల బల్కుచు విలపింపసాగెను. ఇట్టితేరి శరీర కాం
 తి వెంటనే శేషరసపురమునకు బయలుదేరమని తం
 త్రానంద తండ్రియగు లలితాబు ఆమెను వెదకుచు
 వచ్చి, శోకించుచున్న తన ముద్దుబిడ్డకు గది ఆశ్చర్యముతో
 కారణ మడుగ కాంతియు "తండ్రి, నాకే ఎన్నడునులేని
 విచారము గలుగుచున్నది. నా మనస్సు కీడునే శోకించు
 చున్నది." అని పల్కుచు శరీరపంపిన తం
 త్రానీలతోడగమే శరీరమృతమో గ్రహింపలేక కాంతి
 వెంటనే శేషరసపురమునకు బయలుదేరెను. శరీర కాంతి
 ని జూచి అమందానందభరితురాలై అలింగనము చేసు
 కొని లోనికి తోడ్చి జరిగిన సంగతులన్నియు వివరము
 గా ఆమెకు వినిపించెను. పిమ్మట శరీర సిర్వియా అమర
 నాథుల, కాంతి సన్నిధికి తోడ్చెను. సిర్వియా నేటి
 ముఖవైఖరి ఆమరేంద్రుడుగాని, శరీరగాని, కాంతిగాని
 ఇదిమరకెన్నడు ఆమెయందు జూచియుండలేదు. ఆమె
 వదనము నీనముగ నున్నను ఏదో మాతనశోభితో విరా
 జిల్లుచుండెను. జ్యోతిర్మయమగు భవకాంతి ఆమె
 ప్రతి అవయవము నుండియు ప్రకాశించు చుండెను.
 సిర్వియా మెల్లన కాంతికడ కరుదెంచి ఆమె దక్షిణాస్త
 మము అమరనాథుని కరమనం దునిచి "సోదరీ, కాంతి,
 మీ నిజప్రేమను, పరిక్షింప లేనివాటకమాత్రధారియగు
 పరమేశ్వరుడు మిమ్ముల కష్టపరంపరలచే నొప్పించి
 మీ ప్రేమకుమెచ్చి కుదకుమిమ్ముల నిట చేర్చియున్నాడు.

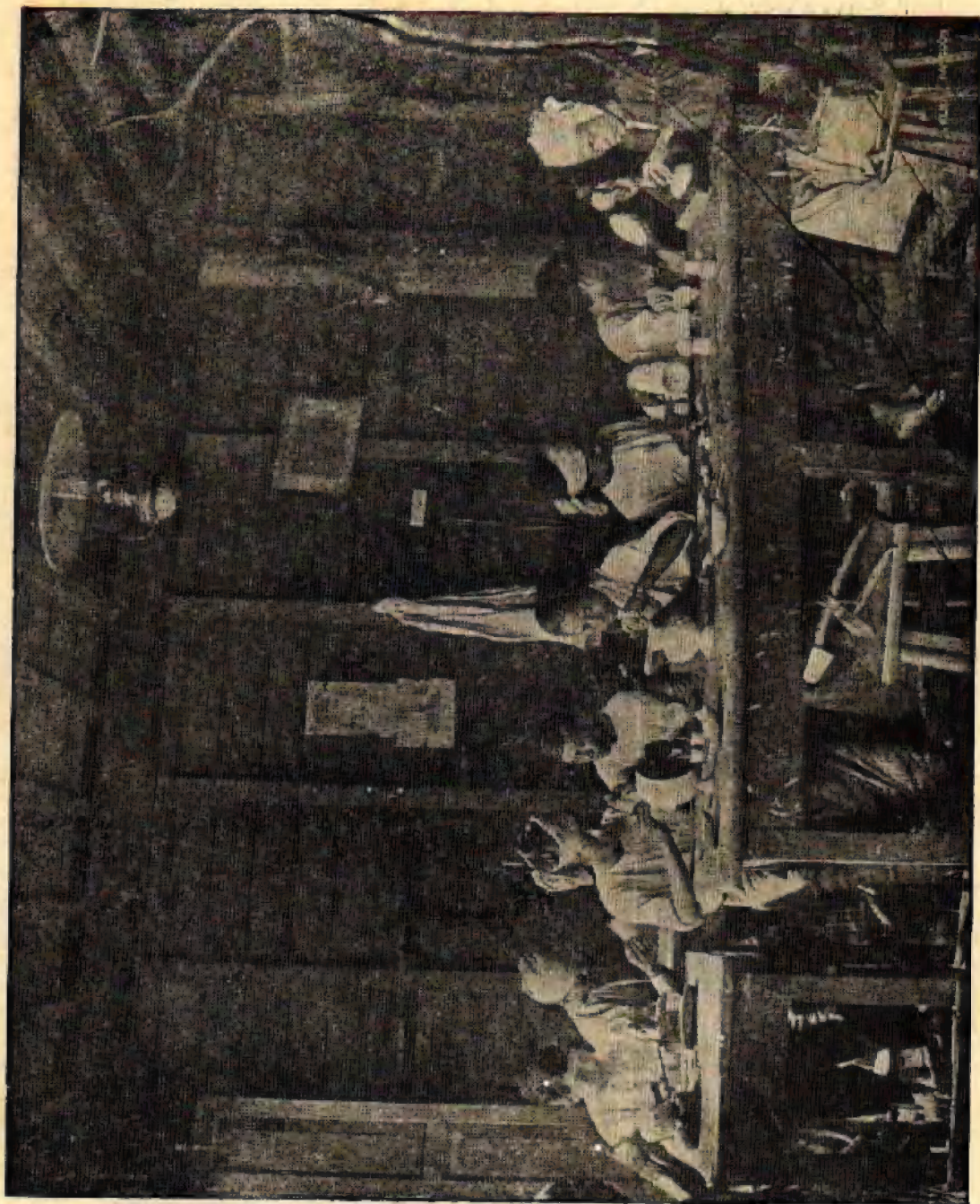
అని అమరనాథునివైపు తిరిగి "అమరనాథా! నేజీవితమ
 రాధముల మన్నింపుము" అని అశ్రుపూరిత నయనముల
 నొస్తుకొనుచు మరలవారిదుత్తర ముద్దేశించి "భగవంతుడు
 మిమాతననంపకుల కాయరాశోగ్య వ్యవస్థముల నిచ్చి
 అవిప్రదార్శము పుట్టిజేయుగాక. ఎన్ని వేల జన్మలు
 కైవసు మీ లొకరినొకరు స్వప్న ములైనను ఎడతాటు
 కుండుచుగాక" అని చునుపూర్తిగా ఆశీర్వదించి ఆగదిని
 నదలి విరవిర ఈవలన వచ్చివేసెను. కాంతి భయాత్మ
 యములతో నిశ్చేష్టురాలై నిలిచిపోయెను. అమరనాథు
 డక్కో సిర్వియా వదనమును తిలకించుటకే అపమభ్య
 దైపోయెను. శరీరమూరి మాత్రమే ఇట్టి భయానక
 నాటకాంతమును ఆనందింప గలిగెను.

సిర్వియా గది యీవలకు వచ్చిన వెంటనే శరీరకు
 మారి మాడ ఈవలకువచ్చి వైవశ్యముపెట్టి కాంతి అమ
 రనాథుల నా గదియందే నిర్బంధితులగానేసి తాను సిర్వి
 యా ననుసరించెను. సిర్వియా వెంటనే ఏదీయూ చెప్ప
 రాని చేదనకు లోనై తన శయ్య చేరబోవుచు, మాగ్గమం
 దే జోట మదుగులు గ్రమ్ముచు పడిపోయెను. శరీరయు
 ఆమెను శయ్యకేర్చి ఆమె పూర్వచరిత్ర స్మృతికి రా
 అటులు మార్చివేసేవా యని తలచుచు కైవోప
 చారములు చేయ సాగెను. కాని అది అన్నియు బూది
 లో వచ్చిరువలె నాయెను. వైద్యుడు చూచి శిరస్సునం
 దు రక్తనాళ మొకటి తెరిచిపోయిన దనియు సంగీది యై
 నను ఆమెను జీవింప చేయ బాలవనియు చెప్పి అన్నట్లు
 వాసి ఇదిచిపోయెను. కొంతవేపటికి సిర్వియా కమలు
 విప్పి మాడ సాగెను. శరీర మెల్లన ఆమె శిరస్సు తన
 ముఖకమనం దునిచి "సోదరీ, సిర్వియా, నీ ప్రాణ
 నాథు నివటికి రమ్మని తం
 త్రానందనా" అని యడుగ
 సిర్వియా మెల్లన "శరీరకుమారి, అనవసరముగా నాకొర
 కై శ్రమ నొండకుము. నానాథుడు అదీరకాలములోనే
 ఇవటికి రాగలను" అనిపల్క శరీరకామాటలు బోధప
 డక, నీవెచట నున్నావని ఆయన కట్లు తెలియునని
 సిర్వియాను మరల బ్రశ్నించెను. ఆయన మంతకంతకు
 సిర్వియా కధికునుచుండెను. అస్పష్టవాక్కులతో
 సిర్వియా శరీరతో "నా ప్రాణనాథునికి తెలియని రహ

స్వయం లీ పృథివియందుండవు—శరీమ! వానాధుని పాద
భ్యని వా వీనుల సోకుచున్నది. ఏమి నీకు వివచ్చుట
లేదా! అదిగో దివ్యమంగళగ్రహులకు వా ప్రాణవల్ల
భుడు నన్ను తన కొనిలియందు శేర్పుకొనుటకు క్షిప్రముగా
నరుచుచున్నాడని వక్కాణించి తిరిగి కన్నులు
మాసివేసెను. శరీమ కి గూఢార్థ వాక్యము లేమియు
అర్థము కాలేదు. కొన్ని నిమిషములకు వోట నురు
గులు మొదలగు దుగ్ధములన్నియు సిర్వీయాయందు తగ్గి
పోయినవి. శరీమ సిర్వీయా కిక ప్రాణభయములేదని
సంతసించుచున్నాడు. ఇంతలో కరముల రెంటిని వోడించి
అప్పట్టవాక్కులతో సిర్వీయా “పరితపింపనా—దయా
గ్ధ్ర—పౌరయా—స్వర్గసిం—హాసనమున—నధిష్ఠించి
యాన్న—వా తొంద్రీ! కే—నపర్య—య—పర్మి—నం
దు—లకై—నన్ను—చుర్నింపుము—ఇది—వారి—
సౌఖ్యము—కొరకై పర్మితి”న ని కొంచెమునే పొగి
చురల “ఆచరా—నన్ను—చుర్నింపుము—కుడిమి—
రాలిని—చురు—వకుము—అ—చు—రా” యనుచు

కనులు మూసివైచెను. శరీమకుమారికి సిర్వీయా మాటల
యర్థము ఇష్టము బాగుగా బోధపడ సంత్రమాశ్చర్యభయ
విహవములతో దిక్కులు ప్రతిస్పందిల్లి “సిర్వీయా”యని
ఒక్క—కేక వైచెను. చేతులకాలిన వీరవ ఆకులపట్టుట
వలన లాభమేమి! చిరువత్స ముఖమున తాండవమాడ
చూపరులకు సిర్వీయా సుఖ స్వప్నంబులగాంచుచు సుఖ
ప్రియందున్నచో యనునట్లున్నను ఆమె అప్పటికప్పుడే
పరి మేనుని పాదకమలముల సన్నిధిని తేరిపోయెను.

* * * * *

నేడే కాంతి మద్దు బారికాయకు సిర్వీయాకు
రెండువ సంవత్సరముప్రవేశించినది. కాంతీ ఆచరవాధులు
సిర్వీయా మరణమువత్త విచారించి ఆమె స్వాస్థ్యత్యాగ
మును వేనోళ్ల బొగధుచు, తరు ప్రభువు సంశోచమును
చిన్ని బారికకు సిర్వీయా యని నామకరణ మొనర్చిరి.
కాంతీ ఆచరవాధులు దేశసేవకై మిగుల పాటుపడుచు,
తీవ్రత కేషమంతయు అనందవారిధి నోల లాడుచు
గడపునుంకిరి.

కృష్ణయ్య

కోటమర్తి నాగేశ్వరశర్మ గారు

గొల్లదై పుట్టితే నేమి

కృష్ణయ్య

నల్లన్న వాడైతే నేమి

కన్నులా కమలాలు

నన్నులా మ.త్యాలు

ముద్దులూరెడి జగన్మోహనాకారుడు. గొ.

నరకబాధల దూర్చి

దురితకర్మల గూర్చి

నరనాథుడై జగన్మాన్యడై మించాడు. గొ.

మొలకనవ్వుల జూపి

పాలతులను కడు వేపి

చలియింపకే బ్రహ్మచారి యనిపించాడు. గొ.

దుండగీపన్నాను

చండితనమున్నాను

గొ. కరుణ గలవాడనే ఖ్యాతి నార్జించాడు. గొ.

కోరినా రూపాలు

తీరుగా ధరియించి

గొ. రూపరహితుడనంచు ఋషుల నమ్మించాడు. గొ.

ఔరంగజేబు-వంతచరిత్రాంశములు శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతిదేవి గారు

ఔరంగజేబు, షాజహాను యొక్కయు సతని భార్య మంటాక్షమహాలు యొక్కయు మూడవ కుమారుడు. ఇతడు ది. 24 అక్టోబరు 1618 సంవత్సరమున పంచమహల్ తాలూకాలో దిన్ హిదు అనే గ్రామములో నుద్భవించెను. ఈనూ రిప్పడు పాంబాయి రాజధానిలో గోధ్రారైల్వే లైనుమీద నున్న ది. ఔరంగజేబు చాల ధైర్యవంతుడు. చిన్నప్పటినుండి ధైర్యసాహసము ల్లికింది కథవలన దెలియనగును. షాజహానున కేనుగుల పోరాటమనిన నెంతోయిష్టము. ఒకనాడు యమునా నదియొడ్డున నాగ్రాకోట కెదుట ది. 28 మే 1633 సంవత్సరములో యేనుగుల పోల్లాట జరుగుచుండెను. జను లెల్లరు నిసుకవైచిన రాలకుండునట్లావినోదమును తిలకించుచుండిరి. షాజహాను పాదుషా నలుగురు కొమరులును రంగస్థలమునందలి లోపలి యావరణమునందుండి యా గజయుద్ధమును తిలకించుచుండిరి. గెలిచిన యేనుగు చాల మదించి యున్నందున ఔరంగజేబుమీదికి పరుగెత్తి వచ్చుచుండెను. ఔరంగజేబు సమీపమున నున్న యాతని సోదరులు మువ్వరు బ్రతికియున్న బలుసాక్షుల దిని బ్రతుకవచ్చునని యెంచి యా మదవారణమును గాంచి భీతచిత్తులై కాలికి బుద్ధిచెప్పి పారిపోయిరి. యువకుడగు ఔరంగజేబు, సుకుమారాకారుడగు ఔరంగజేబు,

కాలాగ్నివలె చెలుతేగి తనపైబడనున్న యా మత్తగజమును గాంచి యిచ్చుకైన చలింపలేదు. ఒక్కయడుగైన వెనుకంజ వైవలేదు. నిర్భయముగ తన యశ్వముపై గూరుచుండి యా రాకొమరుడు నిర్వక్రపరాక్రమమున దనపై బడనున్న యాదంత్రిని తనవాడియైనబల్లెమున నొక్కపోటు పొడిచెను. ఆ పోటువలన నా యేనుగునకు రిమ్మతెగులెత్తి యూరంగజేబు గుఱ్ఱమును తొండముతోడ జుట్టి గిరగిర దిప్పి యావల పారవైచెను. ధైర్యవంతుడైన యారాజునుతు పోక్కయదటున తన వారు వము నుండి భూమిపైకి లంఘించి ప్రాణోపద్రవకరమగు నా మహాపాయమునుండి తప్పించుకొనెను. అంతతోనైన నా ధైర్యహీమాచలు డూరకుండక మరల నాదంతితో బోరగడంగెను. ఇంతలో సాయుధులగు భటు లుర్యోధనకుమారుని రక్షణార్థ మరుదెంచిన కతంబున నా యేనుగు పారిపోయెను. ఔరంగజేబుయొక్క పరాక్రమమును గాంచిన ప్రజలు జయజయ వినాదంబుల నొనరించిరి. షాజహాను కుమారుని జూచి మెచ్చుకొని యతనియెత్తు బంగారు నాణెముల సతనికి బహుమతిగా నొసంగెను. 13 తేది డిసెంబరు 1634 సంవత్సరములో ఔరంగజేబుకు పదునారు వత్సరముల ప్రాయమున్నపుడు పాదుషా సైన్యములో పదివేల గుఱ్ఱపుదళమున కధిపతిగా నియమించిరి. ఔ

రంగజే బాసంవత్సరమున నే విక్రమజిత్తనువాని పైకి దాడివెడలి వానిని జయించెను. 14వ తేది జూలై, 1636 సంవత్సరము మొదలు 28 మే, 1644 సంవత్సరము వరకు బేరంగజేబును దక్కనుదేశమునకు ప్రతినిధిగా చక్రవర్తినియ మించెను. దక్కనురాజప్రతినిధియగు నౌరంగ జేబు రాకొమారుడు తన ముఖ్యపట్టణ మగు బేరంగబాదునకు జనుచు శ్రోవలో బరం పురం గవర్నరగు సయ్యఖాను యింటి కేగెను. ఇత బేరంగజేబునకు మేనత్త మొగుడు. మేనత్తపేరు సాలెహాఖాను బేగం. అతడు మే నత్తను చూడగోరి బరంపురమున నాగెను. మేనత్త గృహమే గనుక నతడు జనానాలోనికి ముందుగా కబురు పంపించకుండగనే లోపల ప్రవేశించెను. జనానావారు యప్పుడుద్యూనవన వినోదములతో కాలక్షేప మొనరించుచుండిరి. హీరాబాయి యను నొకసుందరయువతి వతంసము పండ్లభారముతో వంగిన యొక మామిడివృక్షమును తన కరపల్లవములతో వంచిపట్టుకొని, పంచమస్వనమున, మధురరుతి ములతో, వినువారల కెల్లహాయిజనింప, యొడలు గగుర్పాటు చెంద నొకచక్కనిపాటను, విపంచి స్వరముకన్న మధురమైన స్వరముతో పాడు చుండెను. బేరంగజే బాపూర్ణశతాంశ వదనను గాంచినతోడనే మోహపరవశుడై మూర్ఛ నొందెను. రాకొమారుడు మూర్ఛాగతుడై సంతనే మేనత్త భయకంపితురాలై పరుగెత్తు కొని వచ్చి యతనిని లోనికి దీసికొనివెళ్లి సమ స్తోపచారముల తేయ దొడంగెను. వైద్యుని

కొరకు కలురంపిరి. నాల్గుగడియల కౌరంగజేబు నకు మరల స్పృహ వచ్చెను. “నాయనా! ఇది యేమిరోగము? ఇదివర కెప్పుడైన వచ్చినదా?” యని మేనత్తయడుగ నాతడు మాలాదక యూరకుండెను. చాల సేపు మేనత్త ప్రార్థించినమీదట బేరంగజేబు మేనత్తతోనిట్లనెను. “అత్తా! నీతోచెప్పట వలన నేమిప్రయోజనము? నీవేమి యార్చెడి దానవా? తీర్చెడి దానవా?” యన నామె యిట్లనెను. “నీకోరిక దీర్చుట కన్న మాకేమి కావలయును.”

అప్పుడు బేరంగజేబు తాను హీరాబాయిని మోపించిన సంగతి తెల్పెను. మేనత్త వెళ్లి భర్త కానంగతి నెఱుక పరచెను. బేరంగజేబు జనానాయందలి ఛత్రబాయిని తన కొసంగినయెడల హీరాబాయి నిత్తునని యతడు నివాలు పంపెను. బేరంగజే బట్టులే యొ సంగి హీరాబాయిని యథావిధిగ పరిణయ మాడి వైవాహికచేగం అని నామకరణం భాస ర్చి తనతో గూడ గొంపోయెను. కాని పాపము! నడియాపనమున హీరాబాయి పరలోక గతురాలయ్యెను. కొంతకాలము వరకు బేరంగజేబునకు హీరాబాయి యందలి ప్రేమాతి శయమున మతిపోయి నట్లుండెడి వాడు. అతడు కొంతకాలము వరకు ఘోర వలె నివసించు చుండెను. హీరాబాయియే బ్రతికి యుండి బేరంగజేబు చక్రవర్తిపద మధిష్ఠించిన పిమ్మట హిందూరాజ్య చక్రవర్తినియై యుండినయెడల, బేరంగజేబు చరిత్ర మరియొక దారి ద్రొక్కి యుండెడిది.

నకిలజీవాంతరాత్ముడై నర్వలోక-ములకు భర్తయై లోకైకమూర్తియైన
యాదిదేవుడే దాని నాహారముగ నొ-సంగఁ గాకమా, నీకది చాలదొక్కో!

వలసినది తిని, నీయిచ్చవచ్చినట్లు విమలతరమైన యాకాశిపీఠియందు
హాయిగాఁ బగల్గె విహారలీలఁ-దేలి కాకమా, గూట నిద్రింపలేవె?

ఎల్లయిండ్లలోదూరి, యంచెవ్వరేమి-నెయుచుందురొ, యేమున్నదో యటంచుఁ
జూడ నీకేమివచ్చెనో యుద్రజాతి-కాకమా, నీకుఁ జీవాట్లుకాయున్నె?

ఏలయటచెడ పూటక చాలునింక-నెదుటివారల యుబును లవేల నీకు?
నీబ్రతుకుతీరు గన్గొననేర వకట! గ్రుడ్డికాకమ, నిన్నెవ్వ రడ్డువారు?

చెట్టపైనున్న యటగంటనేపు నీచు-తెక్కలను నవరించి బల్టిక్కుమీఱుఁ
జూపుచుందువు సీవగు సొబగులెల్ల; నెఱుంగుదుమా, కాకమా, యేల విఱుగఁబడెదు?

వీధిలో రాలు నెంగిలివిస్తరాకు-మెతుకు లేజీకొనుచుఁ దిను బ్రతుకు నీది;
నీ యునికితీరు తెలిసికోనేర వకట! చెడుగు గాకమ, నీకేల సిగ్గులేదు?

వక్షులున్నవికా, బహువృక్షతతుల, నెచటనున్నవో, యెట్టివో, యెఱుకవడవు;
కాపుకావని గడవల దేవులాడ-నీకు నేటికీ గాకమా, నీతిమాలి?

అతుల ఋతురాజమగు వసంతాగమమునఁ-గోయనుచు మావికొమ్మపైఁ గూరుచుండి
హాయిగాఁ బల్లవంబుల నారగించు-కోకిలం బేమిచేసెనో కూళకాకి?

చెంగుచెంగున నెగురు నీ రంగునడలు-ముఱుపుబెటయఁగఁ ద్రిప్ప నీమోముసొంపు
వలపుసొంపులఁ దెలుపు చూపులబెడంగుఁ-గాంచితిమి కాకమా, బుద్ధిగను మిక్కిలైన.

సముద్రగుప్తశాసనము - కళింగచరిత్రము

బుట్టా శేషగిరిరావుగారు (ఆంధ్రభారతి తీర్థప్రధాని)

[వసుకటి సంచిక తరువాయి]

౨

వేంగీ - పిష్టపురములు

సముద్రగుప్తుని దాక్షిణాత్య దిగ్విజయములలో నల్లాబాదు శాసనములో వేంగీ పిష్టపురముల రాజ్యాధిపతులు బేర్కొనబడియున్నారు. “కాంచేయక”, “కైరాలక” రాజులవలెనే వీరును గోదావరిమండలములో ప్రసిద్ధిగాంచిన వైంగేయక పైష్టపురకులని స్త్రీటు పండితుల యాశయము ప్రకారము వలువురు సిద్ధాంతపరచుకొని యున్నారు గాని గ్రామనామములను బట్టి యీ వేంగీ పిష్టపుర రాజ్యములును కళింగాంతర్భాగము లనియే యూహింప నవకాశము కలిగి డ్యూబాయీలు పండితుల వాదమును బలపరచుచున్నది.

గంజాం మండలములో—

హదబతాలాకాలో పితాపురం

పర్లాభిమిడి ఏజన్సీలో పిష్టపురం

గ్రామములు ఇంచుమించుగా మన్యప్రాంతములలో కనబడి పల్లపుతాలూకాలలో కనబడకుండుటచే పిష్టపురీ దేవి యనుశక్తి నారాధించిన బౌద్ధరాజులు తొలుత సీప్రాంతములలో రాజ్యాధిపతులైయుండి గుప్తసామ్రాజ్య విస్తరణాంతరము దక్షిణముగాపోయి గోదావరిజిల్లాలో పితాపురమను నొకయాస్థానమును

తమ పూర్వరాజ్యస్థానమువేర కట్టుకొని రాజ్య మేర్పరచుకొని యుదురనుట సమంజసమై యున్నది. మన్యప్రాంతముల నుండి పల్లపునాడులకు ప్రజలు వలసబోవుట ప్రజావిస్తరణములకు సామాన్య మగు ధర్మమై యున్నది.

ఇక వేంగీనిగూర్చిన సమస్యయము :

గంజాం మండలం ఇచ్ఛాపురం తాలూకాలో వేంగీ సాయి

సాంకేట ఏజన్సీలో వేంగాసాయి

అనుగ్రామము లీమండలములో వేంగీరాజ్యపు జాడలు చూపుచున్నవి. మరియుక చిత్రము, గోదావరి మండలములోని వేంగీరాజ్యము చాళుక్యుల పాల బడుటకు పూర్వము చాలా కాలము సాలంఖాయనుల యేలుబడిలో నుండి నట్లు కీ. శే. శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు ప్రచురించిన సాలంఖాయన శాసనములనల్ల తేలినదిగదా. ఈ సాలంఖాయనులజాడ

గంజాం మండలములో

రావగిరి ఏజన్సీలో - సారింకోయి

అనుగ్రామనామము సూచించుచున్నది. వీటిని బట్టికూడా వేంగీరాజ్య మొకటి నముద్రగుప్తుని కాలములో కళింగములోని మన్నె రాజ్యమై

యుండుననుట స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఇంకొక విశేషము అల్లాబాదు శాసనములో “కౌస్థలపురక ధనంజయ” యని మరియొక దాక్షిణాత్య భూపతి నిర్వచనము గలదు. స్లీటు పండితులు దీనిని “Dhananjaya of Kusthalapura” అని యనువదించిరి. ఇది “కుస్థల”గాని “కోస్థల” గాని కావచ్చును. ఇట్లు “కుస్థలపుర మని” తేల్చినను ఇది యెచ్చటిదో స్లీటుపండితులు తేల్చలేదు. ఇతరులును తేల్చలేదు. కళింగమండలి గ్రామనామములలో వెతుకగా

గంజాంమండలము-బరంపురంతాబాకాలో కోస్థిపట్టణ
వికాఖపట్టణ మండలం-నవరంగపురం ఏజన్సీలో
కోస్థిరిగడ

అనుగ్రామములు మూత్రము కనబడుచున్నవి. ఏటిలో కోస్థిలి-గుడ అను గ్రామ నామములోని మొదటిభాగము కోస్థల నివాసులచే నేర్పరుపబడిన వలనను స్ఫురింపజేయుచున్నది ఈ నవరంగపురము, జయపురము రాజ్యములో బస్తరు మన్యరాజ్యము నంటియుండుటచేత నీ కోస్థలరాజ్యము నన్యరాజ్యమై నమ్మద్రగుప్తునికాలమునకు ధనంజయుడను నృపాలుని యేలుబడిలో నుండియుండును. ఈయంశములు శాసనపరిశోధకుల విమర్శకై ప్రచురించితిని.

కళింగాంధ్రక్షత్రియులు

నమ్మద్రగుప్తుని అల్లాబాదుశాసనములో

“ఉద్వేలోర్జితబాహువీర్యనభసా

దేకేనయేనక్షణా

దుస్మీల్యాద్యుతనాగనేనగ

.....

దండైర్గ్రాహయతైవకోటకులజం
పుష్పాహ్వయేక్రీడతా
సూర్యేనే_____

తట_____”

అని యున్నది. దీనిలో వట్టిగీతలుగల భాగము అరిగిపోయినది. దీనినిబట్టి స్లీటుపండితులు నమ్మద్రగుప్తు హాక నదీతటముననున్న పుష్పపురమున కోటవంశజులను రాజుల నోడించి యా పట్టణమును రాజధానిగా చేసుకొనెనని యూహించిరి. కాని యీ సమన్వయము కోట వంశజు లెవరో తేలినగాని స్థిరపడనేర దనియు వ్రాసిరి. పుష్పపుర మేదియని కొంత చర్చచేసి రెండుభిప్రాయములను తేల్చిరి. “పుష్పపుర”, “పుష్పపురీ”, “కుసుమపుర” యనునవిపూర్వము పాటలీపుత్రము, ప్రస్తుతము పాట్నాయనునగరమునకు నామాంతరము లనియు, యువాకా త్సాంగు గ్రంథములో నీనగరము కుసుమపుర మనియు, పాటలీపుత్ర మనియు గూడ బేర్కొనబడిన దనియు, అయినను పాటలీపుత్రమునకు పుష్పపురమను నామ మతి ప్రాచీనకాలములో నింతవర కీశాసనభాగము లోనే కనిపించుచున్న దనియు, నీకారణములచే నమ్మద్రగుప్తుని రాజధాని పాటలీపుత్రమని నిర్ణయింపదగు ననియు స్లీటుపండితుల యూహ. కాని ఇది స్థిరపరచుటలో గణనీయము లగు సంశయము స్లీటుపండితులుదాహరించి యున్నారు.

(1) స్కందగుప్తుని కాలమువరకు ఈ వంశమువారి శాసనములు పాటలీపురప్రాంతమున నెచ్చటను కనబడలేదు.

(2) రెండవ చంద్రగుప్తుని శాసనములలో నీ పాటలీపుత్ర ముదాహరింపబడినను ఇది కనబడు రెండుచోట్లను దీనిని చంద్రగుప్తునితో కలుపుటకుగాని ఇది యాతని రాజధానిగా సమన్వయించుటకుగాని వీలు లేదు.

(3) యువాకాతాంగు గ్రంథములోనే పుష్పపురమను పదము సర్వాయముగా చెప్పదగిన వేరొక కుసుమపురము చెప్పబడియున్నది. దీనికిని పాటలీపుత్రమునకును చాలా దూరము. అది కాన్యకుబ్జరాజ్యముయొక్క పూర్వ రాజధానిగా నీ చీనాయాత్రికు డాహించి వర్ణించి యున్నాడు. ఇచ్చటగాని, ఈ ప్రాంతమందుగాని కుసుమపురమను రాజధాని యుండుట యీవంశపు పూర్వశాసనములు చాలావరకు దొరకిన స్థలములతో సమన్వయపడుచున్నది.

కాశాంబిలో గాని, అల్లాబాదులో గాని సముద్రగుప్త చక్రవర్తి ప్రశస్తిస్తంభ ముండుటతోగూడ నిది సమన్వయించును. ఇట్టియంశములనుబట్టి సముద్రగుప్త చక్రవర్తి రాజధానియైన పుష్పపుర లేక, కుసుమపుర మనునది పాటలీపుత్రమే యని స్థిటుదొరగారు సిద్ధాంతము చేయలేదనియే మనము గ్రహించవలెను. కాని పలువురు చారిత్రకు లిది సిద్ధాంతమే యని యనుకొనుచున్నారు. ఎట్లయినను ఈ

పుష్ప (కుసుమ)పురమునకు కోటవంశపురాజులకును సంబంధము కలదనియు నది విడిచిగాని యిదమిత్థమని సిద్ధాంతము చేయజాల మనియు స్థిటుపండితులే యంగీకరించి యుండిరి.

ఈ పత్రికయందలి సూచనలు గ్రాహ్యములగుట కీసముద్రగుప్త శాసనమును గూర్చిన విమర్శాపూర్వోత్తర మింతవరకు సంగ్రహముగా చెలుపవలసివచ్చినది. ఇక ప్రస్తుత తర్కము వనునరింతును.

కళింగమందును ఆంధ్రమందును చిర కాలముగా నివాసము లేర్పరచుకొని యుండిన సూర్యచంద్రవంశజు లగు క్షత్రియులలో నొక గాథ నేటికిని చెప్పుకొందురు. శా.శ. 514 నకు పూర్వ ముత్తరాపథమునుండి కోట, వర్నాట, కాకతి, పరిచ్చేదులను నాలుగువంశములవారు నాలుగు వివిధగోత్రములవారు (వసిష్ఠ, కవుండిన్య, కాశ్యప, ధనంజయ,) రాజ్యాధిపతియై దక్షిణాపథమునకు వచ్చినట్లును పరిచ్చేది వంశజులు, వసిష్ఠగోత్రులు వారికి నాయకులై చతుర్గోత్రవందనీయులై పూసపాటివారను పేర బరగినట్లును కళింగాంధ్రమండలములందు వీరు రాజ్యము లేర్పరచుకొనినట్లును ఈ పూర్వోత్తరపుగాథ ప్రబలముగా నున్నది. ప్రస్తుత శాసనమున గలయట్లు కోటవంశ్యులు సముద్రగుప్తునిచే నుత్తరాపథమున పరాక్రితులై రాజ్యము గోల్పోయి యుండినయెడల వారును, వారి మిత్రబాంధవులును; దక్షిణాపథమునకు రాజ్యములు కొట్టికొన వచ్చియుండు

రని నమ్ముటలో వివరిత మేమియును లేదు. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన కోటవంశము వా రాధ్రక్షాత్రియులలో చాలా కుటుంబములకు నసలు కోవయైయున్నారు. వీరు తప్ప ఉత్తరదక్షిణాపథములలో వేరొకకోటవంశము వారు కనబడరు. కాగా నీ ఆధ్రక్షాకోటవంశము వారే నమ్మదగు వృత్తాంతములోని వారని నా నిర్వచనము. ఇది సరికాదనుటకు కారణములు విమర్శకులు చెల్పుదురుగాక !

ఇక నీకోటవంశమువారి కాది నుత్తరాపథమున పుష్ప (లేక కుసుమ) పురము రాజధానిగా నుండినయెడల నాపేరిట వారి సంతతి వారు కళింగాధ్రములలో నేర్పరచుకొని యుందురనుట నమంజనముగదా! ఇట్లు వీరేర్పరచుకొనియుండినట్లు కళింగమందలి గ్రామ నామములలో నిదర్శనములు కానవచ్చుచున్నవి. ఎట్లనగా—

గంజాంజిల్లా—

ఇత్రపురం తాలూకా, కుసుమపూరు.

బరంపురం తా. కుసుమి, కుసుమపురం.

విశాఖజిల్లా—

బొల్లిలితాలూకా, కుసుమూరు.

రిస్సంకటకం ఏజన్సీ, కుసుమగుడి, కుసుమపేట.

జయపురం ఏజన్సీ, కుసుమగూడ, కుసుమపుట్టి.

కొండాపుట్టి ఏజన్సీ, కుసుమగూడ, కుసుమపేట; [కుసుమపుట్టి.

నవరంగపురం ఏజన్సీ, కుసుమబండు, కుసుమపల్లి.

పాడ్య ఏజన్సీ, కుసుమగరువు, కుసుమపుట్టి, కుసుమపేట, కుసుమపూరు, కుసుమగూడ.

కొట్టంగి ఏజన్సీ, కుసుమ.

రాయగూడ ఏజన్సీ, కుసుమఖాసీ, కుసుమెల్ల.

ఈ గ్రామనామములను బట్టి కళింగ మందలి తొలుతటి కోటవంశపు నలనలును, రాజ్యమును కళింగమన్యములం దేర్పడియుండినట్లును అటనుండి వారు కాలక్రమేణ దక్షిణాపథముందు కృష్ణానదీతీరమున నమరావతికి రాజ్యస్థానము మార్చుకొన్నట్లును తోచును.

ఇట్లే పరిచ్ఛేదాలలో ప్రసిద్ధిగాంచినవారి వంశము పూనపాటివారు. వీరి యింటిపేరుకు పూష్పావనియు పూషపాటియనియు నామాంతరములు సాహిత్యగ్రంథములలోను, చాటుపద్యములలోను కనబడుచున్నవి. దీనికి సూర్యవంశమని కొందరు నిర్వచనము చెప్పుదురు. కృష్ణజిల్లాలో పూన-పాడు గ్రామములో పూన-అనుదానికి నిర్వచనము సుగమము కాదు. ఇది పూన్-బాడి అను ప్రాకృత మనియు, నిది “పుష్పవాటి” అనగా పుష్పపురమునకు పర్యాయపదన మనియు నా నమన్వయము. ఇది సరియైనచో పరిచ్ఛేదులు పుష్పపురమునుండి తొలుతవచ్చిన క్షాత్రియులలో నొకశాఖయని తేలును. కోటవర్ణాటకాకతి పరిచ్ఛేదులు తొలుత పుష్పపురము నుండి దక్షిణమునకు వచ్చిన గాథలో కొంత నిజముండినట్లు తేలును. పూనపాడు కట్టుటచే పరిచ్ఛేదులకు పూన పాటివారను పేరు వచ్చినట్లు వసిష్ఠగోత్ర క్షాత్రియులను గూర్చిన నీనమాలికలో నిట్లున్నది :

“అతని తనూజు డాతతబలోన్న తుడు మా
 ధవవర్మనృపతి ముత్తాతబోలి
 జనకునాజ్ఞను సత్తశతి సాంగముగ రామ
 దేవికుచే నుపదేశమొంది
 కనకదగ్ధాకటాక్ష ప్రాప్తవిభవుడై
 మలియసింగనిబోర్తమందజేసి
 చౌబళహస్తమల్ల బూధిపుని రక్త
 ధారచే పరదేవతను భజించి
 వసుదిగ్విద్య శకవక్త్రంబుల జయ
 వాటికాదగ్ధవైభవము గాంచి
 గగనవాణీవాక్యగౌరవంబున పూన
 పాటిభూమిని పురీవరము గట్టి
 వాసిగాంచుట పూనపాటిహారను యింటి
 పేరుగాంచిరి రాచపెద్దరికము.”

ఈ సీనమాలిక శా. శ. 1406 సం.

అనగా క్రీ. శ. 1484 ప్రాంతమందు రాజ
 మార్తాండ శ్రీ పూనపాటి తమ్మిరాజ (సుక)
 రాచిరాజుగారిచే చెప్పబడినది ఇందలి లెక్క
 ప్రకారము పరిచ్ఛేదవంశములో సుప్రసిద్ధులై
 రిసకదగ్ధానరప్రపాదలైన మాధవవర్మ మహీ
 పతి పూనపాడును పురీవరమును శా. శ. 518
 అనగా క్రీ. శ. 626 (A.D.) యందు నిర్మించి
 నట్లు తేలును—

కాని క్రీ. శ. రమారమి 1640 ప్రాంత
 మందు శ్రీమన్మహామండలేశ్వరిమహీమండల
 రాయ మన్నెసూత్రాను శ్రీపూనపాటి తమ్మ
 భూపాలు విరచితమైన “శ్రీకృష్ణవిజయ” కావ్య
 మందు మాధవవర్మ నృపతి బెజవాడ రాజ

ధానిగా రాజ్యమేలినట్లును, నిడదవోలు చెంత
 నొక గొప్పదుర్గము కట్టినట్లును మాత్రము కల
 దు. వీరికాలమున కంతకుపూర్వగాథలు
 విస్మృతములై యుండనోపును. కాగా మాధవ
 వర్మనృపతి నిర్మించిన పూనపా డాతని పూర్వ
 లు కళింగమందు నిర్మించిన “పూన్ బాడి” లేక
 “పుష్పవాటి” పురవరమునకు జ్ఞానకాథము
 కావలెను ఈతడు తననాడు కళింగమును తిరిగి
 జయించినట్లు సాహిత్యగ్రంథాధారముగలదు.
 శ్రీ కృష్ణవిజయములో కూడా—

గీ. “అట్టి బలములు తన వెంట నంటికొలువ
 బూర్నవైరుల నందర బుడమి గలిపి
 ధరణియేల నేకాతః శ్రంబుగాగఁ
 వైభవోన్నతి మాధవవర్మనృపతి”

అని యున్నది.

అప్పటి పూన్ బాడి లేక పుష్పవాటి
 రాజ్యము బాడలు చూపు గ్రామములు నేటి
 కిది కళింగమందు కలవు. “కోటవంశమువారు
 కుసుమపుర మనుచు గ్రామములు కట్టు
 కొన్నట్లే పరిచ్ఛేదులు పుష్పవాటి, పూన్ బాడి,
 పూనపాడు అను వాసస్థానములు తమ పూర్వ
 స్థానము జ్ఞానకాథ టూప్రాంతములలో కట్టు
 కొనియుంచు రనుటలోను వివరిత మేమియు
 లేదు. ఈ గ్రామనామము లిట్లున్నవి:

గంజాం—

రామగిరి ఏజనీ, పూనపాడు.

విశాఖపట్ణం—

రాయిగూడా ఏజనీ, పూనపాడు.

పార్వతీపురం ఏజన్సీ, పూసపాడి, పూసవండి.
మల్కనగిరి ఏజన్సీ, పూసపల్లి, పూసనూడెం.
జయపురం ఏజన్సీ, పూస-పురీ, పూసపురాగిగుడ.
టిస్సంకలక ఏజన్సీ, పుస్సా-గుడ.

వీటిలో జయపురం ఏజన్సీలో గల
పూస-పురీ, ఇతరత్ర గల పూస-బాటి గ్రామ
ములున్న ప్రాచీనతమ కలింగ పూసపాటి

రాజ్యమును కోటవంశమువారి రాజ్యమును
బోలిన మన్నె రాజ్యముగా నిరూపించినై
యున్నది. ఇట్లు సముద్రగుప్త శాసనములోని
కోటవంశ, పుష్ప పురముల తర్కము కలింగ
చరిత్రను కొంత విశదీయుట కాధారపడు
చున్నది.

ఆంధ్ర భారతి

యోగానందకివి గారు

త్రోలి నా యిర్వదియేండ్లప్రాయమున నీశోరంపుఁ బ్రేమామృతం
బాలుకం బల్కులు పైకిఁ జిల్కిఁ జెటుల ట్లోయమ్మో, త్వత్కృపా
కలనాపాంగతరంగపాత్రుడ నిటం గానమ్మ, కైకొమ్మ యు
త్కలిక న్మత్క వితాంతరంగ నతి యాంధ్రశ్రీరతి భారతి!

సరసో శీర్షము శ్మశుబాలము భవన్నాట్యంతరంగంబునం
దురుబుద్ధి వృషయాడఁ జాలుదునె భావోదేకరంగస్తరం
గరమాలింగిత మానసుండనయినం గమ్రాంగి, నేనిప్పు రా
మరమారామనితాంతసంస్మరణ సమ్యగ్గామి నో భారతి!

నినుఁ జేపట్టినదిట్ట బ్రహ్మ త్రిజగన్నిశ్లేత సత్రాత ము
జ్జనకుండుం జనకుండు భూజనులకున్ స్వర్గప్రజాకేయఃకుఁ
బెనుమిన్కుల్ గవినట్టి ప్రోడయుఁగదా పెక్కేల వాక్కుల్ జగ
జ్జనయిత్రీ, యెదిలోటు నీకు విలసత్సంఘటితీ, భారతి!

కవితావృద్ధుల వాతెఱ న్నిలుచుచోఁ గల్యాణసంపన్నవౌ
దవని నీ కుఁ గొఱంత యంతయును రా దాత్మేచ్ఛితాలంకృతుల్
చవిగాఁ గోరిన యన్నియు న్నిరుపమానక్తి న్నుభోక్తిం దను
చ్ఛవి నిండార నిడంగలారు సుమనస్సంతాను లో భారతి!

ఇంచుమించు రెండువేలెండ్లక్రిందటి తేనుగు

భట్టప్రోలు, అమరావతి, గంటసాల, జగ్గయ్య
 పేట మొదలగు స్థలములందలి వౌద్ధస్తూప
 ముల నిగ్మాణవిధానములను, అక్కడిశాసన
 ములను, నే నీనడుముఁ బరిశోధించుచుంటిని.
 మధ్యాంధ్రదేశముననున్న యాస్తూపములలో
 నిశాననాడులందఁ, ఆంధ్రభాషకు, ఆంధ్రదేశ
 మునకు సంబంధించిన యపూర్వవిషయము
 లేమని యగపడుచేమోయని నాయాశ. భట్టి
 ప్రోలిస్తూపము క్రీ. పూర్వము ఇంచుమించుగా
 మున్నూ తేండ్లకింకను మునుపటిదనియు, అమ
 రావతిస్తూపము క్రీ. పూర్వ మిన్నూ తేండ్లకు
 నిర్మితమై క్రీ.తర్వాత నిన్నూ తేండ్లదాఁకఁ బె
 ణ్పొందింజుబడుచు వచ్చినదనియు శాసనలిపి
 రీతులనుబట్టి, యితరసాధనములనుబట్టి చరిత్ర
 పరిశోధకు లూహించుచున్నారు.

వైస్తూపములు పడఁగొట్టఁబడి పాడయి
 యుండుటచే ననేకశాసనములు శిథిలములై
 విడిగి వేర్వారి పోయినవి. ఆయాశాసన
 ముల స్థానములను వెనుకముందులను, వానికి
 సంబంధించిన శిల్పచిత్రములను సర్వత్ర స్పష్ట
 ముగా గుర్తింపఁ గుదురకున్నది.

1905, 1906 సంవత్సరములలో అమ
 రావతి స్తూపపుదిబ్బలను దొరతనమువారు

మూడవతూరి త్రవ్వించిరి. అందుదొరకిన శిల్ప
 చిత్రశాసనాదులను మద్రాసు మ్యూజియమున
 కుఁ గొనివచ్చిరి. అందు గొన్నిటి నీనడుమునే
 మ్యూజియము సభికారులు ప్రదర్శనార్థములు
 గా బయల్పఱచిరి. స్థలము చాలకపోవుటచే
 కొన్ని యింకను భూగృహమున గుప్తములై
 యున్నవి కాని వానిలోని శాసనములను 1920
 సం॥ ఏప్రిల్ గాఢియా ఇండికాలో రమూప్రసాద
 చందాగారు రా. బ. హెచ్. కృష్ణశాస్త్రి
 గారిసోదృప్తున ప్రతిబింబములతో నవ్యా
 ఖ్యానముగాఁ బ్రకటించిరి. ఆ శాసనములలోని
 కెల్ల నాకు ముఖ్యముగా ముచ్చట గొల్పినది
 మూడతరములు గల యీ క్రిందిశాసనము.

ఈ శాసనము ఒకగొప్ప నిలువుతాతి
 బండమూడమన్నది. దాని నిలువుకొలత 3-అ
 డుగులు. అడ్డకొలత 26 అంగుళములు, చిక్క
 దనము 11 అంగుళములు. ఈ శాసనమునకు
 వెనుకగాని, ముందుగాని, క్రిందఁగాని, మీఁదఁగా
 ని యింక నతరములులేవు. ఈశాసనము తాతి
 నడుమ నుండుటచే వెనుకఁగాని, ముందుగాని
 యతరములుగల తాతితో సంధిగలదేమో
 దానిఁబట్టి చేరవలసినయతరము లుండునేమో
 యని యనుమానించుట కవకాశము లేదు.
 ఈతాతిభాషైగము గొప్పశిల్పచిత్రము గలదిగా

ఇది చుర్రాపగర్న మెంటు మూలము భూగర్భగృహమన నున్నది. వాకోరికపై అక్కకి ఆగ్నేయాదికం అస్తిత్వము రామంబ్రకాస్త్రగారుచారి శ్రుతిపరిమళన తియిచ్చిరి. దానిబట్టి యా ది. శ్రీ చెయబడినది.

నుండవలెను. అది విశుగఁగొట్టబడినది. అవిశుగఁగొట్టబడిన శిల్పచిత్రమేవో యిచ్చ దున్న తాత్పర్యము గుర్తింప గురురదు.

తాత్పర్యము లివి:—

“నా గ బు”

ఈ యక్షరము లిందుమిదు శ్రీ. త. 2 శతాబ్దానికి బ్రహ్మ లిం యక్షరములు. పై శాసనమును బ్రకటింపిన రమ్యాసాద చందాగారు దీనిని ఇంగ్లీషు లింగ్లో “Naga-bu” అని ప్రకటించిరి. వారు ‘నాగ’ వేటుపదము గాను, ‘బు’ వేటు పదముగాను, ‘నాగబు’ సమస్త పదముగాను దూచి యట్రచారి. దానిని వారు శిల్పకారునిపేరు గావచ్చు ననిరి. అది పాలిభాషాపదమనియే వారు తిలకింపెను. నేను వాచినంతలో పాలిభాషలో నిట్టిపదము కానరాలేదు.

ఇది తెలుగు

గుర్రత్యయం
తమయినతత్స
మదమని నా
తలఁపు నాగ
బు = అనఁగా
నాగంబు, పా
ము, అని యర్థ
ము. విశుగఁ
గొట్టబడిన
మీదికి
చిత్రముగొప్ప
సర్పమై యుం
దును. మహాస్త

రములయిన పదగలతో నతిసుందరములయిన సర్పచిత్రములు అమరావతీస్తూపమునఁ జెక్కులు గలవు.

ఈ శాసనపు లిపినిబట్టి, అమరావతీ స్తూపనిర్మాణమును గూర్చి యిప్పటివఱకు వెలసిన చూపాలనుబట్టి, చూడఁగా, నీశాసనము, శ్రీ. త. రెండవ శతాబ్దానికి దర్శాతిదిగా నేరదు.

పయిశాసనపదము “నాగబు” తెలుగు పదమును నాకలఁపు సర్వాంగీకృతమయి, నిరాక్షేపమయి నెగడనేని, శ్రీ. తర్వాత రెండు శతాబ్దాలనాటికి, సంస్కృతపదములు తెలుగు ప్రత్యయముతో తెలుగున వ్యవహరింపఁబడుచుండెడివనియు, తెలుగుభాష స్వతంత్ర వ్యవహారిమునకు, లినికి అలవడెననియు, ప్రభ

మావిధక్తి ప్రత్యయరూపము 'బు' కూడ అప్పటికే వెలిసినవియు నిరూపిత మగును. 'ఎడ్డ' అను పదమునకు ద్విత్వశైలి, తద భావ, పూర్వహల్లోప, పరహల్లోపములచే ఎడ్డ (ద్విత్వశైలియు శ్రీరామేశ కవిత్య రాసు లెడ్డసీశ్రీపాదముల్, చూ. కుమా. నన్ని చోడ) ఎడ్డ (శైలిభావము) ఎడ (పూర్వ హల్లోపము) ఎడ (పరహల్లోపము) అను రూపము లేర్పడినట్లుగా, నాగమ్ము అను పదముకూడ నాగమ్ము (శైలియు, కొట్టమ్ము ల్విడుజ్జుగొని చూ. అద్దంకి శాసనము) నాగ మ్ము (శైలిభావము) నాగబు (పూర్వ హల్లోపము) నాగము (పరహల్లోపము) అను రూపములు బొందెను. (అజయమున శునాంబు, కొంబు, ఒడంబు ఇత్యాది శబ్దముల పోలికను అమహర్ష్యములకు 'ంబు' ప్రథమావిధక్తి ప్రత్యయముగాఁ దొలుత నుండెను. 'నాగమ్ము' రూపము చాలఁ దర్వాతికామున వెలిసినది. దీనిఁగూర్చి పాచ్చు చర్చించుట కిది చోటు గాదు.

నన్నయనాటినుండి మనకు ఆంధ్రపద్య గ్రంథములు దొరకుచున్నవి. శాసనములందంతకుఁ బూర్వకాలమున నొక్కపద్యమేని, యొక్కపద్యపాదమేని దొరకినను భాషాచరిత్రపరిశీలనమున కది యత్యంతోపకారికమే. 9, 10 శతాబ్దాలనాటి వట్టివిప్పటికిం గొన్ని దొరకియున్నవి. మఱియు నిరతవఱకు శ్రీ. 8, 9 శతాబ్దాల నాటివి తెలుగువచన శాసనములు ను గొన్ని దొరకియున్నవి. అట్టి శాసనము

లంత కింకను బూర్వకాలపువి దొరకెనేని యవి యనర్హరత్నములే యనఁదగునుగదా! అందును రెండువేల యేండ్లనాటిదగు నమరావతిస్తూపమున నట్టిది దొరకెనేని యింకఁజెప్పడి దేమి? అక్కడ తెలుగుభాషయొక్క యక్షర మూత్రము దొరకినను నది లక్షరూపాయలు దొరకినట్లు మురియఁదగినదే.

2

లక్ష్మీపుర శిలాశాసనము

కానవోపలక్తి

ఈ శిలాశాసనము కృష్ణాకిల్లా దీవితాలూకా లక్ష్మీపురమును గ్రామమున నొక బ్రాహ్మణునియొకటి దొడ్డిలో నుండఁగా నాయొంటివారికి బంధువగు క్రొత్తపల్లిగ్రామకరణము ఆ లక్ష్మీపురమునకు 4 మైళ్లదూరము నున్న స్వగ్రామమును క్రొత్తపల్లికిఁ గొనిపోయి తనయొంటి యాపరణమున నుంచుకొనెను. ఇప్పటికి 4 ఏండ్లకుముందు నేను నామాతల శ్వశుర్లగ్రామమును గంటసాలకుఁబోయి యక్కడ నామేనమామగారివలన నీ శాసనస్థితిని విని గంటసాలకు 2 మైళ్ల దూరమున నేయున్న క్రొత్తపల్లెకుఁగూడఁ బోయి శాసనమును జూచి ప్రాంత యాంధ్రపత్రిక కాగితములమీఁద నప్పటికప్పు డేదోవిధముగా మఱిబూసి ప్రతి చింబములు గొనివచ్చితిని. వానిఁబట్టి యది తెలుగుభాష, ప్రాచీనరమము, అనిమాత్రము గుర్తింపఁగుదిరెను. ప్రతిచింబము మిక్కిలి యస్పష్టముగా నుండుటచేతను శాసనము బం

తెలుగుకిందినుండి మీఁదికిఁ దలఁకిందుగాఁ జెక్కఁ బడియుండుట యప్పుడు గుర్తింపఁ గుదురకపోవుటచేతను నప్పుడు శాసనవిషయమేమియు గోచరింపకపోయెను. ఇటీవల సరియయిన సాధన సామగ్రితో మన్నిత్రులగు శ్రీమాన్ దివి నరసింహాచార్యులుగారిని బంపి మంచి ప్రతిబింబములను దెప్పించుకొంటిని. శ్రీనరసింహాచార్యులుగారు ప్రతిబింబములఁ గొని వచ్చుటకుఁ గ్రొత్తపల్లికిఁ బోగా శాసనశిల క్రొత్తపల్లి నుండి గంటసాలకో మచిలీపట్టణమునకో కొంపోబడిన ట్లక్కడీవారు చెప్పిరట! గంటసాల మచిలీపట్టణములకు వెల్లి యెట్టకేలకు వారాతొయియున్నచోటును గనుఁగొని, చక్కగాఁ బ్రతిబింబములను దీసి నాకుఁ బంపిరి. వారి సాహాయ్యమునకు నేను గడుం గృతజ్ఞుడను. ఇప్పు డీ శాసనశిల మచిలీపట్టణమున శ్రీ రాయ్యూరి శేషయ్యపంతులుగారియింట నున్నదట! తొలుత నీ శాసనశిల దొరకిన లక్ష్మీపురము గంటసాలకు సరిగా దక్షిణముగా మూడు మైళ్లలోను, కల్లేపల్లికి సరిగా నుత్తరముగా మూడుమైళ్లలోను, మచిలీపట్టణము ననుండి చల్లపల్లికిఁబోవు రోడ్డుమీఁదనున్నది.

శాసనమొగ్గుతి

ఇంకవలకుఁ బ్రకటితములయిన తెలుగు శాసనము లన్నింటికంటె నీ శాసనము ప్రాచీనతమము. బర్గస్ దొరగారు “ద్రవిడసంస్కృత శాసనములు” అనుగ్రంథమునను ప్లేటుదొరగారు శాసనప్రతిబింబముతో ఇండియన్ ఆర్కీయోలాజీ XIII వ సంపుటమునను ప్రకటించియు,

తెలుగుభాగము దురవబోధముగ నున్నదని ఇంగ్లీషువరివర్తనముచేయక విడిచిపెట్టినట్టియు, కీర్తిశేషులగు కె. వి. లక్ష్మణరావుపంతులు గారు సేమనుండి మరల బ్రతిబింబములఁ దెప్పించి చదివి, చిత్రాడగ్రంథాలయ వార్షికోత్సవ సభాధ్యక్షోపన్యాసమునను, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు రాజమహేంద్రవరరాజనరేంద్రపట్టాభిషేకపునఁచికలోను అర్ధవబోధ మెవ్వరికయిన నగునోయని తెలియఁగోరి ప్రకటించినట్టియు అహదనకర శాసనమునకంటె నీ శాసనము ప్రాచీనము అహదనకర శాసన కీర్తితుండగు విష్ణువర్ధనుఁడు చాళుక్యవిష్ణువర్ధనులలో నాలుగవవాఁడో, అయిదవవాఁడో అగునని ప్లేటుదొరగారు తెలుచిరి. మూడవ వాఁడగునని శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు దలచిరి. మూడవవిష్ణువర్ధనుఁడు మనయ్యాస్త్రుత శాసనమునఁ బేర్కొనఁబడిన మంగిదొగరాజునకుఁ గుమారుడఁగును. నాలుగవ విష్ణు వర్ధనుఁ డా మూడవవిష్ణువర్ధనుని మనుమఁడు. అయిదవ విష్ణు వర్ధనుఁ డాతనిమనుమఁడు. మూడవవిష్ణు వర్ధనుఁడు క్రీ. 712 నుండి 740 దాకను, నాల్గవ విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. 768 నుండి 799 దాకను, ఐదవ విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. 840 నుండి 844 దాకను రాజ్య మేలిరి. మూడవవిష్ణువర్ధనుని తండ్రియగు మంగిదొగరాజు క్రీ. 675 నుండి 699 దాక రాజ్య మేలెను. మనస్రస్థుత శాసన మాతనిపాలన కాలమున వెలసినది గాన అహదనకర శాసనమునకంటె దప్పక ప్రాచీనమేయగును. క్రీ. ఏడవశతాబ్ది యుత్తరా

ర్థమున తెలుగుభాషతో నెలకొల్పబడిన దగుట యీ శాసనమునకుఁ గల గొప్ప యోగ్యత. ఇందుఁ జరిత్రోపయుక్తమగు విషయము గానరాదు. కాని భాషాచరిత్ర పరిశోధనమున కిది యత్యంతోపకారకము.

శాసనాల, లిపి, రీతులు

ఈ శాసనము తెల్లని పాలతాతిమీఁదఁ జెక్కబడినది. అది యమరావతీస్థాపపు దెల్లితాలను బోలినది. అమరావతి, భట్టి ప్రోలు, గంటసాల మొదలగు స్థలములందలి బౌద్ధస్థూపములలోని మేలయిన పాలతాలే కృష్ణా, గుంటూరుమండలములందలి బెక్కు శివాలయములలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. క్రీ. శి. ౧వ శతాబ్దమువఱకుఁ గూడ నాయాబౌద్ధస్థూపములు శైవమతములవారిచే శిథిలపఱుపబడుచు నందలి మేలితాలతో శివాలయములు నిర్మింపబడుచు నుండినట్లు తలఁపఁదగును. పెదకళ్యాణి శివాలయమున బౌద్ధులయర్థధర్మ చక్రములుగల పాలతాతి స్తంభములు పెక్కులు గానవచ్చును. అమరావతిలోని యమేశ్వరాలయమునఁగూడ స్థూపశిలలు గలవు. ఇట్లు పెక్కు శివాలయములందుఁ గలవు. ప్రస్తుత శాసనశిలగూడఁ దొలుత స్థూపపుతాయి యయి యుండవచ్చును ఇది ఇంచుమించు మూరకుఁ దక్కువ పెడల్పును, రెండుమూరల పొడవును, నాల్గుగుళముల చక్కఁదనమును గల్గియున్నది. తాతికి రెండువైపులను శాసనము గలదు. రెండువైపులనుగూడ శాసనపుఁ బంక్తులు క్రి

దినుండి మీఁదికిఁ జెక్కబడినవి. రెండవవైపున 18 వ బంతిమాత్రము దేని యొఱిపిడిచే తనో సంపూర్ణముగా రూపుమాసినది. శాసనాక్షరములు ప్రాచీనచాళుక్య లిపి రీతి న మంగియువరాజునాటి తామ్రశాసనాక్షరములను సరిగాఁ బోలియున్నవి. మఱియు నీ శాసనపుఁ దెలుగుభాషయు, లిపిరీతియుఁ గడప న్నిల్లూరుమండలములందు దొరకిన చోడబాణ వైదుంబరాజుల (అందుఁ గొన్నియేని 7, 8 శతాబ్దాలవి గానచ్చును.) ప్రాచీనాంధ్ర శాసనముల భాషతోను, లిపితోను గొంతపోలికగలిగి యున్నవి. ఆపోలికల నందు ముందుఁ గొంత నిరూపింతును.

ఈ శాసనమున హల్లులకుఁ గొమ్ములు మూడుదెఱుగులుగా నున్నవి. మొదటిబంతిలో 'జ' 'ము'లవలె నింకఁ బెక్కుచోట్లగల హల్లుల కొమ్ములకును, ఆఱవ పదునాఱవ బంతులలోని 'కు' 'దు'ల కొమ్ములకును, ఎన్నిదవ, తొమ్మిదవ, పదొకొండవబంతులలోని 'ద్లు' 'ద్రు' 'తు'ల కొమ్ములకును భేదము చూడఁదగును. మూడవబంతిలోని కడపటియక్షర మస్పష్టముగా నున్నది.

శాసనవిషయము

భూచ్చచాళుక్యరాజగు మంగియువరాజు రాజ్యమేలుచుండగా నాతనిక్రింది చిన్నియేలికయో, మండలాధిపుడో, యువోగియో అగు ఏట్రాజు రాజ్యమునకడువండ్లుగ్రామమున మిరియంపు బోళజయనువానికొఱకయి తెంగటియ

నువాడు పదునేనుము అల్ల విత్తనాలు పట్టునట్టి రెండుపట్లభూమిని పడసెననియు అభూమికిఁ దూర్పు నీమాచిహ్నములు దుర్గాదేవి నేల యును, ఉటువుటూరి బోలరెండుట్టి (రెండుపట్ల భూమిని)యు ననియు ఈ రెండుపట్లభూమిని జెఱచువారు కలరేసి వారు వారణాశిలో వేయి కపిలగోవులను, వేయిగుళ్లను, వేయిచెఱువులను, వేవురు బ్రాహ్మణులను జంపినపాపమును గుడుతురనియు, శాసనార్థముగా నాకుఁ దోచినది. 'యస్య యస్య యదాభూమి' రిత్యాది నర్వశాసన సాధారణశ్లోకము కడపట నున్నది.

ఈ శాసనము లక్ష్మీపురమున నుండుట చేతను, శాసనములో 'ఉటువుటూరు' పేర్కొనబడియుండుటచేతను, మరియు 'కడుపండ్లు' 'కొదలి' యనుపేర నేడు వ్యవహరింపబడు గ్రామమేమోయని యనుకొనఁదగి యుండుట చేతను, నీశాసనమునందు ఒసగఁబడినదిగాఁ జెప్పఁబడినభూమి పయ్యిగ్రామములకుఁ జేరువ గా నున్న దే యగునని తలఁపఁదగును. ఈశాసనమునఁ బ్రస్తుతుండగు మహారాజు మంగియువరాజు బెజవాడరాజధానిగఁ రాజ్యమేలుచుండఁబోలును. శ్రీ జయంతి రామయ్యసంతులుగారు ప్రకటించిన యా మంగియువరాజు దానశాసనమున నాతడు "విజయవాడ"నుండి దాని వెలయుండినట్లు గలదు.*

ఈ శాసనమునఁ గొన్ని పదములు కర్థము స్పష్టముగా నాకుఁ దెలియకున్నది. ఒక్కొక్క

క్కడమునుగ్రహించి శబ్దనిర్వృత్తినిగూర్చియు అర్థమునుగూర్చియు నాకుఁ దోచిన వివరణములను జెప్పదను. ఈ శాసనమునకుఁగాని, యందలిపదములకుఁగాని, నేనుజెప్పిన యర్థమును, వివృతియు నిరాక్షేపము లనునమ్మిక నాకేలేదు. పాఠకు లింకను బరిశోధించి విశేషములు గోచరించినఁ దెలుపఁగలరని విశ్వసించుచున్నాఁడను.

స్వస్తిశ్రీ—ఇదిమంగళార్థకము వైదికమతమువారి గ్రంథములయు, లేఖములయు నారంభమునఁ బ్రయోగింపఁబడును. వౌద్ధుల గ్రంథములయు, లేఖములయు, నారంభమున 'సిద్ధి' అని యుండును.

మంగిదొంగరాజు—మంగిదొంగ; మంగియువ, మంగిదుగ, మంగిదొవ, మంగిదువ, రూపములుగూడఁ గలవు. నేటి 'మంగయ్య, మంగమ్మ' పేళ్లకు నీపేరికి సంబంధము గలదేమో! నేటి యీ పేళ్లను 'అంగై'లెమ్మగై' 'అలమేలుమంగమ్మ'పేరి న గ్రహరూపముగాఁ గూడఁ జెప్పఁజెల్లును. మంగిప్రాఁడి యీ మంగియువరాజుపేర వెలసియుండవచ్చును.

ముష్టు—'మంగిదొంగరాజులముష్టు' అనునది పశ్చిమసాసము. తొలుత నేను 'రాజుల తర్వాత 'త' అనునక్షర మొక్కటి వ్రాత పొగపాటుచే లోపించినదేమో! 'రాజులతిముష్టు' అని యుండవలెనేమో అని తలపోసితిని గాని పరిశోధింపఁగా నట్లుగాదనియు 'ముష్టు' అనియే

* మా. ఆంధ్రపాఠశాస్త్రపరిషత్తుత్పత్తిక 2-వ సంపుటము, 2-వ సంధిక.

యుండవలెననియుఁ దేలివది. చరిత్రపరిశోధకు లింతవఱకు మంగియువరాజునకు విట్రాజుపేరి వానిఁ దమ్ముని నెఱుంగరు. 'ముష్టు' అనుపద మితరశాసనములందును నిట్టి వాక్యసందర్భములందే కాననచ్చెను. అట్టివానిఁ జూపుదు న్నాఁడను. అపాదనకరశాసన. 27 బంతిలో:-

"పసిడ్డిముష్టు పెటన్దల చరువయ్య." మఱియు శాసనపరిశోధక శాఖవారి 1904 సం॥ శాసనసంచయములో 406 సంఖ్యగల శాసనమున, "శ్రీమైయరి కొడుకు మర మయు ముష్టు," ఈశబ్దము రూపవిచ్ఛత్తిసూక్ష్మ సంపూర్ణ చర్చ అపాదనకర శాసనమునఁజేయు దును. అర్థముమాత్ర మిక్కడ:- మంగిదొంగ రాజులముష్టు = మంగిదొంగరాజులకింది యధికారి లేక చిన్న నేలక అనియర్థముగావచ్చును. పసిడ్డిముష్టు=అనుచోటఁగూడ స్వస్థా (భండ గారా)నికారి యని యర్థము గావచ్చును. మూఁడవ యుదాహరణమునఁగూడ రాజు చేసిన ధర్మమును రక్షించు నధికారులను బెప్పు సందర్భమున నాపద మున్నది.

విట్టజుల—'విట్రాజుల' అని యుండదగినది. తెలుఁగుభాష ఏనాటనుండి శాసనాదులలోఁ గానవచ్చుచున్నదో ఆనాటనుండియు శకటరేఖవివేకము సరిగా నుండకపోవుటయే

గానవచ్చుచున్నది. 'రాజు'లో బండితా వ్రాతసరిగాదు. పెక్కు శాసనములలో నది సాధురేఖముగాఁగూడ వ్రాయఁబడినది. ఈశాసనము వ్యవహారభాషలో నున్నదిగాన యది ప్రమాదముగాఁ బరిగణింపఁగా దనఁగాదు. ప్రాథమద్యమయశాసనములందుఁగూడ నిట్టితల్పిబ్బుఁగలదు. నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునాటిదగు వందంకిలిలాశాసనమునఁ దరువోజులో "కొట్టంబువైడ్డు" ఇట్టివాని నెన్నింటినేని చూపవచ్చును. మఱియుఁ బ్రాచీనశాసనము లందు ప్రాప్యదీర్ఘముల లిఖితము వంతజాగ్రత్తగాఁ బఠించుట గానరాదు. కావున 'విట్టజు' అనుచాని 'విట్రాజు'గా మనము గ్రహింపవలెను.

ప్రథమరాజ్యంబున — ఈ పదమే యర్థమునఁ బ్రయోగింపబడెనో స్పష్టముగా నిరూపింపజాల కున్నాను. మంగియువరాజు నూతనపట్టు తామ్రశాసనమునందు 'ప్రవర్థ మానవిజయరాజ్యసంపత్సరే' అని కలదు. మఱి యాకాలపు శాసనములందుఁ బెక్కింటఁగూడ నట్లుగలదు. కాన 'ప్రవర్థమాన' పదమున కిది వాడుకలోఁగల రూపవికారముగా ననుకొనవచ్చును. లేక 'ప్రథమరాజ్యంబున' అను పదమేని కావచ్చును. బటర్ వర్తు వేణుగోపాల సెట్టి గార్లు ప్రకటించిన నెల్లూరుజిల్లా పొదిలిడివిజన్

1. దీనిని ఇదివఱకెల్లడు 'పసిడ్డిముష్టు' అని చదివెరి. వచ్చేసరి భారతిలో ఈయవాదనకర శాసనమును నేను అర్థవివరణముతో మరలఁ బ్రకటింపనున్నాఁడను. సంపూర్ణ చర్చ వక్కాడ చేయుదును.

2. శాసనము చాలశుభ్రమై అక్షప్తముగా వున్నది. అక్షరటికము. గవర్నమెంటు ఎన్సిగ్నీ ఆఫీసులో దీనిని ఇదివఱిని. ఇది అముడికము.

3. ఈశాసనమును శ్రీహేమ శేఖరశర్మగారు భారతి (౫ వ సంపు 3 వ పుట) లో ప్రకటించిరి.

శాసనములందు “స్వస్తి శ్రీ విష్ణువర్ధనమహారాజు
లాకు ప్రవర్ధమాన విజరా[జ] ప్రథమరా
[జ్యం]బున శివాప్పరాజు” అని కలదు.
ఇందు ప్రవర్ధమాన ‘ప్రథమరాజ్య’ పదములు
రెండును గలవు. రాచటికపుఁ బ్రథమవత్సర
మను నర్థమున ‘బ్రథమరాజ్య’ మని ప్రయోగ
మేమో! ‘ప్రథమ’కు ‘ప్రతమ’ అనుట నేడును
అఱున దేశమునఁ గలదు. సంస్కృతభాషాప్ర
చార ప్రాబల్యము, తదుచ్చారప్రాబల్యము
ఆకాలమున సంతగా లేకపోవుటచేఁగాఁబోలు
‘ప్రతమ’ పదము అనారోచ్యరానుగుణిపి
తో నున్నది. ‘రాజ్యంబున’ అనువిధమున ‘ముప్ప’
కు బదులు ‘ంబు’ వ్రాయుటకూడ నప్పటికిఁ
గలదు. కాని యిక్కడ నొక్క విశేషము
(శాసనప్రతిబింబము చూచునది.) ‘రాజ్యం
బున’ అని ‘జ్య’ తర్వాతనుండవలసిన బిందువు
‘బు’ తలమీఁదనున్నది. ఈతీరు, ఇందుమిం
చుగా దశమశతాబ్ది శాసనముల వఱకును
గలదు. బిల్లాణకవి శ్లోకమున నీవిషయము
గలదు:—

శ్లో. బిందుద్వంద్వతరగ్గతాగ్రసరణిః కర్తా శిరో
బిందుకం, కర్మేతి క్రమశిషీతాస్వయకలా
యేకేపితేభ్యాంజలిః; దేవుగ్రన్థసహస్ర
శాణకపఞ్చత్రుత్కళశక్లైర్గిరా, ముల్లా
హైః కవయన్తి బిల్లాణకవి స్తేషేవ సన్న
హ్యతి.

ఈతఁడు విక్రమాంకదేవుని యాస్థానకవి
గాన చాళుక్యులిపినే యిందుద్ఘాటించినాడు.

ఈశాసనకాలమునకుఁ గొన్ని సంయుక్తాక్ష
రములందలి తొలి యను నాసీకమునకు
లిపిలోబిందువు (చుక్క (.) సున్న (0) గాదు.)
చూపాంతరముగానుండెడిది. కావున ‘రాజ్యంబు’
అనువిధమునను ‘మిరియమ్ము’ అను విధమునను
లిపిగలదు. చుక్కకింద ‘బు’ వ్రాయుట
యనఁగా మకారముకింద ‘బు’ వ్రాయుట
కాని కొన్ని శాసనములలో చింత, పుంత
ఇత్యాదిలిపులలోఁ గొన్నింట ‘త’ కును బూ
ర్వము బులినడుమగాక మీఁదితట్టుననే బిందు
పుండుటకూడఁ గానవగును. ఈ బిందునిర్వాస
మునుగూర్చి వేఱుగాఁ గొంతపరిశోధనము
జరపవలసి యున్నది.

కడువండ్లుల—ఇది గ్రామనామముగాన
చ్చును. ఈ పదమున ‘ష్టు’ అస్పష్టముగా
నున్నది. అది ‘ష్టు’ ‘ష్టు’ కూడఁగావచ్చును.
ఈశాసనము దొరకిన లక్ష్మీపురమునకును
శాసనమునఁ జేర్కొనఁబడిన వేటొకగ్రా
మమగు ఉఱువుటారికిని నదుమ ‘కొడాలి’
యనుగ్రామ మొకటి గలదు. ఈ ‘కడువండ్లు’
నేటి కొడాలిగ్రామము గావచ్చును. అది
యీశాసన మీనదుమనున్న క్రొత్తపల్లెకు
మైలుసరదూరములో నున్నది.

రెడ్డువటి—ఈపదమునర్థ మస్పష్టము.
ఇట్టిపద మితరశాసనములందును నాకుఁగాన
రాలేదు. రెండు + పట్టి, పదముల ద్వీగుస
మాసము గావచ్చును. ఇరుగేలు, ఆన్నట్టు

ఈసమాసము ఏకవచనాంతముగాను నుండును. సమాసమునఁగూడ సంఖ్యావాచకముల మీఁది కవటతపలు గనడదవ లగును గాన రెండు + పట్టి రెండుపట్టి అగును. ఈశాసనమున నీపదము రెండుపట్టి, రెండుపట్టి, రెండుపట్టి అనురూపములతో నాలుగుచోట్లఁ గలదు. ఇందేర్పూసము శబ్దనిష్పత్తికిఁగి నన్ని హితమో! ఉచ్చారణవికారములవలని తర్వాత రూపము లేవో! అర్వాచీనభాషలో నీపద మెట్టిరూపము నుబొందినదో! నరిగాగుర్తింపఁజాలకున్నాను ఇది భూసామాన్యార్థకము గాని, దాన్వార్థకముగాని, భూపరిమాణార్థకము గాని, భూవిశేషార్థకము గాని యగుచో నిక్కడ నర్థము సరిపడును. ఇప్పటికి నేను 'రెండుపట్టి'పదమును శబ్దనిష్పత్తికి సరిపడుదానిగాఁగొని రెండుపట్టులభూమియనియర్థము చేసికొంటిని శాసనమున నిక్కడి కొకవాక్యము ముగిసినట్టు నేను దలఁచుచున్నాఁడను.

మిరియమ్ము బోళజకు—ఇది షష్ఠీతత్త్వ రుపము. నేటి భాషాపరిశోధకప్రవరులు కొందఱు విభక్తిముతారమునకు పు, ంపులు, కర్మ

ధారయసమాసముననే వచ్చునుగాని షష్ఠీసమాసమున రావందురు. షష్ఠీసమాసమునఁగూడ వచ్చునని సూత్రించిన చిన్నయనూరిపై నెఱుంగమి వెట్టుదురు.¹ బసవపురాణపుఁబీజలో నీ యెఱుంగమి యాక్షేపించు వారిదిగాని చిన్నయనూరి గారిది గాదని తెలుపుటకై తిక్కనసోమయాజులవారి భారత ప్రయోగములను 'కయ్యపువెరపు'—ఇత్యాదులను ప్రాసగతములను జూపితిని. ప్రాసేతరస్థలములం దసంఖ్యాకములుగలవుగాని వాని వారు పాటింపరని ప్రాసగతములఁ జూపితిని. దాని మీఁద మరల నాప్రయోగము తిక్కనకాలమున కేర్పడినదిగాని నన్నయనాఁట లేదనియు, నన్నయ ప్రయోగింప లేదనియు వాదము మాతెను. నన్నయ భారతభాగమునఁ బ్రాసస్థలమున నట్టి ప్రయోగము గాన రాలేదు. ప్రాసేతరస్థలములను వారు పాటింపరు. నన్నయ తననాటి శబ్దరీతులనెల్ల యత్నిప్రాసగతములఁ గావింపఁ బనిగొనెనా? ఈశాసన మందలి 'మిరియమ్ము బోళజ' పదము నన్నయ

1. ఆంధ్రదేశముం దాంధ్రవాన్మయపరిశోధన భిక్షుయిపెట్టి యాంధ్రులకు భాషాప్రపంచమున బ్రదుకుఁదగువుఁ జూపిన చిన్నయనూరియు, సీతారామాచార్యులు నూనదేశమువారని నింద. వేలుతిప్పలు ప్రాసించి చెక్కిరింపు! ఆక్షేపించువారుతా దక్కదీవారో! తిమ్మ కెన్నితప్పులున్నవో! మాదుకొన్నగదా! ఆల్పపువేతనముతో భుక్తి గడపుకొనుచు నితరలాభముల నెఱుంగక యాయుమ్మాలమెల్ల నాంధ్రభాషాభ్యుదయమునకై ధారవోసిన మహనీయులను చిన్నయనూరిని, సీతారామాచార్యులను దెగదించువ్వ వారిదిగూర్చి నేను మిగుల వగచుచున్నాను. చిన్నయనూరి గారు మూర్ఖ్యపయఃకాలమునకు వచ్చినయచేసి మాచ్చుండి ఒకటి రెండేని ప్రయోగవిశేషముల గుర్తింపక భుజింపఁబోయెడువారు గారట! ఇప్పటివరకే దగినంత గ్రంథపామృగి దొరకని కాలమున, సరియయిన సాధనములు లేక కాలమున ఒక్కచేతిమీఁద నిఘంటువులను, వ్యాకరణములను రచించిన పయి పండితద్వయమును దలఁచుకొన్నవాన్మయము జలదరించును. పండితులను దెగడుటన్నఁ గొందఱు కిప్పుడు పరమాన్నముగా నున్నది.

నాటి కింకను నన్నా తేండ్రకుముందే షష్ఠీస
మాసమున 'ంపు' ఉండుటను నిరూపించుచు
న్నది. మఱియు నీసమాసమందలి 'మిరియమ్మ'
తన ప్రథమావిధక్యంతరరూపము 'మిరియ
ము' అని యుండుటను గూడ నిరూపించుచు
న్నది. అట్టి రూపములను 7, 8, 9 శతాబ్దులవి
కాండగిన మఱికొన్ని శాసనముల నుండికూడఁ
జూపుచున్నాడను. నెల్లూరిశాసనములలో
పేజి 1078 నన్నూరుశాసనమున "చిన్నములు"
1151 పుట, బుడమనరాయలపాడు శాసన
మున "దేశము" విభవ చైత్రభారతిలో శ్రీ
సోమశేఖరశర్మగారు ప్రకటించిన ధర్మవర
శాసనమున "చింకము, పురము"

'మిరియంపు' అనునది నేడు మన
'యింటిపే' రనఁబడుపే. రనఁదగును. అది యి
ప్పుడును షష్ఠీ సమాసముననే యుండును.
వంగిపురపు శేషాచార్యులు, శ్రీ కాకుళపు
సుబ్బారాయఁడు ఇత్యాదులు చూడఁదగును.
మిరియాలవారని యింటిపేరివారు తెలుఁగు
దేశమున నేడు నున్నారు.

'బోళజ',—'భోజ'పదముననుండే 'బోళ'
పదము పుట్టియుండవచ్చును. అపదమునకు
భూస్వామి యని యర్థము. ఆర్యపదమునకుఁ
బ్రాకృతరూపము 'అజ్జ'. అది నామపదము
తోఁ గూడి వ్యవహారమున 'అజ'గా మాఱి
నది. 'అజ' నేటి 'అయ' అయినది. 'అజ్జ'
'అయ్య' అయినది. తెలుఁగు శాసనములలో
'ఆర్య' పదము అజగా నున్న రూపములు
'బోళజ' వంటివి అరుదు. శివస్కందవర్ణ

ప్రాకృతశాసనమునఁ గలవు. బోలు=బోయలు
అనునర్థమున శాసనప్రయోగములు గలవు.

తెంగరి—ఇది తేఁగరియని చదువ వలె
నో, 'తెంగరి' యని చదువవలెనో తెలియదు.
మనుష్యునిపే రనుకొన్నాను.

పెడశిన—ఇందు 'ప'కు తప్పగా 'ఎత్వ
ము' వ్రాయఁబడినది. (శాసనముచూచునది)
వ్యాకరణసంస్కారమునుబొందియిట్టిపదములు
'పడసిన' ఇత్యాదివిధములఁ బ్రయుక్తము లగు
చున్నవి. కాని నేడును వాడుకభాషలో 'పడ
శిన, చేశిన, వ్రాశిన, 'తెలిశిన' ఇత్యాదివిధమున
నే వ్రాతయు, ఉచ్చారమును ఉన్నది.

పదేస్తుంబు—పదపై దేతుములు గలది.
పదేను + తూంబు - సమాసమున పదేస్తుం
బుగా వయినది. అర్వాసీనపుఁ దెనుఁగున
'తూంబు' తూముగాను 'పదేస్తుంబు' 'పదేస్తు
ము' గాను మాఱినవి.

అడ్డుపట్టు—ఆట్లు (కోద్రవ ధాన్యము)
పట్టు నట్టిది. అనఁగా పదపైదేతుముల కో
ద్రవధాన్యము విత్తులుగాఁ జల్లఁదగి నంతది
(నేల) యని యర్థము. అనఁడు భూపరిమాణ
ము నీ విధమునఁ జెప్పట గలదు. మంగి యువ
రాజు నూతులపట్టుశాసనమున "యి...ద్వాదశ
ఖండికాకోద్రవ..... తేత్రం.....దత్తమ్"
అనియు 2 అమ్మరాజు శాసనమున "ద్వాదశ
ఖండికోద్రవ బీజావాపతేత్ర ముదకపూర్వం"
అనియుఁ గలదు. మఱియు బటర్పర్తు వేణుగో
పాలసెట్టిగార్లు ప్రకటించిన నెల్లూరి శాసనము

లందు (607పుట) నెల్లూరుతాలూకా పెల్లూరు
వీరభద్రస్వామిగుడి గోడమీఁది శాసనమున
“ఇచ్చినది వస్తుంబు ఆడ్లపట్టునేను” అని రెండు
తడవలు వచ్చెను: (677పుట) కనిగిరితాలూకా
నలజనంపాటి శాసనమున “ఆడ్లపట్టు డేత్రం
బును...ఇచ్చిరి.” అని తత్ ప్రకాశకులు చది
విరి. నేను ‘ఆడ్లపట్టు’ అని చదువుదును. మఱి
యు 291 పుట దర్శిడివిజ్ఞా బోడనంపాడు
శాసనమున “వశ్యంబు ఆడ్లపట్టు గావి” ఇత్యా
ది. (1151 పుట.) పొదిలిడివిజ్ఞా బుడమనరా
యలపాడు శాసనమున,--“నాలుగుపుట్టు ఆడ్ల
పట్టునే (నుభ) చ్చిరి.” ఇత్యాదులు పెక్కు
లున్నవి. ఈయుదాహరించిన శాసనములందు
“ఆడ్లపట్టు” ఉండఁగా మనప్రస్తుత శాసనమున
‘ఆడ్లుపట్టు’ ఉన్నది. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖ
రశర్మగారు ప్రకటింబముగా ప్రకటించిన²
అద్దంకి శిలాశాసనమునఁ గూడ నిట్లే “ఎను
బొదిపుట్టు ఆడ్లుపట్టునేల” అని కలదు. చోడి
శబ్దమునకు బహువచనము చోడ్లు, చోల్లు,
అనియు ‘ఆడి’ శబ్దమునకు బహువచనము
‘ఆడ్లు’ ‘ఆల్లు, అనియు నేర్పడి యుండునని
నాతలంపు. ‘చోడి ఆడి’ ధాన్యవిశేష
వాచకములు. ప్రాచీనకాలపుఁ దెలుఁగుదేశపు
శాసనములందు భూపరిమాణము ఆల్లవీర్తిన
ము చల్లుటనుబట్టి యుండుటచే నాకాలమున

నాంధ్రదేశమున ముఖ్యమయిన వైరుపంట
‘ఆడి’ యని తలఁపఁదగును. నేడున్న కృష్ణా
గోదావరీ బహుకుల్యా సారణీ స్రవాహసౌభా
గ్యము నాఁడు లేదుగాన ఢిల్లీభాగములు, మొల
కొలుకులు, వంకనన్నాలు, జీలకఱ్ఱనన్నాలు
నాఁడు పండకుండ వచ్చును. తెలుఁగుదేశ
మున ‘ఆడి’ పంట యుండినట్లే అఱవదేశ
మున ‘చోడి’ పంట యుండెడిది గాఁబోలును!
చోడిపండెడు దేశమగుటనుబట్టి యాదేశము
వకు చోడమనియు, ఆడి పండెడు దేశమగుటను
బట్టి యీదేశమునకు ఆంధ్రమనియుఁ గూడఁ
బేర్లేర్పడి యుండవచ్చును. ఇది యూహమా
త్రము. కోద్రవధాన్యమునకుఁ దెలుఁగున
‘ఆరుగ’ అనియుఁ బేరుగలదు. ‘ఆరిగ’ అనియు
నేటి వ్యవహారము గలదు.

ద్రుగ్గాదేవి నేల — దుగ్గాదేవి యనుటకు
ద్రుగ్గాదేవి యనుట. అఱవదేశమున నేడును
సంస్కృత శబ్దోచ్ఛార పరిచయము తక్కువ
గుటచే సంస్కృతము రానివారు ‘సంబంధము’
అనుటకు ‘సంధందము’ అనుటకలదు. నులు
వుగా నుచ్చరింపరాని యక్షమును సరిగా
జాగ్రత్తగా నుచ్చరించుటకై ముందుగాఁ బూ
నిన యధికపుఁ బూనికలో నాక్షిప్టోచ్ఛార మది
యుచ్చరింప వలసినచోటి కింకను ముందే
యుచ్చరిత మగును. మడితోఁ ద్రోవ నరుగు

1. ఇది ‘ఆడ్లపట్టు’ అనియే చదువఁలెనని నా నమ్మకము. ఈసంస్కృతమునఁ దెలుప వలసిన విషయము
చాలగలదు. దాని నెల్ల అపొదవకర శాసన వివరణమునఁ దెప్పుదును. ఈదర్శ కక్కడ ప్రసిక్తి యధికముగా,
ముఖ్యముగాఁ గలదు.

2. భూకతి కైవ సంపుటము వల్ల సందేహ మాయవడి.

వారు ఎంగిలియానుజూచి దానియావలికంగ
వేయుటకై యది యింకను దూరమున నుం
డఁగానే బ్రగత్తపడి వేసినయంగ దానిమీఁది
కే పడుటవంటి దిది. మధ్య మ్రగ్గు, పుర్వ ప్ర
వృత్తి ఇత్యాది శబ్దములలో ద్వితీయరూపము
లి ప్లేర్పడినవే. దుర్గాశబ్దము పూర్వకాలమున
ఇకారంతముగాఁ నూడ నుండెడిది. 'తన్నో
దుర్గః ప్రవోదయాత్' అనివైదికప్రయోగము.

క. చరణసంహారహ రాగ

స్ఫురణన్మహిషునిశిరంబువోలుపుగనంధ్యా
శ్రుచి నెనయ మెట్టిన స

త్కరుణాన్వితదుర్గివరముగాటయకొనగున్.

— గణపతిదేవునివాటి పద్యకావ్యము.

'నేల'—'నిలం' అని యటవమునఁ జేరు.

నేల, నిలం రెండును 'నిల్' ధాతువున నుండి
పుట్టినవి. నిల్ నుండి ముందుపుట్టినరూపమునిలం,
తర్వాతఁ బుట్టిన రూపము 'నేల' కాఁదగును.
సంస్కృతమునఁ గల 'ఇలా' శబ్దము ఈ
శబ్దములనుండి మేర్పడినదికూడఁ గావచ్చును.
భూమి పర్యాయపదములు సంస్కృతమునఁ
బెక్కులు గలవు అందుఁ గొన్ని యీవిధము
గా నార్యావర్తమునను దక్షిణాపథమునను
గల దేశభేదముల దేశభాషల నుండి సంస్కృ
తమునకుఁ జేరినవి గావచ్చును. నదులు, పర్వత
ములు, వృక్షములు, ఆభరణములు, ఆచార
ములు మొదలగునవి కొన్నికొన్ని దేశములం
దే వ్యవహారముగలవై దేశభాషలలోఁ బేర్లు
గలవై యుండును. అందుఁ గొన్ని యావశ్యక

తను బట్టి సంస్కృతభాష యాదేశములందు
వ్యవహార మగునపుడు అందుఁ జేరి యుండవ
చ్చును. గోదావరి, కావేరీ పదములు తొలుత
దేశభాషా పదములయి తర్వాత సంస్కృత
మునఁ జేరియుండవచ్చును. పియి పదముల
లోని కడపటి రెండక్షరములు 'పిలు' అనునవి
వాచక పదపు సంస్కృతవికారములు గావ
చ్చును. గోదావరికి 'గోదా' అనియు వ్యవహా
రముగలదుగాన కడపటి రెండక్షరములు 'పిలు'
వికారమగుట పాసఁగును. 'గోలా' 'గోపేయీ'
అని గోదావరికి ప్రాకృతపుఁ బేర్లు. కావేరీపద
ములోని కడపటి రెండక్షరములు 'పిలు' పద
ము వికారము లనుటకు 'కావేటికాల్వ'లను
వ్యవహారము సాధకము. 'మలయము' (పర్వత
ము) అనుపేరు ద్రవిడ దేశపదమే. తాళిహింతాళ
పదములు తాడు ఈందాడు అను తెనుఁగు
పదముల సంస్కృత వికారములు. 'గోరంట'
పదపు సంస్కృత వికారమే కురంటక పదము.
'గోరంట' యను పేరు గోరు + అంట, అను
పదముల కూడికచేఁ బుట్టినది. ఆ చెట్టు చిగుళ్లు
నఖరంజకములు. (దాని నూజి గోళ్ల కంటించు
కొందురు) గాన యా చెట్టుకు గోరంట యని పే
రయ్యెను. అది సంస్కృతీకరింపఁగా 'కురంటక'
మయ్యెను. పూర్వకాలమున (నేడును దక్షిణ
దేశమున) కర్ణాభరణములఁగాఁ దాటియాకు
చుట్టల నుంచుకొనెడివారు. కనుకనే కర్ణాభర
ణములకు 'కమ్మ' లని పేరయ్యెను. కమ్మయ
నఁగాఁ దాటియాకు. సంస్కృతమున శ్రీశంకరా
చార్యులవారు దేవీస్తుతిలో 'అపటులటసుటిత

మాళి తాడిత తాళిలూక తాటంకామ్' అని వర్ణనము చేసిరి. కమ్మంకు సంస్కృతమున 'తాటంక' మని పేరు. తాటంక పదము తాటాకు పదపు సంస్కృత వికారమే యని నా నమ్మకము. ఇక నీవిపులపరిశీలనము విశిల శాసనమునకుఁ జేరవత్తును.

ఉలుపుటూరిబోళ—ఉలుపుటూరి పట్టణం ఉరుటూరిను పేర గుడివాడ తాలూకాలో పామర్తి (పూర్వము పట్టు పాంబట్టు)కి దగ్గరగా నున్నది. గుణగవిజయాదిత్యుని తామ్ర శాసన మీశ్వారి దొకటిగలదు. ఆశాసన ముందు ఉలుపుటూరి ను పేరే కలదు.

తూట్టు—ఇది తూట్టుధాతువు కృదంత రూపము తూట్టుధాతువుననుండి తూట్టుపు తూట్టు పుట్టినట్లే తూట్టుధాతువున నుండి తూట్టుపు తూట్టు పదములు పుట్టినవి.

అచువన—అచ్చువారు చెలుచువారు. అయ్యుధాతువు ప్రేరణరూపము అచ్చు, దీనినిగూర్చి శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులు గారు యుద్ధమల్లశాసనమునఁ గొంతవివృతి వ్రాసిరి. 'అయ్య అచ్చ' లే డయ్య, డచ్చలుగా మారినవి. 'వయ్య వచ్చ' లు గూడఁ గలవు. శాసనములం దవి అయ్య అచ్చలు ప్రయోగింపఁబడు పట్టననే ప్రయోగింపఁబడును. కావున వాని కర్థభేదములేదు. 'వయ్య' అయ్యనుండి పుట్టియుండవచ్చును. ఎపిగ్రఫీ అభీనువారి 1904 సంవత్సరపు 406

సంఖ్యగల ప్రాచీనశాసనమున 'వచ్చు'ను గూడఁ జూచితిని. పన్నయకుఁ బ్రాచీనకాలపు శాసనములలో నిట్టిపట్టులందు 'వక్రంబువచ్చు వారు' ప్రతిరవలు వచ్చువారు' అనిగూడఁ దఱచుగాఁ బ్రయోగములు గలవు.

కళ లేని—ఉండి లేని. 'కళరు' పన్నయనాఁటికే 'కలరు'గా మారినది. దేశపదములలో నేడు 'ల'గా నుచ్చరింపఁబడునతరము పన్నయకుఁ బూర్వకాలమునఁ బెక్కుపట్టుల 'ళ'గా నుండెడిది. అందును బహువచనరూపము గళలోని 'ళ' గాన, 'ళ' 'ళు' రూపముల తోనుండెడిది. ఈశాసనమందే 'కవిలాళు' 'చెలుపుళు' చూడఁదగును.

వేగవిలాళు—వేయికపిలగోవులు. సహస్రమును సర్థమున వే, వేయు ప్రాచీనరూపములు. వేయి అర్వాచీనరూపము. బటర్వర్థు వేణుగోపాలపెట్టిగార్లు (నెల్లూరుజిల్లా శాసనములు 1155 పుట) పొదిలిడివిజన్ బుడమరాయలపాడు గంగమ్మగుడిశాసనమున వేయు ప్రయోగములఁ జూడఁదగును "వేయుగుళ్లువు వేయు చెలుపుళు వేయుగవిలాళు, వేవురు పాతను వేవు (ళ?) కన్నకళను ... చ్చినవి (వ్య?) అయ్యెదు." మఱియు రావు బహదూర్ హెచ్ కృష్ణశాస్త్రిగారు ఎపిగ్రాఫీయా ఇండికా XI వాల్యుంలో ప్రకటించిన సత్యాదిత్యచోడుని చిలుముకూరి తెలుగుశాసనమున 'వే' ప్రయోగములఁ జూడఁ

1. శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులు గారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 1-వ సంపుటమున ప్రకటించిరి.

దగును. “దే (దీ)ని సల్పినవానికి వేగుడ్లువు వేసెటువును వేవామ్మాన్తు నిల్పినపుణ్యంబు.” కపిలశబ్దమునకు ‘కపిల’ వికృతి. సంస్కృతమున నది గోవాచక మయినపుడు ప్రథమా విభక్తిలో నాకారాంతముగా నుండును. వికృతిలోఁగూడ నాయాకారాంతపు టుచ్చారమాకాలమున నుండెడిదని యిది తెలుపుచున్నది. ఇట్టితిరుగుత్తితాలూకా దిమ్మగుడిశాసనమునఁ గూడఁ గానవచ్చును. “సికుళతురిశ్శర శర్మాగారికిన్” 1. ‘వే’సంఖ్యావాచకము గాన దానివూచి ‘క’ ‘గ’గా మారినది. ‘వేగవిలాళు’ అయినది.

వేడ్లుము = ఇందు ‘వే’ తర్వాత ‘గు’ అనునక్షరముండవలెను. శాసనము చెక్కిన వాడు ప్రమాదమున దాని విడినాడెను. వేగుడ్లుము, అనగా వేయి దేవళములను అని యర్థము. ‘గుడ్లు’ తర్వాతి ‘ము’ సముచ్చయార్థకము. అటవము ‘ఉమ్’ సముచ్చయార్థకము. అది గ్రాంథికపుఁ తెలుఁగునముం బడయునాటికి ‘ఉన్’గా మారినది. ధనముం ధాన్యముం, అటవము. ధనమున్ ధాన్యమున్, తెనుగు. ఈ శాసన కాలమునాటికిఁ తెలుఁగునఁగూడ సముచ్చయార్థమున ‘ఉమ్’ ఉండెడిదని యీ రూపము తెల్పుచున్నది. గుడ్లు + ఉమ్ గుడ్లుమ్ అయినది. దానిపై

అక్షరత్వపుఁ జిలిచే గుడ్లుము అయినది. ఇట్లే ‘గుడ్లు’ గుడ్లును అయినది. ‘గుడ్లువు’ అను రూపము గూడఁ బ్రాచీనాంధ్ర శాసనములందుఁ గలదు. అది యిం దంతకు ముందు దాహ్యతమయిన బుడమరాయలపాటి శాసనమునఁ బూడఁదగును. సముచ్చయార్థమున ‘వు’ కర్ణాటోచ్చారపుఁ దీరు గావచ్చును. ‘గుడి’ పదపు బహువచనము గుడ్లు. అది నన్నయాయల గ్రాంథికభాషలో, గుడ్లుగా మారినది. తొలుత దానిరూపము కుడి = (వేవుని) నివాసము. తెలుఁగున నేడు గతారాదులుగా నుండుపదము లనేకములు ప్రాచీన కాలమున కకారాదులే. కాలి, గాలి, కుంట గుంట, కడప, గడప ఇత్యాదుల నెన్నింటినేని చూపవచ్చును. ‘కుడి’ శబ్దము కుటీశబ్దభవము గావచ్చును. కుటీశబ్దము కుడిశబ్దపు సంస్కృతీకరణమేని కావచ్చును.

వేతెలువును = వేసెటువును అనుట న్యాకరణసంస్కారపుఁ దీరు. కర్ణాటకమున ‘కెటె’ యనఁగా చెలువు, ‘కెటె’ బహువచనము ‘కెటెగళ్’ కెటెగుళ్, కెటెవుళ్, అయ్యెను. ద్రవిడ కర్ణాటరూపములలోఁ బదాదినందు కకారము తెలుఁగురూపములలో చకారముగాఁ బెక్కింట మాలును. కళిగళ్ = చిలుకలు, కై, చేయి, కెం, చెం, (కెందామర, చెందామర) ఇత్యాదులు

1. ‘వేగుడ్లుము’ అని యనువలెను. శాసనమున అట్లే కలదు. ‘గుడ్లువు’ అని కృష్ణకాశ్మిగాయ పఠించిరి. ఇతర శాసనములందు గుడ్లువు (వూచి బుడమరాయలపాటి శాసనము చూడుము.) ఉండుటను జూచి కాశ్మిగా రిక్కడఁగూడ వట్లే కాదనువహించియుండురు.

2. ఇది అముద్రితము. ఎవ్వగ్రసే అక్షిమవారి శాసనసంవయమునఁ గలదు.

11.

10.

9.

8.

7.

6.

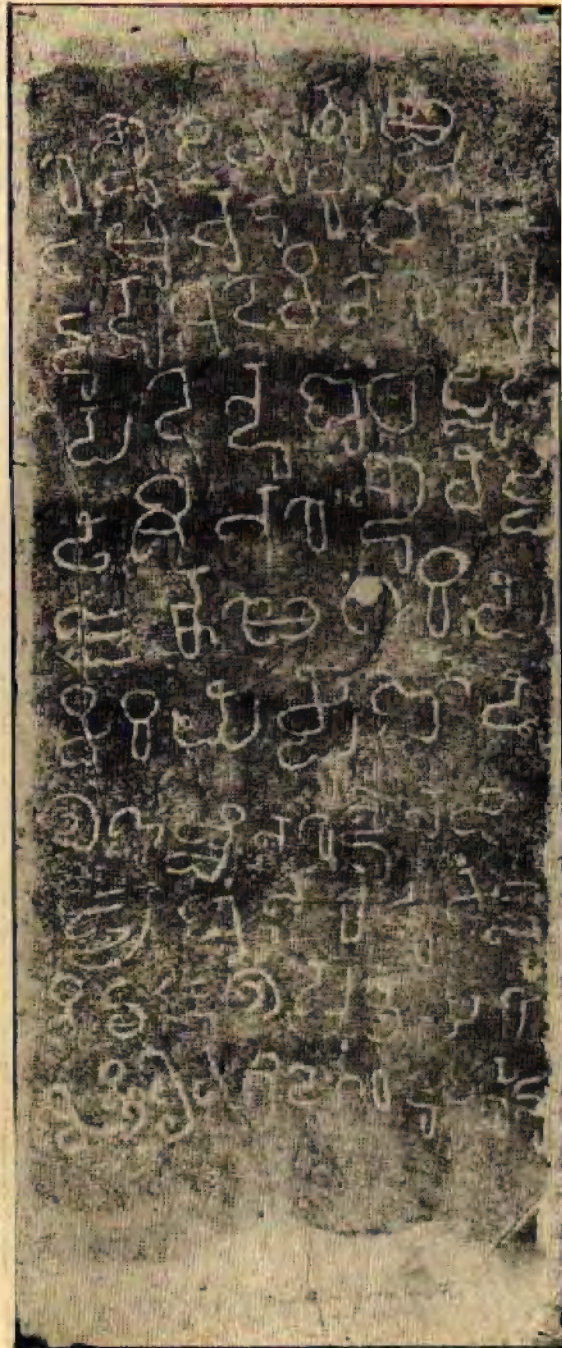
5.

4.

3.

2.

1.

రెండవ ప్రక్క

24.

23.

22.

21.

20.

19.

18.

17.

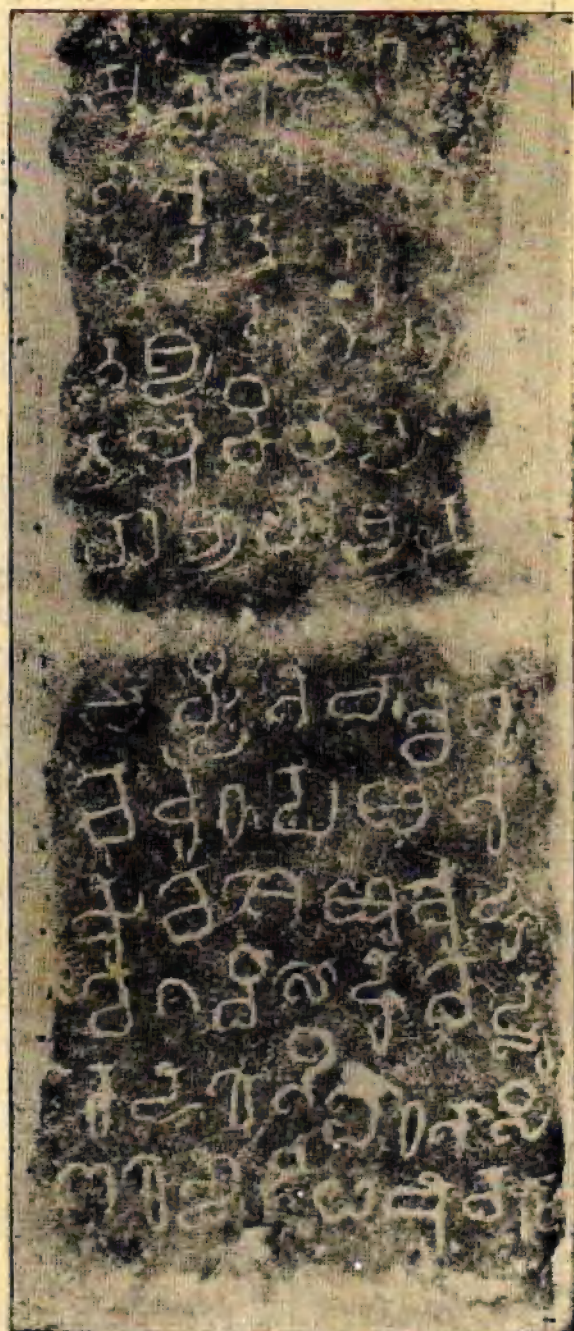
16.

15.

14.

13.

12.

చూడఁదగును. ఈతరున కతెవుల్, చెఱువుల్,
చెఱువులు చెఱువు రూపము లేర్పడెను.

వేపురు—నేయిమంది, వే=అవర్, కలిసి
వేపురు అయ్యెను.

పతాను—పాతను అనుటకు స్వరవ్యత్య
యముచే వచ్చిన ప్రామాదికరూపము. 'పా
తను' అనియే పెక్కు శాసనములందు గాదు.
మఱి కొన్నింటి 'పతాను' కూడఁ గలదు.
పాతను = అ నఁ గా బ్రాహ్మణులను
అని యర్థము. బ్రాహ్మణునకు అతవమున
'పార్వాక్' అనిపేరు. అనఁగా 'ద్రష్ట' 'తజ్
జ్ఞాడు' అనియతవవారర్థము చెప్పెదరు. అది
దేశపదమని వారందురు. 'పార్వాక్' నేడు
'పాపాన్' అని వ్యవహారమున నున్నదందురు.
తెలుఁగున 'బాఁడు' అను రూపమున్నది.
అది బ్రాహ్మణశబ్దవికృతియని మనతలఁపు.
తెలుఁగులో బ్రాహ్మణశబ్దపువికృతి బాఁడు
అయినట్టి అతవమున ('బ'లేదుగాన) పాపాన్
అయి ఆతద్యవ పదమే దేశపదతాభిమానము
గల వ్యాకర్తలచే 'పార్వాన్'గా సంస్కరింప
బడినదేమో అని నాయనుమానము. ఇది
యిట్లుండె:—బ్రాహ్మణశబ్దపు వికృతిగాఁ బుట్టి
నదో యెట్లుపుట్టినదోకాని తెలుఁగున బ్రాహ్మ
ణుడు అనునర్థమున 'పాఁడు' అనియో 'బాఁడు'
అనియో ఒకపద మున్నది. శ్రీనాథుని క్రీడా
భిరామమండలి యీక్రింది పద్యమును బరిశీ
లించినఁ దెలియఁగలదు:—

వ...ఎదురుగా నేతెంచు నొక్క బ్రాహ్మ
ణుగని,

ఉ. వీడిదె తెల్లనాకులను
వీడెము నేయుచు వీధివచ్చుచు

న్నాడు మదించి తిండితిని

నాడు నురూ యిటనూడ నేడకో

తేడఁగఁ బోయెడిన్ గరణ

దేశపు బాణగ నుండఁబోలు నీ

బాడు, పాఁడవహరఁరి

పాటి గనుగొనవచ్చు వీనిచేన్.

ప్రాత్రక్షతిలో 'బాడు' కలదు. దీనికి
'పాడు' అని ప్రాచీనరూపము గావచ్చును. లేక
యిందు 'బాడు' 'పాడు' అనుటకుఁ బ్రామా
దికపు ప్రాత్ర గావచ్చును. 'పాడు' శబ్దము
నకు బహువచనరూపము 'పాటు'గాఁ గానవ
చ్చుచున్నది. ఇట్లునుటకు నేనింకనుముం దుదా
హరించిన శాసనములపట్టులే లక్ష్యములు గాఁ
జాలును. తెలుఁగు కృతులలో పాటుడు, పాటు
నాడు, పాటుత, రూపములుగలవుగాని యవి
యెల్ల సర్వాచీనకవులవి. ఎత్తాప్రెగ్గడ భార
తారణ్యపర్వశేషమునను, హరివంశమునను
పాటువాడు, పాటుడు రూపములఁ బ్రయో
గించెను. అటులేర్వాతికవులు ప్రయోగించిరి.
కాని నన్నయతిక్కనల కృతులలో నాచూప
ములున్నట్లు నాదృష్టికి గోచరింపలేదు. ఒక
వేళ వారట్లు ప్రయోగించినను నేను తెప్ప
విషయము నన్నయ కింకను నన్ను తేండ
పూర్వపుదిగాన నాకాలమున ప్రథమాబహు
వచనాంతమగు 'పాటు' నన్నయాదులనాటికిఁ

బ్రాతిపదికముగా మాతిన దనవలసియుండును. మొదటికి నన్నయ తిక్కనలును వారినడిమి కాలపు వారును నగు కవులట్లు ప్రయోగించి యుండరనియే నానమ్మకము. మఱియు నిక్కడ నిక నొక్క విశేషము: ఇంతకుముందు ఎని గ్రాహియాఇండికా XI వాల్క్యంలో కీర్తిశేషులగు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన సత్యాదిత్యచోళుని చిలుముకూరి తెలుగుశాసనమున “వేవాష్టాఙ్గునిల్వినపుణ్యంబు” అని చదివినపట్టనకు అర్థము బోధపడలేదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. అది వారుచదివినట్లే అయినను లేక “వేవాష్టాఙ్గు” అని యయినను దాని కర్థము వేయిబ్రాహ్మణ గ్రామములని; వే + పాష్ట + ఊఱ్ఱ = వేయి బ్రాహ్మణ గ్రామములు; లేక వే + పాష్ట + ఊర్లు వేయిబ్రాహ్మణ గ్రామములు. పాష్టశబ్దమున నకార మరనున్న గామాతీ బ్రాహ్మణవాచకముగాను, నకారము లోపించి ‘పాడు’ అయి బ్రాహ్మణగ్రామ (అగ్రహార) వాచకముగాను వేర్పడి యుండవచ్చును. ఇప్పుడు గ్రామనామములు పెక్కులు ‘పాడు’ పదాంతములుగా నున్నవి. ఈ ‘పాడు’ పదమునకుఁ బూర్వము బ్రాహ్మణాగ్రహారమనియే యర్థమేమో! నేడు పాడుపదము బహుకాలము గ్రామమున్నచోట బూడిదనన్నెగా మాతిన మంటిదిబ్బపట్టనకుఁ జేరుగా వ్యవహారమున్నది. క్రీ. 6, 7, 8 శతాబ్దాల

నాటి శాసనములలోఁగూడ గ్రామనామముల కీ ‘పాడు’ పదాంతశ్చము గలదు. ‘పాడు’ పదమునకు పాటిమట్టి దిబ్బయే యర్థమేని యానాటికే గ్రామములు చెడి పాటిదిబ్బ లేర్పడె ననవలెను. గ్రామనామములందు ‘పాడు’ పదమున కర్థమేదయినను పయిచిలుముకూరి శాసనము లోని పదము ‘పాష్టాఙ్గు’ పాష్టాఙ్గు బ్రాహ్మణాగ్రహారవాచకమే యనుటకు సంబంధించినది. సంఖ్యావాచక మగు ‘వే’ పదమునకుఁ దర్వాత నున్నదిగాన ‘పా’ ‘వా’ అయినది.

చమ్మిన—ఇది చచ్చుధాతువు ప్రేరణ భూతార్థకధాతుజన్యవిశేషము.

చన్నంగు = దీని తర్వాతిబంతి చెడిపోయెను. అందు “దురువారు.” అను పక్షరములును ఇంక నేవో ఒకటిరెండక్షరములును ఉండియుండును. దీనికి “పాపము ననుభవించురు” అని యర్థము గావచ్చును.

అలవమున ‘శినమ్’ అనుపదమునకు పాపమని యర్థము. పాపార్థకముగాఁ దెలుగున ‘చన్న’ పదముండెడిదేమో! పయిబంతి చెడిపోవుటచే నిక్కడ శబ్దరూపమిట్టిదనికూడ సరిగా గుర్తించఁ గుదురకున్నది. ‘చన్దంబు’ అనియేని యక్కడిలిసి గావచ్చును.

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము—మూలము

1 స్వస్తిశ్రీ మ¹గిదొగరజాలముడు²

రెండవ ప్రక్క—

2 విట్టజాల ప్రతమరా

12 ఈరెన్నటి అచు⁽³⁾వరు

3 జ్యంబున కడు³వం [డు⁴]

13 కళ రేని బారనాసి

4 ల ఇచ్చిన రెన్నవటి

14 వేగవిలాళు పే⁵డు

5 మిరియమ్ముబోళ

15 ము వేతెలుపుళు

6 జకు⁶ తొంగరి పె⁷

16 వేవురు ప¹⁰తాను

7 జశిన రెన్నవటి

17 చమ్మినచన్నం¹¹గు

8 వదేన్దుంబు ఆ⁽⁷⁾డువ

18 ¹²... ..

9 ట్టద్రగ్గాదేవి నేయు

19 యశ్యయశ్యయ

10 ఉలుపుటురిబోళ

20 తాభూమితశ్యశ్య

11 రెన్నటియు తూలు

21 తశ్యతథాపలం

22 స్వదత్తా పరద

23 తానాయో.....

24 పవశున్దరా

1. మంగి అని యుండవలెను.

2. ట్ట అనియేని కావచ్చును.

3. 'దు' కూడ కావచ్చును.

4. అప్పవ్వుము. 'జ్జ' కూడ కావచ్చును.

5. 'మ్మ' అనియుఁ గావచ్చును.

6. 'ప' ఉండవలెను.

7. 'ఆ'కు ధాపలితలమీఁదకూడ ఎత్తిపు గీతవంటి గీత కలదు.

8. అచ్చు ఉండవలెను.

9. 'వేగుడు' అనియుండవలెను.

10. 'పాటను' ఉండవలెను.

11. అప్పవ్వుము. చక్రం, చక్రం అనియేని కావచ్చును.

12. ఈబంటి మాసిపోయినది.

శ్రీమహిళాలలామ, సరసీరుహాధామ, త్రిలోకమంగళ
స్తోమ, నిజాన నేందుజితసోమ, సతీజన జన్మభాగ్య ర
తామహాసీయనంకలిత కామ, పయోంబుధి గర్భజన్యమా
రామ భజంతు నామది నిరంతరతత్పదకంజభృంగినై.

అఖిల భవనాంతరంబుల నమరియుండి, త్వత్పదాంబుజభ్యాన తత్పరత నున్న
వారలను నోక్కకంటఁ గాపాడుదువని, భ్యాన మొనరింతు హృదయవాస్తవ్యమార!

స్థిరముగా నెందు నిష్ఠాక తిరుగునిన్ను - దేవి! భక్తికృత్యంబుల బంధించినాను
ఘరమమోద ముప్పతిల నావాహనంబుఁ-గూర్చినా నందు నిల్కడఁ గొనుము తల్లి!

పాలమున్నీటిలో వటపత్త్రీశాయి-ద్రక్కనంతతథ ర్థ నేవాధురీణ
వై యెవఁగునీకు సర్వపాద్యము లొసంగు-దానఁ దైకొమ్ము సన్మానధననిధాన!
రాజవదనా, విమలగౌతమీజలాభి-షేక మొనరింప నిదె యమర్చితిని గొనుము
క్షీరసారగర్భశాక్తికమ, నీకు-జలముకన్న నేమిక్తు మజ్జన మొనర్ప?

నిరతధౌతసీతాంబరధరుఁడనంగఁ-బరగు లోకపాలకునకు భార్య పీపు
నీకుఁ బరిధాన మేమని నిర్ణయింతు-దయను గొనుమమ్మ, యిదిగో వస్త్రముగళమ్ము.

అవని నాద్యంతరహితఁ డైనట్టిభర్త-నిత్యమంగళాలయవగు నీకు దొరక
నీకు శుభకంఠసీమ దీనిని గ్రహింపు-శుభముఁ గూర్చఁగ మంగళసూత్ర మిదిగో.

అఖిల భోగభాగ్యములకు నాకరమపు-రత్న సహజపు సిరులవరంఘరలకు
మూలమపు నీవు కాంచనభూషణములు, నీకు లెక్కయె నీదయ మాకుఁగాక.

పద్మకేళీనివాసంబు బయలుపెడలి-నట్టి సురభిళమూర్తివి యంబ, నీకుఁ
జండన మలందు టాచారచర్యగాని-కమలనాభునిజాయకు గంధమేల?

పుష్పమండన నివసించు పుణ్యపీపు-పుష్పబాసుండు నీ ప్రియపుత్తుఁ డెలమి
గాన వివిధకోమల సుమకలితహస్త-పుటముతో నీపదాబ్జముల్ పూజసేతు.

లలితాంభోజనిశాంతనాట్యనవలీలాదేవి, తుభ్యంసమః

కలకంఠీశుభశోభనాదిగుటనా కళ్యాణీ, తుభ్యంసమః

కులనారీజనమంగళప్రణయభాక్యోభాంగి, తుభ్యంసమో

విలసత్పుండరూప విభ్రమకళావిస్ఫూర్తి, తుభ్యంసమః.

భక్తిపరశరత్వమున నెవ్వరికైన నభిమతార్థము లొనఁగూడు నంటదేవి,
భక్తి నేనిడునగరుసాంబ్రాణి ధూప-మును గ్రహింపుము వరసితాంభోజనద్భ!

సాగరమునకు లవణదర్శనమురీతి-నిఖల దేవీవ్యమానకాంతి ప్రదాంగి
వైన నీకు దీపముఁ బట్టినానుదేవి, - నీదుజ్యోతిర్ల వంబు కన్పించుకొఱకు.

పరమపావన క్షీరసాగరకిశోరి-వాదివిష్ణువత్సప్రదేశామలమణి
వైన నీకు నే నాచమనాంబులొనఁగి - శుచినిధానము నెటు పరిశుద్ధిసేతు?

శర్మ-రాక్షీరయుత పాయసంబు మొదలు-గాఁగలుగు భోజ్యవస్తువుల్ కమలధామ,
నీకిదే నివేదింతు నా నిర్మలాంత-రంగభక్తిమాధురినిఁ జూపంగఁ దలఁచి.

నిరతభవదీయ పాదసాన్నిధ్యకింక-రాంతరంగ స్రవన్నిర్మలాంబురూపి
తద్రవీభూత భక్తి నాఁ దల్లినీకు-విమలపానీయ మిదే సమర్పించుచుంటి.

హస్తజలజాలములను బాదాంబుజముల-నీవు ప్రత్యేకన మొనర్పనేల దేవి,
కాలు నేలనుబెట్టపు కరములందు - నీశుపదములు తప్ప స్పృశింపఁబోవు.

నైజభవదీయ చింబోష్ఠ నవ్యరక్తి - మాత్మసాభాగ్యసురభిళవ్యాప్తి కన్మ
దర్శితంబగు తాంబూల మబ్జవదన,-చంద్రుని దివ్యఁ జూచిన చక్కిఁదెలుపు.

త్వత్పదద్వయ దివ్యసందర్శనంబు - అంబ నాపూర్వజన్మపుణ్యమున దొరకె
సేతదంచిత సేవాభూతపూత-మంగళము నాకు దయసేయు మాశుభాంగి!

లోకకళ్యాణప్రదాయినీ-నీకిదే కర్పూరహారతి
నీకటాక్షనిపాతశోభా-లోకనమె కాంక్షించెదన్.

రాజవదనా, కొనుమిదే నీ-రాజనజ్యోతి స్సుగంధము
రాజితంబుగ నన్నుఁ గను-మవ్యాజకరుణాదృష్టులన్.

నకలైశ్వర్యనిధాన వీవు, భవదాజ్ఞాదత్త సంపల్లవా
ధిశసంతృప్తులమేము; నిట్టియెడ ముత్రిభూత సౌవర్ణపు
ష్పక్మలైశ్వర్యము మేము నీకిడుట యాశ్చర్యాస్పదంబయ్యుఁ
ర్లకలావేదికి నూలుపోగను విభానన్ గొమ్ము పద్మాలయా'

మజ్జిగనుబోలు మందేది ముజ్జగమున పురాణం సూర్యనారాయణార్చనలుగారు

(తక్రచికిత్స-మాధురినుండి)

౧. విషయప్రవేశము

ప్రాకృతికమయిన సంసారరంగమునందు పరమ పురుషుని క్షుద్ధి తయ్య, ప్రాధము వగు ప్రకృతినిటి తన ధ్యేయపురుషుని తనయం నమర పునిగాఁ జేసికొనుటకును, అతనికి చిత్రవిద్విత్తములయిన అర్హులౌని నయములను చూపించి తన్ను స్వాధీనభర్తృకముగా చేసి కొనుటకును సర్వకాలసర్వాప్యయందును ప్రయత్నించుచుండును. ముగ్ధుడగు ఆపురుషుని చిత్రవిద్విత్తములైన వస్త్రాంబరకాంతులచే నలంకరించి తా నతనిని చూచి చూచి హృద్దు మితిలేని సంతోషమును పొందుచుండును. ప్రపన్నునిగా చేయుటకై ప్రకృతిచేరి, అతని కే విషయమైన సుఖమునకును లోపము కలుగకుండఁగాక యని చాల ప్రకృష్టముగా ముఖసాముగిని సిద్ధముచేసియుంచుచుండును. ఏప్రదేశములో, ఏసమయమున, ఏవిధమయిన వస్తువుల కావశ్యకము తోచునో ఆప్రదేశమునందే, ఆసమయమునందే తదనుకూలమయిన వస్తువులనే సిద్ధముగా ఉన్నట్లు చూచుకొనుచుండును. అనావశ్యకములయిన వస్తువులనూచన తనమాతలవ్వారా అయినబెంటనే అది తానుగానే ఆ వస్తువులను తొలగించుటకు ప్రయత్నింప మొదలిడుచుండును. ఏకార్యము చేయువిషయమున తనకు శక్తి చాల దని తెలిసికొనునో అందులకై ద్వరచిరములును, తనకు సమీపమునందే ఉన్న రియూనరు అనేక సాధనముల సాయమునుసొంది అశక్తములయిన కార్యములను చేయుటకు తన్ను సమర్థురాలినిగా చేసికొనుచుండును. ఆ సాధనములలోపము మారస్థములయిన దేశముల మొగమునయపు చూడ నవసరము వారికి లేదు. ఉదాహరణార్థము మన కేరీగమే చారియున్నది.

ప్రకృతిచేరి యాసాధమును ఎంతో వింతవూది రిగా తెయూరుచేయించి యుండునది, దీనిని చూచితీర

మయము గాని చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. ఈ దివ్యభవములోఁ గూర్చున్న వాడై పురుషుడు తన-ఆనందసామ్రాజ్య మేలుచున్నాడు. ఇంద్రియము బాపురుషునికి పరిచర్య చేయుచున్నది. బుద్ధి అదినికి ముద్రియై సేవలో నేలోపమునుకలుగకుండఁ జూచుచున్నది. మనోరథాకాంక్షలకై పురుషుడు ప్రకృతినిహీనము లయిన విషయముల మపయోగించుకొనుచు వేటుగా మన్నవాడయ్యును ప్రకృతి సయోజుగానే తోచుచున్నాడు. ప్రకృతిచేరి స్వయముగా తన నియమముల కనుకూలించునట్లు ఈ కేరీరదుర్గమును రక్షించుటకై తనసామగ్రిని ఇంద్రియములవ్వారా సంపాదించి సారథాగమును గ్రహించి అనావశ్యకములయిన మలములను బయటికి వెలుపరించి కేరీరదుర్గమును సాపుచేయుచు రక్షించుచున్నది. ఈ కేరీరమున కెద్దాని సాయమును అక్కఱలేదు. ఒక వేళ, ఇంద్రియముల ప్రమాదమువలన ఈ కేరీరదుర్గములో అనావశ్యకవస్తువులస్థితికాని, అనుదితవ్యవహారముల ప్రచారముగాని జరిగి యుండునపుడును ఈ కేరీరదుర్గము లోగాదు లగ్నమే శ్రేష్ఠువులవ్వారా నియమితసమయములంతట వద్దవరపఁబడియుండదు. ఈకేరీరముతో అనుదిత వ్యవహారముగాని, దీనిలో అనావశ్యకవస్తువులు తిగనిపరిణామములో ఒక చోఁ జేరుటకాని జరిగినప్పుడు వానిని తొలగించుటకై ప్రకృతిచేరి తన్నును అసమర్థురాలినిగా తెలిసికొని తన శక్తిని వృద్ధికొందించుకొనుటకై యేయేసాధనములను తియూరుచేసికొనుచుండునో, వానిలో తక్రము (మజ్జగ-రల్ల) భాష ఒకసాధనము. ఇది కేరీరమునందలి వికారముల నన్నింటిని తొలగించుటకై ప్రాకృతికశక్తి వృద్ధిచేసి తాను తనశక్తిచేతను కేరీరములను దృఢముగాను కాంతి మయముగను చేయుచున్నది.

మజ్జగముల సామాన్యముగా సమస్త లోకములు తొలగింపఁబడఁగలవు. ప్రతినిత్యము మజ్జగ త్రాగు

మనుజులు దాక్షిణ్యములు, బేరియవైద్యులయు గుణికి లక్ష్యము కాదు. తక్రసేవకు లెప్పుడును నీకోగులుగను, నిరలగులుగను, కేజక్కాలులుగను, బలవంతులుగను ఉండురు. ఆయుర్వేద వైద్యాచార్యులు దీనిగుఱములపైను ముగులయిపోయి దీనిని అప్పురముతో పోలిచియున్నారు. వానిని దీని నిట్లు వర్ణించియున్నారు.

“శ్లో. న తక్రసేవీ వ్యభతే కదాని
న్మ తక్రవగ్ధాః ప్రభవన్తి కోగాః,
యథా సురాణా మమృతం ప్రధానం,
తథా సరాణాం భవి తక్ర మాహుః.”

(భావప్రకాశ)

(తా. తక్రమును వేదించువా రెప్పుడును కారీరక మయిన పాథులను పొందుదు. మజ్జగచేరిన కార్మిబడిన కోగము లెందవారికి అంకురింపదు. దేవతలకప్పుత మెట్లు ప్రధానమో మమమృతలకు మజ్జగ అట్లు ప్రధానమైనది.) వైద్యాచార్యులు తక్రముతోలాకుగుఱముల నిట్లు వ్రాపిరిన అనుసంధానమునకు పూర్తిగా జాగా యిచ్చినారు. పాశ్చాత్యులయిన బైబినిస్టులు శేట్రవజులకు తక్రమును గాములనుగాని, దీనివని లాభమునుగాని తెలిసికొనలేక వండితలయి యున్నారు. కాని, పరాదురామవోర(ప్రాస్యదాక్షిణ్య)శ్రీయత మేవసేకస్థమహోరయని అనుసంధానమునకు ఇప్పుడిప్పుడు వారికిని తక్రముతో సమానమైన పావకవస్తువు మతిముకటి లేదని లెస్సగా విశేషమయినది. ఈవదునునే ఉద్యమకీలంకరు కొండలు దాక్షిణ్య కలిపి మిక్కిలి పరిశ్రమకు పాలయి అనుసంధానముచేసి, ఆయుర్వేదీయానుసంధానముతోలాకు గుణములను గాన ముచేయుచు, తక్రమాహోత్యమువిషయమున ఆయుర్వేదాచార్యులకు సమర్థించినారు నీకోగయు,బలవతియును అయిన ఒకాకొకతే 120 సంవత్సరముల ఆయువులో అనగా, పూర్ణావస్థను పొందినతరువాతను మృతికొందుటమాది పైదాక్షిణ్య ఇది పూర్ణాయువుగమంతులకు విశేషకారణ మేమయియుండును? అని అనుసంధానముచేయుట కారంభించినారు. కుట్టుకుదకు సదాకాలము తక్ర సేవన చేయుచుండుటలననే దీని ఆయువు 120 సంవత్సరములవఱకును నిలిచిన దని నిశ్చయించినారు. దానికి

మజ్జగపైని ఇంతంత ప్రేమకారు. ముంతెందుమజ్జగ పేరికి చిక్కునుటను దానికి నెమ్మది లేకుండేది. ఎంత ప్రయత్నించినను తన యూరిలో తక్రము దొరకకుండే నేని తానుగా ముంత చేతబట్టుకొని చుట్టుప్రక్కల గ్రామములనేని పోయి చంపి తెచ్చికొనుచుండేది. పాపము! ఆ ముసలిది కేవలము మజ్జగకోసము ఒక్కొక్కప్పుడు మూడేని గ్రామములునుచి తిరుగుచుండేవట. ఇంతవఱకు చదివిన ప్రకరణములన పాతకమహోరయల నవచ్చు లకు తక్రమును అప్పుత మనుట అతిశయోక్తికాదని విశేష మయి యుండుననుకొనుట రెప్పుడు కారుకదా! ఇటు చిత్తశిబిరిరా? ఎవరోకాని ప్రాచీన సంస్కృతకవి తక్ర గుణములవయిన హేహినుండయిపోయి యంత చక్కగా వర్ణించియున్నాడో:—

“శ్లో. కైలాసే యది తక్రమస్తి నిరితః

కిం నీలకంఠో భవే

వైకుంఠే యది కృష్ణతా మమభవే

దద్యామి కిం కేశవః,

ఇంద్రో దుర్భగతాం త్నయం ద్విజపతి

ర్లంబోదరత్వం గగనే

ఝుమ్మిత్వంక కుచేకో దహనతా

మగ్నిశ్చ కిం విందతి.”

(యోగరత్నాకరము.)

(తా. కైలాసమున మజ్జగ ఉండినపక్షమున ఈశ్వరుని చేరి యంతవఱకును నీలకంకుడయి యుండును? అనగా అతనికింతమునుండి విష మెప్పుడో నిగిపోయి యుండుననుట. కైకుంఠములో తక్రము లభించినచో విష్ణుఁ డింతవఱకును నల్లని శరీరముగలవాడయి యుండునా? చల్లత్రాగి మెప్పుడో గొంతుఁడయిపోవునగా దా? మరియు స్వర్గములో చల్ల లభించినపక్షమున ఇంద్రుడు తన దుర్భగత్వమును, చంద్రుడు తన త్నయకోగమును, ఎప్పుడో పోగొట్టుకొనియుండునట. గగనది తన పెద్దకకుత్తును చల్లత్రాగి తగ్గించుకొనును. కుచేందుతన పక్షుకోగమును (బొద్దిని) దాహ్యకొనును. చేయేల? అగ్నిభట్టారకుడు తన దహనత్వము నెప్పుడో యీ మజ్జగ త్రాగి పోగొట్టుకొనకుండునా? ఇందులో కవి చమ

త్కరముమాట అట్లుండేగా, నిజ మాలోచించినచో మజ్జగ యాంశినచో పైకోగము లుండుట కష్టమే కాదు, అసంభవముమాడదు. ఇది కనితాలాప అతిశయోక్తి కాదు. మరేమని? కవి యాకోగములవయపున ఇహారా చేసియున్నాడు, ఏమనియు? తక్రసేవము వలన ఈ కోగము లన్నియు నిస్సందేహముగా వజ్రము లయిపోవునని, మజ్జగయందున్న యా యొల్లగుగుములను ఆయుర్వేదవిభాగము లెఱుంగనివారు గారు ఇంకను దీని సూములు ముందు వర్ణింపఁబడును.

ఒకానొకరాజు వయోశృంగయిన వైద్యుని నిలిపించి “అయ్యా! తమరు భయముంది అనుభూతముయిన ఒకవస్తువేదీని యున్న పక్షమున నాకు తెప్పించిని యది నేను సదా వేదించుచుండెను. అవస్తువు రుచికరముగాను, భుజించినపదార్థముల వన్నింటిని శీర్షముచేయఁజాలినదిగాను, నాకేదిధమైన కోగమును కలగగనీయవండునదిగాను ఉండవలెను” అని అడిగినాడు. రాజుగారిమాటలు విని వైద్యుఁడల్లన్నాడు. “మహారాజా! నా కింత వయస్సు చెల్లినది. నా కనుభవపుయవంతిలో ఇప్పుడు తాము కోరిన అన్నింటికని ఉపయోగించునది ఒక్క మజ్జగయే ముఖ్యమయిన దని మనవిచేసికొనుచున్నాను. మజ్జగతో సమానముగా నుండున్నది నాబుద్ధికి ప్రపంచములో రెండవవస్తువు గోచరముకాదేదు. కాఁబట్టి, దేవర దీనినే నేదించుటకు ప్రారంభించునది. అది యెట్లునగా “శ్లో. భోజనాశ్చేదు రాశేంద్ర! తక్రం స లహం పిబ, రసోఽపరి జలం కించి త్రసోఽపరి న కింధన.”

(తా. “భోజనానంతరముఉప్పుకిలిపిన మజ్జగకొంచెము త్రాగినపైని మంచినీళ్లు త్రాగునది. అటుపై నాదినయిన మలీయేమియు పుచ్చుకోఁగూడదు.) ఇది నా యభిప్రాయము. లేదునా? నేనచిత్తము” అని చెప్పియున్నాడు.

వాస్తవ మాలోచించినచో తక్రములోఉన్న ప్రధానసూ మిది. ఆహారేయములోఉన్న భోజనపదార్థము నంతకు శీర్ణింపఁజేసి, అతి లఘుపదార్థముగుటచే తాను శీర్ణమైపోవును. దీనిభారము జరరాగ్నిపైని పడదు, కనుకనే సంగ్రహణీకోగములో తక్రముతో సమానముగా

చెంబనే గుణమునుగలిగించు నస్తువు మరియొకటి కనుపడలే దందుకు. “స తక్రమల్యం గ్రహణీదికారే” అని చైద్యగ్రంథమృతము. సంగ్రహణీలో పాచనశక్తి పూర్ణముగా వజ్రమయిపోవును. అట్టిస్థితిలో ఒక్క తక్రముగాక లేలికయైన మరియే వస్తువు తిన్నను దానిభార మెంతోకొంత జరరాగ్నిపైని పడకలిగదు. అందుచే విరేధనములు కట్టుటచోచాలకాలము పట్టును. పట్టుటయేకాదు కట్టుటపాడే కష్టం. ఎంతపురాణించిన సంగ్రహణీయైనను తక్రజ్వారా లోలగింపఁబడఁగలదు. తక్రముతో సమానముగా పాచనముచేయు నావధము మరియొకటి లేదు. అది నేనిపైనిబడిన దానిని తప్పక భస్మము చేసిచేయును. నీతినిపుణుఁడయిన చాణక్యుని కథ యెవ్వ లెఱుంగనిది? ఒకప్పుడు చాణక్యునితండ్రి గంగా స్నానమునకు బోవుచుండఁగా, అతనిపాదములో దర్భముల్లు స్రుచ్చుకొన్నదట! అందులన న్రణమయి తునకతఁ డందులననే చనిపోయివాఁడట! శ్రోధావతారమున చాణక్యుఁడు దర్భ తన తండ్రిపరణమునకు కారణమగుటను గ్రహించి, అది మొదలుకొని దానిని భూమి నుండి నిర్మూలించుటకు నిశ్చయించుకొన్నాఁడట! ఎక్కడనెక్కడ దర్భదుల్లు కనుపడునో అక్కడ దానిని పెల్లగించి యప్పుట చల్ల పోయుచుండెడివాఁడట! అతనికి తక్రగుణము లెన్నగా తెలియును. దర్భ పెల్లగించి దాని మూలస్థానమున మజ్జగ పోసినచో మలీ యంతురింపకుండ దానివేళ్లు భస్మమయిపోవునని యతఁడెఱుంగెను.

గోవులను బట్టెలను సదా పాలన పోషణములు చేయుచున్నచాండ్రయినను దీరకాపులు పాలనేర్థులగుచి జాతిగానే యెఱుంగరు. చాండ్రు పాలయినను అమ్ముకొందురు, లేదా పెరుగుచేసి నేయి తీసికొనినను అమ్ముకొందురు. కాని, ఆ మజ్జగమాత్రము త్రాగుచుందురు. అయినప్పటికిని నేయి, పాలు ఉపయోగించుకొను వారికంటెను తక్రసేవములు బలవంతులు, హృద్వపుష్టులు పోషితివము లేనివారనునై యగపడుచుందురు. కనుకనే మజ్జగ త్రాగడి కృషీనములు పగ బధ్దమానము పరిశ్రమ చేసినవరువాతను సైతము అలసట పొందరు. ఎవరయితే గడ్డిబానిస యాదియున్నాలో వారికి విశేష

ముగ చెప్ప వలసినదేమనగా, పాలు నేయి ఉపయోగించువారు వాంఛిత తనివపరిశ్రమ యోగ్యులను చేయజాలరు. వాంఛితో సహజముగ హృష్టప్రభులగువారు చాలకొలదిగానే దృష్టిగోచరం లగుదురు. చుట్టూ నీకోసులుగానే ఉండజాలరు. ఒకానొకధనవంతున కిద్దలు భార్యలుగలరు. ఇద్దరినీ ఒక్కొక్క కొడుకు పుట్టివాడు. కాలవశమున చిన్న బిడ్డడు బాల్యమున మండగానే వాని తల్లి స్వర్గస్థురై లయిపోయినది. అందువలన వాడు నిరాలంబుడయి తనపవిత్రతల్లి కాశ్రమంజై జీవయాత్రను గడపుకొనుచుండెను. పెద్దవాని తల్లి పవిత్రకొడుకుపైని ఈర్ష్య గలది యగుటవలన వాని కెప్పుడును మజ్జిగతోడి కుత్సితభోజనము పెట్టుచుండెడిది. తన కుమారునకు మాత్రము నేయి, పాలు మజ్జిగాపోసి పొట్టనింపుచుండెడిది. అయినప్పటికిని నేతితోను, పాలతోను పెరుగుచుండెడి పెద్దకొడుకుస్వాస్థ్యముకంటెను తక్రసేవకుండయిన చిన్న కొడుకు స్వాస్థ్యమే బాగుగా నుండుట చూచి “నాభార్య తన కొడుకుకంటె చిన్న కొడుకు తల్లి లేని కారణమునను నిరాధారుడ నన్న కారణమునను వానిపైనే హెచ్చుగాత్రేమ ఉంచుచున్న”దనియు, “కావల నినంత పాలు నేయి వానికి పోయుచున్న” దనియు “కనుకనే చిన్నవాఁ డయినప్పటికిని వీడు పెద్దవానికంటెను బలవంతుడుగా నగవడుచున్నాఁ”దనియునుతండ్రి యనుకొనుచుండెడివాడు. ఒకనాడు తన యిద్దలుకొడుకులను రహస్యముగా నేలునీలుగా పిలిచి “మీరిద్దఱును ఎంతెంత పాలు నేయి భరింపగలరు?” అని యడిగినాడు. “అద్దనేరు నేయి, రెండుసార్లవఱకు పాలు భరింపగల”నని పెద్దకొడుకన్నాడు. చిన్నవాడు—“నాయనా! నేను నేయి పాల రుచియే యెఱుంగనే, అట్టిపిత్రిలో ఇంత భరింపగల నని యెట్లు చెప్పగలను?” అన్నాడు. “అటులేని నిత్యము నీ నేమి తినుచున్నా”ని తండ్రి యడుగగా, “మజ్జిగ కొట్టె” అని చిన్న కొడుకు చెప్పినాడు. కాని తండ్రికి వాని మాటలయందు నమ్మకము లేకపోయినది. “లోకసామాన్యముగా వీడును తనపవిత్రతల్లిపైని ఈర్ష్య భావమున దోషాదోషం చేయుటకే యిట్లు చెప్పుచున్నాడు. అట్లే కానిపక్షమున వీడు పెద్దవానికంటెను

పుష్టశరీరుడనును, బలవంతుడును ఎట్లు కాగల్గుడు?” అని యాలోచించుకొని రహస్యముగా కనిపెట్టుటకు ప్రారంభించినాడు. తుదకు చిన్న కొడుకు చెప్పినదే నిజమని తెలిసికొన్నాడు. అప్పుడు తండ్రి స్వయముగా వానికి కావలసిన పాలు, నేయి మేర్పాటుచేసి తక్రసేవను విడిపించినాడు. కాని కొన్నాళ్ళకు వాని యారోగ్యము మార్పుచెంద మొదలైనది. క్రమముగా పెద్దవానివలెనే లోకగ్రస్తుడ డయిపోయినాడు. అప్పుడు తండ్రి యీ వృత్తాంతమంతయు నొకమంది వైద్యునితో చెప్పి “యిప్పుడు వీనికి మజ్జిగకుబడులు లేనగా నేయి, పాలు, మిఠంగు తినిపించుచున్నాను. కాని వెనుకటివలె బలవంతుడుకాక యోగ్యుడుచూచినను లోకిగానే కనుపడుచున్నాఁ”దని మాడ చెప్పినాడు. అప్పు డావైద్యుడు పిల్ల వాండ్ల తండ్రికి మజ్జిగతాయామహాత్మ్యము చెప్పుచు “అధికముగా నేయియుపయోగించుటవలన ఆకలినుండగించును. అందువలన పాలు కీర్ణము కావాలదు. హెచ్చుపాలు కీర్ణ మగుటకై తీక్షణమైన జుర్రాగ్ని యావశ్యకము. ఇట్లుండగా, హెచ్చు నేతితోపాటుగా ఇసుకఁగాఁదిన పాలు మిఠంగు నిత్యము హెచ్చుగా నుపయోగించువారు తదనుకూలముగా పరిశ్రమమాడ చేయుచుండవలయును. అట్లు కష్టపడెనున్నచో తప్పక లోకగ్రస్తులు కాకతీరరు. మీరు మీ బిడ్డల కారోగ్యమును గోరుచురేని వారి చేతను తక్రసేవచే తప్పక చేయుచుందుండుడు. దానిని నేదించుచున్నప్పుడు నేయి, పాలు మొదలయిన నేవస్తువులు నేదించుచున్నను అవి యన్నియు కీర్ణమయి పోవును” అని చెప్పినాడు. అదిమొదల తండ్రి తనయిద్దఱు బిడ్డలకును మజ్జిగ త్రాగించుచుండుటకు ప్రారంభించినాడు. అందువలన వాం డిద్దఱును హృష్టప్రభులై యారోగ్యముగా నున్నారు. కాబట్టి బలకారకములయిన పాలు, నేయి మొదలయిన వస్తువు లేప్పుడే సరాసరిగా కీర్ణమగుచుండునో అప్పుడే వాటి పరిణామ ముమాడ సరాసరిగా నగవడుచుండును. అట్లు కాని పక్షమున వాటివలన హాని కలుగకతీరదు. జుర్రాగ్ని ప్రజ్వలించునప్పుడే బలకారకవస్తువుల ప్రభావము కనుపడును, దీనినిబట్టి దీపవస్తువులే బలకారకములని చెప్పి

నను అనుచితము కాదు. కారణమేమనగా బలమును కలిగించుటకు కారణము జరగాన్ని ప్రజ్వలించుచుండుటే. అది మందగించినప్పుడు చేయి, ఇసుకగాంచిన పాలు మొదలయిన వేపుడును లాభదాయకములు కాజాలవు. పాలు మొదలయిన బలకారకపదార్థములు దీపన పాదన వస్తువులసాహాయ్యము వివాగా అధికముగా నేవీంపరాదు. తక్రముమొదలయిన దీపన పాదన పదార్థములు దేని సాహాయ్యము అక్కూలేకుండనే నేవీంపవచ్చును. తక్రమును కొండలు కోగులు పడునాలుగిని నేర్లమును ఏ యావగములసాహాయ్యము అక్కూలేకుండనే నేవీంచుచుండుట మాడబడినది. వీరిభవమున దీపనపాదన పాదగములసాయ మక్కూలేకుండనే పాలుకూడ మజ్జి గ్రతాగివంత త్రాగగలుగుదురా? ఎప్పటికిని త్రాగజాలరనుట నిశ్చయము. తక్రగుణానుభవముగల ఒకానొక కవి "తక్రం తక్రస్య దుర్లభమ్" అను శ్లోకపాదమును తయారుచేసి వ్యంగ్యరూపమున తక్రయుక్తమయిన మనుష్యలోకమునెదుట అమృతమయమయిన స్వర్గము సెంత మనోరంజకముగా అవాదరము చేసివాడో చూడుడు. అమృత మున్నప్పటికిని ఇంద్రునకు మజ్జిగయేం దాకయిందేపోయినదట! కాని, అతని కది దుర్లభమయినదట! ఏమనగా అమృతము తక్రగుణములను పొందజాలకపోయినది. అమృతమునందు జరామరణములను పోగొట్టుకొన్నవాడై మున్నది కాని కోగములను పోగొట్టుకొన్నది. అట్లే ఉన్న పక్షమున ఇంద్రునకు తయరొగము, కువేరునకు, కుష్మరొగము, ఇంకను స్వర్గములో ఇంద్రకోగములను ఎందు కుండవలయునో మజ్జిగలో జరామరణకోగవాళికములను చూడుకోకుండును ఉన్నది. తక్రసేవకులు జర అనగా ముడిమిసలన(అనిగడి కోగములవలన ముక్తు లగుటయేకాక, అకాలమరణమునుగూడఁ దప్పించుకొంగలరు. ఇట్టి స్థితిలో కోగముల విషయమున చెప్పవలసిన దేమున్నది తక్రసేవకుల చుట్టుపట్టులకు సయితము కోగములు రాజాలవనుట అతిశయోక్తిగా భాదించఁగూడదు. దానియందట్టి అద్భుతకృతి యున్నది. అందుకనియే దానిపేరు విష్ణు పుడెల్ల దేవేంద్రునికి నోరూరు

చుండునట. ఆశ్వాత్రిమే కాని మన కతని కది దుర్లభమే అని వాడుకయే అయిపోయినది. ఏమో! తక్రము మనుష్యలోకములోనే దొరకును గాని స్వర్గములో దొరకనే దొరకరుగదా! అందువలన స్వర్గలోకముకంటెను భూలోకమే యెన్నో డెల్లు గొప్పది. వెనుకఁ జూచిన శ్లోక పాదములో ఈభావమంతయు నిండించి కవి తనకు తక్ర సేవనమువలన లభించిన గుణములను ప్రజల ఇతిగించి యున్నాడు. ఈకవి కేదేని దుష్టయమయిన నొగ ముండెడిదో యేమో! అది యితరౌషధములకుఁ గురురక మజ్జిగవలననే కుదిరినదో యేమో. అటులే కానిపక్షమున ఇంత భావప్రార్థముగా ఇట్టి శ్లోకపాదమును తయారుచేసి యుండెడు. ఈపాదమునే సమస్యగా గ్రహించి అంతఃసాహిత్యవ్యాసా ప్రార్థించేయుచు, ఎవరో ఒకకవి అతఁడను చైతన్యవైది యుండవచ్చును. భోజనానంతరము ఏవస్తువు త్రాగదగినది, అని ప్రశ్నించుకొని "తక్రమ్" అని సమాధానము చేసికొని భోజనాంతమున తక్రసేవన విధిని సృష్టికరించివాడు. అందుచేతనే భోజనపదార్థములలో మజ్జిగపులును, మొదలయినవి మనవారు తయారు చేసి యుపయోగించుచున్నారు. కావ్యకుబ్జ ప్రాప్తాణుల యింద్రిలో పెండి మొదలయిన కార్యములలో భోజనముల సమయమున మజ్జిగలో నాననేయబడినపదార్థములు భోజనసంతయు ముగిసిన తరువాతనే వడ్డించెదరట! ఎందుకనగా, దానివలన అదివలన భుజించిన పదార్థములలోనికి కొంత మజ్జిగ చేరువనియు, తిన్నదంతయు తీర్గమయిపోవుననియు వారి నిశ్చయము. మజ్జిగ కేవలము గూకరమయినదే కాక రుదికరమయినది కూడ నన్నసంగతి మనమందఱమును ఎఱుంగనిది కాదుగదా. చంద్రవరదాయీ అను హిందీకవిత్యరఁ డెప్పుడో ఒక్కొక్క ఛందస్సునానీ తక్రనూహిత్యమును గొప్పచేసినాడట! ఆ పద్యముల ననుసరించి హిందీవారు పలరకము లయిన భోజనపదార్థములను తక్రమిత్రమములుగా చేయుచుండురట. తక్రమాంశము కృత్రిక(కడి)తక్రపటకములు మొదలయిన ప్రయోగము లాయుచ్చేద గాస్త్రములో విధిప్రార్థకముగ పెన్నియో వర్ణింపబడియున్నవి. ఈవ్యాసము

* శ్లో. భోజనాంతేరుకిం చేయంజయన్తః కస్యచై శుతః, కథం విద్ధుపదం ప్రోక్తం తక్రం తక్రస్య దుర్లభమ్.

తాలాకుసిద్ధాంతము మనుష్యులొకమఱో సర్వకొగవా
ళకము, అతిసులభము, రుచికరము, ఎట్టి యవస్థలోనయి
నను హాని కలిగింపనిదియు నను తక్రముతో సమానమయి
నది రెండవ సరళవిశిష్ట దృష్టిగోచరము కాలేదనుటయే.
దీనియొం దిట్టి మహానుజుము లెన్నియో ఉన్నది కనుకనే
ఆ గుణములను విల్లింపుచు ఒక్కొక్క రొకము పైనను
తక్రప్రయోగవిధి కాస్త్రానిసారముగ ముందు వర్ణిం
మైనది.

౨. తక్రభేదము

కాలచినపాలలో పుల్ల నిపదార్థముల సంయోగము
వలన పేరుకొన్న పెరుగును కవ్వముతో చిలికి తయారు
చేసినదానికి తక్రము (మజ్జిగ-చల్ల) అని పేరు. ఇది రచ
నాభేదమునుబట్టి అయిదువిధములుగా వ్యవహరింపఁబడు
చున్నది. ఘోలము, మళితము, పుక్రము, ఉదశ్విత్తు, ధచ్చిక
అనివాటికి పేర్లు. వివిధవిధో గూడిన పెరుగు నీరు కలుప
కుండోసి చిలికినదానికి ఘోల మని పేరు. వివిధద తీసి
వేసి నీరు కలుపకుండ చిలికినదానికి మళిత మని పేరు.
పెరుగునకు నాలుగవంతు నీరు కలిపి చిలికినదానికి తక్ర
మని పేరు. సగపాలు నీరు కలిపి చిలికినది ఉదశ్విత్తు. హె
చ్చునీరు పోసి పెరుగుచిలికి పెన్న తీసివేయఁగా దిగిరిన
దానికి ధచ్చిక యని పేరు. తక్రముతాలాకు గుణములఁ
యోగరత్నాకరమును వైద్యగ్రంథములో నిట్లు వివరింపఁ
బడియున్నది:—

“శ్లో. త్పద్వర్ధనం శేత్రయజాపహంస
ప్రాణప్రదం శోణిత మాంసదంతం,
ఆమాభిసూతం కఫవాతహస్తం
త్వష్టా గుణా వై కళితా హి తక్రే.”

అనఁగా ఆతలని వృద్ధిచేయుట, శేత్రకొగముల
నశింపఁజేయుట, బలమునిచ్చుట, రక్తమాంసములను వృద్ధి
చేయుట, ఆనుమును, కఫమును, వాతమును నశింపఁ
జేయుట అను నిది తక్రముతాలాకు ప్రధానగుణములు.
మఱియు, ఘోలమునుపేరుగల తక్రములో చక్కెర కలిపి
సేవించుటవలన మామిడిపండువలనఁ గలుగుగుణములను
కలిగించును. మామిడిపండు పీర్ణవర్ధకము, ప్నిగ్ధము

అనఁగా రూక్షతను పోగొట్టునది, కుళిమును బలమును
కలిగించునది, గురుత్వముచేయునది, వాతవాతకము, రుచి
కరము, శరీరకాంతిని, ఉత్తమముగాచేయునది, శీతలము,
హృదయప్రియము, పిత్తమును పుట్టుకుండఁజేయునది,
స్త్రీ విషయమున వాన దాయయు నగును. పైనిచెప్పిన
గుణము లన్నియు చక్కెరకలిపిన ఘోలమునందుఁ గలవు.

మళిత మను తక్రము—వాతపిత్తమును, కఫపిత్త
మును నశింపఁజేసి హృదయప్రియమై యుండును.

తక్రము—అనఁగా స్వలక్షణ సంపన్నమయిన
తక్రము మలబద్ధకము, కషాయము, పులుపు, పాకము
లొను, రసములొను మెగురము, లఘువు, ఉష్ణపీర్ణమును
అగ్నిని ప్రజ్వరింపఁజేయునది, పీర్ణవర్ధకము, తృప్తికా
రకము, వాతవాతకము, గ్రహణి మొదలయిన రొగము
లలో పశ్యము. తక్రము శేలిక యగుటవలన మలబద్ధక
మగును. పాకములొ నధుర మగుటవలన పిత్తామత్సాద
కము-అనఁగా పిత్తమును కుపితముగా చేయనిది. ఆస్టుము,
ఉష్ణపీర్ణము, దీపనము, పుష్కము, ప్రీణనము అగుట
వలన వాతవాతకము. కషాయము, ఉష్ణము, వికాసి,
రూక్షము అగుటవలన కఫవాతకము. ఈ ప్రకారముగా
త్రిదోషములను శాంతింపఁజేయును. ఇట్టి తక్రమువిషయ
ముననే “దీనిని సేవించువా రెప్పటికిని రొగగ్రస్తులు
కారు. దీనిచే కాల్యఃబడినరొగము రెండవసారి మరల
అంకురింపదు” అని పైనవ్రాయఁబడెను.

ఉదశ్విత్తము తక్రము—కఫకారకము, బలక
రము, ఆరుమును అతివేగముగ నశింపఁజేయునది.

ధచ్చిక అనుతక్రము—శీతలము, లఘువు, వాత
వాతకము, తృప్తము, పిత్తమును నశింపఁజేయునది, కఫకా
రకము. ఉష్ణకలిపి సేవించుటవలన జ్వరాగ్నిని ప్రజ్వ
రింపఁజేయును.

తక్రములో ఏప్రకారముగా జలము పెన్న కలిపి
యందునో అట్టిప్రకారముగా గుణములలో సయితము
భేద ముండును. ఏతక్రములోనుండి సంపూర్ణముగా పెన్న
తీసివేయఁబడునో ఆతక్రము శేలిక యగుటవలన పశ్యము
గుండును. ఏతక్రములోనుండి కొంచెము పెన్న తీసివే

యజునుతో అది వెనుకఁజెప్పఁబడిన త్తక్రముకంటెను గురువు, దీర్ఘవర్ణకము, కళకారకము ననుచుండును. ఏతక్రమునుండి కొంచెమేనియు వెన్న తీసివేయఁబడకుండునో ఆత్మక్రము వెనుకఁజెప్పఁబడిన త్తక్రముకంటెను గాఢము, భారము, పుష్టికారకమునయు కళమును కలిగించును. ఇత్యేషకారముగా బలముయొక్క హెచ్చుతగ్గుల నుబట్టిమాడ త్తక్రగుణములో మార్పు కలుగుచుండును. దీని భేదములు పైని వ్రాయఁబడియే యున్నవి.

మంచిదాది దధివలనఁ గలిగిన త్తక్రముగుణము

"యాన్యక్తాని దధిన్వత్త్వా తద్గుణం తక్ర మాదికేతా"

అని భాష్యప్రకాశములోఁ జెప్పినచోప్పున ఏది ధనుయిన పేరుగునుండి యేత్తక్రము రయూరు చేయఁబడునో ఆత్మక్రములో ఆపేరుగున కనుకూలమునగునామే ఉండునని చెప్పవచ్చును.

(1) ఏపేరుగు పాలతో సమానముగా ఆన్యక్రముయినకళముగలదియై యుండి కొంచెము గాఢముగ మంగునో ఆపేరుగు మందము అని పేరుగలది యగును. దీని నుండి తయారయిన త్తక్రము మలమూర్తి ప్రసవర్తకము, త్రిదోషవర్ధకము, వాతకారకము అని చెప్పవచ్చును.

(2) ఏపేరుగు లెస్సగా పేరుకొనియుండునో, దేనిలో తియ్యదనము స్పష్టముగా వచ్చియుండునో, పులు పెండుకయు తెలియరాకుండునో, దానికి స్వారు అనిపేరు. స్వారు పను దధినుండి తయారయిన త్తక్రము, అభివృద్ధిఅనగా గురుత్వమును కలిగించునది, సంఘోగశక్తివర్ధకము, మేదస్సును, కళమును కలిగించునది, వాతనాళికము, పాకములో మధురము, రక్తవీర్తమును స్వచ్ఛపఱచునది యగును.

(3) ఏదధి పుల్లగా, తియ్యగా కషాయరసయుక్తమై యుండునో దానిని స్వాదవృష్టు మందురు. దాని నుండి తయారయిన త్తక్రముతొలఁపగునామ సామాన్య త్తక్రమున కుండెడిగుణమే యుండును.

(4) ఏపేరుగు తియ్యదనముపోయిపులుపెక్కునో దాని కష్టు మని పేరు. దీనినుండి తయారయిన త్తక్రము

అగ్నివర్ధకము, వీర్తమును, రక్తమును, కళమును వృద్ధి చేయును.

(5) ఏపేరుగు భుజించుటవలన పండ్లు జీర్ణము నునో, బడలు గగుర్పొడుచునో, కంకములో మంట పుట్టునో దాని కల్వృష్టు మని పేరు. దీనినుండి తయారైన త్తక్రము అగ్నిదీపకము, రక్తవికారమును, వాతవీర్తములను అధికముగా కలిగించునదియు నగును.

ఆవుమట్టిగ

గోత్తక్రము పవిత్రము, అగ్నివర్ధకము, బుద్ధిని వృద్ధిపఱచునది, అగ్నిరోగమును, త్రిదోష మనఁగా వాతవీర్తకళములను శాంతింపఁజేయునదియు నగుటయే కాక, నుల్మము, అతిసారము, ప్లిహము అర్శము, సంగ్రహణి అను రోగములలో హితకారకముమాడ వచ్చును.

గేదెమట్టిగ

మహిషీర్తక్రము కళమును కలిగించును. గాఢము గనుండును, వాఙ్మను కలిగించును, గురుత్వమును చేయును, బలకారకమగును, వాతవీర్తమును తొలగించును.

మేకమట్టిగ

చాగీర్తక్రము చిక్కగా తేలికగా నుండుటయే కాక త్రిదోష వాతకళము; నుల్మము, అర్శము, సంగ్రహణి, క్షయము, దుర్బలత, శోథము (వాఙ్మ) పొండు రోగము, అనువీటిని తొలగించును.

త్తక్రవిశేషముయొక్క గుణము

పచ్చిమట్టిగ అనఁగా మరగఁజెట్టనిది ఆమాశేయము నందలి కళమును, ఆవుమును నశింపఁజేయును. కంకములో కళమును కలిగించును.

మఱగఁజెట్టిన మట్టిగ ఏనస, వ్యాస, కాస మొదలయిన రోగములలో విశేషముగ లాభిదాయకము.

దోషవిశేషమునుబట్టి త్తక్రవియోగము

వాత్ప్రధానమయిన రోగములలో సొంటి, పైఁ ధనునామకలిగిన పుల్లనిదల్ల ఉత్తమమయినది. ప్లిహమునుపేరుగల త్తక్రములో ఇంగున, తలకట్ట, పైఁధులన

గము; కలిపి త్రాగినపక్షమున అత్యంతము కుపితమయిన వాయువును శాంతింపజేయును. ఇంతేకాదు, బుగలవ్యాధిని, అతిసారమును, పోగొట్టును, రుచికరము, పుష్టికరము, బలవర్ధకము, వస్త్రకూలనాశకముకూడను. వీర్రము వెలసఁగలిగినచోగములలో చక్కనకలిపిన తియ్యనిముజ్జగ విశేషించి లాభదాయక మగును. కషముపెరిగినచో సాంటి, పిప్పలి, మిరియాలచూర్ణము కలిపినతక్రము నూరదాయకము.

తక్ర సేవనమునకు ప్రధానవిషయము

తక్ర మన్ని ఋతువులలోను సేవింపఁదగినదే అయినను శివఋతువు తక్ర సేవనమునకు ముఖ్యపదులుగను. అశోచము కలిగినప్పుడును, రక్తవాడులు కఫాదుల ద్వారా అడ్డునడివపుడును, అగ్నిమాంద్యము కలిగినపుడును, వాతాదిలోగములలోను తక్రము అపృతిమచేయువని చేయును. విష, వసున, విషమజ్వర, ప్రసేక, సాంధు, షీటోలోగ, సంగ్రహణి, మూలవ్యాధి, మూత్రకృచ్ఛ, భగంబర, ప్రమేహ, నుల్మ, అతిసార, శూల, ప్లిహ, ఉదరలోగ, అరుచి, త్వేతకుష్ఠ, శోభ, తృహ, క్రిమిరోగాదులలో తక్రము ప్రధానావధము.

కేవలము ఉష్ణకాలములోను క్షుతి, దౌర్బల్య, మూర్ఛాభ్రమ, దాహారక్రమిత్తములలోను ప్రధానముగా తక్ర సేవనమును చేయించరాదు గాని, తక్కిన సమస్త లోగములలోను తక్ర మొక్కటియే పరమావధము.

జ్వరము—తక్రము

సమస్తలోగములలోను జ్వరముకంటెను కఠినమయిన లోగ మింకొకటి లేదు. తిలవగా జ్వరము రాకుండ ఏప్రాణిని ప్రాణము పోదు. ప్రతిలోగము తాలూకు రాజ్యమునందును జ్వరదేవుని జెందా యగుదురనుడిను. ఆహారవిహారములలో అణుమాత్రమయినను హేమ్యుత్తెలు కలిగినచో వికారాశయిన జ్వరముతాలూకు కాలమూర్తి యెదుటనే ప్రత్యక్ష మగుచుండును. గొప్ప గొప్పచువారధులను విశాలశరీరులను క్షుణ్ణమాత్రములో భారతాయులను చేసివేసి వారిపీలముతాలూకుమానమును మర్చించుచు, తనచక్రవర్తిత్వమునకును, శాసితత్వమునకును

ప్రత్యక్ష ప్రమాణమును చూపించుచుండును. నిద్రయమన జ్వరము ఇచ్చినవారిని చంపుటలో వింతుకయినను సంతోషమును పొందుదు సరికదా నిర్మలుడు దొరకినచో తాను మరింత భీషణమయినమూర్తిని భరించుచుండును. దీనులు, సీనులు, బాలకులు, వృద్ధులును దీనికి సామాన్యావారమే కాని యెవరయితే ప్రాకృతికమయిన రాజ్యమునుండి పరాశీ చిత్తగింతులో వారీజ్వరమునకు మిక్కిలిగా భయపడవలసియే యుండురు. ప్రకృతిచేది తాలూకు అజ్ఞపత్రికమించినప్రాణుల కీజ్వరము నుండవలసినదాపము. ప్రాకృతికరాజ్యములో ఉన్నవారయి తిన్నయమానుకూలముగా సంచరించువారి తీవ్రపూర్ణము నిష్కంఠకము. జ్వరాదిలోగములు వారికి మారమునుండియే చేతులుతోడించుచు వారిజీవనముతాలూకు శాంతి మయమార్గమును చూపించుచుండును. ప్రకృతినియమముల నతిక్రమించినవారు జ్వరాక్రాంతు లగునపుడు ప్రకృతిమాతను శరణుఁబొచ్చినంతమాత్రముననే అతిశయముగా జ్వరమునుండి ముప్పులు తీరుదురు. అట్టివారి కేని భవయిన బౌద్ధధాదులసాయమే అక్కఱయుండదు. కనుకనే మనకాస్త్రుకారులు జ్వరాదిలోగములచే నాక్రమింపబడినపుడు లంఘనమునే ప్రధానముగా సంగీకరించి యున్నారు; తుదకు దోషము పక్వమగునంతకును బౌద్ధధమునేనిష్ఠించియున్నారు. అంతేకాదు; కేవలముప్రకృతిమాతపయినే భారము నవలీనెయవలయునన్న సిద్ధాంతమునే స్థిరపఱచివారు. ఇప్పుడిప్పు డీసిద్ధాంతముతాలూకు అనుకరణమును గొప్పగొప్పదాక్తరులుకూడఁ జేయుటప ప్రారంభించినారు. అమెరికాలో ఉపవాసవిశిత్తును గుఱించి పెద్దపెద్దకాలేజీలుకూడ సేర్పలుపఱచియున్నవి. 90-90 లంఘనములుచేయించి కొంచెము పక్వము పెట్టించుచున్నారు ఇప్పుట నీధూమికను వ్రాయుట కభిప్రాయ మేమనఁగా, సంతోషము జ్వరములో బౌద్ధధమిచ్చుట కవసరముండవో అంతవఱకును లోనికి నేమియు నీయక ఉచితసమయమున (అనఁగా, దోషము పక్వమిదిని పొందినయనంతరము "వాతికే నస్తరాక్రేకు దళిరాక్రేకు పైతికే, వైష్ణికే ద్వాదశాహిన జ్వరే యం తీత భేషజమ్" వారజనితమయిన సంతతిజ్వరములో

ఏదేనితో జలమయరూపము, పితృములనక గలిగిన సంతతి జ్వరములో పడేసిడిన మలఅనంతరమునను, కఫములనక గలిగిన సంతతి జ్వరములో పండ్లండ్లెడిన మలతరువాతను) తక్రమును పూర్వోక్తవిధి ననుసరించి దోషమహాలముగా తయారుచేసి ఆలుమాషములయొద్ద అనగా ఒకచెయ్యి తో ప్రారంభించి తక్రముగా కాలమును, బలమును అనుసరించి హెచ్చింపవలెను. జ్వరము శాంతించినపయిని పద్మమువిషయమున వ్రాయవలసిన జేమున్నది? ఔషధమునకా ఔషధము, ఆహారమునకా ఆహారము, పానములోనా రామరూపము చేయుపని చేయును. విషజ్వరములోనో తక్ర మమృతము చేయు కార్యమునే చేయును. ఇందులో అన్నస్థానమున తక్రమునే నేనింపజేసినచో అన్ని విధములయిన విషమజ్వరములు దూరమయిపోవును. ఇందుకు కారణము: దుష్టములయిన ఆహారవిహారముల వలన నూషిరమయిన దోష మామాశయములో కుపితమయి జ్వరమును కలిగించును. ఆహాశయమును కుద్ధముగా చేయుటకై తక్రమును మించిన మఱియొకవస్తువు లేకపోవుటయే. ఏమో! తక్రము లఘు వగుటవలన తాను పచనమయిపోవును. దీనిపాచనభారముమాత్ర మామాశయముపై నుండదు, సరికదా, ఆమాశయగతిమయిన దుష్టదోషములను పచనముచేయుటకై దీనికంటె హెచ్చయిన రెండవయాషధ మింకొకటి లేదు. చాతుర్థికజ్వర మన్నింటికంటెను ధూరరమయినది. ఇది సంతతజ్వరములకంటె దీని పిండమును విడుచునదిగాదు. కాని తక్ర సేవకులదర్శనము చాతుర్థికజ్వరమునకు దుర్లభము. ఇట్లుండగా నింక ఆంతరికతాగ్రీయాకాది జ్వరములవిషయమున చెప్పవలసిన దేమున్నది? తక్రకల్పమును చేయునునుజాలు శారీరకసుఖమును, స్వర్గలోకసుఖమును, సుమధ్యలోకములోనే అనుభవించుచుండురు. కారణ మేమనగా, వారు శారీరకములయిన జ్వరాదివ్యాధ్యలనుండి సర్వదా ముక్తులయ్యుండుటయే.

రాదమపప్పు మూడి మజ్జికలోకలుపుకొని త్రాగుటవలన అన్ని విధములయిన విషమజ్వరములు శాంతించును. మఱియు మాలేడు పద్మాక్షములు మజ్జికలోకలుపుకొని త్రాగిననుకూడ విషమజ్వరము శాంతించును.

అతిసారము—సంగ్రహణి

అతిసారలోగముకూడ చాల ప్రబలమయిన లోగము. ఇది ఉల్లేన్నము కాకగానే మనుజునియవయవము లన్నియు క్షిలము లయిపోవును. ఇందులో దోషములు కుపితము లయినప్పుడు రక్తాశిషువు ప్రద్రవభావపులున్న జాతరాగ్నిని మందముచేసి వాయుద్వారా ప్రేరితములయి మలముతో బయటికి వచ్చుచుండును. అగ్ని మందగించుట వలన వీరోగములో అన్నాదులగు గురుపదార్థములను నేనించినపైని అవి సరిగా పచనముకాక దీనివేగము మఱింత వృద్ధియగును. ఒకప్పుడు ఆమము, ఒకప్పుడు పసరు, ఒకప్పుడు పచ్చగాను విరేచనము లగుచుండును. వేణుగా మూత్రము జారీయగుట బందగును. వాయువు బయటికి రాదు. కడుపులో గుడగుడ లాడుచుండును. ఇట్టిస్థితిలో తక్రమునకంటెను హెచ్చుగా హితము చేయు రెండవవస్తువు కనుపడకున్నది. ఏమో! ఇది ఆహారమున కా ఆహారము, ఔషధమునకా ఔషధముకూడనగును. ఇది లేతీక, దూక్షము అగుటవలన అతిక్రిస్తుముగా తాను పచనము లభింపకుండును కుష్కింపజేసి మలమును బంధించును. అందువలన తిక్తక్షణమే విరేచనముఃకట్టిపోవును. ఆ విరేచనము లగునప్పుడు మాత్రము తక్రము వివాగా ఆహారమగుచు ఆమమును కార్చిచేసి వేగముగా మలమును కట్టించునట్టిది మరొకవిస్తువులే లేదు. కారణ మేమనగా, ఆ మాతిసారముమాత్ర మన్నాదుల అశీర్ణమువలననే ఉల్లేన్నమగుచుండును. ఇందులో మఱి యేవస్తుమయినను ఆహారార్థము భుజించినవెంటనే అశీర్ణము మఱింత వృద్ధియగును. అందువలన విరేచనములు, కడుపులోని గుడగుడ నిలిచిపోవుటకులకులు మరింత వృద్ధియగుచునేయుండును. ఆమాతిసారములో అద్దచెటాకుగాని కేశచెటాకుగాని ఆముదము త్రాగించి తరువాతను తక్రసేవన మారంభింపజేయుటవలనను, మూండుదినములు ఇంగున, కీలకట్టు, లవణము కలిగినతక్రము త్రాగిండుటవలనను సంతిపురాణించిన ఆమాతిసారమయినను శాంతించును. ఇది వైద్యుల యనుభవములో ఉన్నప్రయోగముకూడను.

ఇంద్రయవ, కురీగము స్తలు, వాగకేసరములు, లోద్దగచెక్క, సొంటి, మోచారఫము అను వీనిని యార్ద

ముచేసి యొచ్చి దేశీయశర్కరతో కలిపినది కొంచెము త్రక్రములో ఆటమాషములు నేదించుటవలన చాలా పురాణించిన అతిసారముపూజ తొలగించును. లేదా త్రక్రాదిమాళ్లనుయినను ఈయవచ్చును. త్రక్రము మరిగించి, కొవా చేయునది. తర్వాత నందులో పైని వ్రాయబడిన ఔషధములు, రెండు తీలకట్టలు, అజవాయన ఓపము, వేడిన యింగువ, అజరొడము, వాయునిడంగములు, చిత్రమూలపు వేరు, మారేడిపండు గురుకా, మమిడి పెంకలోని గురుకా, భంగు అను నీ వస్తువులు సమభాగములు తీసికొని నీటికి సరాసరిగా పైకొవా కలిపి ఓక్కంపులము చొక్కము నేదించుటవలన అతిసారము తొలగించిపోవును. ఈచూర్ణమివ్యాధిసమయము హిందీలో వ్రాసిన మధునూచనదీక్షతు లనువైద్య మహాశయుని తండ్రిగారి యనుభవమయిన ప్రయోగములు!

తర్కార్కము

త్రక్రమును అవిరిచ్యారా అరఖుతీసి దానిని జలము త్రాగుటకు బడులుగా త్రాగినచో చాలా లాభించును.

సంగ్రహణి

సంగ్రహణి యెంతో మిక్కిలి భయంకరమయిన రోగము. దీనిలో చిక్కణొన్న మనుజుఁ డెంతో క్రమపడి కాని దీనినుండి తప్పించుకొనఁజాలఁడు. ఇది యతిసారము నను మందర, ఉదరముచేటి వృద్ధియయిన స్వరూపము. అతిసారములోఁగాని, అతిసారము నివృత్తమయిన పైని గాని అగ్ని మందముగ నుండును. అట్టి మందాగ్నిలోనే అపవ్యవస్థవులను నేదించుటవలన మిగిలిన అగ్నిపూడ వట్టమయిపోవును. అందువలన సంగ్రహణి (అన్నమును భరించువాఁడనక) మాషిత మయిపోవును. దుష్టమయిన గ్రహణిలో అన్నమును భరించుకై యుండఁజాలదు. అందువలన అన్న మేమాత్ర మయినను సంగ్రహ మయిన పుడు విరేచనములు ప్రారంభమగును. ఈకారణముచేతనే సంగ్రహణిరోగములో నెంతవఱకు బలానుసారముగా అన్నసంగ్రహ మగుచుండునో అంతవఱకు అనఁగా ౧౧-౧౨-౧౩ దినములవఱకును మనుజుఁడు చక్కగా నుండును, తుదకు విరేచనములు ప్రారంభించును. గ్రహణి

తాలూకుబలము తగ్గుట కారంభించిన కొలఁదిని వేరేగముగ విరేచనము లగుచుండును. తుదకు సరాసరిగా విరేచన మగును. ఏమాత్రము తిన్నను అది యక్షేప్రకారముగా బయటికి వచ్చుచుండును. రక్తము మొదలయిన సమస్త ద్రవధాతువులతోఁ గూడ పోవుచుండుటవలన అస్థివర్మా వశిష్టఁడై మనుజుఁ డుండిపోవును. ఇంక నేమున్నది? తుదకు తన ప్రాణములను విడుచుకొని దీనినోటను పడి పోవును. ఇటువంటి మహాభయంకరమయిన రోగమున కేకమాత్రఔషధము త్రక్రమే అని మఱచఁగూడదు. త్రక్ర ఇక్రవర్తిగారి గొడుగునీడను చేరెయిన్న వారిని సంగ్రహణివంటి భయంకరరోగ మేమియుఁ జేయఁజాలదు. అనఁగా, త్రక్రముతాలూకు రాజ్యములో ఇటువంటి దోపిడి గాం దుండఁజాలరు. సంగ్రహణివంటి రోగములనెడి దోపిడిగాండ్రులన రాధింపఁబడుచున్నవారికి త్రక్రమును తేరణుచొచ్చినంతనే సంగ్రహముగా తొలి లభించును. అటుతర్వాతను ఆదోపిడిగాండ్రు వారిపై పు యావజ్జీవము కన్నెత్తి చూడైనను చూడఁజాలరు.

త్రక్రకల్పము

సంగ్రహణి తలొప్పించినవెంటనే త్రక్రమును దోమ నుపాలముగా తయారుచేసి దానిలో తీలకట్ట, లవణము, ఇంగువ మొదలయిన తగిన ఔషధములు కలిపి దానిని నేదించుట క్రమముగా ప్రారంభించి, అన్నమును క్రమముగా విడిచిపెట్ట నలయును. ఇంత యేల? జలము త్రాగవలసినపుడు సయితము త్రక్రమే త్రాగునది. ఎంత త్రక్రము త్రాగుటకు పీల్ అంతవఱకును త్రాగునది. ఇరువది సేర్ల వఱకును త్రక్రము త్రాగునారు గలరు.

మూలవ్యాధి

ఈరోగము మనుష్యు శిల్లు నిర్మలునిగాఁ జేయు నో యెఱుంగుదురా? గోదుమలలోపల పుట్టెడి పురుగు వాటి నె ప్లెందులవకు పనికిరాకుండఁ చేయునో ఇదియు మనుజుల వల్లే చేయును. ఇది చాల దుర్లభమయినరోగ మన్నసంగతి యనుభవించువారే యెఱుంగుదురు. ఇది యంభరించినతోడనే రోగితాలూకు ఇంద్రియము లన్నియు శిథిలము లయిపోవును. దీనిలో చర్మము, మాంసము,

మేదస్సు మాక్షితమయినవయిన మలద్వారములో మాం
పాండుగములు బయలుదేరును. ఈయంపురము లావగించ
లంతలేసిగా ప్రారంభించి క్రమముగా పెరిగి పెద్దమను.
కొండల కొకటి, కొండలకు రెండు, కొండలకు మూడు
ను పెరిగిపోవును. కొండల కామొలకలనుండి రక్తము
మేడకు జోసివారా అన్నట్లుగా భారగట్టి ప్రవహించును.
ఒకానొక దురదృష్టవంతులకు మూడుమొలకలును పొంగి
పోయి యొక్కటిగా నయిపోవును. అట్టివానికి మల ప్ర
వృత్తిమూట అటుండగా వాయువుకూడ లోపరినుండి
బయటికి రాజాలను, అట్టి స్థితిలో శ్రేష్ఠమో మలము
తీయవలసివచ్చును. ఇదిపుట్టివలెర్వాతను గుల్మము, ప్లిహము,
ఉదరము, జ్వరము, మూర్ఛ, తృష్ణ, అరతిచాపము,

కాసము, కాసము, హృల్లాసము, ఆరుచి, కీదన, ప్రమే
హము, మూత్రశృంగ్మము, కైబ్యము, మందాగ్ని, షద్వి,
విజ్జాడ్యము మొదలయినవి చెప్పు. ఆరుజన్మ వ్యాధులు
కలుగును. రక్తార్కస్సులో రక్తము మెచ్చుగా పోయిన
తర్వాతను కోగిష్టయాపము పచ్చని కప్పలాగున నయి
పోవును. నిలము, వర్ణము, ఉత్సాహము నష్టమయిపోవును.
ఇట్టి దుర్లయవ్యాధియనెడి గట్టికోటను ధ్వంసముచేయు
టను తక్రమే కంచుభీరంగి. దాని ప్రహరములనునే ఆరి
ధ్వంసమై వామావశేషమగును. కావున తక్రమును పా
మాద్యమయినదానినిగా ఉపేక్షించక ప్రతివారము నేరిం
చుచు నీశ్వగులులు సర్వసుఖముల ననుభవించుచునుగ
గాక యని జోరవను.

ప్రభాతగానము

(శ్రీ. శ్రీ. (కవితాసమితి)

అస్తదియప్రపుల్ల హృదంతరాళ
నంశిత పవిత్రతర భావనముదయ ప్ర
దర్శనోత్సుకమతినౌచుఁ దమకమెవఁగ
దేవి! నీ సన్నిధికి నేగుదెంచినాఁడ!
అత్యుదగ్రతమిప్రదుర్వ్యావృత్తి ప్ర
భిన్నమానైక శక్తి సంపన్ననిశిత
భానుకిరణ ప్రశస్తమై ప్రాచి తోఁచె
సమయమయ్యెను నీ పూజ సలుపుకొఱకు.
ఏ యనంత ప్రభావ దుర్జయమాన
మానితాచ్చ పరంజ్యోతివో నితాంత
నిస్తుల గుణాధ్యవో యట్టి నిన్లనంగ

గందళించిన హృదయారవిందసుమము
భక్తిపూర్వకముగ సమర్పణమొనర్తు
మహిత భవదీయరూప సంపద్విలాస
నిర్మలాంచిత మందాకినీ తరంగ
సమవగాహనోపార్జిత విమలపుణ్య
మహిమ కారణ గళిత కల్మషుండనైతి
నిముసకాలము నిన్ను ధ్యానింప నిమ్ము.
దీర్ఘహర్ష ప్రదాయక దివ్యభావ
గీతికా నవ్యరాగ సంకీర్తనమున
నైక్య మయ్యెద త్వస్మనోహర దిగంత
విశ్రుతశ్లోక పరిశుభ్రవీదికలను.

“వాగ్ధా విశంపక్తా వాగర్థ ప్రతిపత్తయే, జగతః పితౄణా మంచే పార్యతీపర మేశ్వరా.”

లింగం వీరభద్రయ్యచౌదరిగారు

మహావి కాళి
దాన కృత
రఘువంశకావ్యము
లోని పై శ్లోకము,
భార్యభర్తల య
న్యోన్యమును, మా
నసికముగ వారి
యైక్యమును చెల్పు
చున్నది. పార్యతి
తన శరీరములో

నర్థభాగము శంకరున కిచ్చి శాంకరి యైనది.
శివదేవుడు తన యర్థశరీరము శాంకరి కిచ్చి
యర్థనాశిత్వము వైచిత్త్యము. పార్యతీ పరమేశ్వరు
లకు నిజమునకు నేరువేర రెండుశరీరము
లుండవచ్చును కాని వాక్కునం దర్థమువలె,
నర్థముతో గూడియుండు వాక్కువలె, వా
రిద్దఱు మానసికముగ నేకశరీరు లైనారు. తన
ప్రేమచేతను, భక్తి (devotion) త్యాగముల
చేతను, పార్యతి పరమేశ్వరుని యం దర్థభాగము
సంపాదించి పరమేశ్వరి యైనవిధముగ, భార్య,
భర్త ప్రేమను సంపాదించి, యతని కష్టసుఖ
ములలో బాల్గొని, యతని యధ్యాంగి కావలసి
యున్నది. అట్లయినప్పుడే స్త్రీపురుషుల సంబం
ధము (relationship) ధన్య మగును.

అధ్యాంగి గుణ, లక్షణము లిదమిథ మని
నిరూపింప వీలులేదు. కాని ప్రేమ, అన్యోన్య
ము, అననరము. తెలివితేటలు, గ్రహణశక్తి,
ఇంగితజ్ఞత, వ్యవహారదక్షత యుండిన బాగుగ
నుండును. సౌందర్యలావణ్యములు, చాకచక్య
ము, రంజింపజేయుశక్తి, మృదుమధురవాక్కులు
నుండిన శ్రేష్ఠము. నిజమున కివన్నియు నవ
సరము లేదు. వాగర్థప్రతిపత్తిని, కలిసి మెలిసి
యుండిన, భార్య యెట్టిదైనను, ‘తాను మునిగి
నది గంగ, తాను వలచినది రంభ’ యను
సామెతప్రకారము, భర్త, నిజమున కామె పై
జెప్పిన గుణములను గలిగియుండిన విధముగనే
యామెయెడల వర్తించును. మఱియు గొంద
ఱు భర్తల కాదర్శమైన భార్య, పెద్దన్నగారి
సంసారవక్షపు, “అనుకూలవతి నాడుమనసులో
వర్తించు కులకాంత” ఇంత వండి, యింత తన
కు దనపిల్లలకు జెట్టి, సంసారమీదనునదైన
జాలును. తదితరము లాయానకరములు.
కాని, పురుషు డెంతమాత్రము రసజ్ఞుడైనను,
వాంఛాపను డైనను, తన యధ్యాంగి సురుచిర
రూపలావణ్యరాశిగను, మృదుమధురభాషిణి
గను, నవయశావనోపేతగను, ప్రేమపూరిత
హృదయగను, శేముషీనహితగను, ఇంగితజ్ఞ
రాలుగను నుండ నభిలషించును. అట్టియామె
దొరికిన‘ధన్యోఽస్మి’యనుకొనును. లేనియెడల

ప్రేమపేరను, దానితో యాదరించుచున్నను, గౌరవించుచున్నను, 'అనందోబ్రహ్మ మటన్న ప్రాజదు' వమలులోనికి దెచ్చుకొనలేదు.

భర్తమనస్సు గుర్రెలుగు టర్థాంగి ముఖ్యధర్మము. భర్తస్వభావమెట్టిదో, యతని యుద్దేశ్యములు, ఆశయము లెట్టివో, అతని కేది ప్రియమో, యప్రియమో, అతనిమనస్సు రంజిల్లు విధమేదో యామె యవగాహనము చేసికొనవలెను. భర్త సర్థముచేసికొననిభార్య, అతనియం దెన్నడు సానుభూతి చూపలేదు. సానుభూతిలేని దతని కష్టసుఖములలో నీత, సావిత్రి, దమయంతి, చంద్రమతుల వలె నామె పాలు గొనలేదు. సత్య, ద్రావది, గాంధారులవలె భర్తకు దోడుపడలేదు ద్రావది, కుంతులవలె భర్తను కార్యోన్ముఖునిజేయలేదు. మఱియు, బురుషునకు స్త్రీసంగత్య మనసరము. అతనిలో నున్న రత్యన్మాదము (sex instinct) తృప్తి కావలసియున్నది. స్త్రీ పురుష సంగమమును (sexual intercourse) సాందర్యవంతులముగను, అనందమయముగను, ఉత్తమముగను జేయగలుగున చొక్క స్త్రీయే. పురుషుడు రసపిపాసి. కాని రసనేకరణ మతని చేత గాదు. అన్నియు సమకూర్చిపెట్టిన యనుభవించి చూచుచున్నది. అశక్తుడగు (helpless) పురుషుని ప్రేమవాహినిలో దేల్చి మతనికి సంగమమున బరిపూర్ణ తృప్తి నిచ్చుటకు దా సతని యర్థాంగి మైనప్పుడే స్త్రీ సమర్థురాలు కాగలదు. అప్పుడే భార్య భర్త లిద్దరే తేకత్వము పొంది, 'కుంభకత

ప్రదీపకలికా శ్రీదోషనేత్రాగ్రతః, నిర్వృతిం తెందుదురు. అప్పుడే దాంపత్యసౌఖ్యము మూర్తీభవించును. వివాహబద్ధజీవితము (married life) ధన్య మగును. నిర్మలమై, నిశ్చలమైన దాంపత్యసౌఖ్యమునకు, సీతారాములు తార్కాణము. వారి నిష్కళంకప్రేమ, నిర్మలా న్యోన్యము, మనస్సుల కలయిక మన కందఱ కాదర్శసాత్రములు. వారి యగాధప్రేమను, వా రొకరిలో నొకరు లీనమైన విధమును దలచుకొనిన పట్టరాని (painful) యానందము మనస్సున నువ్వింపును. వారి ప్రేమకు మూల మేదీ? నీతయొక్క యర్థాంగిత్వమే. ఆమె యతనిరూపములో దనరూపమును, అతని మనస్సులో దనమనస్సును, అతని ప్రేమలో దనప్రేమను గలిపి వేసినది. అతని యదృష్టము తనయదృష్టము; అతనిదుఃఖము తనదుఃఖము. అతని హావభావములు తన హావభావములు నొకటి చేసినది ఇవన్నియు నేల? అతనిలో దానైక్యమైపోయినది. ఆ సంయోగములో నీతయెవరో, రాముడెవరో, యెవరు చెప్పగలరు? సీతారాముల ప్రేమచరిత్ర, మన భారతజాతి గాథలలో నుత్కృష్ట మైనది. దానిని మించినది గాని, దానికి సరియైనదిగాని మఱాకటి లేదు. సావిత్రి, సత్యవంతుల చరిత్రముగూడ హృదయాహ్లాద కరమైనదే. వారి ప్రేమలోగూడ సరవళతను గలిగించు మైకమున్నది; సాహార్ద్ర మున్నది; ఏక్యమున్నది. వారి దాంపత్యధర్మము, స్త్రీ పురుషుల కుండు సంగమకాంక్ష, దానిత్వప్రి,

ఎంత యిందైనవి! ఎంతధన్య మైనవి! వారి ప్రేమ, మానవస్వభావమును బవిత్రము చేయు శక్తి గలది. నిర్మలప్రేమబద్ధులైన దంపతులకు సంగమ మొక్కటియే ప్రధానము కాదు. వారి కది తమ హృదయమున బొంగి పొరలు ప్రేమయొక్క బహిష్కరణము (outward-expression) దాని యంత్యము. స్త్రీ, పురుషుని చెంత జేరి యతని సరసనల్లాపములతో నుపలానించి, కౌగిల్లలో బరవశునిజేసి, మోహ సముద్రమునముంచి అరచేత వైకుంఠముజూపి, నాహృదయము నీది, నాప్రేమ నీది, నాయావనము నీది, 'నన్నేలుకోరా, నాసామి' యను భావము వెల్లివిరియజేసిన రతికేళి (sexual-act) అంత యెక్కుడుగ నవసరము కాదు. భర్తజీవిత మానందదాయక మగును, ధన్యమగును. కాని, సంగమకాంక్ష (sex love) ఆదుది, మగవాడను భేదములేక ప్రతిజీవికి సహజము. అట్లుండుట ప్రకృతియాజ్ఞ, తప్పదు. ఇన, నిజమైన యర్థాంగి యట్టి యింద్రియ ప్రేమను (physical love) తననిర్మలప్రేమచే, సానుభూతి (sympathy) తో, బవిత్రము చేయగలడు.

తన యింద్రియములు తృప్తిజెంది, హృదయ మాన్యోదహరితమై, జీవిత మానంద మయమైనప్పుడు, పురుషుడు తనహృదయగత మైన శక్తులను దెలిసికొనగలడు. తన నిజసత్వము (real stature) గ్రహించగలడు. అప్పుడే తనశక్తు లేకార్యమున శక్తుడుగ నుపయోగపడునో యెఱుగగలడు. మఱియు, తనజీవిత

ములోని యాశయములు, తనజీవితాదర్శములు గుర్తెరింగి, వాని నఫలతకొఱ కుత్సాహముతో, నమ్మకముతో, మనఃపూర్తిగ పాటుపడగలడు; విజయము జేపట్టగలడు. పేరు కీస్తులు సంపాదించి, తనజన్మసార్థకము చేసికొనగలడు. భర్త తనయాశయముల ననుభవములోనికి దెచ్చికొని గొప్పవాడైన, వాని అర్థాంగియైన భార్య మిక్కిలి సుఖించును. భార్యభర్తలు తృప్తులైన, వారి గృహజీవితము (home life) ఆదర్శపాత్ర మగును. మన యార్థసంఘమున గృహము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. ఆర్యనాగరికతలో గార్హస్థ్య మత్యంతమైనది. దాంపత్యచాఖ్యము గార్హస్థ్యమునకు జీవము. మఱియు, గృహజీవితము సంతోషప్రదమైన, పిల్లలు హాయిగ బెరుగుదురు. వారి విద్య, వారి నడవడిక, తగినపద్ధతుల ననుసరించి యుండును. బాలబాలికలు భవిష్యజ్ఞాతిగాన, వారు విద్యావంతులై, బుద్ధిగలిగి, యారోగ్యముతో సంతోషవంతులుగ నుండిన నట్టి బిడ్డలగన్న తల్లిదండ్రులు సంఘమునకు, దేశమునకు నమూనృమైన సేవజేసినవారగుదురు. ఇంతియకాదు. పిల్లలు జెల్లలతో సుఖించుండిన గృహము నాగరికత యంతటికి బట్టుగొమ్మ.

వైన వ్రాసినదానిబట్టి, భార్యమాత్రమే శాయశక్తుల బ్రయత్నించి, యర్థాంగియై భర్తను సుఖపెట్టవలె ననియు, భర్తగొడవర్యవిధముల బ్రయత్నించి భార్యను తన యర్థాంగిని జేసికొని యామెను సుఖపెట్టవలె

నని రాదనియు, బాకకు లూహించుకొన కుందురుగాక. అట్టి సందేహమున కీ వ్యాస శీర్షిక నుదాహరించిన కాళిదాసుని శ్లోకమును, దాని ననుసరించి వ్రాయబడిన వాక్యములు నెడమీయవని నా నమ్మిక. కాని, భార్య భర్తలసౌఖ్యమునకు, స్త్రీపురుషులు వ్యక్తిత్వమును బొంది, తమతమ యాశయముల నాచరణలోనికి దెచ్చుకొనుటకు, తమ జీవితము ఫలప్రదముగ జేసికొనుటకు, ఏకే

పించి, పురుషుడు తనశక్తుల నుపయోగించి జాలికిగాని, దేశమునకుగాని, చివరకు ప్రపంచమున కంతటికిగాని, తాను చేయగలిగినంత నేవ, యువకారము చేయుటకు, పిల్లలభివృద్ధి నొందుటకు, గృహ మానందనిలయ మగుటకు, స్త్రీ యధ్ధాంగి కావలసి యున్నది. స్త్రీ, పురుషుని యధ్ధాంగియైనగాని మానవ జీవితము ఫలవంతముగాదు. నాగరికత సార్థకము గాదు.

మనన

మాముమాకు నాగభూషణరావు గారు

దారణమహాగ్రహృదయవేదన దురంత లోక వారాళిలో చేలు నా కవోష్ఠ్య రుధిర మంజుల నాశ సంపదల లోని రక్తకాంతులు విరిగి ధావశ్య మొంద ఎచటి కీ లీల గొంపోదు వీపు మనన?

సర్వవైభవ సంతోషసార సంకలిత రసామృత సంసారలీల లెఱుగ అమిత క్రూర భయానకమృయిన దుఃఖ పూరిత మహాంధ కలుష ప్రసారములను ఏల చవిజూపు సంకల్ప మిటులు మనన?

చండ వైదాసు తప్త వాసరములందు నిండుకోరిక జరియించుచుండు నాకు నిభృత తారదచంద్రికా నిశలలోన కలువపూవులు పండలు గట్టి వైచి లలిత మంజూ మలయానిలంబు విసరి ఏల్లత్తిక్వేయ నన్ను నీవిటులు మనన? ఎండరూపుల జలమందు నెడ భ్రమింప జేసి, గొగటికాసార శీతలామృ

తాంబూపూరంబులను ద్రావన స్నానధృ దుష్ట సంకల్పమేలనో దుడుకు మనన!

అందియందని ఫలముకై యజ్ఞుసాచి అందలేదని దుర్వ్యధ లొందుకంటె పటుతర గభీర శోక సంపదలయందె మంజులానంద మొనగూర్చు మార్గములను వెదకి కనుగొనవేలనో వెట్టి మనన?

లలిత సంతోష నిలయంబులను గనంగ ముక్కుమూసుక తపములో మునుగ నేగి? అళిని రావించు మల్లెపూ వలపులందు కాటుమబ్బు టేడుపుల చీకటులయందు ఉన్నతప్రేమ ప్రియుల వియోగమందు కూడులేని దరిద్రుని కుండయందు తప్పెలుంగని ప్రభువిద్యు మెస్వలందు ఒప్పనుచు జేయు నేవకు తస్వలందు వ్రాయనేరని విజ్ఞాని భావమందు అణగి యున్నది ఆనంద మందె మనన?

[తొలిపూతనుండి]

ఆ క స్మి క ఛా యా చి త్ర ము లు

(SNAP SHOTS)

౧. లంబాడి

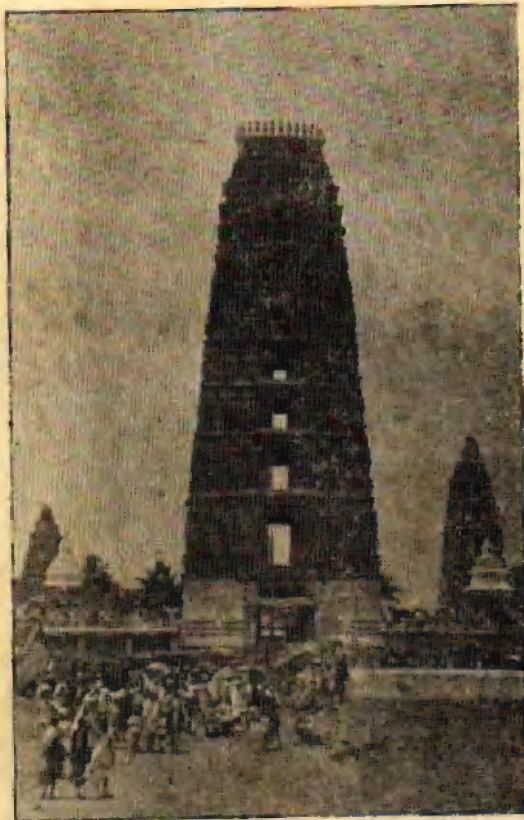
౨. స్వామిభక్తి

౩. మధ్యాహ్నస్నానము

౪. యస్. ప్రసాదరావుగారు, ౧. దేవలూరు.

౧. గాలినోపురం-మంగళగిరి

కె. ఎ. వి. గోపాలకృష్ణగారు, గంటూరు.

౨. గొల్ల పెండ్లిలో గానన

చక్రవర్తిల వెంకటాచార్యులు, దంగులు.

శ్రీ. జమ్మ పక్ష పక్షకాంక్ష కాక కాల్యురీ పుష్కరా; లవణేయమరాహ్ని స్వధీయ జలార్ధవా.

పాపింపవలెని బ్రాహ్మకవిద్యాభ్యాసము లైన భారతీయుల కల్లరకుమై లోకభాగములు బాల్యముననే వానోపదేయములై యుండు. వీని నిష్కాయము భాగవతమందు పంచమస్కంధమున (తెలుగ ద్వి. ఆ. పంచమస్కంధమున ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౧౯, ౨౦ అధ్యాయములందు) వివరింపఁబడియున్నది. భారతము ఆగమ్యపర్వముందును, విష్ణుపురాణముందును కీనివిషయము గలదు. ఈ ద్వీపములు ఇరుపగా నీ సముద్రము లాచరణములుగాఁ గలవనియు ఏకోత్తర పృథ్విగా వోక ద్వీపము కంటె చాచి వావరించియుండు సముద్రముకంటె మరొక ద్వీపము, సముద్రనిస్తీగమున రెంకింజెలనియు, ఇంచూ ద్వీపము ముమ్మగా వోక్కొక్కటియు భాగములుగా విభజింపఁబడి యున్నవనియు, వానిని ఇర్ణము లందు రనియు, వానిఁ బాలించిన రాజపుత్రులనేర వాని కాశే శ్లోకపదనియు, నాయా ద్వీపస్థ ప్రధానపుష్పజములు కారణముగా నాయావాని కాయభిధానములు లభింఁ దె వనియు నా గ్రంథములం గలదు. మరియు, ప్రతిద్వీపాంతర్గత మ్న సంఖ్య, ఆయా వస్త్రయ నదీనద పర్యత సరోవరాదీక వివిధము, ఆయాదేయ చాతుర్వర్ణ్యసామములు, ఇష్టద్రావణులకేర్లు నందుగలవు. భారతవన్మ సుం దలిచాతుర్వర్ణ్యసామములకువలె బ్రహ్మాక్షత్రీయ చైత్య శూద్రులనికాక వేద్యము ద్వీపముల చాతుర్వర్ణ్యముల వారికి వేరేరు నామములు.

శ్లోకద్వీపమందలి చాతుర్వర్ణములవారికి హంస
పతంగోద్ధయన పత్యాంగులనిపెట్టు. "యాహం జహా
పప్సరస విధూతరజస్తమా హంసపతంగోద్ధయన
సత్యాంగ పంఖా శ్చైతానో వర్ణాః." ఇటులే తదిదిగర్వ
పాయన చాతుర్వర్ణమునకు వేర్వేరువాచకములు గలవు.
దీని ననుసరించి విచారించుచో లహరియు దానివర్ణము

యిప్పటి ధూగోళ్ళ జలచే గాంధీ బసెన్ ధూగోళ్ళ గుంతులు
జంబూద్వీపాంతర్గతముగానే కాన్వించుచున్నది. జంబూ
ద్వీపము లొమ్మిదివర్షములు ఇలావుత్తన్న మందు మధ్య
మం దుండునది. ఈ యిలావుత్తమందే మేరుహ్వతము.
ఇయ్యది స్వర్ణపుయము. దీని యులుంబుముననే యథో
స్థాది లోకములుండును. మంగోలియాదేయమైన
యాబ్రాహు పర్వతము మేరువుగా వర్ణింపబడెనేమో.
ఇల మంగోలియా దేమో. భాగవతమున నీ జంబూద్వీప
ముంగూర్చియు ముఖ్యముగా నింపలి భాగతన్న ముం
గూర్చియు సూర్యధ్యాయములు గలవు. శేషించిన ద్వీప
ములనిషయ మొక యధ్యాయమునందే పరిగ్రహింపబడినది.
భారతవర్షమున కుత్తరము హిమవత్పర్వతము. దక్షిణమున
సముద్రమిది నీహనిర్ణయము గలదు గాని, ప్రాకృత్వము
మల నీ మేరులు నిరూపింపబడలేదు. ఈ జంబూద్వీపాను
బంధములై మజ్జియోనిమిది యుంబద్వీపములు గలవు ఇయ్య
ని జంబూద్వీపముతో (భారతవర్షముతో) నొకప్పుడు
కలసి యుండి సగరపుత్రులు కారణముగా వేటుపడినటు
లందేకలదు. "జమ్బూద్వీపస్వర రాజ స్తు పద్వీపానస్తా
హైకా పీఠదిశేన్ది సగరాత్మైశ్చై రభ్యాప్యేవగా ఇమాం
మహీం పరితో నిభవన్తి రుపకర్మితా తస్యనా స్వర్ణ
(స్వర్ణ శ్చన్ద్ర) శుక్ల ఆచరన్తనోరమణో మద్వర హారిణః,
పాశ్చాతన్యః సింహలో లక్ష్మీరీ" ఇందు సింహళము భార
తవర్ష సంబంధముగా నిప్పటి ధూగోళ్ళ జల నిర్ణయించిరి.
మన రామాయణ కథాసంబంధముగలది సింహళము గావ
నియు, ఇందుఁ దేర్కొనబడిన లంకా నుది గావచ్చు
ననియు మన మాలోచింపవచ్చును. ఇప్పటి ధూగోళ్ళ జల
పరిజ్ఞాన మీలంకానిషయమందే యిటు లుండెను. ద్వీ
పముల నిషయమై వివిధ పజ్ఞానముగూర్చి నిర్ణయించిన
వలెను. ఈ జంబూద్వీపమునందలి భారతవర్షము గాక
శేషించిన వర్షములు ఇలావుత్త, రమ్యుత్త, హిరణ్యుత్త,

కును, హరి, కింతును, కేసుమల, భద్రాశ్వత్థంబులు. మన భూగోళజ్ఞానులును 'సప్తద్వీపావళుంధరా' అనుటం గూర్చి చర్చించుటకు బూర్వము పైవర్ణము లిచ్చి దేయేపేర్ల నున్నవో, మన భాగవతాది గ్రంథములందు గల యీ దేశ సీమానిర్ణయము, రచితగతి ప్రసంగింపవలయును, ప్రకృతదేశ, లేక ఖండవిభాగమునకు, ప్రసంగింపవలయును కేమని పోలికలతో లేదో చర్చించి వివరించి యున్నారేమో యీ విధేయునికి తెలియదు. భారతవర్ణమున విష్ణుకుమరవర్ణమునందుగల పర్యవసరముల, నదీవర్ణముల పేర్ల పై గ్రంథములందు గలవు. మిగిలిన దేశముల భాషాధికములు మాత్రమేయినందుననో, వేత్తయున్నందుననో ప్రకృతము విదేశీయములైన వర్ణవర్ణములందును నదీవర్ణముల పర్యవసరముల నామములకును, భాగవతాది గ్రంథస్థనామములకును సమన్వయము సామాన్యజన సాధ్యముగావున్నది. "సప్తద్వీపావళుంధరా" విషయముగా నిజీల భారతీయప్రతియందును, (ఉభయ శ్రీ సింగ్ లు వేంకటరంగయ్య పంతులవారి యాంధ్రానువాదము) తెలుగువారునందు తొందాలోకగాథా పరిశోధనాధికముగా ప్రకటితమున వాంగ్మనాకురిక ప్రతియందును (ప్ర. శ్రీ. వే. వేంకటాచలయ్యగారి వ్యాసములు) గావించబడిన విమర్శనము, ప్రత్యక్షవాదులైన పాశ్చాత్యులకును, మన స్వర్ణాదులచే నీ సప్తద్వీపాధికములును వాగరకతవేటుగని మనవారి యాహాహాప్రపంచకల్పితములని పరిహసించువారికిని, మోదాపహము గానయ్యవేమోగాని, మన ప్రాచీనగ్రంథములందును, వానిని రచించిన వారియందును విశ్వాసము గలిగి ప్రత్యక్షవాదము మాపకూర్చువారయము వంటివని భావించువారికి భేదాపహమే యనుటలో భిన్నాభిప్రాయము లుండనేరవు.

పై దేర్ఘానబడిన సప్తద్వీపములును, వాని కావరణములైన పర్వద్రములును శోత్రవృద్ధిగా నొకదాని కంటెనొకటి రెట్టించియున్నటులు మనవారు కంకోక్తిగ ప్రాసించుచు నయ్యది వారు నుడివివ రేడియో యొక ద్వీపమును (జంబూద్వీపమందే) లేదా రెంటియందు నంతర్గతములనుబ డెటులు పంచుజుమో విమర్శకులే వివ

రింపవలయున్నారు. ఇప్పటివారి ద్వీపనిర్వచనమునకును, మనవారిదానికిని భేద మేమియు గానరాదు. అందుచే ద్వీపకల్పనచారము నిర్వివాదాంశమే. వానానిధ సాం యాంత్రిక సాధనములు, వ్యోమయానములు తోడ్పాటుగా నేడు పర్యటనము నేయు వాగరకప్రపంచమువారట్టి ద్వీపములు, సముద్రములు లేనటుల కారణముగా నిటులు విమర్శించి ప్రాచీనభారతీయుల విదేశీయపరిజ్ఞా తృప్త్యము నిరూపించిరి సంతసించుటతోగూడ గావించిన యాభాషమునకై పంపించుటయు ఘటించు చున్నది. రెండవదే మెండైనను గానచ్చును. మెఱియించుచులే నీటను నూటివడిన బాటలందే పై సాంయాత్రిక సాధనముల గమనాగమనములు సాధ్యములు. ఆ దారులు తీరమునకు వెంటో మారముగా నుండనేర వందురు. ఈ కాలీనులైన భూగోళజ్ఞులు వారి కవగతమైన భూభాగచంతయు విధి జించిన పూర్వార్థపక్షిమార్గగోళములమధ్య మిక్కిలి చూరముగూడ మనవారు జమ్బూద్వీపాధికములమధ్య నుండు మారములో గలంకో మేని గానరాదు. బొంబాయినుండి ఇంగ్లండులోని జోమరురేవునకు హాలువేలమెళ్ల మారముండును (అటువందలయొజనములు). అటునుండి యమెరికా కంతయే దూరమైయున్నను కొంత న్యూనాధిక్యములున్నను, నేవోటును దరలం దాతక నాకాప్రయాణము తిన్నగా సాగినను, మన దేశమునుండి ఇంగ్లాండునకును, నటునుండి యమెరికానకు గల నీటిబాటలయొక్కగాని, రేడియోరేజులమార్గములయొక్కగాని యోజనమానము వేలసంఖ్యకు లోబడియే యుండును. ఇప్పటివారు గమనానివ భూమి సంతయు జాటివచ్చినను గొన్ని వేలయోజనముల దూరమే యుండును. ఒక జంబూద్వీపద్వీపములమధ్య మారమే మనవారు లక్షలయొజనములని ప్రాసించి, ఆపై శోత్రవృద్ధిగా రెట్టించు.

"నూనాయం ద్వీపః కులయ కులకోశాశ్వత్థ రశోకో నియుతయోజనవిశాలః సమంద్రులో యథాపుష్కరపత్రమ్. జంబూద్వీపాఽయం యావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతామోగోధివా పరివేష్టితోయధా మేరుగ్మయ్య ద్వీపాశ్చేదన లవణోదధిరపి తతో ద్వీపగవిశాలేన ప్లవ

భేదపరిశీలన యథా పరిభా" (భృ. ౧౬-౨౦ ఆ.)
 ఇటులే శేషించిన ద్వీపముద్రములను గూర్చియుఁ గలదు.
 మన యనుభవములో దేశవిదేశ లాఙ్ఘికముల మానము లొక
 వలే నేర్చు భేదముగానుండిన నయ్యది చిరకాలభేదము
 వనే వృద్ధిక్షయములు, తదితరపరివర్తనములు కారణము
 లమకొనియు సమంజసము, కాని వారివారెలకే తోఁతగలి
 గించు విచిత్రములు (అన్ని ద్వీపములు ప్రస్తుతిమువారికి
 గోచరించిన భూమండలమందే ఇమిడియున్న ముట్ట లో
 నయినవి) సాధువులగువా యని సంకేతము. ఆధునిక
 భౌతికపరిశోధనము ప్రముఖ కోలఁదియు కొన్ని యంత్ర
 ముల సాధనములు గలవారై చంద్రమండలము జలసంక్లిష్ట
 మని యిటీవలవారును తెలియగలిగినటులే యధుఁతా
 ద్యుత సాధనములసాహాయ్యమున నీ ద్వీపాదికములనుగూడ
 గవనోపనవారు గల్గుదురేమో! ఇప్పటికేమో మన స్వర్గా
 దులవలె నివియు మానవాగోచరములే మనవలయును.
 స్వర్గాదికముల యాప్తికమునకు తపస్త్రేతో విశేషభూ
 వణాలైన వారవాది మహర్షుల వాక్యములను సప్రమాణ
 ములుగా విశ్వసించువారు భాగవతాద్విగ్రహములందలి
 సప్రదీపాదికముగానైన వారివాక్యములను బ్రమాణము
 గాఁ గొనుట ప్రమాదము గానేరదు. జగన్విభావవాదము
 ననుసరించుచో స్వర్గాదులే కాక దృశ్యమానప్రపంచము
 భౌతికలప్రావసమందలి ద్వీపాదులును హలకీర్తియే. మన
 ము గాంచులవగానుద్రమవలె నే ఇమంపామకాది సముద్ర
 ములును జలమయములే. చవినిబట్టి లమాసముద్రమున
 కీచేరు గలిగినటులే యాయా వాని చవులంబట్టియే యా
 యా చేర్లు స్రావించినవి. ఇలావృతవస్త్రే యపేర్లుప్రత్యం
 పర్యతిములపైగల సరోవరములవిషయమై యిటులున్నది.
 "త్రాదా శ్చిత్యూః పయోమధ్యేనరసమృద్ధజలాయదు
 పస్పిరితపవదేవకాఢోగ్నిశ్చ్యోతేహ్యభాదికానిభరతి
 వర్షభదారయన్తి (భాగ. పం. పు. ౧౬ ఆ శ్లో. ౧౩.)

ఈ ద్వీపముల ప్రస్తావనము రామాయణమందు
 గొంత భిన్నముగానుండిన మాత్రానం బ్రావించు పరిస్పర
 వ్యాపారముగూడ కాన్పించదు. రామాయణమందీ ప్ర
 స్తావనము భూగోళవిగ్రహ విషయముగాఁ గాదు. సీత
 శ్వేత దాన్తులె నలుజెనుట జెల్లు వానరులకు నుచించు

మార్గముల వివరించుసందర్భము నుగ్రీవస్థానమైన కిష్కిం
 ధ, దానిసమీపమందలి మాల్వనతో పర్యతిము, జంబూద్వీపా
 న్నగరమైన భారతవర్ష మందలి విషమనదులకృత్రి, నైద్య
 పము వావరించెయిందు ద్వీపములు, సముద్రములు దానికి
 నలుచెసలందు నుండియే తీరును. దావంతేపి క్రాంతి,
 పుష్కరాది ద్వీపములవిషయము ప్రాగ్భూమిపట్టిమోక్షర
 దిశలకునువారికి మార్గకథనమందుండి తీరవలయు. పున
 రుక్తదోమపనోదనమునకై కాఁబోలు వార్తలి గొంత సం
 తేపించెను. క్రాంచాది ద్వీపములవిషయము రెండుమూ
 దు దిక్కులమంతోపు వారికి సుగ్రీవుఁడు చెప్పినటులుందు
 వార్తలికొత్తినే ద్వీపముల సమనదులత్వము, పరస్పరావర
 గత్వము స్థిరపడుచున్నవి. మేరువు వాల్మీకీసముగాఁ గల
 యీ ద్వీపసప్తకములో గడిపటిదియై మానసోత్తరపర్వ
 తము వర్షధ్వయసీనుగాఁగలపుష్కరద్వీప మే మానసంబా
 రయోగ్యమైన భూమ్యుపధియనియు, వాపై మంచినీటి
 సముద్రము చుట్టును దర్శతోదర సమానమైన భూమి గల
 దనియు, నిందుఁ జేరినపచార్థంబు మూలఁ బొంద నశక్యం
 బగుటంచేసి యయ్యది నిర్జనంబనియు వాపై లోకాలలో
 కపర్యతము గలదనియు, లోకమునకు ఆలోకమునకు
 మర్యాదాద్రియై యుండుటం జేసియే దీని కీచేరనియు,
 దాని కావల సంధికారమయ్యుచునియు భాగవతమందుఁ
 గలదు. రామాయణమందలి సుగ్రీవనిర్విప్లమార్గ కథనము
 నంగల జీవులకు దుచ్చుచేక్కమైన నిర్జనభూమియు, సంధ
 కారము నీయవియై కావచ్చును. ఎల్లజెనుల కేఁగవారికిని
 పైగర్జన భూమ్యుంధికారములం గడపట నడువుటయు,
 భూమియొక్కరైలుత్వమును, ద్వీపసముద్రము లాం
 దోంబు వావరించెయిందును దృఢీకరించుచున్నది.

"యావన్మానసోత్తర మేన్యోరస్తరం తావత్
 భూమిః కాన్యన్యో దర్శతలీపమ్ యన్యోం ప్రహి
 తపదాఢో న కంఠం చిత్తునః ప్రత్యుపేభ్యతే తాస్మాత్సర్వ
 సత్వపరిహృతాఽఽపీత్" లోకాలోక ఇతి సుఖ్యా య
 దానీవానరేన లోకాలోకయో రస్తర్యరివా వ్యవహార్య
 తే" (భాగ. ౫ పు. ౧౬ ఆ. ౨౧). మన దకావత్రాది
 కథలు జంబూద్వీపా న్నగరములై నభారతేతరవర్షములకును
 సంబంధించినటులున్నవి. ఇలావృతవస్త్రే నైవమే శేనము

శుభ్రుడే. ఆకు చామగ్వర్వమునా రెల్లగు వైపులే. మనబనవేళ్ళురానుయాయలు చీలే కావచ్చును. గంగాన తర చక్కయు నీర్లు సంబంధమైనదియే యై యున్నది. (భాగ. ౫ పు. ౬౮.) పృథ్వీవ్యాప్తవృత్త వాసులు హయగ్రీవో పాసములు, వృషింహావతారము, ప్రహ్లాదచరిత్ర యీవర్ణ సంబంధములు, కేతుమాలన్న ములక్ష్మీవారాయణస్థానము. మత్స్యేంద్రతారకథ రమ్యకర్ణ సంబంధము. హిరణ్యయ వర్ణ సంబంధమైనది కూర్మావతారకథ. కురువృత్త ములోనిది యజ్ఞవల్కలహోవతారకథ. కింపురుషాశ్వత్థ దైవము శ్రీ శ్రీ రామమూర్తి భాగ. ౫ పు. ౧౦౪ అ.) జంబూద్వీప భాగములైన నవవృత్తములలో భారతవర్ణము మాత్రమే కర్మసూచి. ఇతలు చారే వైదికక్రియనుసూతరులు. మిగిలిన వర్ణములన్నియు భోగభూములు. ప్రాకృతకర్మఫల మను భరింతులేకాని, వారు వేదోక్తక్రియల నాచరింపరు. దానంజేమి, యశటి వారు క్రమముగాఁ గర్మభివృద్ధి మ్నేష్ఠవాక్యజాతులవాడైరి. భావయువపభ్రంశమైనది. (పరిష్కృతవైదిక క్రియల మ్నేష్ఠ్యాది జాతులని మనువు) దానంజేమియే కాఁబోలు ప్రాకృతము, దైవికోపాసము కర్మ భూమియైన భారతవర్ణము లైనవి. తదితరవాని ములు మ్నేష్ఠ్యులు, వ్రామ్యులు కాఁగా వారి కనుమాలమైన విధ ముగా వాని యపభ్రంశభావంతో వైదికల నన్నిటితో, కొన్నిటితో గ్రాంథి ములుగా వ్యాపారములు గాఁ జేసి కొని యుండులేమో. రంగ్యకర్మ మే యిహలోకలోక దేవేయి యంగీకరించుచో, మన మత్స్యేంద్రతార కథ కడియాలో మే వారివైదిక (వైదిక) గ్రంథమందలి నోవహా వృత్తాంతము గా నెప్పును. ఇటులే యితరములను మాటి యుండును. జంబూద్వీపాంతర్గతములైన యన్ని వేదముల వారును ప్రారంభమున నించుమించుగ నివృత్తి భారతీయార్యుల పూర్వముగానో తత్సంబంధములుగానో యుండి యుండిండ్ల దేవేయిల రాకవాకలవారేకాక పాపాచర్యము గలవారునై యనియుండును. మనువువాటికి యా వాటి వారు కర్మభివృద్ధితారకముగా మ్నేష్ఠవాక్యజాతులవాడైనది వభారతీయార్యులపదేకాంతరగమనమునిచ్చినమైనది.

ఈ ద్వీపమునది భాగము ప్రియవ్రతుడను రాజు యొక్కయు, వాని పుత్రప్రాత్రుల యొక్కయు పాలన

మందేర్పడినట్లు లున్నది. ఈప్రియవ్రతుడను ప్రభు మను వైన స్వాయంభువుని పుత్రుడు; ప్రువువకుఁ తత్రంద్రి. ప్రువస్థానము జ్యోతిశ్శాస్త్రమున నిర్ణీతమగుటకుఁ బూర్వమే యా విభాగము పిడింపింబులున్నది. భాగవతానువార ముగాఁ బ్రవృత్తమగు మహాయోగ విరుసలేనివిరుసది. కృతాదియగ చతుష్కర్మచారిత్ర యొకమహాయోగము. యోగపంథులతోడి నీయుగపంథులైనవహానము పండ్రెండువేల సంవత్సరములని భారత భాగవతప్రమాణము. ప్రవృత్తమగునది వైరవ్యతమన్వంతరము. దీనికవ్యత వహిత్యూర్వమై గడచినది స్వాయంభువ మన్వంతరము. స్వాయంభువపుత్రుడైన ప్రియవ్రతుడు, వాని పుత్ర ప్రాత్రప్రవృత్తులును, ప్రామ ద్వీపీయ శృతీయ మహాయోగములలోని వాత్రయందును, దైవహానమూనముల భేదములుగా రెళ్ళింపినను ఇప్పటి కీ ద్వీపవిభాగము రహరమి ముప్పదిలక్షల సంవత్సరముం క్రిందికి మాటగా నుండిను. ప్రపంచమంతయు ఇంతో మారయందును. ఆ ద్వీపాదీకము లన్నియు బండుపైవందేవానిలన నవ్వలపాలైనిదియో, లేక యప్పటికగులంబట్టి నుర్రింప రానివైనవేమో! జంబూద్వీపవిస్తీర్ణ మెంతో లాజోచిది విస్తీర్ణ మంకేయని భాగవతప్రమాణము. ఇప్పటి భూ విస్తీర్ణమునకుం బై నిప్పటిలాజోచిది విస్తీర్ణము మాఁడింతి లభికముగావ వాటి భూగోళక్షణ లక్ష్యయించిరి గదా. ఆ ద్వీపములవైపు లాననము ప్రము విజృంభించి వానిలో గొననెహా; కావన గలవానిదిగో సమద్రమందు నియతగతి దర్శన నాకాదులు పర్యవముల తాడుతుచే ఢిన్నములై ముప్పులపాలగుట వినుచున్నారము. ఈ పర్యతాదులు పై ద్వీపసంబంధము లేమో! ఈవాటి భూగర్భకోధవలచే నెన్నియో వింతలు చెల్లడియగుచున్నవి. జలగర్భకోధ నము వాద్యమై పాగినచో నీ ద్వీపాదులం గూర్చియు నెటుగ నెనినెహా. ఒక కతాబ్రయందే యెన్నియోనై పర్వత పరింద్రవములు గలుగుచు వాని నిదమిత్రులని నిర్ణయం పసాగ్యము గాకుండి లక్షల సంవత్సరముల క్రిందట మన వారు నిర్ణయించిన భూగోళస్థితి యథాసంధనముగా నేడు గావించిరి కనవేరమిఁ బోటింపక వారి వ్రాఁటలు సుప్రమాణములు గావన నగముగా విమర్శించుట సమం జనమా యని సంకయము.

గర్వభేత్వదగ్గంచి సింగంబుగాగ
 న్వీయ కృత్రిమభావకూర్చికలతోడ
 దాని ఇతిమిత్రును సంతసమునొంది
 మేలుకొని కలల మునుగు మేటి బుద్ధి
 శాలి కవివిరుదాంకితజనుని మాన
 సాంతరావని యచలనత్యాగవిమల
 వాహినీతుంగధంగసంప్లావితమయి
 పూత కర్తవ్యపికాపూర్ణకాంతి
 సంతతులగ్రోలి యాత్మసంజాతదివ్య
 మధురగంభీరసందేశ మహితవాణి
 భువనముల ముంజలు సమోఘశక్తి
 పావనత దీక్షరాజమై పరగునట్లు
 లోయి సన్నాస్రి, పాడుమీ యొక్కపాట!

పటుతరాహంకృతిచ్చటాపటలనిరత
 విహరదాద్ధత్యమయశక్తివిరతిపూర్ణ
 జ్యోతితాంభూనవాహసంరంధములను
 శీర్ణమయి గడగడలాడు క్షేత్రమట్లు
 ద్వారమును జట్టు నా యస్థిపంజరమ్ము
 కనులవీడి గర్జించు రక్తంపుటమ్ము
 లాత్మకాచేర్యమునకు సాత్యమ్ములొనగ
 దొంగవెటపు కట్టించిన దొడ్డగోడ

ప్రభుని సాధాగ్యమునకు పారాలాసంగ
 పట్టకగలె నిద్రించెడి పరమలోభి
 మనసురాయి యమృతపుతుంపరల జమ్మ
 నోయి సన్నాస్రి, పాడుమీ యొక్కపాట!

జననిని భరితి శోణితజలధి ముంది
 జీవికోటి ప్రాణము లరచేతగొన్న
 తన యమేయబలానవ్యాతంత్రమహిమ
 భీకరాకృతి గల్గొని నెటపు మిగుల
 కడుపునిండగ నొకనాడు బిడికె డన్న
 మైస నెటుగని నిరుపేద 'అన్న'మన్న
 మధురమధురాక్షరాంతరమధురరంగ
 గణము పైబడ నెట్టిన మునుగుకుండ
 గాలజలనిధి మునుగుచు దేలుచున్న
 గాంచెయును జూపు లింతయు వంచకుండ
 పెద్దనేనను 'రాజ్యంగవేత్త' మోము
 వికటగాంభీర్యమును గోటి కకలములుగ
 సుప్పు మని యొక్క మామగా నూదెవైచి
 భవదమోఘ మహిత్యాగ భానుమాత్ర
 కరుణసారథ్యమును గూర్చి మెరయ మాన
 సంపు బంధము బూర్తిగా నడల విడిచి
 ఓయి సన్నాస్రి, పాడుమీ యొక్కపాట!

పాగాకు దుర్గుణములు

కొల లక్ష్మీవారియగారు
సమసిపోయి నల్లయారును.

1. చుట్టలు మొదలగునవి కాల్చువా కొక్కొక్క స్థలములలో, దొరకనవుడు చపలచిస్తులగుచుండును.

2. ప్రత్యక్షముగా ధనమును దహింపజేయు దురభ్యాస మనవచ్చును.

3. ధూమపానము చేయువారి పెదవులయందలిసహజారణ కాంతులు

4. హస్తములు చెడువాసన గొట్టును. కాల్చి యార్చిన మాంసములు వృత్తములలో వాచిన నవి దుర్గుణవాసన వాసితము లగును. అట్టి మహనీయులు పెద్దల సమాహింపఁ గొంతుచుండురు.

5. కాల్చినచెట్లనే వోటివాసన పోవుటకని మఱియొక దురభ్యాసము తెచ్చికొందురు. అదియే తాంబూలములేక "మిఠాకీల్లలు" వాసనద్రవ్యములు నమలుట. వీనివలన వశిష్టలోకము లాజేకిండును.

6. చుట్టకాల్చినతోతూగమే కొన్ని నిమిషముల వరకు గుండె దడదడచుచు కొట్టుకొని రక్తప్రసరణము త్వరితము చేయును. పిదప వందగించును. దానినిఁబట్టి పౌదయము లరహితమగును. అట్టివారు పనిపాటు లొనరింప నశక్తుగగుదురు.

7. లోనికి ధూమ మామ్రాణించుటవలన బరిశుద్ధ వాయువునకు బదు లీనుర్యాయువును లీర్తురు. అది కండరములకుఁ బోవును. అందుచేత నవి యెదుగక నిద్రాపారినెలవలఁబోవును.

8. క్వాసాశయములోని గాలిగోలములలో వీరెక్కుగాలి చేరుటవలన వారి యావరణపు గోడలపైఁ గాలక్రమముగా జన్మించిన మచ్చులేర్పడును. అది క్రమముగా పెరిగి చిరమము గొరిగి రంధ్రములు చేయును. అనంతరము క్వాసాశయలోగముల కాలవాలమగును.

9. పాగాకు రసము మ్రింగివచ్చో శీర్షకోశములోఁ జేరి యొక్కసారి జ్వరరస మారుకట్లు చేయును. ఆరసము చెడును. పిమ్మట మనము భుజించినచో మరి శీర్షద్రవము తయారు కాఁజాలదు. అశీర్ణము పుట్టును.

10. పృష్ఠ్రోగము వలనే మనోరోగములు గూడ నంతురించును.

11. ఆలోచనాశక్తి యడుగంటును.

12. చంచలస్వభావులగుచురు.

13. కృష్ణ మున్నగు చర్మవ్యాధులు కలుగును.

14. చుట్టలు కాల్చుటవలన నెన్నియో జనుపవార యుక్తములు, బట్టలయంత్రములు విధ్వంసములై నవి. గొగ్గ గమలుగూడ పాడయినవి. అందువలన లక్షల కొలది ప్రాణములు నష్టమయినవి.

15. ప్రతి మానవుఁడును దన యార్జనలోఁ గొంత యీ వ్యవసాయనకు వెచ్చించుచున్నాఁడు. ఆ ధనమును గుటుంటి పంకక్షణాదికార్యముల కుపయోగించునీ.

16. స్వతంత్రాలోచన బోధన. సాగ్రామవశు
దామలననా రమ్యులకు బానిస లగుచున్నారు. మహా
చైతన్యము మందగించును.

17. విదాహము పుట్టును.

18. ఆహ్వానము దుచ్చిగపాణితే నశించును.

19. ముఖకాంతి పోయి నల్ల బాధను.

20. మూర్ఖాది లోకము లంకురించి యాజన్యాం
తము పీడించి పిప్పిచేయును.

21. కాల్పవృత్తు దగ్గిరకములు పడి విలువగల
వలువలు తగులబడును. ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రాంతాపాయము
గూడ ప్రాప్తించును.

22. సాగ్రామవిషము దేహసంతట వ్యాపించును.
వారికి జనించు సంతతి కావిషము సంక్రమించి యాయుః
క్షీణము చేయుట, బలహీన మొనరించుట చేయును.
అందువలన భావిసంపత్త్యభీచ్ఛదీర్ఘ గంటకులమయి దేశ
నాశమునకు మూలనీజములను మనలో నుంచుకొను
చున్నాము.

23. శూయలవాటుగలవారి విడ్డ లకాలయ్యుక్యపు
వారే బడుచుందురు. అందులకు మనమే మూలమని తలం
పక యజ్ఞానముచే దుఃఖింతుము.

24. నపుంసకర్మము కలిగి పురుషత్వము కోలు
పోదురు.

కో. ల.

ఈదెన్ దేశమున స్త్రీలు

లుఖార్యునందు ఒకస్త్రీ సాధము (పదవము)
నిర్మింపబడుచున్నది. బాల్కను దేశమొత్తమునను, ము
ఖ్యముగా రుమేనియా యందును ప్రచారములో నున్న
స్త్రీజయుద్యమమున కది స్ఫూర్తకదిహ్నముగా నుండ
గలదు. యూరపుం దాగ్నీయ భాగమునందలి స్త్రీ

యుద్యమమున కది ప్రేరేపకముగ నుండగలదు. మేరీ
రాణియు, కాంటాకు శీమ రామూనియు, దానికి
నాయకురాండు. స్త్రీలు తమ యెల్లచిక్కులయం
దును, సమస్యలయందును యీ 'స్త్రీ సాధము'న సా
హాయ, సహాయమును పొందగలరు. వివాహముగూర్చి
కాని, వివాహవిచ్ఛేదము గూర్చిగాని, భర్తవలన
తాను పడుపాటులగూర్చిగాని, యామెకు సలహా కా
వలసిన యెడల నచ్చట నామెకు నిపుణులగు న్యాయ
వాదులు చిక్కనుదు. ఆమె యవాలోగ్యముగా నుండు
నెడల నచట నామెకు వైద్యులు గలరు. పనిలోనున్న
(ఉద్యోగములోనున్న) స్త్రీలకు అధికారధరల కచట
కుభ్రమైన భోజనము లభించు హోదాలు గలరు. ఉప
న్యాస మందిరము నందామె గృహవిద్య, తల్పింబంధమైన
విషయములపై చక్కని యుపన్యాసములను దివగలరు.
ఈస్త్రీసమాజమునం దొక పెద్ద గంభీరతయును, సోక
స్త్రీ కృతి నెత్తు ప్రదర్శన కాలయుగూడి ముఖ్యంగము
లుగ నుండును.

(స్ఫియరునుండి)

* నీతివాక్యాలు

౧. నిద్ర, సోమరితనం వల్ల బంగారమంటి రైతు
పాడైపోతాడు. దగ్గువల్ల నొంగ పోస్తాడు. అందవికారం
చేత బోగంపడుచు అడుగంటుకుంది. దానిముండవల్ల
సర్వసంగపరిత్యాగియైన సన్యాసి వాశనమాతాడు.

౨. ముసలియొద్దను కొన్న రైతు, పన్నుని నుడ్డ
కొన్నసంసారి (కుటుంబీకుడు) తమనాశనం తామే కొని
తెచ్చుకుంటారు. పైగా నుడ్డ చాలకాలం మనలేదని, ఎద్దు
సరిగా దున్న లేదని అదృష్టాన్ని ఆడిపోడుకంటారు.

౩. నరాలను పదిలేసేచెడ్డలు, మాట్లాడే సమ
యంలో అడ్డుపెట్టే ఆలు, తోబుద్ధిపట్టిన ఆడపిల్ల,
అరకకు చాలని వ్యవసాయం, చెట్టెబాగుల తోబుట్టువులు-

* ప్రయోగ, కాశీమొదలగు హిందీప్రాంతాలలో పల్లెటూరిజనులు, ముఖ్యంగా రైతులు దినమూవాడుకోనే
హిందీసామెతలు. వీటి అనువాదరూపం చివరినై గేతులుగా ఉంటవి.

ఇన్ని ఓర్పుకుండానున్న పిలుకానంత దుఃఖాన్ని కలుగ జేస్తుంది.

౪. నాకరు నొంగవాడైనా, రాజా కటికివాడైనా (నిర్దయుడైనా), నాల్గమీద విశ్వాస ముంచ నూడదు.

౫. తెరుంగలో అందరికంటే ముందు విత్తనాలు చల్లేవాడు, యుద్ధంలో మొట్టమొదట పోరాడేవాడు ఎప్పటికీ అపజయం పొందరు.

౬. బండి వెనుకటి ఆరాటాను బట్టి పోతుంది. కుపుత్రుడు చుందిచెచ్చ లాలోచింపక పూర్వుల నమన రిస్తాడు. కవి, సింహము, కుపుత్రుడు వీరు ముగ్గురును దేశ కాలముల ననుసరించి తమ మార్గం నిశ్చయించుకుంటారు.

౭. రాజా శుష్టువాడై, పుత్రి మనలివాడైతే వారిద్దరికీ సుతి కలియదు.

౮. పెయ్యయాడ, వ్యభిచారం చేసేటలు—ఈ రెంటి వల్ల రైతుకు ఉపయోగం ఉండదు. మాడెల్ల సొలం పని సాగదు. ఆలువల్ల ఇంటిపని జరగదు.

౯. భోజనం అయివరకైనా మూత్ర విసర్జనం చేసేవాడికి, ఎడమప్రక్క నిద్రపోయేవాడికి వైద్యుడితో పడేరేదు.

౧౦. ఎద్దు లేక వ్యవసాయంచేసేవాడు, భార్య లేకుండా గృహస్థగర్వం వడి పేవాడు, కాలదువ్వి కయ్యం పెట్టుకునేవాడు, ఇటువంటి వ్యర్థులు ఎక్కడా ఉండరు.

౧౧. క్షత్రియుడు భక్తుడవుంటే లోకలిఖమస్సనటం అసంభవం.

౧౨. పోటుమాపుమాచే దున్నును, మంచపరి (పోమరిపోతు) ఎద్దును, చదువుకంధ్యలమీద యిష్టం లేక పోకులు తేసుకొనుటలో పద్మాగల శుంకకాయను, దుర్గుణాలుగల భార్యను తప్పక విడిచివేయాలి. ఒకవేళ తప్పించుకోనడమునను పిలుకలేకపోతే రాజ్యశుభాన్నైవా వదిలేసి సన్యాసం పుచ్చుకుంటే సుఖం ఉంది.

౧౩. దోసిదగ్గర పొలంఉండి, నాలు గరకల వ్యవసాయముండి, గృహకృత్యాలు నేర్చుకో జరుపుకొనా

య్యేవిపుణత్వంగల భార్య ఉండి, సమృద్ధిగా పొలిచ్చే అవుండి, కంఠిపప్పు, చరిఅన్నం, వాట్లోకి మహాసవగల కాచినవెయ్యి, నిమ్మరాయల రసము, పెలుగుచక్కెర ఉండి, మంచరమైన స్త్రీసత్తిమాడంటే రైతుకు యిక్కడనే వైకుంఠం ఉంది. పెద్దలు ఉన్నదనే మరో వైకుంఠం మిగిలి.

౧౪. చేలగట్టు ఎత్తుగా, విడల్పుగా ఉంటే రెండింతలపంట లాభిస్తుంది.

౧౫. వ్యవసాయం చేసేవాడి వ్యవసాయం ఉత్తమం. ద్విరరఉండి దున్నించేవాడి వ్యవసాయం మధ్యమం. “దున్నేవాడు ఎక్కడరా” అని అనేవాడి వ్యవసాయం అపమం.

౧౬. వ్యవసాయం చేసేవాడు వ్యాపారం జేస్తే దేవిలోను లాభం వాడు.

౧౭. నూడెప్పులు, ఇద్దరుభార్యలు కలవాడి తిప్పలు భగవంతుని కలుక.

౧౮. తపశ్శిలీ చేతిమీదుగా వడ్డించనిది భోజన సుఖం లేదు. భాద్రపదనాన లేనిది చేసికీ సుఖంలేదు.

౧౯. కొంగమాకోటంటల్ల చెట్టుకు, సన్న్యాసి అడుగుపెట్టటంవల్ల యింటికి, కలుపువ్వు చేలకు, లోభియైన రాజువల్ల రాజ్యానికి నాశనం కలుగుతుంది.

౨౦. ఫాల్గుణమాసంలో ఆయిదు మంగళవారాలువచ్చినా, పుష్యమాసంలో ఆయిదు కేనివారాలువచ్చినా, యేమిదేవత తొండనమాడుతుంది.

౨౧. దున్నే సమయాంలో ఉలికిపడి ముండికేసి యొడ్డు, అన్ని సమయాల్లో దుమిదును లాడే భార్య ప్రాణానికి శత్రువులు.

౨౨. దండనకలు వ్యవసాయానికి పనికివస్తవి. ఒక్క-అరక మారనార వేసుకొనడానికి మాత్రమే ఉపయోగిస్తుంది. కాని వ్యవసాయానికి లాభంలేదు. ఒక ఎద్దుకంటే గడ్డపార అన్నివిధాల శ్రేష్ఠం.

౨౩. ఇతిరులచేత వ్యాపారం చేయించేవాడు, పదులచేత వ్యవసాయం సాగించేవాడు, ముట్టి మాడ

మండా మాతురికి పెండ్లి చేసేవాడు; పరుల జాగాలో మూలధనం పాతి పెట్టేవాడు—వీడు రొమ్ముబాదుకొని విలసిస్తాడు.

౨౪. ముగసాలలో నిద్రించే భార్య; యువంలో దుఃఖించేరాజు; రాత్రిట్రాబు పేలపిండి తినేవాడు— ఈముగ్ధునివల్ల ఎవ్వరికి ఉపయోగంలేదు; వ్యర్థులు.

౨౫. నుడ్డివాణ్ణి విందుకు పిలిచే ఇద్దరికి సరిపా య్యోలాగు వంట తయారుచేయాలి. అతడుగాక అతనికి రోవమాపేనా దొకడుంటాడు. వారిద్దరికి తయారు చేయాలి.

[అబ్బురాజు వెంకటరంగారావు]

పాపమా? పుణ్యమా?

ఈశ్వరీ కక్రింద శ్రేష్ఠమాసపుత్యాగభూమి పత్రికలో ముకుటవిహారీవర్మగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“క్రియంతే కంఠంలో మగవలలో ఖాండా రాగారి లెక్కప్రకారము; భారతదేశమున 1౬ సంలకు లోబడిన విరింపుల సంఖ్య యీక్రిందివిధముగ నున్నది.

యయస్సు	హింసువు	మహాత్ము	మొత్తము
1-12 సంల	863	109	976
1-2 సంల	758	64	819
2-౩ సంల	1564	168	1780
3-4 సంల	3987	5809	9796
4-5 సంల	7608	1281	8884
5-10 సంల	57585	14275	91861
10-15 సంల	191507	36254	229032

ఇట్లు బాలవిలంతుల సంఖ్య మిక్కిలియుగముం గుటకు ఫలితముగ వ్యభిచార మధికమగుచున్నదనియు, కాకి, ముకుంద, మున్నగు పుష్కలములుగూడ నీరారణమున భావవాయుప్రారితములగుచున్నవనియు మడివి వర్మగారు తమ వ్యాసము నిట్లు ముగించుచున్నారు.

“ఈయవస్థ, మరేమైనగానిందు, భర్తయుగాని పుణ్యముగాని యెన్నడును గాజాలదు. ఈస్థితిలో విధ వానివాహ ముపయోగకరముకాదా? విధవావివాహముచే పత్నీత్వమున్న శేషాయోగుగక, యత్నిత్వలాలసలైయున్న వారి రహస్య దుష్కర్మలు కట్టువడబాలవా? తగ్గిపోవుటలో సందేహములేదు. ఇట్టిస్థితిలో నిది (విధవావివాహము) పాపమును పెట్టు? చెడ్డపనియే యైవంద?—ఈసమయమున నది యెట్లునుకాదు—చెడుగు అల్పమేయగును. పైనుద హరించిన గొప్పచెడుగును నివారించుటకై యల్పమును నీయకార్యమును మన మంగీకరించిన నందు రోపమే మేమియులేదు. సిద్ధాంతరీత్యా వితంతుదావ్యాసమును మనము పూర్వకార్యముగ నాదర్శముగ స్వీకరింపకున్నను ప్రస్తుతపరిస్థితులలో వ్యవహారరీత్యా, అది పాపమెన్న టికి గాజాలదు. లజ్జాకరమునుగాదు. నాయశ్శిష్యా య మున నిదియొక రాశిపద్ధతి; పైనతెప్పిన దురాచారముల విధ్వస్తముల గానిందుట కిది రామబాగాము. నిష్క-పటభా వమున మనము దీని సంగీకరింతుమేని మనయవస్థ బాగు పడగలదు,”

పండితు లుదారహృదయులై సావధాన ముగ నీవిషయమును విచారించుదురుగాక.

స్వరాజ్యోదయము

పండితజనాహ్లాద నైహూగారు పం జాబురాష్ట్రీయ మహాసభాధ్యక్షోపన్యాసమున నిట్లు నుడివిరి:

గాని అన్నింటికంటె ముఖ్యమయిన సంగతియిది. మనస్వరాజ్యము సామాన్యులయొక్క, పేదలయొక్క రాజ్యమై యుండవలయును. ఇప్పటివరకు విద్యా ధివలే స్వరాజ్యసమరమున బాల్గానిరి. సామాన్యప్రజ యొక్క జీవితముసంగతి, వాంఛన గావలసినదానిసం గతి, వచ్చివచ్చును అది యటుకనుమాపు మేరమంచి చే యుపజిగది. కాని రేపేయింగ్గీ ఘోరారికి బదులుగ నాయా

గొప్పగొప్ప పదవులు భారతీయుల నందినను కొట్టి కొలిది నున్న నిరుపేదలగు బాలివాండ్రు, రైతులు, పనివాండ్రు, శ్రమిలార్థము కలుగునని నిజముగ సర్వసమత్వముగల ప్రజాప్రభుత్వము నాపింపబడినప్పుడే వాండ్రు నిజముగ మేలు చేసగలరు. విద్యాధికుల స్వార్థపరత్వమునుబట్టి మాడినను వారికి సామాన్య ప్రజను మాడ నందుకొనుటయే వాంఛనీయును. విలయన: వాండ్ర సాయములేక విద్యాధికులు ప్రభుత్వము శ్రమియులేయాలరు. స్వరాజ్యమువలన కనుపరేత్వక చేలుకలుగునని విశ్వసించినప్పుడే పేదవాండ్రు ఈ సమరమున బాడ్డాయరు. అందుచే వాండ్రకిట్టి విద్యాసమును గలుగజేయుటకై వాండ్ర ప్రభుత్వములను కిడ్దించి భావిపీఠమును కనుకూర్చగల విధానములను మన కార్యక్రమమున తీర్చులయును."

భావియుద్ధమున భారతీయుల కర్తవ్యము

అందే రాబోవు ప్రపంచ మహాయుద్ధమును గూర్చి ముచ్చటించుచు నానందభ్రమున భారతీయుల కర్తవ్యమును గూర్చి యిట్లునుడివిరి.

"భావియుద్ధమునకై మాడ మనముమాడ సంసిద్ధులమై యుండవలయును. యుద్ధ మెట్లును దప్పును. ఆనందభ్రమున విల్లుబట్టల వెలల కై పరీక్ష్యము చేతను విదేశీ వస్త్రముల యభావము చేతను ఇబ్బందిపడ నక్కరలేకుండ ఖడ్గరు వభివృద్ధి చేసికొనవలయును. అంశములకు మన ధన జన సామాన్యమును బొందుట యపాధ్య నగునట్లు చేయుట మన రెండవ కార్యము. మనమాయుధమున బాడ్డాయుటకుగాని సాయనముటకుగాని నిరాకరింపవలయును. ఈ కార్యమున మనకు ఇబ్బందులు చాల పంభించును. కాని ధైర్యముతో మనము వాని నెదుర్కొని లోబడికుండ నందుమేని మనకు విజయము నిశ్చయము. మన దేశము చిరానధూతము లగు నీ బానిసితనపు గొలుసులను తిండికొని స్వాతంత్ర్యము బడయుగలరు."

ఖడ్గరువలని ఆధికలాభములు

శ్రీయుత సి. రాజగోపాలాచారి గారు కలకత్తాలో మేనల 1-వ తేదీని యువన్యసింపుచు నిట్లు నుడివిరి.—

"మీరు ఖడ్గరు యుద్ధమునకేసి, యిది యుద్ధము లిద్వి ఖడ్గరు వస్త్రములు కొనినయెడల, ఆ ధన మేమగుచున్నదో తెలుసుకొనుటకు మీరు కోరుచుందురు. య. 1-18-6 ప్రత్తిని పంపించిన రైతునకు పోవును. కృషి నలునిపై నేమీ జీవనము, మీ పృత్తియు, మీ కుటుంబము వాధారపడియున్నది. య. 1-8-0 నూలుపెట్టుకువారికి పోవును. ఈ పైకము వారికి, లేక ఆపెకు, తన జీవితము మరికొంత యానందముయ మగుటకు లోడ్చియును. ఈపని లేనియెడల కుటుంబమునకు భారముగా నుండుననిన యనేక పేదవాండ్రు మీరు ఖడ్గరు వస్త్రము నందలి యానందమున తక్కువ తము పొందియున్నామనాని. విదేశీయులలో పల్లెటూరి పడుకల నూనయిట్లనలవి గురకొగము లేని, యే లేయకుతోలలలోక, ప్లాస్టిక్ లలోక పాటుబడుటకు పంపివేయబడు నవసరమిడి పెక్కుదు పడకుకలు రక్షింపబడునన్నారు. ఈ పని యంతయు శేర్పాటు చేయుటకును, రైతులు, నూలుపెట్టుకువారు, నేకవాండ్రు, బట్టలను కొనువారు- వీరలలో పరస్పరము సమాభారమును కలగ జేయుటమన పనిచేయు ప్రచారములు పంపుకొనుటకు లో భాగము. నాల్గవార తొమ్మిదిపైసలు- వినియోగపడును. కేయిమంది యుండు రీతినిచేయుచున్నారు. వారు బిక్కిలకంపర్సన్లమునకును 25 లక్షల రూపాయల విలువగల వస్త్రములను రయాగు చేయించుచున్నారు. ఇంకొక రెండవార తొమ్మిదిపైసలు చిల్లరభర్తులకు పోవును. మీరు యెడిది గజముల ఖడ్గరు గుడ్డకై కెచ్చించిన యెదురూపాయలు నీ విధముగ నీ క్షేత్రదేశముయొక్క యువయోగములకు పంచిపెట్టబడుచున్నది. కాని దీనికి బదులు, మీరు విదేశీపు వస్త్రములు కొనినయెడల, దప్పదిగ్గలవలె నీ యెదురూపాయలును పూర్తిగా దొర్లి సమగ్రమునుచేరి, యాడలించుగా విదేశీయులకు పంపివేయవలె, భారతదేశమునకు తిరిగి నష్టమును దెచ్చిపెట్టుకొనెను."

శ్రీశృంగారములో ఒకరాత్రి

వీరునుల మహిమలు

భారతదేశమున పత్రికానిర్వహణము

“భారతీయ పత్రికలను పీడించుచున్న దేశి” అను విషయముపై డాక్టరు కుభింద్రబోసుగారు (యం.వీ. ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల అయోవాసంస్థానిక విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యాయులు) ‘ప్రబుద్ధభారత’పత్రిక యేలీలు మాసపంచికయం నొకవ్యాసమును వ్రాసిరి. భారతీయవార్తాపత్రికలు చాలవరకు, ఏభాషకారులన రిక, యేలీభాషన మాత్రమలరెనో, ఒకేమయ్యగా, మార్పు సహింపలేనివానివలె, ఎదుగుసామగు లేకయు న్నుచుయు; ఈపత్రికలన్నియు నొకేవిధమగు తయారీ, ఒకేఅధికారరాజాజ్ఞలు, ఒకేవిధమగు అసౌసియేటెడ్ ప్రెస్ వారి పీఠసమయివసరుకు, వేర్వేరు శీర్షికలుగల యొకేవిధమగు రాజకీయవిషయక ప్రధాన వ్యాసముల యేర్పాటును, గర్భియున్నచుయు బోసుగారి యశ్చిప్రాయ మగుచున్నది. ఉపసంహారమున వా రిట్లు వ్రాసిరి:—

“భారతదేశమున పత్రికానిర్వహణము పాండిత్యముగల వృత్తిగా, నింకను తొలియూనివమునకే యు న్నది. అది యింకను తనకొప్పదనమునకు దగినంత గౌరవాదరణములను బడయలేదు. దానికిపుడు ముఖ్యముగా వార్తాపత్రికానిర్వహణవృత్తికే ప్రత్యేకముగా తమకాల మంతయు చెచ్చించి తమ సంక్రాంతిశ్చందన సామర్థ్యమును వినియోగించు సుశిక్షితు లగువారు కావలసియు వ్నారు. అది వారికి క్రియందలి ప్రత్యంగమును, వారిజీవితములోని ప్రతినిమిషమునుపూడ నుపయోగించుకొన గల యంత పెద్దపని.”

ఉరితీయుట శిక్షయగునా?

‘డెయిలీ హెరాల్డు’ పత్రికలో వ్రాయుచు ‘డేన్ గ్రెగ్గిత్ గారు’ ఉరితీయుటను గూర్చి వ్యతిరేకముగ పదికారణముల చెప్పిరి:—

1. సాంఘికములు, వ్యక్తిగతములు నగు హత్యా కారణముల నది యు శిక్షించుచున్నది.

2. మనము హంతకుని నాశనము చేయుచున్నా ముగాని హత్య నశింపలేదు.

3. ఉరిశిక్షలయు, హత్యా నేరములయు లెక్కలను బట్టియు, అనుభవమునుబట్టియు, నీశిక్షలను హత్యా నిరోధము కాలేదని రుజువుచున్నది.

4. అది ప్రభువును మాత్యగ్యకోభావులను సం ర్పిప్రవరి, సంఘమును ముగ్ధప్రాంతము చేసివైచును.

5. అది మనలోటివారగు ఉరిపీయువానిపైగను, జైలుఉత్త్యంబులపైనను విక్రీరి రాక్షసకృత్యమును మోపుచున్నది.

6. నిర్దోషులను హింసకుని బంధువుల నది మిగుల బాధించును.

7. అది యేవిధమునను సంఘమును హత్యలమంది కాపాడుటకు నేకమాత్రముగ్గము కాజాలదు.

8. ఒకవిధముగా నదియు నొకహత్యయే అధికారనిర్ణీతహత్య.

9. ఇతరవిషయములలో నెల్ల నభివృద్ధినిొందిన మన కిది యవమానకరముగ నున్నది.

10. అదియొక తిరుగులేనిపదనము. ప్రమాదమున హింకుడుకాని వానికి విధింపబడిన శిక్ష, సవరణమునకుగాని, పరిశోధమునకుగాని యొన్నడును ననకాశములేనిది.

విద్యయాక్క ప్రాచీనాచర్యము

‘వేదికమేగజెన్’లో టి. యల్. వాస్వానిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ప్రాచీనభారతదేశమున విద్య కేలము పుస్తక పఠనముతో దీయవదికాదు. అది మానవస్వభావానుగుణముగను, ఉపయోగ యోగ్యముగను ఉండెను. మానవునిపాస్త మాతనిహృదయమువలెను, శిరస్సు (బుద్ధిం ది యము)వలెను, పరిత్రమైనది కాలేమి? పాస్తపత్రికలు

పవిత్రతను మనము మరల గుర్తింపవలెను. హస్తరిశ్రమలు, గృహపరిశ్రమలు మనవిద్యాకాలలయందు చేర్చవలెనని జేసుకొందున్నాను. ఉపవర్తిర్మాము, చిత్రవిద్య, జానపదగేయములు, నాటకకళ, నాట్యకావ్యము మొదలయినవిగూడ చేర్చవలెను.

వ్యాయామక్రీడల చేర్చు విషయమయినాడే జోక్సీ చెప్పవలెను. వ్యాయామక్రీడ లనగా నీ నాటి విద్యార్థులు కొరకు 'సుకుమారము' లయిన క్రీడలు కావు. కేరీరమునకు పుట్టిని, బలమును పెంపొందించు కఠినతరము లయినవి. తలవొప్పిని గలిగించు పుస్తకములకంటే వని విద్యార్థులకు వధికముగా నుపకరించునవి. ఆదివారల కారోగ్యమును బ్రసాదించును. ప్రతిమానవస్థ క్రింది 'చరోగ్యము' సహజస్వత్వ' మని ఒక గొప్పవైద్యుడు నిక్కమును వచించినాడు. ఈ 'సహజస్వత్వము' మన విద్యార్థులు పరీక్షలకు బలియిచ్చుచున్నారు. ఈ విద్య కింకా విఘ్నంపకమైనది. వ్యాయామక్రీడలు సహజసాత్వజననస్వామ్యమునుగూడ సమహర్షగలవు. దర్శిద్రులు, భవిష్యులు నను విద్యార్థులకలవి వ్యాయామక్రీడలు కావించునపుడు వారలలో బుట్టిన బూబకపు విభేషములు అంతరించును. మఱియు వానివలన స్వీయకైకిరి గుర్తింపవచ్చును.

జ్ఞానము, సేవ రెండును ప్రాచీనాశ్రమములందు లోనునీడలుగ ప్రసర్తిల్లుచుండినవి; కాన, ప్రతివిద్యాకాలయును సేవయొక్క సత్కర్మరూపమును గుర్తింపగోరవలెను. విద్యయొక్క సరహుచరి విషయవివేకము గాదు; బుద్ధిపై పుష్కలము గాదు, స్వార్థపరత్వము గాదు, అరిష్టబలుపండితుడు నుడివిసట్లు సేవయే విద్యయొక్క సరహుచరి! 'మాతృపాదములచెంతనే స్వర్గము గల' దని అరే బియాదేశపురవక్త నుడివినాడు. 'విన్నవారల పాదములచెంతనే స్వర్గము గల' దని జేను పదవ యముగా విన్నవించుకొనుచున్నాను. కావున వారిని కక్తి—బలము, సేవ, త్యాగము

వీరిని ప్రసాదించు—విద్యాకాలలయందు సుశిక్షణల గావింపుడు. ఈనాటిమ్మువాండ్రేనుమా భావికాలనిర్మాతలు కావోవువారు!!

ప్రచురతము

కామము బాబానందం ప్రశ్న 3
పరంగన ద్వర్షి ముఖం వివిహితం,
ఉమాపమమేం హరబద్ధలక్ష్మ్య
శ్రీరాధనభ్యాం మమో రామమర్క.

మమారసంభవం, పర్వ 3

చిత్రకారుడు: శ్రీ కంచి శివరామమూర్తిగారు.

అమెరికాఖండమునందలి పట్టణములు-

విద్యావిషయిక వ్యయము

‘న్యూయార్క్-టైముస్’ పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:-

అమెరికాపట్టణము లిప్పుడు లేమకయ్యెడు సంపూర్ణవ్యయమున మాడవంతు విద్యకొఱకు వ్యయించుచున్నవని వ్యాపారశాఖయొక్క ప్రకటనమున్నది.

౧౯౨౫ వ సంవత్సరమున ౩౧,౧౦౦ కంటె అధికమగు జనసంఖ్యగల ౨౫౧ అమెరికాపట్టణములు విద్యాశాలలకోరకువచ్చించినయెత్తయి ౬౧౩,౧౫౯,౨౫౩ డాలర్లు. అవగా ఆపట్టణముల మొత్తము వ్యయమున నూటముప్పదివిషువంతులు — మిసిసి ఒక్కటికి ౧౪. ౫౧ డాలర్లు అమట.

౩౧,౧౦౦ కంటె అధికమగు జనసంఖ్యగల పట్టణములు ౧౬౧౬వ సంవత్సరమున ఒకమిసిసి ౯.౩౦ డాలర్లు వ్యయించినట్లు అందవాచేయబడినది.

౨౫౦ పట్టణములు, ౧౯౨౬ వ సంవత్సరమున, అంతకుపూర్వపు సంవత్సరములలో విద్యాలయముల కాశ్యతాభివృద్ధికొరకు ౯౦,౨,౦౦౦,౦౯౦ డాలర్లుచచ్చించి ఋణపడినట్లు తెలిసినది. ఆపట్టణములే ౧౯౧౬వ సంవత్సరమున విద్యాశాలల అభివృద్ధికొరకు ౩౮,౬౦౦,౦౦౦ డాలరులమాత్రము ఆపన్నపడియుండినవి.

౧౯౧౬ వ సంవత్సరమున ౨౫౦ పట్టణములు విద్యాశాలలభవనములు, బోటలు, ఇతరప్రకరణములు మొదలయినవానికిగా ౨౫౦,౧౩,౫౦౦ డాలరులు పెట్టుబడిపెట్టియుండగా ౧౯౨౬ వ సంవత్సరమున వా పెట్టుబడి ౨౫,౧౧,౨౦౦,౦౦౦ డాలరులవరకు పెరిగినది.

ఒకడాలరు రమారమి మూడురూపాయలకు సమానము. ఇందులో ఎన్నవవాలు మనపురపాలకసంఘములు విద్యాభివృద్ధికొఱకు వచ్చించుచున్నవి.

(మూడరకరిపూర్వ)

భారతదేశమున విదేశీయ ప్రభుత్వము

“విదేశీయప్రభుత్వ మొకప్పుడుపకారబుద్ధియు, సమర్థతయుకలదియైనను, నది విహదకరముగ పర్యవసించుటకు కారణ మది విదేశీయమగుటయే. అది మనలో నైక్యముకాలదు. అని బహిష్కరించుగానే యుండిపోవును. అందుచేత నాంతరవ్యవహారములలో బోక్యము కలిగించుకొను వప్పు డది విహదముకలిగించునవగుచున్నది.” అని సి. యస్. ఆంగ్రూసుగారు ‘ఫారిన్ అఫైర్స్’ పత్రికలో వ్రాసిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వము భారతదేశమున నిరంతరము ఆభివృద్ధిపూర్ణమున కవరోధముగ నున్నదని ఇంగ్లాండులోనివారికి బోధపడుట మిక్కిలికష్టమని వారునుడివీరి. వాచవాక్యములు:-

“ఈ యుద్ధయ దేశముల యన్యోవ్యసంపర్కాభావమున యుత్తమరాజనీతి నైపుణ్యము ప్రసంగించుచున్నది. ఏలయున నిట్టిస్థితిలో రాజనీతిని నైపుణ్యము ప్రసర్తింపజాలదు. విదేశీప్రభువులయొకరిమరొకడెల్లరు, నయివ్యమున కమపురుషుండుటను, బ్రిటిషువారు గ్రహించి, బాగరగా పరిపాలించుటకు ప్రయత్నించుదు. గొప్పసంస్కారములను సాధించిచేయుటకు వారు ధైర్యమును బోలొవుదురు. రాజా రామమోహనరాయలు, బెంటింక్ ప్రభువుల యన్యోవ్యసంపర్కములన సరి (సహగమనము) రూపుమాపినది. భారతదేశమున ప్రభుత్వము వారిచే నిర్వహింపబడిన యట్టిసంస్కరణ మదియొక్కటియే. కాని యది యసాధారణులగు నిద్దరుపురుషుల ముల సుభకరమగు నైకమర్మములన కలిగినది. అది సాధారణమాత్రమును రూపుచేయు విశాయింపు”.

కాని ప్రస్తుతము భారతీయసంస్థానములకుండు గాంధీవగు న్యాయవిషయమున ప్రాథమిక స్వత్యభావమును, పౌరస్వాతంత్ర్యాభావమును స్వరాజ్యముబడెడి భారతదేశమున నింకను త్వరితముగ నొలంపఁబడునా? ఆంగ్రూసుగారు వేపుచున్నారు:-

“ప్రస్తుత ప్రభుత్వివిధానమున నీయన్ని యానశక్యములను పరినిర్దేశములును, క్రమగమనము బొందుటకంటె ముందగమనమొందిననటు నా యనుభవములో

నిది. స్వరాజ్యాభాసముగ కావనపథలమాలమున సంస్కరణము లొనంగినపుడు వెంటనే యొకంతి 'త్వరితాభివృద్ధి' కమపించినవూట పత్త్యమే. కాని యాసంస్కరణము లభ్యప్రీతికరములను, అర్థాంగీకారములు ననుటచే నతిపదుర్గులకు నుత్తమతరగతి భారత రాజనీతిజ్ఞులు కొందరు వానిని కొంతకాలము ప్రయత్నించిమాచియు, నవి ముఖ్యముగా నాచరణాసాధ్యము లని విడిచిపెట్టుట తటస్థించెను. ఏకో యభివృద్ధికి దారితీయుననుకొన్న యాప్రాచార్యోత్సాహము నే దంతరించిపోయినది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము నెదిలగల యవిశ్వాసము మనయానల నెల్ల భంగమునరించి నది. ఇంచేయును నీవిలువదీయబోని యొక ప్రతిభాకారి నాట్లీలు చెప్పియుండెను. 'వ్యవస్థిప్రభుత్వమును గూర్చి యొక్కచుగా మనము చెప్పగలిగినది. దానిని నడిపించుట బొత్తిగా నసాధ్యము. అనియే. దానిస్వభావమునుబట్టియే యాది యింకను మరింత భాధ్యతాయుత, విధానుక వైన కార్యమునకు గునలను ముందుకు నెట్టుచున్నది; నేటి సర్వర సాంఘికాభివృద్ధికి గల ప్రతిబంధకములలో పెద్దది పాలక పాలియల నమను మత్సన్నమై యున్న సంపూర్ణావిశ్వాసమే. ఇట్టి సంపూర్ణావిశ్వాసముల పరిస్థితులలో పెట్టి పరిపూర్ణ పానుకూల సంఘ సంస్కారము ను సాధ్యముగారు. దీనితోను నీ యన్నిగొప్పరిమయములలోను పరుల యుపకృతి యుపకారముకంటె కొక యాటంకముగనే యేర్పడుచో కలిగినది. విదేశీయులను మాడవవాని తోక్యము చేసెనుటకు కొంతవరకు కొంచె పెక్కున కలవనము కలుగవచ్చునమట సత్యమే. కాని స్వస్వాధీనముకొలువను, అభివృద్ధికొలువ నత్యంతముగ నంతరంగిక ప్రేరణ మందుటయు గలదు. ఏలవన ప్రాచంధియు భాధ్యతతోగూడ ప్రాప్తించునదిగాని, పరాధికారమువలనగాదు. ఎంతైనను, విదేశీయుని తోక్యము చినరకు చ్యుతప్రాయమే. అది యెన్నడును తీవ్రము వొడగ జాలదు."

'వర్జ్డటూమారో' యను పత్రికయం దీరిమ యమైయే వ్రాయుచు వాండ్రూగుగారు, బ్రిటిషువారు భారతదేశమున సాంఘికకావనములను చేయుటలో చాల

నాలస్యము చేయుచున్నారని నేర మాకోపించుచు నిట్లనిరి:-

"కాని, భారతదేశమున పూర్వము బ్రిటిషుపరిపాలనముయొక్క నిలువ యెట్టిది యుండినను, ఆపాలనా కాలము ద్వందో సమాప్తి నొందనున్నదను విశ్వాసము నాయం దేమి గ్రహచారమోకాని, దృఢపదుచున్నది. సంస్కరణములు కొంతైనను ముందుగా కలిపవలెకావు. నిజమే యని యత్యంతాలస్యముగ వచ్చు విచారకరము. మరియు నవి తినినంతి లాభకారములు గావు. ఇంతకంటె మిగుల ఫలచంద్రము నూర్చు. అదియు శక్తిరముగ. చేయకుండునెదిల, పెట్టివిధమైన ప్రయత్నములను వెంతమాత్రమును సాధ్యము కాజాలదు.

(ఇంగ్లీషునరీప్రస్)

తెల్ల సేవల ఖర్చు

ఈ విషయమును గూర్చి వైశాఖ మాసపు మనోరమ పత్రికలో నిట్లున్నది:-

"ఇంగ్లండు తన నావిక బైమానిక భూమియర వైస్యములకై మొత్తము మీద తన యాదాయములో నూటికి 14 వంతున ఖర్చు పెట్టుచున్నది. ఆమెరికా 7¹/₂ వంతునను, ఫ్రాన్సు 10 వంతునను, ఇటలీ 10 వంతునను, జపాను 10¹/₂ వంతునను ఖర్చు పెట్టుచున్నది. ఆస్ట్రేలియా సానమున గూడ నింతే ఖర్చు కాని దాని వైస్యముతో యూరపు దేశముల వైస్యము లేనియు సాటిరాజాలవు. హిందూదేశపు ప్రభుత్వము తన యాదాయమున నూటికి 42 వంతున వైస్యములకై ఖర్చు పెట్టుచున్నది. అట్లయ్యు భారతదేశము దుర్బలతయుగనే తలంపబడుచున్నది. దేశమంగ్లేయ వైస్యము ఖర్చు చూచుచు:

4000 అంగ్లేయాశ్విదళమునకు	500000
15000 దేశీయాశ్విదళమునకు	800000
40000 తెల్లకాల్బలమునకు	1800000
97000 స్వదేశపు కాల్బలమునకు	800000

60221	అంగ్లేయలోగి పైనికులకు	7040560
194664	స్వదేశీయలోగి పైనికులకు	5000000
520	తెల పైనికుల పిల్లల విద్యకు పైవ్య	
	స్వయమునుండి	876520
574	దేశీయ పైనికుల పిల్లల విద్యకు	76000
	వేరు వేరు పట్టాలముల విద్యాలయ	
	ములలోని యాంగ్లేయ బాలకులకు	1156000
	భారతీయుల పిల్లలకు	110450

ఇదిగాక ఆంగ్లేయ పైనికుల కొరకు ప్రత్యేక ముగ స్టాఫ్ కాలేజీ (staff College) యున్నది. అందు ముప్పది మంది విద్యార్థులు మాత్ర ముందురు. వారికై రు. 730120 లు ఖర్చు అగుచున్నది. అనగా ఒక్క యాంగ్లేయ పైనికునికి ఉన్నత పైవ్య విద్యకై ప్రతి సంవత్సరము భారతదేశపు ఆదాయమునుండి రు. 24387 లు ఖర్చుగుచున్నది."

హిందూదేశమున యాంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు భారతీయుల విద్యకై ఖర్చుపెట్టుచున్న ధనమును పై వ్య యములో వోల్చి చూచుకొని, తరువార మనము ఆంగ్లే యులు మనకొసంగిన 'కాంతి'ని గురించియు, కైకను గురించియు వాలోదించు కొందుముగాక!

ప్రపంచమున నన్నిటికంటె గొప్ప హోటలు ప్రపంచమున నన్నిటికన్న పెద్ద హోటలు ఏకా గోలో నున్నది. ఎవ్వడైన తనగదిని దినదినము మార్పు కొనుచు, నందలి గదులన్నిటిలోను నివసించుచుటకు 8 సం॥ లు పట్టునట! అమెరికాలోని మిక్సిగి గొప్ప వగు 4000 పట్టణముల నటుంచి యితరము లగు అన్ని గ్రామములలోని, పట్టణములలోని ప్రజలు నందు హాయిగ నివసించుచున్నట. హోటలులో 7000 కుప్పీలు, 134000 పక్కెములుగలవు. ఇంకలి బెంజిసాహసు మరియొక యాటికి బంపమనిన చూడు బండ్లు పూర్తిగ నిండిపోవును. ఇందిలి కంబల్ నన్నిటిని వరుసగ పరచినచో 60 మైళ్ల వరకు కియ్య తీర్చును. నాట్యభవనమున నొక్కసారిగ 2000 మంది నాట్యమాడవచ్చును. భోజనశాలలో 5284

మంది యొక్కహారుగ భుజింపవచ్చును. 15000 గ్రంథ ములతో నొక పుస్తకభాండాగారము గలదు. ఇచ్చట మొత్తముమీద 8000 మంది పనివాండ్లు కలరు. భవనము యొక్క నాలుగంతస్తులు భూగర్భమున నున్నవి. 25 పైన నున్నవి. ఈ స్థలము కొని భవనము కట్టుటకు సుమారు రు. 724000000 అయినవి!

(నువోరము)

ఇంగ్లీషా? హిండియా? ✓

నీభాష ద్వారా విద్యార్థులకు బోధనము జరగవలయునన్న యంశమునుగూర్చి సాధు వాస్తావిగారు హరిద్వారములోని గురుకుల మున నుపన్యసించుచు విల్లు చుడివెరి:

"ఇంగ్లీషు మనల నితరప్రపంచముతో గలపును న్నది. దానిద్వారా మనము నేటి బ్రహ్మానికరచేతు పామాదికాస్త్రములను, పాశ్చాత్యవాగదేశము ఇదివి కొవగలుగుచున్నాము. కాని, ఇంగ్లీషును మాధ్యమిక భాషగ (Medium Language) చేసికొనకయే మన మాతాభిము బొందవచ్చును. ఇంగ్లీషు వదువుడు. దిన దాని నొక విదేశభాషగ జరువును. మన మాతృభాష హిందీ ఇంగ్లీషు దానిస్థానము వాక్రమింపజాలరు. జర్మ నీ పోలండుదేశమును జయించినప్పుడు అదేశమునందలి జాతీయభావములను సమూలముగ తరికినేయవలయునన్న పోలండు విద్యాలయములలో జర్మనుభాషను మాధ్యమిక భాషగ చేయుటయే యత్యుక్తమపాధనమని జర్మనీతల చెను. అట్లే చేయబడెనది. మాతృభాషలో ప్రాధానగీత ములచాసిన పోలండు విద్యార్థులను జర్మను ఉపాధ్యాయులు నిర్దయులయి బంపించిరి. మానవుని యాత్మోచనా తివికములతో భాషకు దృఢమగు సంబంధము కలదు. ఒక పరభాషను మాధ్యమికభాషగ చేసినప్పుడు విద్యార్థియొక్క స్వతంత్రతలోచనాశక్తి తప్పక క్షీణించినావును. విద్యార్థులు విదేశీయుల యాలోచనలను ఆచార వ్యవహారములను అనుకరించుటకు మొదలిడుదురు. వారి మానసికవికాస మంతరిరచిపోవును."

ఇంగ్లీషులోనేకాని మాతృభాషలో మాట
లాడుట యవమానకరమని తలపోయు విద్యార్థిపోదరులు
వాస్తవికగారి యుపదేశములోని రహస్యమును గ్రహించు
టకు గొంతెము ప్రయత్నింతురుగాక.

(త్యాగభూమి)

తెలుగుపత్రికలు

‘నమదర్శిని’ విభవ సంవత్సరాది సంచిక
యందు శ్రీ చల్లా శేషగిరిరావు పంతులుగారు
(ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులు) వ్రాసిన చక్కని
వ్యాసము ‘తెలుగుపత్రిక’ లనుపేర నొకటి ప్రక
టితమయినది. అందు పత్రికల నిర్వాహకులు,
సంపాదకులు, పాఠకులు, తెలిసికొని మననము
చేసికొని ఆచరణమునకు దేవలసిన సూక్తులు
గలవు. వానిలో నుత్తమము లనదగిన కొన్నిటి
ఫీక్రింద గాంచనగును.

...పత్రికా నిర్వహణమునకు ధన మత్కంతావశ్య
కము. శేషలము చందాలవలననే పత్రికలు వానిపట్ట
పవి పోసుకొనువనిగాని, చెంటకే లాభము చేపూరువని
గాని తలంప వలనుపడదు. కొంతకాల మయినను వేచి
యాన్న గాని, పత్రికలకు కావ్యరత్న చందాదారులుగాని,
ప్రకటనలుగాని సమకూరవు. అంతవరకయినను పత్రికాధి
పతి స్వంతద్రవ్యము ఖర్చు పెట్టక తీరదు. ఆంధ్ర దేశము
పండిత మరింత యవసర ముచున్నది. దేశోపయోగము
కొలుస్తే కొంతవరకయినను త్యాగము సలుపగలవారె
యిక్కార్యమునకు గడంగవలయును.....
.....కనీస మొక్క సంవత్సర మయినను పత్రికను
పాపింప కేర్పరేనివారు, యిట్టిప్రయత్నములకు బూనుట
వ్యాయము గాదు. పత్రికలు కొన్ని సంవత్సరపు సందా
లను పనులుండేసియు మధ్యనే యాగిపోవుచున్నవి. ఇట్టి
వాని మూలమున మాతనముగ వెలువడు పత్రికలకు చందా
దారులుగ ఇరుటకు పలువురు వెనుదీయు చున్నారు.

విద్యాసము విద్యాసమును పెంచును. వ్యవహారధర్మమున
కిది మూలము. ఒక్కసంవత్సరముపాటయినను, పత్రిక
లను నిర్వహించి, ఆ పిమ్మట కేర్పరేనిచో వారిని నిలిపి
చెడవను ఆపకేర్పి గలుగదు. అందుచే చందాదారు
లిచ్చినపాము సద్వినియోగ మగునను వమ్మకము ప్రజ
లలో వీర్వడువటుల తాచుట పత్రికా నిర్వాహకుల
కివసధర్మము.

...వీరు సయితము కొంత త్యాగమునకు సంసిద్ధులై,
పత్రికాభివృద్ధిచే జీవితాశేయముగ బెట్టుకొని కృషిసలుప
వలయును. సంపాదకుల పామర్యమునకు, తగిన చేతన
ముం లభించుననిగాని, ఇతర జీవిత కాఖ్యలలో గలుగు
లాభములు పత్రికలవ్వారా చేపూరువనిగాని తలంచుట
వ్యర్థము. ఆంధ్ర దేశములో నిట్టి ఆశల కింకను తగిన పరి
ఫితు లేర్పడలేదు....నిమ్మచునేపి ఎవరికయినను అవసర
మయినయెడల, పత్రికా సంపాదకుల కిది ముఖ్యావస
రము. పత్రికలు వివిధోద్యమములను పైకి దేవలసి యుం
డును. వీనిని నిర్వహించు వాయుకులవగురాదా పైకి
దేవలసియుండును. వీరి కనేక విధముల తోడ్పడవలసి
యుండును. ఉద్యమాభివృద్ధియే సంపాదకుని నిజముని
లక్ష్యము. దాని పాఠల్యమువలననే, వీరికి సంతృప్తి గలుగ
వలెను.....
.....సంపాదకు లెంత క్రేదతో బనిచేసినను, వారిచలన
ఏమాత్రము లోపమునచ్చినను, ఎవరి యభిప్రాయములను
వారు విమర్శించినను, వారిపై వాగ్రహము జనించును.
అంతటితో పత్రికను వారించుకొందు మని భయపెట్టు
వా రుండురు. ఈరీతిని సంపాదకుని నెదుర్కొను ఆకా
భంగములకు కొదవ యుండదు. చూచుచున్నాముమన,
గౌరవాగౌరవములను పాటింపక, నిమ్మచుబుద్ధితోనేపి
తేయు సంపాదకుడే తుదకు విజయము గాంచగలడు.
సంపాదకపీఠ మలంకరించుట, ఇతర నీచలకన్నను తక్కువ
గాదు. ప్రచారకులు, వక్తలు, కాసవసభ్యులు, మున్నగు
వా రెంత ప్రజాప్రబోధము గావించుచున్నారో, సంపా
దకులు అంతకన్న తక్కువప్రబోధము గలిగించుటలేదు.
అందుచే సంపాదకస్థానము సహజ గౌరవార్హమనియే
ఎందవలయును.....

.....సారికథాకాలక్షేపము జేయువారలకువలె సరిపా
దకులకును పెక్కు-విషయములగుర్ని కొంతవరకయినను
రూఢిజ్ఞాన ముండవలయును. ఒకటి రెండు విషయముల
గుర్ని వీరికి ప్రత్యేకపరిజ్ఞాన ముండవలయును. ఆంధ్ర
పత్రికల సంపాదకులకు కనీసము యాడుభాషలలోనయి
నను ప్రవేశముండవలయును. పెక్కు-పత్రికలు రాజకీయ
విషయముల గుర్నియే ప్రధానముగ వ్యవహరించు
చుండుటచే, ఆంధ్ర భాషాపరివయ మత్యవసరమగుచున్న
ది. ఆంధ్రభాషలో చక్కని వ్యాపకైతి యలవడవలయు
వని వేరుగ జెప్పవలసరము లేదు. పెక్కు శబ్దములను
ఏండ్చుతేమునందే గ్రహింపవలసి యుండుటచే సంపాద
కులు సంస్కృత భాషామర్యాదలను గ్రహించి యుండు
టవసరమగును.....

.....తాను తెలుపవలసిన సంగతిని చదువరు తెలుల
సులభముగ గ్రహింపగలరని, సంపాదకుడు ముందుగ
యోచించును. అట్టి పదములనే అతడు ఏరుకొనును....

.....సంపాదకులు ఎట్టి క్లిష్టవ్యవహారముల నయినను
ర్వీరితముగ గ్రహించు నేర్పుగలవారుగ నుండవలయును.
పూర్వావేశనందర్శములను వెంటనే సమన్వయము జేసి
కొను శక్తి గలిగియుండవలెను. రాజకీయ విషయములనే
కాక, భాషావిషయములను, చిత్రకళలను, ఆర్థికవిషయ
ములను, సాంఘిక మతవిషయములను మున్నగు వాని
నెన్నిటినిగుర్నియో వ్యాఖ్యానము జేయుటకు సంపా
దకునకు సామర్థ్యముండవలయును. ఇంతసామర్థ్యమున్న
ను, తీవ్రమగు విషయములగుర్ని వ్యాఖ్యానము జేయ
వలసియున్నపుడు, సరళ పదప్రయోగ మవసర మగును.
వ్యక్తుల లోపముల జాపుటతో కాలము గడపుటకన్నను
పత్రికలు ఉద్యమాశయముల వ్యాపింపజేయుట చలన
ఎక్కువ ప్రయోజన ముండును. పత్రిక లిరయలపై
కయ్యమునకు కాలుదుపుటచలన ప్రయోజన ముండును.

.....ఇంగ్లీషు పత్రికలలో వలె తెలుగు పత్రికలలో
వార్తలు లేనేమని యడుగుచుండురు. డబ్బు ఖర్చుపెట్టి
వార్తలను తెప్పించినను వీనిని భాషాంతరీకరించి గాని
ముద్రించుటకు సాధ్యపడదు. ఇంగ్లీషుపత్రికలలో, వార్త
లకు శీర్షికనుపెట్టి, వచ్చిన తంతివార్తలను వచ్చిన విధ

మున ముద్రామునకు బంపవలగును. లండన్ 'టైమ్స్'
మున్నకు విదేశీవార్తాపత్రికలలోగల వ్యాసములను, కత్తెర
సహాయముతో చింపి ఆచ్చునేయవచ్చును. ఇటులనే
పలువుర ప్రసిద్ధపురుషుల వ్యాసములను ఉపవ్యాసము
లను ఇంగ్లీషుపత్రికలలో ప్రచురించుట కష్టముగాదు.
తెలుగుపత్రికలలో నటుగాక స్థానికవార్తలు సైతము
భాషాంతరీకరించి ప్రచురింపవలయును. ఇంగ్లీషు సు
క్షిప్త లిపిలో వ్రాసిన ప్రసంగములను తెలుగులో తిరు
మాచేసి ప్రచురింపవలయును. కాంగ్రెసువారమునందు
ఎన్నిప్రసంగములను, తీర్మానములను తిరుమా చేయవల
యునో తెలుపనక్కరలేదు. ఈలిపిని తెలుగుపత్రికలను
సాష్టవముగ కొనసాగింపదలచునో, అనువాదములయ్యాధ
ముండవలయును.....

.....కొందరు పెద్దలు ఆంధ్రభాషలో ఉపన్యసింప
గలిగియు, వ్రాయగలిగియు, నెలుపలివారికి తెలియు
టకు ఆంగ్ల భాషలోనే వ్రాయుటయు, ఉపన్యసింపు
టయు సామాన్యముగ జరుగుచుండును. ఏ ఇంగ్లీషు
ప్రేమపత్రికయో తెలుగుపత్రికలపైగూడ పదవేయబడు
చుండును. కష్టపడి అనునడించి ప్రచురించిన పిమ్మట,
తమభావములను పత్రికలు పరిగ వ్యక్తపరుపలేదని, వీరు
నిరసించుచుండురు.....

.....మహారాష్ట్ర, తెంగాళీ, హిందీ, మున్నగు వేక
భాషలలో ప్రచురింపబడు దైనిక వారపత్రికలు, తె
లుగుపత్రికలకన్నను ఎక్కు-దుపామర్థ్యము జూపకున్నను
ప్రజలు వాని నభిమానించి పత్రికలను విరివిగ దెప్పింపు
కొనుచున్నారు. తమిళదేశమునందుగూడ ఆంధ్రదేశము
నందుకన్నను హెచ్చు అభిమానము కనుపించుచున్నది.
ఆంధ్రదేశములో పత్రికాపరివాహకైతి విస్తరించుచున్నను
దబ్బిచ్చి పత్రికలను దెప్పింపుకొనువారి సంఖ్య చాల
తిక్కువగు నున్నది. పత్రికలకు చందాదారుల సంఖ్య
హెచ్చినగాని, అయ్యది తీవ్రపజాలవని ప్రజ లింకను
గుర్తింపకున్నారు.

పత్రికలుగూడ ప్రస్తుతీనస్థితికి బాధ్యతవహిం
పక తప్పదు. అన్ని పత్రికలును ఒక్క రీతి వార్తలనే
ప్రచురించి, ఒక్కరీతివ్యాఖ్యానములనే గావించుటకు

మానవజ్ఞాన విధముల ప్రజ్ఞాపితవచ్చును. శాస్త్రీ పత్ర
కలు స్థానిక వార్తలకును, మండల వార్తలకును, ప్రాంత
భాగములలో నగవచ్చును. ఇతర పత్రికలలో గమనింపని
విశేషములను ప్రచురింపవచ్చును. స్థానిక నాయకుల
వాగ్దత్తమును ప్రచురింపవచ్చును. వారి ఛాయాపట
ములను ముద్రింపవచ్చును. శాస్త్రీ పత్రిక లాగ్నికాగ్ని
శాఖకు ప్రత్యేక ప్రాంతభాగము మియవచ్చును. ఈరీతిని,
శాస్త్రీ రాజకీయపత్రికలు, శాస్త్రీ సాంఘిక పత్రికలు,
శాస్త్రీ ఆర్థికపత్రికలు, మడికిన్ని వ్యవసాయపత్రికలు
మొదలై తమ తమ ధర్మములను నిర్వహించుచో, అన్ని
పత్రికలును, జీవంప వీలగును. గతానుగతివలనకే, అన్ని
పత్రికలును ఒకమార్గమునే ద్రోక్కవలయుచో మాత్రము
ఏదియు ముందుకు పోకలదు.....
.....పత్రికలు ప్రజలహక్కులను రక్షించుట కలుల
పాటుబడుచున్నచో ప్రజలు పత్రికల హక్కులను రక్షిం
చుట కలుల పాటుబడుట యవసరము. అన్యోన్యాక్రి
యపు విలంబ నుభయములు గ్రహించినగాని, ఏ దేశమయి
నను ముందుకు పోకలదు. పత్రికలను పాపించుటకు
దేశము, సంసిద్ధమయినపుడే ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యస్థితి గలు
గును.....

.....*.....*.....*.....*
.....ఒక్క పంగతిమాత్రము తెప్పి ముగించెదను. పత్రి
కలు ప్రజాభిప్రాయమును వ్యక్తీకరింపవలయునా, లేక
పత్రికాసంపాదకుల యుద్దేశ్యములను మాత్రమే తెలుప
వలయునా, అను ప్రశ్న గలదు. ప్రజాభిప్రాయమును ప్రతి
ధరింపజేయుచు, పత్రికలు ప్రజలను ముందుకు నడిపి
గియ్యసాగమునకు జేర్చుటకుగూడ ప్రయత్నింపవలయును.
ఇందుధర్మములను తెరచేయవలెను. యెడల పత్రికల
ప్రయోజనము తగ్గును. వ్యక్తులను విమర్శించుటకు, వారి
జోషముల నన్నిటిని ఏరి బయల్పరచుట పాడిగాదు.
వ్యక్తుల బహిరంగముగ జేయు కార్యములను, దేశ శ్రేయ
మునకు భంగముగ నున్నపుడు మాత్రమే, ఖండించుట
సాధ్యము. అంతియ గాని, వ్యక్తుల నెటుల నయినను
అన్యారవపగటి వారి పరువు ప్రతిష్ఠలను అంతముంపించు
టకు ప్రయత్నించుచో, పత్రికల ప్రతిష్ఠగూడ అడు

గంటును. పత్రికల ఆదర్శములను ప్రధాన మాత్రములను
ప్రతిపాదించుచో, ప్రజలలో ప్రజోధము గలుగును....
.....పత్రికలు ఉన్నతమార్గముల ద్రోక్కచు, నీచపు
వ్రాతలకు గడంగక, ఒకరు మనములను నొప్పింపక, సహ
నము జూపుచు వికాలబుద్ధితో ప్రవర్తించుచో, కాల్యేత
ప్రయోజనము గలిగింపగలవు. అటుగాక, పరులను వ్యక్తి
పరముగ రూపించుచు, ద్వేషము వ్యాపింపజేయుచు,
అసహనము తెరుచుగ చూపుచో కొంతకాలమది యొక
పక్షమువారి యభిమానమును చూరగొనగలిగినను, త్వర
లో క్షీణింపగలవు. పత్రికా సమాజేములు తెరుచుగ
గూడుచు, పత్రికల హక్కులను, వాని బాధ్యతలను నిరూ
పించుచుండుట లాభకరము.

నేటి ఆంధ్రులు-ఆంగ్ల భాషాపితావచము ✓

ఆంధ్ర భారతి మూడవ సంపుటము
రెండవ సంచికయుందు శ్రీ కొల్లూరు ధర్మా
రావుగారు బి.ఏ., 'బ్రహ్మలోకంలో భాషా
కాంగ్రెస్' అనే వ్యాసంలో యిట్లు నుడివి
నారు :

ప్రస్తుతం భూలోకంలో ప్రభుత్వంతోపాటు
భాషలోకూడా యింగ్లీషువాడి బావుటాయే ఎగురు
తొంది. సంస్కృత జన్యంఅయిన ప్రాచ్యభాషలకి కూడా
యింగ్లీషుధనరు తగిలి అవి మార్పుచెందుకున్నాయి.
అట్లా మార్పుచెందుతూన్న వాట్లా ముఖ్యవైంది తెలుగు.
ఇంగ్లీషువారిని, వారిభాషను, వారి ఆచారాలనూ, బోధ
పర్చుకోడంలో ఆంధ్రు లనేకవిధాల పారపాటుపడు
తున్నారు. ఆంగ్లేయులకి స్వదేశభాషాసం, స్వభాషాభి
మానం చాలాయెక్కువ. వారి నమల్లోను, నాటకాల్లోను,
కథల్లోను, చిత్రీయత చెల్లివిరిసిపోతూ వుంటుంది.
Shakspeare తోలాకు చారిత్రిక నాటకాల తీయించి
చూడండి; ఇంగ్లాండు అంటే భూలోకవైకుంఠం అన్నా
దు. వాళ్ల Ivy, వాళ్ల oak, వాళ్ల snowdrifts, మొద

లైనవే వాళ్లు పర్జిస్తూవుంటారుకాని, దీనిమాదేశేపు ప్రకృతి శృంగారం పూసే తరు, ప్రతీదీ nationalise చేసుకునే పద్ధతిగా వ్రాస్తారు. ఇప్పుడిప్పుడొండులు మాడా అంగ్రాన్న త్యాని కీర్తించమని తమ్ముళ్ళో చెల్లెల్లో address చేస్తూ బాతీయగేయా వ్రాస్తున్నారు. అది ఆనందించదగిన సంగతి కాని, యింకా కథకులికే నవలారచకులిక మాత్రం పాక్వాత్య మూచక మైన బంగాళాలు, క్రోలెట్లు, ఏదీకానివేళ టీ త్రాగుదువా, అడుగడుక్కి కానితేపు నీమరుట్టులు ముట్టించడాలు, యివే బుద్ధికి పొడగడుతున్నాయి కాని, ఒకరూ "నా" అనుకోదగిన బాతీయాచార వ్యవహారాలు గ్రంథాల్లో పునరుక్ట్తవింప తెయ్యకుండా వున్నాయి. అయినకాడికి పెదాలుకు ఇంగ్లీషువార్లలాగు పేర్లు తెగట్టుకు పెట్టుకోడం యిప్పుడు ఆంగ్లంలోకి బాగా పట్టుకున్న వెట్టి! అందులోనైనా, బుద్ధి పునయోగించారేమా అంటేనున్న. అనాదిగా వస్తూన్న గృహనామం విడిచిపెట్టి, ఒక్క పేరు మట్టుకే రాసుకోడం ఇప్పుడు ఆంగ్లలోకంలో ప్రబలంగా వున్న వ్యాధి. Shakespeare, Milton, Wordsworth మొదలైన ఇంగ్లీషు కవులంతా పూర్తిగా పేరు రాసుకోక, పై ఒక్కొక్క ముక్కే రాసుకోడం ఆంగ్లంలు చూసేరు; వాతెట్టుకొన్నారు. కాని "Shakespeare" మొదలైనవి కుటుంబాల పేర్లే. "William" మొదలైన అసలు పేర్లు త్యజించేరు. అందరూ ఇంగ్లీషుకవులూ అలాగే. "సుపుత్రు కులదీపకం" వాయవా నువ్రు కీర్తిగడిస్తే ఫలావా వెంకటా పుట్టిన వాడమని చెప్పి నీవంశప్రతిష్ఠ నిలబెట్టాలి. అలాచేస్తూన్న వారు వెంగదేశీయు లొకరు. William Shakespeare లో William విడిచిపెట్టేడు కదా అని, ముందు వోచ్చేయింటిపేరు మంటగలిపి తమ పేరుమాత్రం రాసుకుంటూన్నారు ఆంగ్లంలు. వంశప్రతిష్ఠ నిర్మూలించేసి యీ దురాచారం వాతీయ ప్రతిష్ఠని రక్షిస్తుందా?

ఇహ, కవులమూలముట్టం, కళ, అంటే యేమిటో యెరగనివాళ్లు కవులై పోతున్నారు. ఓహో, ఆంగ్లలోకంలో యెక్కడో ముసినా భావకవులు. ప్రణయకవులు, మర్మకవులు. అంతరంగంలో లేనిభావం,

అమర్థమంతా లేనిప్రణయం, అర్థంలేని myaticism ఇంటికొక Shelley, Keates లు కుక్కు మురిక్కి పోయారు. Browning కంటే వారికేరహకం వెలిగించేవాళ్లు లేక్కలే మిరిపోయేరు. ఈ వారికేరం మాత్రం పితౄవ హస్తగతం అయిపోతుంది.

రాజకీయవిషయిక ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు

బార్ని రేర్నార్డుషాగారు 'టైమ్ ఆండ్ టైడ్' పత్రికకు వ్రాసిన లేఖనుండి యీదిగువభాగము ఎత్తివ్రాయబడుచున్నది. ఇందురాజకీయ విమర్శనములను గూర్చియు, దైనికపత్రికలలో ప్రధానవ్యాసములను వ్రాయువారి పనినిగూర్చియు చెల్లించబడియున్నది:—

యుద్ధపయమనునది నోకముఖ్యవేనానిని నేనిట్లు దీసితిని "అసలు యుద్ధమునకు ఎంతమారముమందు వ్యూహారచనాది కార్యకలాపము లేర్పాటుచేయవలయు." అని "ప్రభుమదేశమునకు అర్థశోమీటరు (సుమారు 547 గజములు)ముందుగా" నని యిదిచు జబాబు చెప్పియుండెను. యుద్ధమారంభమైనపుడు దానిగూర్చి వేసేకవ్యాసమును వ్రాసితిని. దానికి అవసరమైన సాధనసాధనములతోను వెడకి తంటాలుపడి, వానినిగూర్చి చప్పించి దానియందు చేరియుండు సమస్యలనువిడచిపి సరిమొగించుటకు నాకు రెండునెలలకాలము పట్టినది. అప్పటికిని, యది కీక్రముగా ముగింపబడినదినియే చెప్పవలెను. ప్రారంభించిన తరువాత వేను విడిచిపెట్టుకుండ ముగింపవలచితిని; కాని యుద్ధము ముగిసిపోయిన కొంతకాలము తరువాతివరకు నోక వ్యాసమును ఎందుకైన సుపయోగించుటకు కానిల సినంతి దిట్టముగా ముగింపబడకపోయి. ఈలోపున ప్రతిదినమును వార్తాపత్రికలు దజ్జన కొలది మార్పులయ్యుపడి చిమ్ముకొని పచ్చుమండెను; ప్రజలు వాని వత్యోగురముతో సుద్రేకముతో చదువుచుండిరి. వానియందలి ప్రధానవ్యాసములు, ప్రశ్నోకవ్యాసములు - వార్తలు, యుద్ధరంగమునుండి వార్తలను (పత్రికాకార్మిలయ యుద్ధరంగములు) ఆదితొందరగా పావుచుండిన మెట్లా

దుబండి పైబడిన కోడిపిల్లల సమాహారపు అల్లరియంత్రుల
స్వభావమును విలపయు గల్గియుండెను.

ప్రతిదినమును జరుగుచున్న విషయముయొక్క
అతిశయమైన పీరియే యాయడమైయుండెను. గంట
గంటకును వార్తలు వెచ్చుచుండును. వచ్చినంతనే వార్త
లపై చరిత్రయొక్క తీర్పును (అభిప్రాయమును) ప్రధాన
వ్యాసలేఖకుడు పరకరాచేయనని తిలంపబడుచుండును.
ఇంకొకవిధముగ చెప్పవలెననివ, వార్తాహరులు వార్తా
హరులే, వార్తలువార్తలే; కాని ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు
వెండుడును, వాని తీర్పులు నిరర్థకములునగుచున్నవి.
తక్షనుగణముగా, తానువ్రాయు సమస్య లేన్నగును పరి
ష్కరింపబడుచున్నట్లు లేవను సంగతిని చదువరులు కని
పెట్టజాలంతగా వారి మనసులకు నాటునట్లుగా నమ్మి
తామహుగు పద్ధతిని సమస్యలను త్వరగా ప్రతిపాదించు
సామర్థ్యమును ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు పెద్దిపొందించు
కొనవలెను.

ఇట్లు కొన్ని సంవత్సరములైన తరువాత ప్రధాన
వ్యాసలేఖకుడు యింకీమియుచేయ నవమగ్నడైపోవును;
ఇందువలననే యనేకగ్రంథకర్తలకంటెను పత్రికానిర్యా
హకుడు మందిరచయితయైనను, వానిజన్మమున నొకగ్రం
థమైనను వ్రాయజాలడును సామాన్యవిషయమైనది.

పత్రికా నిర్యాహకుని కార్యము వార్తావిశేష
ముల సేకరణమును ప్రచురణమునుగాని, రాజనీతి తత్వవి
చారముకావని, పైమాటల తాత్పర్యము. ఈ పరిమితిని
గ్రహింప నారంభించితిమేని మనముచేయుచున్నది:
లాగ్న పార్మర్ ట్రస్టుగూర్చియు, ప్రాచ్యదేశముల సమస్య
గూర్చియు లండనుపత్రికా ప్రధానవ్యాసములుగా లేఖ
కులు పూర్వకాలపు తరహాగా వ్రాయుచుండిన యుత్ప
తిమైన కబురులనుమాట. బూటకపు రాజకీయ విషయక
ప్రధానవ్యాసముల ననలే పూర్తిగా విసర్జింపవలెను;
కాని యుపవ్యాసనేదీకల మైనను, రంగస్థలములందును
పరసముగ ముచ్చటగనుండు పెద్ద భర్త ప్రసంగములుగాని,
పెద్ద పెద్ద యుపవ్యాసములుగాని, దీర్ఘ వ్యాసములుగాని
సజల కీర్త్య ముండవలెను యంతమాత్రమును కారణము

కాదు. వారు సహింపజాలనిది: చెప్పటకీమియు లేని
వారి దాండ్లకై మెససోదలు, వట్టిముఖముల వక్తృత్వము,
పిచ్చివాని చప్పరిమాటలు, నిరర్థకశబ్ద పాండిత్యముగల
వాని ఉపాలంభమును. వార్తలు, వింతలు, విశేషములు,
అందుండి యిందుండి యుత్తిచెప్పిన చిన్న చిన్న వాక్యము
లును వారు మెచ్చుకొందురు; వీలన నవి సామాన్యముగా
దీక్షింపవ్యాసములకంటె చాల నయము. కాని, నిజముగా
కావలసినదాని నివ్వగలవారెవరైన నుండిన రానిండు, జను
లకు చాలినంతగా చెప్పటకు వారికర్హత సేమియు నుండదు.

దైనికపత్రికా కార్యాలయములు ఖైదులనుంటిమని
మాడ గమనింపుడు. మిక్కిలి తెలివిలేటలుగల సంపాదకు
డైనను తాను పనిచేయుచుండు గంటలలో జరుగు రాజకీయ
సభలు, విజ్ఞానకాన్త్రు విషయకొపవ్యాసములు, సంగీతి
ప్రదర్శనములు, కుదకు విందులు మొదలగు వానినుండి మాడ
సంబంధములేక వేరుగానుండుట వలన నర్థిల్పకాలములో
ప్రపంచముతోడి సంబంధమును మాడ గోల్పోవును. దైని
కపత్రికకు అధమము ముగ్గురు ముఖ్యసంపాదకు లుండి
వలెను; ఒక్కొక్కరు ఒకదినము కార్యాలయమున పని
చేయుచు రెండుదినములు ఖాళీగానుండువలెను. సంపాద
కులు ఒకమూలమార్చిని ఏకాంతవాసులయి యుండుట
చే ప్రస్తుతము పత్రికలువర్తమానకాలమున కిడునదియేండ్లు
బహుకలదియున్నవి. వీరికంటె కైర్లేలెస్ పెట్టు (తీగలే
ని విద్యుత్కృత్రిములు. వీనివలన నెక్కడెక్కడ సేమిబరు
గునున్నది ఒకేమారు తెలియవచ్చుచుండును, వివరము
యండును) పహాయముగల రైట్ జూర్ ఆర్మ్యోనులకు
ప్రపంచమున సేమేమి జరుగుచున్నదో యెక్కువగా
తెలియుననవచ్చును.

(రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్)

భారతదేశపు రవానా సమస్యలు

బ్రిటిష్ ఏంపైర్ రివ్యూనందు వ్రాయుచు
మేజర్. జి. నాల్ కీల్లుగారు భారతదేశమునకు

బ్రతిమవారు వచ్చి యేర్పడిన యప్పటినుం
డియు సరకులరవానా గూర్చిన చరిత్రమును
వివరించిరి:—

“మేము భారతదేశము వాక్రమించుకొన్న మొద
టికోశాలలో కలకత్తానుండి కాన్పూరుకు సైనికదళములు
గంగానదిమీదుగా రవానాయగుచుండెను కాని, కల
కత్తానుండి పెహావరునకు చేరువప్పటికి మూడుమాస
ములుపట్టెడిది. 1852 సంవత్సరమున, విప్లవ కలకత్తా
నుండి పశ్చిమోత్తర పరిగణాలకు గంగా సింధూ మైదా
నములంబడి ఢిల్లీమీదుగాజోవు సరాసరి రవాదారిమా
ర్గము, మీరలుచరిత్ర నిర్మింపబడియుండెను. ఈ పరిస్థి
తులవలననే 1857 న సంవత్సరమున కలిగిన నీపాయాల
తిరుగుబాటు పయమున మనుష్యులును, మందుగుండు
సామానములు ఒకకోటినుండి యింకొకకోటికిజోవుట
కంటకపైమెనది. కాని యావాటికరవాత భారతదేశ
మున సైన్యములయెదులుగు రోడ్లు నిర్మింపబడి
యున్నను, యుద్ధసంబంధముగ కపటపాయ ప్రయత్న
ములకొలుగును, మైమివారణ ప్రయత్నములకొలుగును
పైనుల యావశ్యకములప్రాబల్యములన మారిన దృక్ప
థము ననుసరించి యధికారు లాలోచింపకొచ్చిరి. దేశ
ముయొక్క యార్థికజీవమున నెల్లవాడును గలసిమెలసి
యందుటకును, అధునిక వ్యాపారావసరముల యక్కణ
లకు చాలటకును దగిన రవాదారుల యావశ్యకము మొన
మొన్నటివరకు మపేక్షింపబడి యుండెను.”

రవాదారిమార్గముల పునర్నిర్మాణమును
గూర్చి యీలేఖకు డిల్లనుచున్నాడు:—

కేంద్రప్రభుత్వమువారును, రాష్ట్రీయప్రభుత్వము
వారును తమ్మునెదురుకొనుచున్న యనేకార్థిక సమస్య
లలో రోడ్లనిర్మాణము నొక మిగుల వావశ్యకవిషయ
ముగా తలపవలెను. సరాసరి మార్గముల యభివృద్ధి యొం
తయు కావలసియున్నది; రైల్వేకు క్రొత్తకాళామా
ర్గము లావశ్యకములు. రాకపోకల వ్యాపారముయొక్క
త్వరాభివృద్ధిగలిగినట్టియు, మార్పులనొందుచుండునట్టియు.

స్వభావమున కనుగుణముగ పెద్ద పురపాలక సంఘముల
వారు తమ పట్టణములయందలి బాటలను వృద్ధిచేయుటకు
నింక పెక్కువ ప్రయత్నములు చేయవలెను. భారతీయులు
ప్రయాణరామణీయకతను చవిచూచి, యింకను ప్రయా
ణమునం దొత్సుకగ్రము కలిగియున్నారు. కాన నీనాటి
రాకపోకలవిధములు, ప్రయాణరాకగ్రములును భారత
దేశమును తలకైందులుచేయును. రాజకీయపక్షపక్షాల కి
సామర్థ్యములను అనరంజిత పెట్టునీక ప్రయోజకవా
గ్రములుగా మార్చగలిగినప్పుడు దేశమునకు సంభవించదగిన
సంపద యధారమైనదే యగును; ఈ మాన్యులో, భారత
దేశపు సమస్యలనేకములార్థికవిషయము నులముగా
గలచి-పరిష్కృతము లగును. కాని రికవరీ, విశాల
మగు రవాదారిమార్గ నిర్మాణాదోదజలు విశాలవృద్ధిని
పురస్కరించుకొని కావించినయెడల నవి మిగిలిన యన్ని
టికంటె నీయత్యంత వాంఛనీయమైన పరిస్థితిని గలుగ
జేయుటకు మిగుల నోడ్వదును.

ప్రధాన, సహాయసాగ్రములను రెంటికిని, భారత
దేశమున రోడ్లు మోటారుసర్వీసులు సహాయకములుగను
కాఖలుగను వర్తించును. కాని, కడు విశాలముగ గడున్న
భారతదేశమున రోడ్లు ప్రయాణమునకును, రైలుప్రయా
ణమునకును పోటీ జరుగుట కవకాశములేదు. అందుచేత
భారతదేశము తెలివితేటలుగలిగి పరస్పర సహకారబుద్ధి
తో సమావావశ్యకతను గుర్తించి రెండురకముల రవానా
మార్గములను వృద్ధిచేసికొనగలుగును. ఈ దేశములోవర
(ఇంగ్లాండువలె) పోటీదారుల వైరము నెదుర్కొనుటెన్న
డు వగర్తముండదు. ఎట్లయినను భారతదేశ మభివృద్ధి
చెందవలెననిన దాని భావ్యభివృద్ధి, సంకుప్తి, సౌఖ్యము,
విజయము, దాని రవానా విధానముల సత్వరాభివృద్ధిపై
వాధారపడియున్నది. ఇట్టివ్యాపార సంబంధమైన ప్రయ
త్నము లన్నింటిలోను ప్రజలప్రయత్నములను భారతప్ర
భుత్వమువారు ప్రోత్సహింపవలయును. ప్రజలకేళుడత్యం
తావశ్యకమయినది విద్య కావునను, రవానాదే వాగరి
కతకావునను, వాగరికతదాని నభివృద్ధిమునవిద్యకావు
నను, భారతదేశమును చికాకుపరచుచున్న సమస్యలన్ని

టిలోను గొప్పదానియొక్క పరిష్కార మిదేయని వారు ఆనాడు 1917 లో మహామహోపాధ్యాయ యనుతీరుడు జై పీయం దుంచుకొన వలెను.

ఆనాడు 1917 లో మహామహోపాధ్యాయ యనుతీరుడు జై పీయం దుంచుకొన వలెను.

కీ. కే. మహామహోపాధ్యాయ సంకీర్త యం. లక్ష్మణమూర్తిగారు

కీ. కే. మహామహోపాధ్యాయ సంకీర్త యం. లక్ష్మణమూర్తిగారు

దిరువల్వేరిజిల్లా పూవల్ వేలి గ్రామములో 1859 సంవత్సరమున జన్మించిరి. వీరితండ్రిగారును మంచిసంస్కృతిపండితులు. మమారుడు తండ్రి పేరును నిలిపి, తానును సారస్వతమున గొప్పపేరు సంపాదించుకొనెను. వీరు 1896 లో తంజావూరు కళాశాలయందు సంస్కృత పండితులుగ నుండిరి. వీరు 1907 నుండి 1930 వరకు చెన్నై పురి పన్నయప్ప కళాశాలలో నుండిరి. వీరు సులభ శైలిలో సంస్కృత గ్రంథముల వ్రాయుటయందు కడు నిపుణులు. నాటకములు, గద్యపద్యాత్మకముగ గ్రంథములు, భాష్యములు, వ్యాఖ్య లనేకములు వ్రాసిరి. వీరి రచనములు కొన్ని విదేశభాషలలోనికి తర్జుమయైనవి. వీరికి 1911 లో డర్బార్ అండ్ సర్టిఫికేట్ ఆఫ్

కీ. కే. మహామహోపాధ్యాయ సంకీర్త యం. లక్ష్మణమూర్తిగారు
మేనెల 28 వ తేదీన వీరు ప్యారిస్ లో మృతి పొందిరి. తండుపర్యాయముల శీఘ్రచికిత్సయు నిష్ఫలమైనవట. వీరికి చనిపోవునప్పటికి 58 ఏండ్లుండెను. వీరికి 5 నరు సోదరులు గలరు. అందు పెద్దవాడే తీరెంటుగా నున్నారు. రాజాగారు 1915 సం॥ ఫింకు ఆను మెల్సోరను (ఆస్ట్రేలియా) బోని యొక ఎం. ఎం. డి. సమాచారము వివాచనాడిరి. 1916 సం॥ వీరిగొక కుమారుడు గలిగెను. 1922 సం॥ వీరిల్లు పుడును విదేశములందే యుండి పోదుచుని ప్రకటించిరి.

వీరి శవమును ఇంగ్లాండులో హిందూ కర్మకాండ ప్రకారము చహనమొనర్చుదురు.

ప్రొఫెసర్

ప్రొఫెసర్ నోరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

పంపిరికోడూరు నుండి శ్రీ శ్యామలా
చార్య నోరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు విభవ సం॥ శ్రీకృష్ణ
పూర్ణిమ 25-28 వ తేదీ రాత్రి కాకినాడ జగన్నాథ
పురములో వారి స్వస్థానము వ్యతిరేకం. చనిపోవు
నాటికి వారికి ముగ్గురు 70 సం॥ వయస్సుందును. నిరుపయ
పాండితీ మంత్రియు, బహుభాషావికారయు. లోక
మాన్య బాలగంగాధరతిల్క్ మహాశయ్యులు రచించిన
గీతారహస్యమును మహాప్రార్థనామయిన చిక్కుని
తేటతెనుగులోని కనువడించి యాంధ్రభాషకు గొప్ప
సేవచేసి ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

ఆకాశ ప్రభుత్వము

విద్వాన్ వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

మహిత సేవకుఁ దారకామండలాధి - కాకరంబైన యాకాశలోకమునకుఁ

జ్వలన్తరి నవగ్రహ చక్రవర్తి - శతకుమారధరుండు వైస్రాయిగారు

వారి చాతకములకు మంజూరు నేయ - సభకు విచ్చేయుచున్న పర్వస్వదేవు

మెయిలు బుట్టోతున కెడండఁ బూను పట్ట - మమరచాపంబు గర్జ మాహావ్యసరవము

సరమసాధ్వీ యరుంధతి పాలుగొనుచు - వరల సప్తర్షి సభ్య విభ్రాజితమయి

వర్ధిలుచునున్న దివి యూనివర్సిటీకి - ఛాన్సిలరు బ్రహ్మ, ధృవుండు వైస్ ఛాన్సిలరులు

గగన మను పాతశాల నక్షత్రతీతికి - విద్యగజపు శశాంకు వైకద్యగరిమ

మాదిరి పరిక్షచేసి రిమార్కు వ్రాయు - కాలునకుఁ దోక చుక్క వజ్రాలకలము

శాంతమై సమమై సువిశాలమైన - అభరంగస్థంబున నాటలండు

భవ్యతర శీలు రగు నుడు బాలకులకుఁ - బూర్ణచంద్రుండు బాలు సంభోధి గోలు.

భారతీయ మహిళా మండలి

శ్రీమతి డాక్టరు వీరశింగి చిన్నప్పగారు,
యం. బి., బి. యస్.

ఈమె 9 రేండ్లయి మదరాసు కార్పొరేషను నందు శిశుసంరక్షణ కౌన్సిలు మాసరిం పెండెంటుగ నుం డెను. ఇప్పుడు సింహళీద్వీపమునందు శిశుసంరక్షణ ఆఫీ గ్యుకాభియందు దాయాలకు శిశుసంరక్షణ మొనంగుటకై ప్రత్యేకోద్యోగ నియమింపబడెను. ఈమె నేనను ప్రశం సింతుదు ప్రభుత్వమునా రీమెకు కయిజరి హిందుపత కము వొసంగియింపిరి. ఈమె మంచివక్తయు, వ్యాస రచయిత్రియు.

శ్రీమతి ఇ. కల్యాణికుట్టలమ్మ, యం. ఏ.

కారికటు పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగు ఇ. నా రాయనాయుడుగారి మమారిరే, యవినాహిత, యగు నీమె చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమునందు యం. ఏ. పరీ త్తులో మొదటితరగతిలో రాజధానియం చందరికంపై నుత్తమస్థానమునం దుత్తీర్ణురాలయ్యెను.

గ్రంథములు

బుద్ధపురాణము

గ్రంథకర్త: దుర్గిరాల బలరామకృష్ణమూర్తిగారు. బ్రాహ్మవిజ్ఞాన గతికిం పుటలు. వెల రు. ౪-౧-౦. చిత్రాపము. మేజిటరు, మానవాచార్య గ్రంథమందలి, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

ఈ గ్రంథము మానవాచార్య గ్రంథమాలయందలి ప్రథమపుష్కము. శ్రీమహాపూర్వ మారవిశిష్టమున భారతమున వనతరించి సర్వతోముఖముగ వహించాధర్మము ప్రతిపాదించి వెలయించిన మహాత్ముడగు బుద్ధుడే శీవీతరచిత్ర మీ గ్రంథమున ప్రధానస్థానమును గైకొంటున్నాడు. యా మహనీయుని ధర్మోపదేశములు—బుద్ధుని శిరస్సెరిగినవి.—(బౌద్ధమతవాఙ్మయమునకు మూలభూమిలగు) త్రిపిటకములలో నభిధ్యమ్యపిటకమునందలి 'ధర్మపద మే' యీ బుద్ధగీత. సాధారణముతోడను, క్రుని తెనుగువివరణముతోడను రెండవభాగముగ నిందు రచిసరి. ఇంతియకాక యీ రెండవని మించిన 'పరిశిష్టము' మాహాభాగమునది. ఈమాత్రము దేం కదియుల్కృష్టమయ్యెను పరిశిష్ట భాగము విశేషవిచార్యనగులరదులచే మాటిలో ముఖ్యమనదగియున్నది. వైదికాగ్నియమునందీయు, శాస్త్ర గ్రంథములనందీయు, సాక్షాత్సానులనందీయు, భగవద్గీతమందీయు అంగ గ్రంథములమందీయు, మహాత్మాగానిది, తిలకు, వివేచనం మొదలయిన కారణముల రచనములనందీయు

ఇతర సుత్ర గ్రంథములమందీయు వెలసినన్ని వివర్యములు నుద్ధరించి చూపుచు భరతఖండమున వెలసిన భిన్న భిన్న మతధర్మములకును, శాస్త్ర మతధర్మములకును సమన్వయము గల్పించి తమసిద్ధాంతములను స్థాపించుటయందు గ్రంథకర్త కావించిన పరిశ్రమ మింతింత యనరానిది. గ్రంథాదిని సుప్రజ్ఞ చిత్రీకములను, వేదశాస్త్రాదివాఙ్మయమును విమర్శించుచు బుద్ధునియొక్కయు, తనమతముయొక్కయు ప్రాతేక్ష్యమునుచూటు గతిగ పుటల పీఠికగలదు. మొత్తమున ఈయుల్కృష్ట గ్రంథము గ్రంథకర్తయొక్క బహుగ్రంథపరిశోధనమును, ఆనంత పరిశ్రమమును చూటుచున్నది.

బుద్ధోవుని సదుపదేశములు భారతీయులకు బరమాదరణీయములు. అట్టి మహాపురుషుని శీవీతమును, ధర్మములను, ఉపదేశములను గరకలమలకముగా వినిరించుచున్న యీ గ్రంథము నానందముతో జరుపుట భారతీయుల కావశ్యకమని వేరుగ తెల్పుబురిలేదు.

వదనరచనమైన యీ గ్రంథముయొక్క శైలి సరళముగ నున్నది. విద్యునరెండవ యింత పెద్ద గ్రంథమును రచించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన గ్రంథకర్త ప్రానికి మిగుల గొనియాడవలసినది. ఆంధ్రలోకము వీరిపరిశ్రమను సఫలము గావించుగాక. వీరు రచియింపమన్న యితర శాస్త్ర గ్రంథముల నచరకాలమున నాంగ్రులకు లభింప భాగ్యమును దైన మనుగ్రహించుగాక!

రామదాసస్వామి

గ్రంథకర్త: నిష్ఠులరామమూర్తి క్రామనైవాన
గరిగ పుటలు వెల దు ౧౨-౦ ప్రకాశకులు: సుప్రబ
దర్శు, బుక్ వెల్లెర్స్, విశాఖపట్టణము.

రామభక్తగ్రంథమధన శివాశిమహారాజానకు గురు
పుత్ర, ఆరకు క్రమైయపుటకు గారణధూనులను, రామ
భక్తగ్రంథమను సుసహజరామదాసస్వామి పవిత్ర
జీవిత మిందులన్ని నమ్రేనది. ఈజీవితము తొలుత మహా
రాష్ట్రభావము వెలసినది. పదపది భారతమాతృస్వాతం
త్రిమనకయి తివములుభారతోయును పలురామలనం
దుమన్న శ్రీయుతి కిరణచంద్రముఖిగారిచే వంగభాష
లోనికి బరిగి ర్తనమయినది. దానినుండి యుత్పన్నమయిన
యాంధ్రనవనానువాదమిది. రామదాసస్వామి కేవల
మొకబహావునమాత్రుడేకాదు. గొప్పరాజవీరివేత్తమా
డను. ఈ పురుషుడని పవిత్రజీవిత చరిత్రము వాంగ్మ
తెల్లరు నవిశ్లేషముగ తెలిపికొనవలసినది. 'ఇప్పుడును,
స్వామివంటి మహాపురుషులందులేని శివాశివంటి భార
తీయశక్తివర్ధులకు గౌరవంబి యుండవని శ్రీ కిరణచంద్ర
ముఖిగారు తమ తొలిపలుకున (అంగ్ల ముద్రానన్నది)
నుడియనమాట సర్వము. రచనము సరళముగ నున్నది.

చంద్రమతి

గ్రంథకర్త: చెలికావి మార్యారావుగారు, శ్రీరా
మవిలాసగ్రంథాల, చిత్రావ. క్రామనైవాన ౧౪౫
పుటలు, వెల దు ౧-౧౧-౧.

పురాణములయందు పరివ్రతాతిలకమని పేరుగాం
చిన చంద్రమతిసతీమతి సచ్చారిత్ర మిందు లేటెలుగు
వచనమునార్పితమయినది. శంకరకవి, గౌరవ మంత్రి
మొదలయిన ప్రాచీనకవులరచనలనుండి యచ్చటచ్చట
విశ్లేషమునకు సరిపడుపద్యము లిందు సాంబంధిపరిచయ
న్నవి. ఇది పయిజేర్కొన్నగ్రంథములయందలి రచన
కునుమము.

నేటికాలపుకవిత్వం

గ్రంథకర్త: పండిత ఉమాకాంత విద్యాశే
రులు. డిప్యూనైన ౨౦౫ పుటలు. క్యారికోలైండ్
వెల దు ౨౦-౧.

ఇది కృత్రిమ దేశభుల సంపన్నులయిన ఆధునా
తనకవి సార్వభౌములపై నెత్తిన యుద్ధంబు వందరి
౧౫౨౬ వి సంగీతము ఏప్రిలుమాసమున చెన్నై
ప్రచురియందు గ్రంథకర్త యీగ్రంథముయముల
నవ్వించివాగు. ఆయుపన్యాసములు చిల్లరపత్రికలో
ప్రకటితమైవని. వాని విస్తృతవివరములు య
భము. భారతీయ సుసాధనసంపన్నమయిన యీ
యాత్రయందలి జయాపజయములమాట రొట్టు
కవితారత్వశిక్షానుపు తెల్లరు-ముఖ్యముగా కవు
గౌరువారు-దీని జరుచుచునున్నది. గ్రంథకర్త పండ్ల
తాండ్రనాబ్బయ్యములయందలి లక్ష్మణాంకార గ్రంథముల
నుండియు, కార్యముల నుండియు, వైదిక వాబ్బయ్య
గ్రంథముల నుండియు ప్రమాణముల ముదరించి యీ
గ్రంథమున కవిత్వశిక్షిత్వమును చక్కగా వివరించి
యున్నాడు.

దయాంభోనధి

గ్రంథకర్త: టి రామరావుగారు, గంధర్వము
విజయనగరము. డిప్యూనైన ౨౭ పుటలు. వెల ౯.

ఇందు భక్త్యశిష్యమున గ్రంథకర్త వివి
ములం బరమేశ్వరుని స్తుతించివాడు. 'అ
అను మకుటముగల ౨౧౬ స్తోత్రము లిం

కలహరగంప

గ్రంథకర్త: పులికొండ పరబ్రహ్మయ్య
పారుపూడి, పామజులపూర్ణ. డిప్యూనైన ౨౦
వెల దు ౦-౩-౧.

గ్రంథకర్త అప్పుడప్పుడు నాయుయి విషయం
లంగూర్చి చాటువులుగా రచియించిన వందపద్యము లిం
సంతరింపబడినవి. విషయవిమర్శనము చతుర్మూలము
నున్నది, కవిత్వ భారాళముగను, పరసముగను ఉన్నది.

శ్రీలక్ష్మీస్వస్తింహస్తోత్తము

గ్రంథకర్త: పాలవర్తి నూర్యవారాయణగారు, పాడేమేట్లరు, ఆళ్లగడ్డ కర్నూలుజిల్లా. క్రామ ౧౬ పేజీలపైజాన ౨౦ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦

శ్రీశంకరాచార్యకృత సంస్కృతయాలము, అం శాక్తా శ్లోకమునకు పరిచయ తెలుగుగీ.పద్యము, తాత్పర్యము గలదు.

గీతాశ్రయము

గ్రంథకర్త: ఇస్కొర్తి తిరుపతిరామ. క్రామ పైజాన ౨౫ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦

సత్యసాధనముండి పునర్ముద్రితము. దైవమానత్వస్థి యను ప్రపంచించు ౧౨౨ గీతిము లిందున్నవి. ప్రతిగీతి యవకున 'అట్టిజగ దేకనూర్తి శేవాశ్రయింతు' అనుచుకు లుచుగలరు. శైలి సరళముగా నున్నది.

ఒదార్లు

కర్త: గరికపాటి చుల్లారామిగారు; క్రిగాంధిజం ప్రాతీయ మహావిద్యాలయ పండితుడు, ఏలూరు. గ్రం థకర్త తనశిష్యుడైన మద్దుల వెంకటసత్యవారాయా నూర్తి యొక్కస్మృతి సుద్దేశించిప్రాసిన చిన్న శ్లోకకా వ్యుదించి. చునప్పుడు గరగించునది. పూర్వ స్కేత్ర పైజాన ౨ పుటల దిన్ని పాత్రము.

భద్రాద్రిరామ వేణుగోపాలతారావళులు

గ్రంథకర్త: చెల్లపిల్ల సుందరరావుగారు, డెమ్మి పుటలు. వెల రు ౧-౨-౦

భద్రాద్రి రామస్వామిని పెనికేరు వేణుగోపాల స్తుతించు నీసపద్యతారావళు లిందుగలవు.

మాధవకేతకము

గ్రంథకర్త: ఇనగంటి పున్నయ్య చౌదరిగారు, అప్పికల్లు, అప్పికల్లుపాపు. గుంటూరుజిల్లా. క్రామ పైజాన ౨౭ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦

'మాధవా' అనుచుకులుముగల విష్ణుస్తుత్యాత్మక మయిన వృత్తాంతము. ౧౦౮ పద్యములు. కవిత్వము నిర్దు ష్టముగ ధారాకుద్దిగలిగి ప్రాచీనశైలికరచతుల ఛక్కిని ప్రాధముగను, రసవంతముగను నున్నది.

గురుశిష్యసంవాదము

డిమ్మిపైజాన ౨౨ పుటలు. వెల రు ౧-౧౨-౦

శ్రీ. తెనాలి చంద్రయగురుసాన్నిధ్యమున క్రిగం గా వెంకటరత్నముగారు తెలిసికొనిన వేదాంతరహస్యము శేయాగ్రంథరూపమును చార్చినది. గురుశిష్యసంవాద రూపమయిన చనరచనము. గ్రంథము చివరను పెళ్ళి- గేయములును గలవు.

విలాసము: కాంచూరి కుళ్ళార యకృష్ణనూర్తి, చెజవాడ.

శ్రీకృష్ణరత్నములు

గ్రంథకర్త: బాలకవి కృష్ణారావుగారు, డెమ్మి పైజాన ౨౮ పుటలు. వెల రు ౧-౨-౦. ఇందు ఎనుబది యొక నీతిగతపద్యములున్నవి. నీకులు సద్వర్ణాంతము లుగ నుద్ధృతియులయినవి. ప్రతిపద్యమున 'సమ్యగ్సాధార్య పాపయరాజర్య' అను మకుటమున్నది.

స్తవరత్నములు (సంస్కృతము)

గ్రంథకర్త: నాగలూడి కుప్పుస్వామయ్య గారు, తిరుపతి. క్రామ ౨౭ పేజీలపైజాన ౨౩ పుటలు. వెల రు ౧-౨-౦

ఏతద్ద్యోగరచయిత నిదినలు కాండ్రపండిత కవిగనే యెఱింగిన యాంధ్రలోకమున కీసంస్కృతికృతి యాళ్ళ ర్యమును గలిగింపకమానదు. ఇందు పదునాలుగు దేవదేవి స్తవములున్నవి. కవిత్వము లక్షణసమచితమై హృద యంగమముగనున్నది. ప్రాచీన స్తోత్రరత్నముల కీ స్తన నులు కివి తీసిపోవునవి కావు.

మచ్చునకు:

శ్రీ కృష్ణస్తోత్రమున:

శ్లో. భూరిప్రేక్షా గృహీత్యాకతి చిహ్నకాన్

బాల్యమిత్రాదికాక్షీక

నిర్యాత్మకోద్వేషదీప్య త్పరమకరుణాయా

హేమచేలం పంచేషు,

కమ్రుక్షేమాంబరాభ్యాం కనకమణిమయ

ప్రగ్ధరాం తస్య పత్నిం

భర్మప్రాసాదరమ్యం తిరుపీతసదనం

యః కృపాక్షం తమిదే.

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తోత్రమున :

శ్లో. కళ్యాణి గాంగులికతాగణనా తక్తవ
సామ్యద్రవాకణిత తేరుదానందయానామ్;
త్వత్పాదసేవనకతాఖిలసంకటానాం
తేజోంతు పైవ గణనం ఖలు వేంకటేశ!

ధన్యమనీషారమున :

శ్లో. నిత్యం సత్యే ప్రణిహితమతి
ర్వీతరాగిత్యవృత్తిః
ఇష్టనిష్ఠే మ్యచరితమనా
యద్యహం పాపమజ్ఞప్రస్థ;
ఉద్యోగస్సాన్య ద్యుతి తమభృతాం
పైవమక్ష్య కదాచిత్
అనందాన్తి ర్మనసి యది మే
కౌఽప్రీధనో మదన్యః.

ఆంధ్రప్రశస్తి : రసవత్ఫలదావ్యసంపుటి

గ్రంథకర్త : విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు
'రసవత్సంగిణి' గ్రంథమాలలోనిది ప్రథమసంపుటల గ్రంథము. వెల రు. ౧౦-౧ విలీనము : విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు, కృష్ణాపత్రికా ఆఫీసు, మచిలీపట్నము. (కృష్ణా)

దీర్ఘ విజయనగర చరిత్రము

ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ౯వ సంపుటల యీ గ్రంథము వెలువడినది; విక్రయమనకు సిద్ధముగ నున్నది. ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7 తంబుకెట్టిదిని, చెన్నపురి. వెల రు. ౧౦-౧.

పత్రికలు

సమదర్శిని - విభవసంవత్సరాది సంచిక

క్రామ ర కేతీలపైజన ౧౫౦ పేజీలు.

వెల రు. ౧౦-౧ మాత్రము

తెలుగుదేశములో సంవత్సరాదిసంచికలు ప్రచురించే ఆచారాన్ని ఆంధ్రపత్రిక తలకెట్టిక్రమంగా కొనసాగిస్తూఉంది. ఇటీవల రెండేండ్లుక్రిందట 'సంక్రాంతి' సం

చికా అనుపేర కృష్ణాపత్రిక ఒకసంచికను ప్రకటించి అట్లే యేటా ప్రకటిస్తానని వ్రాసిపొంద ఏలనోమానివేసింది. ఇటీవల ౧౫ సంవత్సరం క్రిందట శ్రీ పింజు ను బ్రహ్మగ్యం కెట్టిగారి యజమాన్యమున ఉదయించిన ఈ సమదర్శిని పత్రికనుండ ఇప్పుడు తన మొట్టి సంవత్సరాది సంచికను ప్రచురించింది. ఆంధ్రదేశీయులను బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర మహాశయులు పలువురురచించిన వివిధ విధ సారస్వతకాఖిలకు కెందిన వ్యాసాలను, కథలను, పద్యాలను, ఈ సంచిక ప్రకటించింది. ఇందలి వ్యాసాలన్నియు ప్రత్యేక ప్రత్యేకంగా పేర్కొనవలసినవి. చెన్నపురి బ్రాహ్మణేతర ప్రముఖులను శ్రీ పి. రామస్వామి మొదలియ్యగారను, పి.లక్ష్మీనారాయణ మొదలియ్యగారు వ్రాసిన చక్కనివ్యాసాలు రెండున్నవి. బ్రాహ్మణేతరుల అభ్యుదయ భిక్షువుల నుద్దేశించి వెలయుచున్న యీపత్రిక తనలోలిసంచికను బ్రాహ్మణేతర నాయకుల యి వాసిగన్న శ్రీ సర్ పిట్టి. త్యాగరాయకెట్టిగారి స్మరణార్థము ప్రకటించడం చాల సమంజసంగా ఉంది.

సంచిక ముఖపత్రికను పైనున్న శ్రీ త్యాగరాయకెట్టిగారి సంవత్సర క్రిందట చిత్ర మీసంచిక సాంవత్సరమును పెంపొందిస్తూఉంది. శ్రీ ప్రమోదమూర చటోపాధ్యాయుల 'పార్వతీపరమేశ్వరు' మలీయిరిర వంగీయక్రింద చిత్రములు ౪, ౩, ౩. మాగంటి అన్నపూర్ణా దేవి క్రింద చిత్రము ఇందుగలవు. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర నాయకులయు, ప్రముఖులయూ చిత్రములు ౧౫౦ ఇందు వాటి వివరణలనో ఉన్నవి. ఈ సంచిక తెలుగు పత్రిక లిదివరకు కాంచని క్రొత్తతీరున ముచ్చటగాఉంది. 'భద్ర' వెలుటు కాగితం, ఆచ్చుపూర్వు విధానము, వ్యాసాలు, చిత్రాలు, ప్రకటనాలు, అన్నీకలిసి యీ సంచికకు మారకతోభవ తెచ్చినవి. ఈసంచిక క్రొత్తదనమున ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాదిసంచికలన్న విన్నగామన్నది. సర్వాంగసందరంగా ఈసంచికను వెలయించిన శ్రీ న. బ్రహ్మగ్యంకెట్టిగారు ఎంతయు అభినందింపదగుదురు.

ఈసమదర్శిని పత్రిక ఆచరకాలముననే దినపత్రికయై ప్రతియేటా ఇట్లే సంవత్సరాదిసంచికలను ప్రచురిస్తూ దేశసేవను కానించుదండ సర్వేశ్వరుడనుగ్రహించుగాక

సాధిప్రాయ విశేషములు

ప్రపంచము మహాప్రసవవేదన ననుభవించు చున్న విధమును ప్రపంచప్రవృత్తి విశదము చేయుచున్నది. ప్రపంచమునకు పరిపాటి మైన ఆసురబలము యథాప్రకారము రాజ్యము చేయుచున్నది. మహాసంగ్రామము గలుగ జేసిన దుఃఖవేదన శ్మశాన ప్రసూతి వైరాగ్యములవలె తాత్కాలికమైనది. యూరపు రాజ్యము లెప్పటివలె సంగ్రామ ప్రస్థానమునకు ప్రయత్నములను జేయుచున్నది. ప్రబల రాజ్యభంజన సిద్ధాంతము నింగ్లాండువలంబించుచున్నను ఆటలు సాగకున్నవి. రుష్యా, చీనా, అమెరికా రాజ్యములపట్లను - నింగ్లాండువలంబించిన రాజ్యతంత్రము నిర్వీర్యమైనది. గ్రేటు బ్రిటను స్థాపించిన ప్రపంచవ్యాప్తమైన మహాసామ్రాజ్యము సంగ్రామానంతరము వెరిగినను సామ్రాజ్యమును బంధించిన పాశబంధములు శిథిలములగుచున్నవి. ప్రముఖములైన వలసరాజ్యములు స్వాతంత్ర్య మార్గము నవలంబించుచున్నవి కనడా, ఆఫ్రికా, స్వాతంత్ర్యస్థితిని బడియుచున్నవి. ప్రపంచమునందంతటను గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన ఆర్థికబంధములు శిథిలము లగుచున్నవి. ఆర్థికబలమున కమెరికా కేంద్రస్థానమైనది. ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, ఇటలీ ఇంగ్లాండు మొదలగు యూరపు రాజ్యములన్నియును అమెరికా కప్పవడి యున్నవి. ఎత్తువడియున్న స్థితియందు పైనికబల వ్యాపనము సకల రాజ్యములకును దుర్భరముగ నున్నది. అయినను గ్రేటుబ్రిటను, ఇటలీ, ఫ్రాన్సు, పైన్య వ్యాపనమునకు, సంగ్రామము

లకు, సంసిద్ధముగ నున్నవి. సంగ్రామానంతరమీరాజ్యములు నిస్సహాయస్థితియందున్న రాజ్యములను కబళించినవి. మొరాకో స్వాతంత్ర్యమును విధ్వంసముచేసి మూడురాజ్యములును చేరి స్వప్రయోజనార్థము టుంజీరు ఒడంబడికను జేసికొనినవి. స్వప్రయోజనము, పరిపీడనము నను యూరపురాజ్యముల రాజ్యాస్థితి, సంగ్రామానంతరమైనను మార్పుచందక నిలిచియున్నది. విప్సిన మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన స్వరాజ్య సంరక్షణ సిద్ధాంతము యూరపురాజ్యములకు కొంతవర కన్వయించినను తదితర రాజ్యముల కన్వయించని విధమును ప్రపంచచరిత్రము జేయునోర్లను వెల్లడిచేయుచున్నది. శ్వేతజాతు లాచంద్రార్కము ప్రపంచాధికారమును గలిగియుండుటకు తెల్లజాతులు విశ్వప్రయత్నము చేయుచున్నవి. ఈప్రయత్నములందు బ్రిటీషు రాజ్యాధిపతులు నాయకత్వమును వహించుచున్నారు. కాని వారి ప్రయత్నములు నిరర్థకములని ప్రపంచ పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

రుష్యాపరివర్తనము

యూరపునందు ప్రబలమైన రుష్యరాజ్యము సంపన్నమైన బ్రిటీషు రాజ్యవీర్యమును గోరుచున్నది. రుష్యాను సాధించుటకు బ్రిటీషురాజ్యము చేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలములైనవి. బ్రిటీషురాజ్యాధిపతులు రుష్యాను సాధించుటకు పన్నిన తంత్రములన్నియును నిరర్థకములైనవి. దండనోపాయమైన పైన్యప్రస్థా

నము పరాజయమును బొందినది. సాధనమైన అర్థికసంస్థాన మహజయమును బొందినది. భేదోపాయమైన కుతంత్రములు నిరర్థకములైనవి. సామోపాయము మాత్రము కేపించియున్నది. ధనస్వామ్యత్వమునకు నాయకమణిమైన బ్రిటనునకును, ధనస్వామ్యత్వమును నాశనము చేయుటకు కంకణమును గట్టుకొనిన రుష్యాకును సామోపాయము వర్తమాన పరిస్థితులందు సాధ్యముగాదు.

రుష్యామానవసంస్థానలందు మహాపరివర్తనమును జేయుటకు బూనుకొని యున్నది. ఫ్రాన్సికవివర్తనము ప్రతిపాదించిన మానవస్వాతంత్ర్యమును మానవసాధాత్మ్యత్వమును, మానవసామ్యత్వమును నిత్యవ్యవహారములందు ప్రవర్తించియుటకు రుష్యా సమకట్టినది. బుద్ధభగవాను యవదేశించిన ప్రేమతత్త్వమును ప్రాచీన మానవ వ్యవహారములందు ప్రవర్తించ జేయుటకు సమకట్టినది. రుష్యాత్వము భౌతికపరిస్థితులందు లగ్నమగుచున్నటు లాధ్యాత్మికపరిస్థితులందు లగ్నముగాకున్నది. “సర్వేజనా స్సుఖినో భవన్తు” అని సంకల్పమునందు కోరుచున్నను వ్యవహారమునందు సాధ్యము గాకున్నది. ప్రపంచమునందు ధనవంతులు ధనహీనులను ప్రేమించుటకు బదులు పిడించుట పరిపాటియైనది. ధనరహితులన్న వస్త్రములు లేక మహామృత్యువేదన ననుభవించుచున్న విధమును మన మనుక్షణమును కన్నులార గాంచుచున్నాము. వారితరణోపాయమునకు సాధనములు శ్రీమంతుల దయాదాక్షిణ్యములమీద నాధారపడియున్నవిగాని మానవధర్మములమీద నాధారపడియుండలేదు. లోకమునందు శ్రీమంతులు

కొలదిగను దరిదు లనంతముగను నున్నారు. రుష్యా రాజ్యము శ్రీమంతదరిద్రభేదమును, యజమానికార్మికభేదమును, రైతు కూలివాని భేదమును నిర్మూలము చేయుచున్నది. సోవియటు భావము బార్నిద్యగ్రస్తమైన ప్రపంచమునందు తలను వ్యాపించుట సహజము. ముఖ్యముగ పరమదారిద్యగ్రస్తమై, జాతిమతభేదముల యావాలమైన భారతవర్షమునందు సోవియటు ప్రస్థాంతములు త్వరితగతిని వ్యాపించుట సహజము. దేశమునందు వ్యాప్తములైన శాఖాభేదములు, కులభేదములు, జాతిభేదములు, పారమత్యము సోవియటు సిద్ధాంతముల వ్యాపకమునందు స్వాగతము నొసంగగలవు. బ్రిటీషుప్రభుత్వము సోవియటుభయవ్యాజముతో స్వదేశ సంస్థానములను బ్రిటీషు రాజ్యమును స్థిరతరముగ బంధించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను, బట్లరుకమిషను రాజ్యాంగసంస్కరణములు, ఈనాటిక ప్రదర్శనములోని కొన్ని రంగములు. భారతభూమికి సంప్రదము గానున్న మహావిప్లవము దుర్గాహము. హిందుమహమ్మదీయసంరంభము, బ్రహ్మణ బ్రాహ్మణేతిరసంరంభము, అగ్రజానిమ్మజాతిసంరంభము, నిరంకుశప్రభుత్వప్రసంరంభము, గలుగజేయుచున్న మహాదుఃఖమును సంభావించుట మైనను సాధ్యముకాకున్నది. ఈ అంతర్విభేదములు బ్రిటీషు నిరంకుశత్వమును స్థిరతరము చేయుచున్నవి. మానవప్రయత్నములు నిరర్థకములుగ గన్పట్టుచున్నవి. సకలమును దైవాధీనమైయున్నది. రుష్యా రాజ్యము ఆరంభించిన సోవియటు సంస్థానములు విజయవంతములై మానవదుఃఖనివృత్తి

కిని, శాంతిస్థానమునకును, సాధనములైన
మానవిధర్మసంస్థానముందు నూతనయుగారం
భము సాధ్యము గాగలదు. కోటిశ్వురులు రాజ్య
మును యుగమునందు భగవత్సంకల్ప
నిమిత్తమునో కాలగర్భమునందు
య.

* * * *

రంభము

సమయందు వలె చీనాయందును
పురాజ్యశక్తియు పరాజయము పొంది
జపాను అమెరికా రాజ్యముల సహా
ములేకను బ్రిటీషు మరఫిరంగులు, ఫ్రెంచ్
ములు, యుద్ధనావలు, వాయు విమానములు,
సంపయోగములైనవి. క్రేటుబ్రిటను కోట్ల
శత్రుములను న్యయముచేసి మరలిపోవలసి
యైనది. చీనాస్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు
బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞు లవలంబించిన తంత్రము
అతి స్వభావమున కనురూపముగ నున్నది.
ఇతరభాగమును దక్షిణభాగము మీద
లేవదీసి స్వప్రయోజనమును సాధించుటకు
త్నము చేసినది. ఇతరరాజ్యము లవలం
బించి తలెత్తభావము బ్రిటీషు తంత్రములను
చేసినది. అయినను చీనారాజ్యము
సమయము వచ్చినపుడు ప్రమేయమును
చుకొని స్వప్రయోజనములను సాధించు
టకు వేచియున్నది. ప్రపంచమంతయును
బ్రిటీషురాజ్యనీతిని శంకించుచున్నది. తూర్పు
గంధములందు బ్రిటీషు ప్రాబల్యమును
శత్రుత్వము సంపూర్ణముగా నరికట్టినది
చాకిరిని ఏకమతమునకును జేసి మహా
సంఘములైన చీనాజపానురాజ్యములకు
యోగము గలుగునపుడు తూర్పు ప్రాంత

ములందు బ్రిటీషుప్రాబల్యముతోపాటు శ్వేత
జాతుల ప్రాబల్యము నస్తమింప గలదు.
మానవ ధర్మాభ్యుదయమునకును, ప్రపంచ
శాంతికిని, చీనాస్వాతంత్ర్యమును, చీనాజపాను
సంయోగమును సరిమావసరములుగ నున్నవి.

* * * *

మహామండీయ పర్యవసానము

దూరస్థ ప్రాదేశములందు సూర్యస్వజ
మువలె నన్నిహిత ప్రాదేశములందు చంద్ర
స్వజము బ్రిటీషుప్రాబల్యమునకు ప్రతి బంధక
ముగ నున్నది. మహామండీయరాజ్యము లన్ని
యును మేల్కొని స్వాతంత్ర్యమును ప్రక
టించుచున్నవి. బ్రిటీషురాజ్యనీతిని యభోచి
తముగ ప్రతిఘటించుచున్నవి. తుర్కీ సం
పూర్ణస్వాతంత్ర్యము ననుభవించు చున్నది.
పారసీకము, ఆఫ్ఘనిస్థానము బ్రిటీషుఅధికార
పాశములను నిర్మూలము చేసినవి. పారసీకము
నకును, ఆఫ్ఘనిస్థానమునకు, తుర్కీకిని సంధి
ఏర్పడినది. ఆఫ్ఘన్ అమీరునకు యూరపురా
జ్యములు, ముఖ్యముగ క్రేటుబ్రిటను చూపిన
గౌరవ సన్మానములు విస్మయమును గలుగ
జేసినవి. ఇంగ్లీషువార్తాపత్రికలు వందిమాగ
ధులవలె నమీరును పొగడినవి. పదేండ్లక్రి
తము ఆఫ్ఘనురాజు దీనిలో దశాంశమైన గౌరవ
మైనను పొందియుండడు. ఇతర ప్రాంతము
లందు బ్రిటీషురాజ్యమునుండి జారిపోవుచున్న
ప్రాబల్యమును విస్తృతాస్థితియందున్న భరత
వర్షము మొదలగు దేశములందు స్థిరతరము
చేయుటకు బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞు లవలంబించు
చున్న వర్తమాన రాజనీతి విశేషము చేయు
చున్నది. బర్మను హిందూప్రభుగారి ప్రలాప
ములు ఇందులకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

* * * *

బట్లరుకమిషను

బట్లరుకమిషనుచర్యలు అతి గోప్యముగ నున్నవి. హిందూదేశమునందు 627 స్వదేశ సంస్థానములు గలవు ఆ సంస్థానములకును బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకునుగల సంబంధము చిరకాల ముక్రిందట వారివారి యవసరములనుబట్టి నిర్ణయింపబడినది. కాలము మారినది దేశము వృద్ధి బొందెను బ్రిటీషుప్రజలు విద్యాసంపదలను బడసిరి. ప్రభుత్వము సంస్థానాధీశులను కారణాంతరములవలన తొలగించుటకు అధికారమును గలిగియున్నది. అయినను సంస్థానాధీశులు వారి సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును గలిగియుండుట కవకాశములుగలవు. మైసూరు, బరోడామొదలగు సంస్థానములందు సంస్థానాధీశుల నిరంకుశత్వము కొంత నియమింపబడినను దేశమునం దంతటను సంస్థానాధీశులు యధేచ్ఛగ పరిపాలించు చున్నారు. మైసూరు మహారాజువంటి సాధుప్రభువులయదుగ బుట్టుచుండురు. వారి శాంతిదయాశౌచభావములు వారిని పూజాపాత్రులను జేసినవి. కాని వర్తమానమునందు సుపరిపాలన యుగము పోయి స్వపరిపాలన యుగమేర్పడినది. బ్రిటీషుఇండియాప్రజలు ప్రజాపరిపాలనమును బడయుటకు మహాప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. బ్రిటీషుఇండియా యందు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును సంస్థానములందు నిరంకుశపరిపాలనమును సాధ్యములుగావు. బ్రిటీషుఇండియా యను, సంస్థానములును ఒకమార్గమున నే నడచినగాని సంయుక్తభారత సామ్రాజ్యముగా నేరదు. కాని బట్లరుకమిషను ఈ మహాప్రయోజనమును సమకూర్చుటకు ఏర్పడిలేదని వ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. సంస్థా

నాధీశులు తమ యధికారమును సంరక్షించుటకును, వృద్ధిచేయుటకునుకోరుచున్నా బ్రిటీషుప్రభుత్వము స్వీయాధికారమును సంస్థానములమీద స్థిరశిరము చేయుటకు కోరుచున్నది. సర్ తేలి విల్సనుగారు నిరూపితవర్గప్రభుత్వ మీ సంకల్పసిద్ధి కనుకూలమునున్నది. వారి విధానము బ్రిటీషుఇండికును, సంస్థానములకును విభేదములను స్థిరము చేయుచున్నది. బ్రిటీషుఇండియా నడిచున్న సంస్థానములు మహాప్రవాహమునమునిగిపోవుట సంభవముగాని స్వాతంత్ర్యమును గలిగి నిలిచియుండుట సాధ్యముగాదు. సంస్థానముల ప్రత్యేకత్వము బ్రిటీషుప్రయోజనములకు వినియోగపడునుగాని సంస్థానముల ప్రయోజనములకుగాని, భరతవర్షప్రయోజనములకుగాని వినియోగపడదు. స్థిర సంఘము ప్రబలమైన బ్రిటీషు ప్రయోజనములను సంరక్షించుటలు బలహీనములైన సంస్థానములను సంరక్షింపజాలదు. స్వదేశసంస్థానాధీశులు వారి యధికారలాభములను వినర్జించి బ్రిటీషుఇండియాతో కలిసినిచేయనంతవఱకును దేశమోక్షము దుష్టరము. బ్రిటీషుప్రభుత్వము స్వదేశసంస్థానములను విడిదీసి స్వాతంత్ర్యభారతమున దుస్సాధ్యముచేయుట సహజము. సంస్థానాధీశులు బ్రిటీషు మామోసాయములను శిరసాహించుచు భారతస్వాతంత్ర్యమును దూరముచేయుట యవివేకము సంస్థానములందు ఒకతాలూకా వైశాల్యముగల సంస్థానములుగలవు. అవియును ప్రత్యేక లాభములు కోరుట దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధకము. బట్లరుకమిషను సంపిన ప్రశ్నావళికి నిరుపది సంస్థానములు మాత్రము సమాధాన మిచ్చుట

భారతి - పంచమ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

	సం.	పే.
అంతర్నాటకము-వేటూరి శివరామకృష్ణ (క) ...	౨	౨౪౫-౨౫౦
ఆ భారత హిందీసాహిత్య సమ్మేళనము (కలగూరగంప) ...	౩	౩౪౮-౩౪౯
అంటిమహాసముద్రమును చాటుటకై నిర్మింపబడిన నీటమునుగని పడవ (కలగూరగంప) ...	౪	౬౪౮
మలై శైలిగారు సర్ (కలగూరగంప) ...	౪	౬౫౧
కాల్యవినాసము-విధవా వివాహము (కలగూరగంప) ...	౧	౧౬౫
గ్రం-వాసుదేవరావు (క) ...	౨	౨౩౨-౨౪౩
మహావీరకావ్యము-దినవసా సత్యనారాయణ (క) ...	౫	౭౧౭-౭౨౬
మమల్లాభానురాజా-విద్యాభివృద్ధి (కలగూరగంప) ...	౫	౮౧౯-౮౨౦
మృత మెక్కడ లభియించునయ్య చెప్తుమి-పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు (ప) ...	౨	౨౭౫
మిరికా-ఇంగ్లాండు దేశములకు యుద్ధమి? (కలగూరగంప) ...	౫	౮౨౧
మిరికాభివృద్ధిమునందలి పట్టణములు-విద్యావిషయిక వ్యయము (కలగూరగంప) ...	౬	౯౮౫
శరవమునందలి గ్రు అను వింతయక్కరము తెలుగున గలదా? -కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకృష్ణ (ప) ...	౬	౮౫౯-౮౬౦
శరమన్న-వేటూరి ప్రభాకరకృష్ణ ...	౫	౭౭౫-౭౭౮
అద్దాంగి-లింగం వీరభద్రయ్య చౌదరి ...	౬	౯౬౩-౯౬౬
అశాంతి-వేదల సత్యనారాయణకృష్ణ (ప) ...	౪	౬౩౮
అంగ్ల యువకులు-మల్ల విద్య (కలగూరగంప) ...	౧	౧౮౧
అంగ్రగాయక జనసభాధ్యక్ష పన్యాసము-రాళ్ల పల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ ...	౧	౮౯-౧౧౧
అంగ్రదేశంలోని ఆలంకారికులు-పెనుమర్రి వెంకటరత్నము ...	౩	౩౮౪-౩౮౭
అంగ్రదేశనిరీత పరిశోధనము (కలగూరగంప) ...	౩	౫౦౬-౫౦౭
ఆ గ్రంథారతి-యోగానందకవి (ప) ...	౬	౯౩౨
ఆ గ్రంథిని సంస్కారము-వేటూరి ప్రభాకరకృష్ణ ...	౪	౫౯౦-౫౯౮
" పా. ల. నారాయణ ...	౫	౭౯౪-౭౯౬
ఆ గ్రంథవిద్యాలయము-పండితసన్మానము (కలగూరగంప) ...	౧	౧౭౫
ఆ గ్రంథాధ్యయము ...	౧	౧౮౩-౧౮౪
" ...	౨	౩౨౩-౩౨౪
ఆ గ్రంథప్రభుత్వము-నారణాశి సూర్యనారాయణకృష్ణ (ప) ...	౬	౯౯౫
మాంగ్రలు-మంగిపూడి వెంకటేశ్వర (ప) ...	౪	౬౨౧-౬౨౨
ఆధునిక భారతీయ గ్రంథములు (కలగూరగంప) ...	౫	౮౨౪-౮౨౫
ఆరాధనము-మద్దిపట్ల వెంకటరమణయ్య (ప) ...	౫	౭౯౧-౭౯౩

అశోగ్యము-వేమూరి సీతారామకాశ్రి (ప)	...	...	...	౫
అద్దుడు-మక్క-పాటి వేంకటరత్నకవి (ప)	...	...	...	౪
అలుమగలు-వడ్డాది గుత్తారాయడు (ప)	...	...	...	3
ఇంకాండు దేశమున జన్మనిపరిపాలనము (కలగూరగంప)	...	...	...	౫
ఇంగ్లీషా, హిందీయా? (కలగూరగంప)	...	...	...	౬
ఇక్ష్వాకులు-వేటూరి ప్రభాకరకాశ్రి (చ)	...	...	...	౧౦
ఈ దేశ దేశమున స్త్రీలు (కలగూరగంప)	...	...	...	౬
ఉదయభానుడు-ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు (ప)	...	...	...	3
ఉదితీయుట శిక్ష యనునా? (కలగూరగంప)	...	...	...	౬
ఏకాక్ష-శ్రీనివాస శిరోమణి (క)	...	...	...	౩
ఏగంటివారివచనము (ప)	...	...	...	౪
ఏదిమంచివయసు? నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి	...	...	...	౬
విదవ అఖిలభారత సంగీతమహాసభ-మద్రాసు (కలగూరగంప)...	...	...	...	౩
ఒక బుగ్గి-దేశపు స్త్రీనాయకురాలు	"	...	...	౩
ఒక విచిత్రమైన నాగలి	"	...	...	౧౦
ఒక్క-పాట-ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు (ప)	...	...	...	౬
ఓ పరమేశ్వరా!-ఓ లేటి వెంకటరామకాశ్రి (ప)	...	...	...	౧౦
ఓమర్ ఖయ్యము-పెనుమర్తి వెంకటరత్నము (ప)	...	...	...	౪
బౌరంగజేలు-చింతచరిత్రాంశములు-శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతీదేవి (చ)	...	...	...	౬
కన్న మడు-కవితో-నాదెళ్ల వెంకట్రావు (ప)	...	...	...	3
కవి-అభినవస్వర్ణము-సన్నిధానం మూర్యనారాయణకాశ్రి (ప)	...	...	...	౬
కవి-కాశీ వ్యాసాచార్యులు (ప)	...	...	...	౫
కవిప్రబోధము-మంగిపూడి వెంకటశర్మగారు (ప)	...	...	...	౬
కాకమా!-శ్రీమతి న్యా. వేం. విజయలక్ష్మమ్మ (ప)	...	...	...	౬
కావ్యచింత-పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి (ప)	...	...	...	౧౦
కాళిదాసకవి కార్తికేయభట్టదా? -బులుసు వెంకటరమణయ్య (చ)	...	...	...	౫
కెలాంటి రామానుజాచార్యులగారు, యశశ్రీధరలను దివాన్ బహమూర్-వేంకటసాధ	...	...	...	౪
వేదాంతదేశికాచార్యులు (చ)	...	...	...	౪
కుష్ఠశోగము (కలగూరగంప)	...	...	...	౩
కృష్ణయ్య-కోటమర్తి నాగేశ్వరశర్మ (గ)	...	...	...	౬
కృష్ణనితో-రారాజు-వెలగపూడి దానయ్యచౌదరి (ప)	...	...	...	౪
కైక-అ. భాస్కరమ్మ (క)	...	...	...	౧౦
కైకపశ్చాత్తాపము-శ్రీ తి. ప. నారాయణస్వామి (ప)	...	...	...	౩
కోన్నాశ్లకు-కోంపెల్ల జనార్దనరావు (ప)	...	...	...	౧౦
కోల్లాపురమున దొరికిన క్రొత్తనాణెములు (కలగూరగంప)	...	...	...	3
కోకిల-సన్నిధానము మూర్యనారాయణకాశ్రి (ప)	...	...	...	౪